

LITURGIKA,

čili:

Vysvětlení služeb Božích a obřadů svaté katolické církve.

Kniha k náboženskému vyučování katolické mládeže na
c. k. gymnasiích rakouské říše

sepsána od

Innocencia Ant. Frencla,

doktora v bohosloví, kn. arcibiskupského notáře, učitele náboženství na c. k. akademickém gymnasiu v Praze a spoluzakladatele dědictví sv. Jana Nepomuckého v Praze.

V PRAZE.

Nákladem Karla Bellmanna.

1857.

Tisk a papír Karla Hellmanna v Praze,

P ř e d m l u v a.

Vydáním německé Liturgiky k náboženskému vyučování na gymnasiích (*Liturgie oder Erklärung der gottesdienstlichen Handlungen der katholischen Kirche zum Gebrauche für die Gymnasien im österreichischen Kaiserstaate. Prag 1857*) naskytla se pilná potřeba podobné knihy k vyučování gymnasiální mládeže českého jazyka, v kteréžto knize by z příčin pedagogických se nalézal též pořad a podobný způsob vykládání věci, jako v oné německé. A protož jakož mně dříve bylo uloženo, svrchu dotčenou knihu v německém jazyku v pořádek uvéstí a ji k vyučování školnímu způsobnou učiniti, podobně na mne vznešeno jest, abych vzdělal též knihu v českém jazyku. Čemuž já ochotně se podrobiv, nemeškal jsem k práci této ruku přiložiti. Tak povstala přítomná kniha, kterážto není pouhý překlad dotčené německé vyučovací knihy, aniž druhé vydání již dříve ode mne sepsané liturgiky (v r. 1852); tudíž dobře novým vydáním slouiti může.

Šetrilo se tu možné stručnosti, jakž na vyučovací knihu přísluší; mimo to připojeny jsou zhusta naukové výrazy v latinském a německém jazyku, a k snazšímu přehlednutí věci důležitá místa, jádro věci v sobě zdržující, vyznačena jsou kladným písmem.

Ostatně kojím se tou blahou nadějí, že knihou touto bude dobře poslouženo a přispěno oněm žákům českého jazyka, kteříž nemajíce posud dokonalé známosti jazyka

německého, snáze v mateřské řeči věc pochopí a ji v paměti a v srdce si vštípí; čehož zvláště potřebí jest při náboženském vyučování, nemá-li se zhora minouti s předuležitým účelem svým. Za kteroužto příčinou dojistá sluší vroucí díky vzdávati těm, jenž majíce toto na zřeteli, velmi moudře ustanovili, aby žákům, nemajícím dokonalou zběhlost v němčině, svaté náboženství v mateřském jazyku se vykládalo.

Konečně pak zůstává a podrobuje dílo toto ve všem úsudku svaté katolické církve, žádám a přeji sobě snažně, aby napomáhalo k náboženskému vzdělání křesťanské mládeže, k zdatu církve svaté a ke cti a slávě Boží.

V Praze o letnicích l. P. 1857.

Spisovatel.

Ú v o d.

§. 1. Ponětí křesťanského života.

Bůh jest láska. (I. Jan. 4, 8.) Z pouhé lásky stvořil svět, aby i jiné bytosti mimo něho, zvláště pak lidé, co nejznamenitější tvorové na zemi, jeho svrchované blaženosti účastenství měli. Protož *stvořil první lidi k obrazu svému* v svatosti a spravedlnosti, *postavil je do ráje* a pečoval o ně otcovsky. On sám *byl jejich vychovatelem*, budě a cviče přirozené vlohy a mohutnosti jejich duše, a uče a veda je k tomu, což by měli činiti, aby došli určení svého, totiž svrchované blaženosti u něho. V tomto utěšeném spojení a obcování s Bohem bylit jsou první rodiče naši nad míru blaženi.

Než přestastný stav tento prvních lidí netrval dlouho. Svedeni lstí starého hada, nepřítel pokolení lidského, *přestoupili zákon*, jehožto plněním měli jsou oddanost svou Bohu osvědčiti a se ustáliti v svatosti a spravedlnosti, v kteréž od Boha byli postaveni. Tímto však hříchem *zrušili* jsou utěšené a přemilé *obcování*, kteréž s Bohem měli, sami pak, v zlořečenství a trest uběhnuvše, z ráje *vyvrženi* jsou. A což při tom jest nejbolestnějšího, žeť i *veškeré pokolení lidské*, jakožto od nich pocházející a přirozenosti jejich oučastenství mající, *do téhož hříšného* a nebohého *stavu* bylo jest *uvrženo*.

Avšak přesmutný stav tento nemohl *na vždy* trvati, nemělo-li pokolení lidské u věčnou zkázu uběhnouti. *Duch* zajisté *člověka*, jelikož k obrazu Božímu stvořený, jako květina k slunci, nutně *obrací se k tomu pramenu svému*, z něhož vyplývá a v kterémž co v zdroji vši blaženosti jediné pokoje a dokonalého blahoslavenství dochází; jak krásně pověděl svatý Augustin, an píše: „Stvořil jsi nás, ó Bože, pro Tebe, a srdce naše nemá pokoje, pokud neodpočívá v Tobě.“ (Lib. confess. I, 1.)

Byla tedy svrchovaná *potřeba*, aby *člověčenstvo* od hříšného stavu tohoto osvobozeno a v *původní stav* nevinnosti a obcování s Bohem opět *uvozeno* bylo. Čehož však žádný člověk dověsti nemohl, způsobil Bůh v nesmírné lásce své. Smilovav se podlé neskončeného milosrdenství svého nad kleslým člověkem, přislíbil mu seslati *Vykupitele*, jenžby napravil, což hříchem bylo porušeno, a tudíž kleslé pokolení lidské obnovil.

A když přišla *plnost času*, Syn Boží vtělil se, a v lidském těle poslušen jsa až k smrti kříže, jako nový Adam napravil, co vinou prvního Adama porušeno bylo. Takto vykonal *vykoupení lidské*, a způsobil, že opět máme přístup k Bohu, s nímžto obcujeme, věčného blahoslavenství dojíti můžeme.

Však ale abychom *vykoupení* Krista *oučastni* byli, a v něm a skrze něho opět v obcování s Bohem vešli; třebať, bychom prvé s ním co *živi oudové jeho církve* spojeni byli: *pevně totiž věřice*, čemu učil; *věrně z lásky plnice*, co přikázal; a *horlivě užívající prostředků*, kteréž k *spasení* našemu ustanovil.

Takto s Kristem Božským Vykupitelem sjednoceni jsouce, přicházíme skrze něho a v něm k Bohu, s nímžto pak obcujeme, docházíme milosti a spasení.

V tomto živém a vroucím obcování s Bohem skrze Krista Ježíše v Duchu svatém záleží pravý náboženský — křesťanský život (baš christlich-religiöse Leben).

§. 2. Ponětí a původ služeb Božích vůbec, zvláště pak katolických.

Člověk záleží z těla hmotného a ducha nesmrtelného. Obě pak části tyto jsouce v jedno spojeny a sloučeny, působí vzájemně na sebe: tělo působí na duši, duch pak na tělo. Za tou příčinou také dává člověk ze vnitř na jevo, co u vnitř myslí a čeho pociťuje v srdci svém.

Toto má platnost svou také vzhledem na náboženský život. I náboženský život, živá totiž víra a vroucí zbožnost srdce projevují se z vnitřku, v jistých zevnitřních činech neb úkonech, kteréžto úkony jsou výrazem vnitřní zbožnosti a náboženského života vůbec, a tudíž jakousi posvátnou povahu do sebe mají.

Tyto posvátné úkony, kteréž dle povahy své jsou výrazem vnitřní zbožnosti srdce a náboženského života vůbec, služí obřady, neb služebnosti čili obsluhy posvátné (gottesdienstliche Handlungen, Gebräuche oder Ceremonien).

Úhrnek pak veškerých obřadů těchto slove Boží čili posvátná služba neb *liturgie* (ber äußere Gottesdienst, Eiturgie ober der Kult).

Služby Boží mají původ svůj od Boha samého; dilem tím, že stvořil člověka k náboženství, kteréž pak dle *přirozenosti* zevnitř na jevo dávatí se puzena vidí; dilem také a zvláště proto, že jsa prvním vychovatelem *člověka*, jej *vedí k službě Boží*, uče jej, jak by vnitřní zbožnost svou náležitě projevovati měl. Toto souditi lze odtud, že oběti nalézáme již u *dítek prvních rodičů*, kteřížto bezpochyby konali, co u rodičů viděli, a k čemu tito od Boha samého vedeni byli; odkudž pak se tato bohoslužba (oběti) vůbec rozšířila, jakž viděti lze u *patriarchů*: Noe, Abrahama, Izáka a Jakuba, kteřížto Hospodinu obětovali.

Když pak následkem porušenosti lidské i *bohoslužba porušena jest* v modloslužebnost, povolal Bůh *národ israelský*, a zřídil v něm skrze Mojžíše posvátné služby, ustanoviv zákonem, které oběti a slavnosti, a jakým způsobem by se konati měly. *Starozákonní bohoslužba* tato byla však toliko *předobrazem a stínem budoucích věcí* (Kol. 2, 17.); t. j. novozákonní bohoslužby, kterouž měl Kristus Pán ustanoviti. Zvláště pak měly jsou oběti připomínati lidem jejich hříšnost a potřebnost odpuštění a smíření s Bohem, jakož i jejich nedostatečnost k dostiučinění za hříchy jejich; zároveň pak i měly předobrazovati onu *vznešenou a dokonalou obět*, kterouž Božský Vykupitel měl vykonati k shlazení hříchů světa.

O této oběti prorokovali také proroci. Již *David* nazval *Messiáše „knězem na věky podle řádu Melchisedekova.“* (Žalm 108, 4.) *Daniel* předpověděl: „že *Messiáš* utvrdí smlouvu s pokolením lidským, a že pak přestane obět a obětování“ (starozákonní, 9, 27). Pak i skrze proroka *Malachiáše* předpověděl Bůh: „že ustanoví novou obět čistou, kteráž na každém místě bude jemu obětována.“ (1, 11.)

Přišel pak *Božský Vykupitel*, netoliko sám příkladem svým zevnitřní *bohoslužbu* vůbec *schválil*, alebrž i, co starozákonní boží služba předobrazovala, *vyplnil*, vykonav totiž *vznešenou obět kříže* na odpuštění hříchů celého světa; zároveň pak aby se ovoce oběti této všem lidem dostalo, obět tu *při poslední večeři nekrevným způsobem živě představil*, a velel apoštolům, aby ji na památku jeho opakovali a obnovovali. (Luk. 22, 19.)

Mimo to ustanovil i *jiné posvátné služebnosti* (svátosti), skrze kteréžto by lidé u všelikých důležitých případnostech života potřebné milosti dojíti mohli.

Maje pak se odebrati na nebesa, zůstavil Kristus Pán vedení a rozšiřování vykoupení lidského své *církvi*, totiž svým *apoštolům*

a náměstkům jejich; dada jim *moc*, ustanoviti všecko, coby věřícím bylo ke spasení. (Mat. 18, 18, viz 16, 19 a Jan 20, 21.) Dle této moci konali jsou náměstkové Kristovi netoliko služby Boží od Krista Pána ustanovené, anobř i k většímu zvelebení posvátné služby a k vzdělání věřících ustanovili během věků i *nové obřady*; čímž však podstata posvátných obsluh od Krista Pána ustanovených se ani nezměnila, ani neporušila.

Úhrnek všech od Krista Pána a jeho církve ustanovených a k slávě Boží a k spasení věřících směřujících posvátných výkonů co vyrazů vnitřního náboženského žirotu, sluje katolické služby Boží neb liturgie (der katholische Gottesdienst oder die Liturgie).

V užším smyslu slova nazývá se takto mše svatá a kázání, jakožto hlavní a podstatná část služeb Božích katolických.

Poznamenání. Že Kristus Pán židům za příčinou jejich zevnitřní bohoslužby zhusta činil předhůlky, žádaje, aby ti, *kdož se Bohu klanějí, v pravdě a v duchu jemu se klaněli*: tím nepovrhl zevnějš Boží službou vůbec, aniž ji zrušil; alebrž toliko trestal převrácenost farisejskou. Nebo židé konali úzkostlivě zevnitřní bohoslužbu a bohoslužební obřady, při tom však byli prázdní vši vnitřní zbožnosti a skroušenosti ducha; právě jakoby Bůh v pouhých těchto zevnitřních služebnostech měl zalíbení. Nad to i byli netoliko nedbanliví plnění zákona a konání ctnosti a spravedlnosti, anobř i úzkostlivým šetřením obřadů bohoslužebných, zhusta mravní podlost a převrácenost svou zakrývali. Protož je z toho Pán Ježíš přísně káral; a podobnou důtku dal by Pán Ježíš podnes i těm křesťanům, jenž by se domnívali, že Bohu slouží ponhým konáním zevnitřních obřadů, jsouce prázdní vši vnitřní zbožnosti a spravedlnosti života. Že pak Kristus Pán žádá od pravých ctitelů Hospodinových počtu Boží v pravdě i v duchu, tím dojistu neruší zevnitřní bohoslužby vůbec, abřž toliko chce, aby s zevnitřní počtou, kterouž Bohu vzdáváme, i také vnitřní zbožnost a vroucnost ducha byla spojena; což Hospodin sám již od židů žádal, řka skrze proroka: „Lid tento rty svými oslavuje mne; srdce pak jeho daleko jest ode mne.“ (Isai. 29, 13.) Totéž i Kristus Pán sám židům vytýkal. (Mat. 15, 8.)

Ostatně pak sluší znamenati, že mnohé obřady v zákoně Mojžíšově byly jsou předobrazem budoucího Messiáše a jeho bohoslužby; n. př. požívání beránka velikonočního, oběti zápalné; kteréžto ovšem musily přestat, když přišel Messias a ustanovil, co se jimi předobrazovalo.

Že pak Kristus Pán tím všeliké zevnitřní služby Boží a obsluh posvátných naprosto nezrušil, patrně odtud, že je sám zachovával a spolu konal. On zajisté brávil se na slavnosti do Jerusalema, sám pak při uzdravování nemocných zevnitřních znamení užíval: skládaje ruce na nemocné (Luk. 4, 40), potřaje oči slepého prachem slinou svaženým (Jan 9), vloživ prsty v uši

hluchoněmého, doteknuv se slinou jazyka jeho, pohleděv k ucbi a vzdychnuv, řka: „Effeta“ t. j. otevři se! (Mark. 7, 32 atd.) — Též žehnal chleby a ryby, jimižto nasýtil zástupy na poušti (Jan 6, 11); vzkládal na dítky ruce a žehnal jim (Mat. 19, 13.) a modlil se na hoře Olivetské, poklekaje na kolena svá. (Luk. 22, 41.)

§. 3. Potřeba a důležitost katolických služeb Božích.

Bůh ovšem nepotřebuje služby naší, aniž má potřebí obřadů posvátných, kteréž ku počtě jeho konáme — On, „jenž nebývá ctěn lidskýma rukama, jakoby něčeho potřeboval,“ jakž pravil apoštol Páně. (Skut. ap. 17, 25.) Však ale *my máme bohoslužebných obřadů vůbec, zvláště pak katolických služeb Božích velmi potřebí, a sice ne z jednéh příčin:*

1) abychom vnitřní svůj *náboženský život* vůbec a počtu Boží zvlášť slušným a příkladným způsobem *na jevo dávali*; pak i

2) abychom se u *věre cvičili* a ztvrzovali a sebe vespolek *vzdělávali*; a konečně

3) abychom konáním křestanské bohoslužby *č obcování s Bohem* vešli a od něho potřebných *milostí dosáhli*; k čemuž ovšem služby Boží katolické jsou výborný prostředek.

1. Katolické služby Boží jsou výborný prostředek k slušnému a příkladnému pronášení vnitřního náboženského života vůbec a povinované pocty Boží zvlášť.

Neb lidé, jakožto bytosti z těla a z duše záležející, *podle přirozenosti své* jsou od Boha tak zřízeni, že již v obyčejném životě všecka vnitřní hnutí mysli a srdce zevnitř na jevo dávají, tak sice, že bez zevnitřních takových způsobů a obvyklosti ani býti nemohou; tím méně mohou *náboženský život* a vroucí city zbožnosti u vnitř skryti a nejeviti jich *posvátnými obřady*. Neb náboženství Kristovo, kde se živou věrou v duši ujalo, dotýká se mocně srdce člověka, budí v něm city vroucí, kterýchž člověk nemůž u vnitř duše tajiti, abrž nutně na jevo dávati musí a je skutečně bezděky *pronáší*. Protož jako uleknutý bezděky zbledne, zoufající rukama lomí, plesající jásá; podobně i kořící-se padá na kolena svá a v hlubokou zbožnost pohřížený spíná ruce. Za touto příčinou nalézáme u všech národů, kde náboženství se objevilo, i také bohoslužbu a bohoslužebné obřady.

Zvláště pak jest to *nejhlubší* a svrchovaná *pocť* Boží, kterouž bohoslužebnými obřady a vůbec veškerými službami Božími na jevo dáváme. Nebo poznávající Boha a věřící v něho jakožto svrchovaně

vaného a neskončeného Pána nebes i země, jakožto všemocného a velemoudrého Tvůrce a zpravce tohoto světa, jakožto milostivého a laskavého Spasitele a Posvětitelce pokolení lidského, cítíme mocně jeho neskončenou velebnost a vlastní svou malichernost a odvislost od něho: a citové vděčnosti, lásky, oddanosti, důvěry, pokory a poníženosti ozývají se v srdci našem — v čemž záleží vnitřní pocta Boží. Však jakož netajíme úcty, kterouž k vážným osobám v srdci chováme, abrž ji činy viditelnými pronášíme: rovněž i svrchovanou úctu, kterouž Bohu neskončenému povinujeme, zevnitř na jevo dáváme; a to sice *při veřejných službách Božích*, kteréžto konajíce, veřejně vyznáváme: že Boha jakožto svrchovaného Pána nebes i země, jakožto všemocného Tvůrce a zpravce světa, Spasitele a Posvětitelce pokolení lidského uznáváme, sebe pak že pokládáme za jeho služebníky, od něhožto zcela závisíme, a jemužto ve všem poddanost a pokoru, vděčnost a poslušnost prokazovati jsme povinni.

A tato svrchovaná pocta, kteroužto Bohu neskončenému veřejně vzdávati jsme povinni, *jeví se nejvelebněji a nejdůstojněji v katolických službách Božích*. Již vznešení chrámové, kteříž člověku velebnost Boží káží, a veškerá jejich zřízení, neskončená obět mše svaté, kteráž se denně Bohu přináší, s veškerými slavnými obřady, vznešené a duchaplné slavnosti, kteréž řádně rok za rokem se vracují a opakují, písně a chvalo zpěvy, kteréž z tisícera úst věřících jako jednohlasně se ozývají, vroucí a časté modlitby, kteréž se tu společně konají, čtení evangelium a slova Božího, kteréž se tuto zhusta hlásá, jasné světlo, vstupující kouř kadidla k nebesům, padání na kolena, sklánění hlavy, bití se v prsy atd.: všecko toto značí dosti zřejmě a jasně, že služba, kteráž se tu koná, není služba, kteráž se vzdává lidem, alebrž že jest to služba Boží, kterouž jemu co svrchovanému Pánu nebes i země vzdáváme.

A to tím více, ježto katolické Boží služby nepochodí, aniž nezávisí v libovůli jednotlivců, nýbrž v podstatě své berou původ svůj od Krista Pána a zřizeny jsou od církve tak, aby se všecko slušně a podle řádu dělo (I. Kor: 14, 40); a tudíž všeliká pocta, kteráž se při nich Bohu vzdává, děje se pravým, slušným a bohumilým způsobem; čehož mimo katolickou církev nelze se nadíti.

§. 4. Pokračování.

2. Katolické služby Boží jsou výborný prostředek k vycvičení a utvrzení-se u víře a k vzdělání ducha.

Nebo jakož služby Boží jsou výrazem víry, zbožnosti a vůbec náboženského života jednotlivých věřících a celé církve: rovněž i právě tím, že v nich se víra a zbožnost vnitřní živě projevuje jakoby viditelnou podobu na se berouc, napomáhají mocně k vycvičení a utvrzení ve víře a k vzdělání duchovnímu věřících, jenž tyto služby Boží konají aneb živé účastenství v nich mají.

Zvláště pak zdržují katolické služby Boží v sobě mnoho poučného a vzdělavatelného, čímž věřící ve víře vycvičení a ztvrzení a k nábožnosti a vroucnosti ducha mocně povzbuzeni býti mohou. Sem náleží:

a) *Časté předčítání písma svatého, a hlásání slova Božího při kázání a cvičení křesťanském.* V písmě svatém zajisté předkládá se zbožnému shromáždění voškerý svatý život Vykupitele, jakož i obsah učení jeho nejvíce vlastními slovy Páně a jeho svatých apoštolů; čímž křesťanský lid, vida, že tu mluví takřka Božský Vykupitel sám, jakož i živí a očití svědkové jeho slavných činů a řečí, bývá ne málo poučen a k vyšším a duchovním věcem, k ctnosti a nábožnosti povzbuzen. K tomu také mnoho přispívá velebná a jadrná řeč písma svatého při vší jeho prostoduchosti. Rovněž tak působí kázání a cvičení křesťanské, v kterémžto se spasitelné pravdy svatého náboženství vysvětlují, ztvrzují a na srdce kladou k povzbuzení vůle, ušlechtnění mysli a k utěšení srdce; čímž věřící lid i v známosti víry se zdokonaluje a upevňuje, i k plnění spasitelných pravd se povzbuzuje a napomíná. A to tím spíše, ježto kazatel nehlásá své učení, anobrž učení Kristovo a církve jeho, a nemluví ve jmenu svém, alebrž ve jmenu Páně a církve jeho, a tudíž slova jeho jakožto slova Boží tím mocněji působiti musí.

b) Ne méně poučného a ducha vzdělávajícího zdržuje v sobě *oběť mše svaté*, kterážto jest *střed voškerých katolických služeb Božích*. Co živá památka krvavé oběti kříže káže všem přítomným dojímavým způsobem svatost a spravedlnost Otce nebeského, hříšnost pokolení lidského a nedostatečnost jeho k vykoupení sebe, zároveň i neskončenou lásku Otce nebeského a milosrdenství Syna Božího, co Beránka Božího, obětujícího se za hříšné pokolení lidské, též i potřebnost lítosti a pokání k dosažení vykoupení jeho. Dojista žádný nemůže s zbožnou myslí předrahé oběti té obcovati, aby

nebyl mocně dojat a pohnut k vroucí lásce a vděčnosti, k důvěře a hluboké uctivosti k Bohu Otci nebeskému, a Božskému Vykupiteli, jakož i k zkroušenosti a kajicnosti ducha a k vzájemné lásce k bližnímu.

c) Rovněž i *výroční slavnosti*, kteréž svatá církev při službách Božích koná, přispívají mnoho ku ponaučení a vzdělání věřících. Neb v nich se obnovuje památka vznešených tajemství víry a velebného života Páně a svatých jeho, a takto živě se představuje, co trojjediný Bůh k spasení člověčenstva vykonati ráčil, a co i my jemu prokazovati jsme povinni, bychom téhož spasení účastni byli. Každá neděle jest mocnou upomínkou na stvoření světa, vzkříšení Páně a seslání Ducha svatého, vyzývající nás, bychom ducha svého z prachu země pozdvihli k nebeským věcem, a spasení duše konali. Vánoční doba nám představuje neskončenou lásku a milosrdenství Otce, k našemu vykoupení jediného Syna svého seslavšího. Doba velikonoční nám k paměti přivozuje nesmírnou lásku Syna Božího pro spasení naše, hořkou smrt kříže pro nás podstoupivšího. Svátky svatodušní připomínají nám moc a lásku Ducha svatého. Následující slavnost svaté Trojice hlásá nám živě nejhlubší tajemství víry. Slavnost Božího těla káže nám skutečnou přítomnost a lásku Páně v nejsvětější svátosti oltářní; den pak všech svatých a věrných dušiček připomíná nám živým a dojmavým způsobem obcování svatých. Konečně každý den památce nějakého svatého neb svěťice Boží věnovaný připomíná nám svatý život a zpanilé činy jejich. Takovýmto způsobem jsou slavnosti církevní v pravdě každoročně se vracující evangelistové, hlásající ustavičně světu veliké skutky Boží, a vzbuzující jej k pravému křesťanskému životu.

d) Konečně pak i *jednotlivé obřady a služebnosti*, kteréž církev svatá při službách Božích vykonává, *zdržují v sobě mnoho ku poučení a vzdělání* věřících. Zvláště pak tuto znamenati sluší *symboly* či *významy* (Symbole), t. j. jisté viditelné věci neb úkony, kterýmž se jakýsi vyšší neb duchovní význam přivlastňuje. Tak n. p. světlem vyznamenává se Kristus a svatá pravda jeho, zároveň i připomíná se nám povinnost, abychom v světle jeho víry chodili; vodou svěcenou se vyznamenává čistota srdce, kteréžto máme bedliví býti; solí moudrost křesťanská, kteráž nás má chrániti od porušení světa; padáním na kolena a skláněním hlavy se vyznačuje pokora; bitím-se v prsy vyznání hříšnosti atd. Tímto způsobem svaté pravdy a povinnosti křesťanské se živě v paměť věřícím přivozují a hluboce v mysl se vtěpují, a bývají takto onino poučení a vzdělání lépe, než jakby se slovy státi mohlo, ješto člověk nesnadně k vyšším duchovním věcem se povznáší.

V ten rozum mohou veškeré služby Boží katolické sloužit *knihou náboženství*, v nížto umění i neumění mohou čisti a svou známost náboženství obnoviti, rozšířiti a zdokonaliti.

e) Posléze pak sluší znamenati, že služby Boží katolické k vzdělání lidu věřícího zvláště tím přispívají, *že se konají v společnosti*, kdežto *veškerá obec křesťanská k počtě Boží* jest shromážděna, a tudíž jedni druhých a všickni sebe vespolek jakousi neodolitelnou mocí k společné zbožnosti budí a povzbuzují. Člověk bývá v zbožném shromáždění jako proudem vroucnosti a zbožnosti uchvácen; neb pohled na zástup k počtě Nejvyššího shromážděný připomíná živě obecné určení všech, a společná nábožnost dotýká se mocně srdce, budí v něm vroucí city a pozdvihuje ducha k nebesům. Zvláště pak společnou bohoslužbou katolickou *budí a oživuje se duch bratrského obcování a křesťanské lásky k bližnímu*. Neb, ježto v obecném životě dle stavu a rodu lidé se různí a od sebe liší, spojují katolické služby Boží všechny, sprosté i vznešené, chudé i bohaté v jednu rodinu a čeleď Boží, jakožto k jednomu obrazu Božímu stvořenou krví jednoho Spasitele vykoupěnou a k jednomu cíli určenou a povolanou.

§. 4. Pokračování.

3. Služby Boží katolické vedou k živému spojení a obcování s Bohem.

Spojení a obcování s Bohem skrze Krista Ježíše v Duchu svatém jest určení člověka a svrchovaný cíl a podstata veškerého náboženství; v tom záleží pravý život a věčná blaženost duše.

A k témuž pravému a živému obcování s Bohem vedou jistě a bezpečně služby Boží katolické nejedním způsobem, a sice:

a) Vůbec tím, že *ducha k uvažování a rozjímání vyšších, nebeských věcí povznáší*, jej tak řka k Bohu a k Božským věcem poutají a v uvažování tajemství Božích ponořují.

b) Nad to i *časté a vroucí modlitby*, které při službách Božích katolických se konají a hlavní a podstatnou část jejich tvoří, pozdvihují ducha přítomných k Bohu a jej s ním spojují, v kterémžto spojení dochází rozum potřebného světla, vůle posily a srdce útěchy a nebeské slasti.

c) Zvláště pak ale přicházíme k živému spojení s Bohem *prostředkem svátostí*, kteréž Kristus Pán k našemu posvěcení ustanovil, a kteréž tvoří hlavní částku služeb Božích katolických. V svátostech skrze Krista sám takřka: Bůh sestupuje k nám,

naplňuje nás milostí svou, táhne nás k sobě a sjednocuje se s námi k blahému obcování. Na křtu svatém zajisté, očistění od hříchů co oudové církve vcházíme v obcování s Kristem a skrze něho i s Otcem nebeským. V svátosti biřmování toto obcování se ztvzuje a upevňuje. V nejsvětější svátosti oltářní spojení a sjednocení toto s Bohem dochází nejvyššího stupně, ježto Kristus Pán sám co Bůh a člověk tuto s námi v obcování vchází a v nás přebývá. V svátosti pokání hřichem zrušené obcování toto se obnovuje; konečně pak svátost posledního pomazání působí, bychom v obcování tímto až na konec setrvali a k věčnému obcování s Bohem v krajinách nebeských dospěli.

Posléze i svátost svěcení kněžstva a stavu manželského, ty, jenž do těchto stavů vstupují, zvláštním způsobem s Bohem spojují a jim potřebné milosti způsobují; aby věrně plníce těžké povinnosti své, sebe posvěcovali a k věčnému obcování s Bohem dospěli.

Takovýmto způsobem katolická církev konajíc služby Boží, obrací veškeré síly a mohutnosti duše naší k Bohu: osvětluje rozum a vede jej ku poznání nebeské pravdy, vzdělává ducha, podněcuje srdce k lásce Boží, sílí a podporuje vůli milostí Boží a prokazuje se i v tomto ohledu býti pravou matkou věřících.

§. 5. Povinnost věřících, náležitě obcovati službám Božím, zvláště pak farního chrámu.

Aby služby Boží žádoucí prospěch u věřících způsobily, třebať aby onino také jich *účastenství* měli, t. j. *jim obcovati*, a sice:

1. Mají s *zbožnou a sebranou myslí* při službách Božích býti *přítomni*. Na ten cíl a konec mají je spolu s knězem konati, t. j. co onen jakožto vykonavatel posvátných obřadů koná, co se modlí a prozpěvuje, mají totéž v duchu spolu konati neb podobně se modliti a Bohu prozpěvovati; tudíž vznešené pravdy, svaté upomínky, spasitelná povzbuzení, kteréž se v posvátných obřadech viditelně projevují a živě připomínají, k mysli sobě přivozovati; slovem, zevnější služby Boží mají se shodovati s jejich vnitřní zbožností srdce, a býti jejím výrazem.

2. Mají také věřící *rádně a stále službám Božím obcovati*, t. j. nemají bez důležité příčiny služeb Božích zanedbávati. Nebo kdo jen libovolně dle rozmaru někdy chrám navštěvuje, dojista malého duchovního prospěchu a vzdělání dochází. Při takovém vnitřní zbožnost a náboženský život denně více hyne, až pak posléze celý zabředlý v pozemské věci, služby Boží zcela prunedbá a opomine.

3. Zvláště pak *mají osadníci službám Božím svého farního chrámu obcovati*. Nebo duchovní pastýř při farním chrámu jest jejich řádný od církve ustanovený pastýř, oni pak jsou jeho ovce, jichžto duševní potřeby nejlépe zná, tudíž jim nejlépe v záležitostech spasení prospěti může. K tomu chová farní chrám mnoho drahých a vzácných upomínek, jenž osadníky mocně k nábožnosti povzbuzují. N. p. upomínky na zbožné předky a dědy, na křest svatý, na první svatou zpověď, svaté přijímání aneb jiné svátosti za dob útěšného a nevinného mládí v něm přijaté, jakož i na vroucí a srdečné radosti a zbožné city při tom zkušéné a pociténé.

K takovému pak obcování veřejným službám Božím katolická církev zavazuje věřící:

1. *Vznešený příklad Ježíše Krista*, kterýžto dle zákona již co dvanáctiletý pacholík vstupoval se svými rodiči na slavnost velikonoční do Jerusáléma, pak i každoročně na tři hlavní slavnosti do chrámu přicházel; kteréhožto příkladu i my co jeho vyznavači povinni jsme následovati, tím více, ježto katolické služby Boží dle podstaty své jsou od něho ustanoveny.

2. *Zřejmý zákon Boží*, kterýž prikazuje, abychom den sváteční světili; jakož i *zákon církevní*, jenž věřícím ukládá: v zasvěcený svátek celou mši svatou pobožně slyšeti; kterýžto zákon věřící co údobé církve tím spíše zachovávatí mají, ježto veřejné služby Boží jsou prostředek k dosažení věčného spasení.

3. *Veřejné vyznání víry*, čehož Kristus Pán žádá od svých vyznavačů řka: „Kdožkoli vyzná mne před lidmi, toho i já vyznám před Otcem svým, jenž jest v nebesích.“ (Mat. 10, 32.) Toto pak „veřejné vyznání“ víry děje se nejlépe vroucím a stálým obcováním veřejným službám Božím. Kdo se však stydí aneb lenivý jest veřejně s shromážděnou obcí křesťanskou v společných službách Božích účastenství bráti, ten zajisté zasluhuje, aby naň obrácena byla slova Páně: „Kdo by mne zapřel před lidmi, zapřím i já ho před Otcem svým, kterýž jest v nebesích.“ (Mat. 10, 33.)

4. *Vzdělání bližního a dobrý příklad*, kterýž jsme povinni jemu dávatí. Nebo láska křesťanská zavazuje každého, aby vůbec bližnímu dobrý příklad dával; zvláště pak, aby horlivým obcováním službám Božím i jiné k zbožnosti podněcoval, a jakož sám společnými službami Božími vzdělán bývá i bližnímu ku vzdělání sloužil a napomáhal.

Zeláště pak mají v tomto ohledu ti, kdož vznešenější a vzdělanější jsou, nižším a méně vzdělaným dobrým příkladem předcházeti; poněvadž oči všech na ně obráceny jsou a onino dle jejich příkladu se řídí a spravují, tudíž vidouce je horlivými býti

v navštěvování služeb Božích, sami k horlivosti povzbuzeni bývají, jinak ale stávají se lenivými, netečnými a zponenáhla i bezbožnými.

A protož i *studující*, jenž mají u vyšším povolání jednou jiným dobrým příkladem předcházeti, mají se zvláště přičiňovati, aby již záhy *vroucí zbožnosti a horlivosti* u navštěvování služeb Božích *vynikali*; a to tím spíše, ježto o jejich náboženském a mravním vzdělání se pracuje více než u jiných, tudíž slušně očekává se, že větší vzdělanost svou také vroucnější zbožností a horlivostí náboženskou osvědčovati a na jevo dávatí budou. Jim tedy zvláště přivlastniti lze slova Páně: „Tak svět světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré a blahoslaví Otce vašeho, jenž jest v nebesích.“ (Mat. 6, 16.)

§. 6. Ponětí, potřeba a rozvržení liturgiky.

Abychom službám Božím náležitě obcovati a z toho žádoucího prospěchu dojíti mohli, třebať důkladné známosti rozumu a významu posvátných obřadů, kteréž se při službách Božích vykonávají. K tomu napomáhá dobře liturgika (řiturgif).

Jest pak liturgika soustavně uspořádané vypsání a vysvětlení všech obřadů posvátných, jak se při službách Božích v katolické církvi konají.

K snazšímu přehlednutí dá se veškerá věda tato rozvrhnouti na čtyry díly, z nichžto jedná:

- I. o chrámech křesťanských a o věcech k službám Božím příslušících.
- II. o svátostech,
- III. o svěcení a žehnání církevním,
- IV. o posvátných dobách roku církevního.

Díl první.

O chrámech křesťanských a o věcech k službám Božím příslušících.

I. O chrámech křesťanských.

§. 7. Poněti, původ a potřeba chrámů.

K vykonávání veřejných služeb Božích přede vším třeba místa, kdeby se slušně konati a věřící řádně shromažďovati mohli. Taková místa jsou chrámy (Kirchen, Tempel, Gotteshäuser).

Chrámy čili kostely jsou taková posvátná místa, kteráž k řádnému vykonávání veřejných služeb Božích zvláště určena a zřízena jsou a kdež se věřící k službám Božím řádně shromažďují.

Ačkoliv jest Bůh všudy přítomen a celý svět jest jeho chrámem, jehož naplňuje svou slávou a velebností, přede však máme potřebi chrámů co zvláštních míst k vykonávání služeb Božích, a sice:

1. *Abychom na přítomnost Boží žitě upamatování a k nábožnosti mocně povzbuzeni byli.* Pravdať, že všecko, nebesa i země i veškeré tvorstvo na světě hlásá velebnost Boží, zvěstujíc světu jeho svrchovanou moc, moudrost a lásku; tudíž veškerí tvorové měliby ducha našeho k Bohu povznášeti a k vroucí zbožnosti podněcovati. Než člověk tělesný zapomíná lehce pro tvory na Tvůrce, a místo coby měl ducha svého k němu pozdvihovati, pohřizuje mysl svou v prach zemský — tvorové činí jej roztržitým. Třebat tedy zvláštního místa, kdeby býval zvláště a živě na Božskou přítomnost upamatován a k nábožnosti povzbuzován. A takovéto místo jest křesťanský chrám, jehožto veškeré zřízení a uspořádání vnitř i zevnitř, živě věřícím hlásá slova, kteráž pronesal patriarcha Jakob o místě, kde se mu odpočívajícímu na poušti Hospodin ukázal, řka: Jak hrozné (velebné) jest místo toto! Nenít tu jiného,

jediné dům Boží a brána nebeská (I. Mojž. 28, 16). Mimo to jest nám chrámů třeba,

2. abychem Bohu slušnou a náležitou poctu vzdávati, a konajíce společné služby Boží, co jedna rodina křesťanská před Bohem se osvědčovati mohli. Ovšemž že možno domácí pobožnost všudy, i v Boží přírodě i doma i v soukromí konati, a v ten rozum lze všudy Boha ctíti, aniž k tomu třeba chrámů. Než křesťan katolík nestojí sám o sobě; anobrž jsa údem veliké společnosti, církve Kristovy, musí také Boha ctíti a jemu sloužiti tímž způsobem, jakž svatá církev ustanovuje, a jakž sama Boží služby konajíc, věřící k tomu vede. Trebat tedy, aby obcova veřejným službám Božím dle navedení a ustanovení svaté církve, aby tímto způsobem netoliko bližního k vroucí zbožnosti vzbuzoval a jemu ku vzdělání sloužil, abrž také veřejně víru svou v Krista Pána a své obcování s církví jeho na jevo dával, a tím osvědčoval, že jest oudem jeho církve, obce křesťanské.

K takovýnto pak veřejným a společným službám Božím jest potřebí chrámů, aby se v nich náležitě a řádně služby Boží vykonávaly a věřící vespolek shromažďovali a v tomto shromáždění se rodinou Boží a čeledí Kristovou býti veřejně vyznávali. A v pravdě, toto obcování křesťanské nemůž se lépe jeviti než v chrámě křesťanském, v shromáždění věřících veřejným službám Božím obcujících, kdežto všickni jedny slavnosti konají, jedna tajemství víry slaví, jedné oběti svaté obcují, jedno slovo Boží poslouchají, jednoho stolu Páně účastenství mají a jedny modlitby jako z jednéh úst k Bohu zasylají. Hle, tu jsou si všickni rovni: chudí i bohatí, sprostí i vznešení, učení i neumělí; všickni jsou bratři i sestry vespolek, dítky jednoho Otce nebeského a vyznavači jednoho Spasitele Krista Ježíše, jedna rodina Boží a čeleď Kristova. Konečně pak třeba nám chrámů,

3. abychem v nich potřebných milostí k spasení duše nabyvali. Pravdat, že, jakož Bůh naplňuje nebesa i zemi svou přítomností, žeť je naplňuje i svou milostí. Však jsou místa, kdež jest mnohem osobnější přítomnost jeho, kdež zvláště a více než jinde přebývá s milostí svou a kde hojněji vylévá požehnání své. Takováto místa jsou chrámy křesťanské, kteréžto jsou v pravdě stánky Boží, v nichžto Bůh sídlí. Neboť tu zvláště přebývá Kristus, Božský Vykupitel, jsa tu přítomen skutečně, opravdově a podstatně v nejvyšší svátosti oltářní; tu také přebývá zvláště s milostí svou, konaje spasení věřících. V chrámě obnovuje neustále skrze ruce kněze obět kříže nekrvavým způsobem; v chrámě hlásá ustavičně slova své nebeské pravdy skrze ústa kazatelů; v chrámě také

rozdává až podnes z pokladu svých zásluh, milosti věřícím, a posvěcuje svých věrných skrze služebníky své, kněží; a takto jako za dnů putování svého pozemského jest zvláště v chrámech křesťanských učitelem, velikým knězem a pastýřem svého věrného lidu.

Poznamendá. Co se týče okrasy, kterouž chrámy zdobíme, nedějeť se, jakoby velebný Bůh měl jí potřeby k slávě své; nýbrž jest výjevem a veřejným oovědčením naší hluboké uctivosti k Bohu, veliké vděčnosti ke Kristu a k jeho svolnému náboženství; jakož jest to patrným důkazem náboženské netečnosti obce křesťanské, kterážto na ozdobení stánku Božího nic nechce vynaložiti a jemu v prachu a špině hynouti dává, ana přede na ozdobení příbytků svých a okrasu veřejných budov mnoho vynakládá.

§. 8. Původ chrámů vůbec, zvláště pak křesťanských.

Potřeba chrámů nejlépe se ztvrzuje tím, že se nalézají již *v šedé dávnověkosti* u všech národů, jak mile společné služby Boží konati počali; tak že i *pohané*, ač jsou neznali pravého Boha, jehožby měli ctíti, přede však jsou věděli, že k veřejné počtě Boží chrámů potřebí jest.

Na počátku sice konali jsou lidé služby Boží *pod širým nebem*; zvláště pak vzdělávali oltáře *na výšinách* a na horách, domnívajíce se tuto Bohu býti bližšími. Když pak vzrostli v národy a počali *míti pevná sídla* a konati společnou bohoslužbu, poznávali jsou také potřebu místa, kdežby před nehodami povětrnosti, před vedrem, deštěm a zimou ochráněni byli, a Svrchovaného náležitě ctíti mohli. A protož *stavěli* jsou *chrámy*, kteréž jakožto příbytky Nejvyššího všemožně ozdobiti a nad jiné budovy vyznamenati se snažili. Tak nalézáme již v starém věku chrámy jak u pohanů, taktéž i u židů.

Co se týče *národu židovského*, pokud neměli stálého bydliště, ctili Hospodina *v stánku*, kterýžto Mojžíš na rozkaz Boží dal zhotoviti, a jenž, jako nosečí chrám, zastupoval místo chrámu pevného. Když pak po skončení válek a přemožení všech nepřátel za času krále Davida židé v zemi zaslíbené již pevně se usadili, *vystavěl* král Šalomoun na hoře Moria *stkvostný chrám* Hospodinu, a posvětil ho slavně službě Hospodinově, při kteréžto příležitosti na důkaz zvláštní přítomnosti Boží oblak svatyni jeho naplnil (III. Král. 8). Chrám ten pak *Nabuchodonosor stroskotal*, židé však po navrácení svém ze zajetí babylonského *vedením* a povzbuzováním *Zorobabelovým* jej opět *vystavěli*, kterýž pak *Herodes* za času Krista Pána *rozšířil* a stkvostně ozdobil. Tento chrám byl *střediskem* veške-

někdy přivtělena jest, sluje *filialní* čili *poboční* (Filialkirche). Menší chrámové slují *kaple* (Kapellen) a jsou buď *veřejné* (öffentliche Kapellen), všem přístupné, aneb *domácí* čili *soukromné* (Haus- oder Privat-Kapellen), kde toliko pro jistou rodinu aneb část lidu tichá máše svatá sloužit se může.

§. 9. A) Zřízení chrámů zevnitř.

Veškerá zřízení chrámů, zevnitř i uvnitř *osvědčuje* jejich velebný a vznešený účel a dobře napomáhá k *vzdělání* věřících.

Co se týče zevnějšího zřízení chrámů:

1. *Obyčejně směřují položením svým k východu*, jakož i první křesťané s obrácenou tváří k východu modlitby své vykonávali; na význam, že křesťanské náboženství jest právě světlo, beroucí původ svůj jediné od Krista, slunce to spravedlnosti, skrze něhožto také všech milosti a darů v chrámě nabyváme.

2. *Jsou obyčejně znamenité výše a rozsáhlosti* tak, že všechny ostatní budovy převyšují; na význam, že jsou příbytkem velebného Boha, jehož nebesa i země nemohou obsáhnouti.

3. *Mají jednu neb více věží*, kteréžto se nesou k nebesům, jakoby nám prstem ukazovaly k nebeské vlasti naší, napomínajíce nás se svatým Pavlem: „Hleďte těch věcí, kteréž s vrchu jsou, kde Kristus jest.“ (Kolos. 3, 1.) *Kříž* pak na vrcholi věže čnějící jest znamení vítězství viry Kristovy a hlásá nám: že toliko skrze Krista k nebi přístup máme; *hodiny* pak věže chrámové připomínají nám, jak rychle přechají dnové života našeho a vzbuzují nás, abychom vykupovali čas, t. j. dobře ho užívali k spasení svému.

4. *Ve věži nalézají se zvony*, kteréžto velebným hlaholem svým jako s vyšších krajin nebeských věřící hned ráno, v poledne i večír k modlitbě vyzývají, hned je k službám Božím do chrámu svolávají, hned zase jim úmrtí bratří oznamují a k společným prosbám za jejich duši vybízejí, a takto dojmavým hlaholem svým věřící po veškerý život až k hrobu provázejí.

5. Na krovu lze spatřiti zde onde *kohouta*, jenž co oznak bedlivosti připomíná slova Spasitelova: „Bděte a modlete se, aby ste nevešli v pokušení.“

6. *Hlavní dveře* neb *brána* (portál), kterouž se vchází do chrámu, bývá obyčejně veliká a stkvostně zdělána a ozdobena, a jest obraz brány nebeské, kteráž nám skrze Krista Ježíše otevřena jest.

Takto hlásá již zevnějšek chrámu křesťanského velebnost toho, jehož dům jest, Hospodina Boha nebeského, a vzbuzuje věřící, aby k němu a k nebeským věcem ducha svého pozdvihli.

§. 10. B) Zřízení chrámů uvnitř.

U vnitř chrámu nalézá se :

1. *Loď chrámová* (navis ecclesiae, baß Schiff der Kirche ober Kirchehalle), t. j. prostranství chrámu nejrozsáhlejší pro lid obecný při službách Božích. Služba pak místo toto lodí; poněvadž dle starobylého způsobu církev svatá, jejížto částí jest shromážděná obec, dobře se přirovnává lodičce, na kteréž Pán Ježíš s učeníky svými po moři genezaretském se plavil a bouří uchvacen byl. Tím se dává na rozum, že toliko v církvi Kristově u prostřed bouří světa bezpečnosti a ochrany dojíti a přístavu nebeského dosíci lze. — V některých chrámech spatřiti lze mimo hlavní (prostřední) loď po stranách i jiné menší dvě i čtyry pobočné lodi (Seitenhallen), od hlavní lodi sloupky oddělené.

2. *Presbyterár* čili *kněžiště* (presbyterium, Priesterthor) jest prostora před oltářem o jeden neb více stupňů zvýšená a od lodi chrámové mřížkou přepažená, kterážto jest určena pro duchovenstvo, aby tam služby Boží pohodlně a pořádně konati mohli.

3. *Oltář* (altare, baß Altar) jest místo, kde se obět mše svaté a z větší části i jiné obřady vykonávají, představující onen stůl, při němž Božský Vykupitel konaje poslední večeři, obět mše svaté ustanoviti ráčil.

a) Co se týče *původu oltářů*, věděti sluší, že jakož u všech národů oběti co pozůstatek z původního zjevení Božího se nalézají, rovněž i oltáře u nich spatřiti lze a to již v šedé dávnověkosti. Již Noe vyšel z korábu vzdělal oltář a obětoval Hospodinu. Podobně činili i patriarchové Abraham, Isak, Jakob atd. Mojžíš pak na rozkaz Boží vzdělal v stánku oltář k obětem zápalným a jiný k pálení vonných věcí (kadidla).

V církvi však Kristově byltě kříž vznešeným oltářem, na němž Božský Vykupitel vykonal krvavou obět k spasení světa; při poslední pak večeři, kdež krvavou obět kříže nekrvavým způsobem vykonal, byl stůl oltářem Páně. I svatí apoštolé užívali k témuž cíli stolu, z kteréhož pak povstaly nynější oltáře. Neb první křesťané konali obět mše svaté u hrobů svatých mučovníků, chtěje se příkladem jejich k stálosti u víře pozbuditi, k čemuž užívali dřevěných stolů. Když pak po nabytí svobody náboženské chrámy na týchž místech vystavěli a v nich služby Boží konali, vzdělali pevné oltáře ze dřeva, později i z kamene, a sice v způsobu rakve, pro upomínku na hroby mučovníků, do kterýchžto pak oltářů kladli ostatky svatých, zvláště mučovníků. Nyní pak se

aspoň na ně kladou desky kamenné s ostatky, má-li se na nich máše svatá sloužit.

Z prvu býval toliko jeden oltář, jenž stál v presbyterii, *hlavní*, či *velký oltář* řečený (alta ara, Hauptaltar), později však se zřizovalo i více oltářů *menších* neb *pobočných* (Neben- oder Seitenaltäre), jakž se posud děje. Hlavní oltáře, jenž se v hlavní lodi nalézají, směřují obyčejně položením svým, jakož chramové sami, k východu; na význam, že Kristus Pán, jehož trůnem oltáře tyto jsou, jest světlem světa, sluncem spravedlnosti.

b) *Co do ozdoby oltářů*, vůbec znamenati sluší, že i ta mocně přispívá k pozdvižení ducha k nebeským věcem a k podnícení ho k nábožnosti.

aa) *V prostřed oltáře*, zvláště hlavního, *nalézá se tabernakul* (tabernaculum, Tabernakel), tolik co stánek oltářní neb svatyně, t. j. schránka, kdež se chová velebná svátost pod způsobou chleba, v kteréžto Kristus Ježíš u prostřed svých věrných přebývá co Spasitel jejich; a protož z hluboké uctivosti ke Kristu Pánu zdobí se tabernakul ten všemožně.

bb) *Rovněž ční u prostřed každého oltáře kříž*, co nejslušnější ozdoba jeho; na upomínku, že táž obět, kterouž Kristus Pán na kříži vykonal, se tuto na oltáři nekrvavým způsobem obnovuje, a že toliko oběti kříže docházíme milostí, kterýchž u oltáře co trůnu milosti nabýváme. Z uctivosti k ukřižovanému Spasiteli, kdykoliv kněz do prostřed oltáře přijde, skloní hluboce hlavu.

cc) *Z obou stran svatyně* stojí na oltáři *svícny*, na nichžto při službách Božích hoří svíce. Tyto svíce připomínají vroucnost a horlivost prvních křesťanů, jenž za času pronásledování služby Boží v noční době neb v temných skryších při světle konati museli, zároveň pak slouží k většímu oslavení a zvelebení služeb Božích samých. Za tou příčinou již v svatyni chrámu Jerusalemského na zlatém sedmiramenném svícnu tak řečené věčné světlo dnem i nocí plálo; a protož také v neděli a o slavnostech více svíce se rozžehuje. Posléze pak má světlo toto krásný význam, vyznačující totiž světlo víry Kristovy a zbožnost a lásku, kterouž srdce naše k Bohu a k nebeským věcem planouti má, podobně jako plamen svíce neustále vzhůru plápolá. 212

dd) *Mezi svícny* na oltáři zhusta spatřiti lze *reliquiáře* (Reliquarien), totiž skříně, v nichž se ostatky svatých za sklem chovají, na díle ku počtě svatých samých, jichžto ostatky tuto jsou, pak i k upamatování, že první křesťané nad hroby mučedníků oltáře stavěli a služby Boží konali. Též se nalézají tamtéž

mešní tabulky (Eanontafeln) s modlitbami, kteréž se při mši svaté z knihy nečtou.

ee) Ostatně bývají oltářové *rozličnými řezbami neb malbami andělů a svatých a světic* Božích *ozdobeni*. Nad oltářem ale poněkud v pozadí jeho bývá obraz, a to sice nad hlavním oltářem představuje obraz *ten založení téhož chrámu* Páně anebo *patrona* jeho; pod jehožto přímluvu osada ta zvláště postavena jest a jehož tedy má zvláště ctíti a vzývati. Ostatně pak sochy a obrazy svatých, jak na oltářích tak i po zděch chrámu dobře napomáhají i k slušnému ozdobení stánku Božího i k poučení a vzdělání věřících. Ony zajisté představují lidu posvátné děje neb svaté osoby a slavné skutky jejich důrazněji a pochopitelněji, nežby se mnohými slovy státi mohlo, a právě tím také cvičí věřící ve víře a uvažování článků její a působí mocně na srdce, podněcující je k následování toho, co dobrého a spasitelného představují; právě jakoby ti svatí, na jichžto obrazy patříme, volali k nám se sv. Pavlem: „Bratři, buďtež následovníci moji, jakož i my jsme Kristovi.“ (I. Kor. 11, 1.)

Mimo to slouží obrazy a sochy andělů svatých ku počtě těch, kteréž se jimi představují, a připomínají nám živě vznešené obcování, kteréž my věřící na zemi s nimi máme. Jest, jakoby nás ti svatí andělé a vyvolení Boží vybízeli, abychom duchem k nebesům zalétali a s nimi společně Boha chválili a velebili.

*) *Z počátku nebylo v církvi obrazů*; dle proto, poněvadž mnozí z židů do církve všedších vůbec obrazů se štítili, pohané pak stavše se křesťany, lehce by v modloslužebnost upadli; dle proto, aby se nezdálo, že křesťané následují pohanských obyčejů. Toho bylo tím méně třeba, poněvadž Kristus a svatí apoštolé byli posud v živé paměti věřících, nad to i křesťané jsouce pronásledováni, nemohli veřejně obrazy míti.

Však pomálu počali křesťané přede Krista v rozličných způsobách významných *vyobrazovati*; jakož n. p. co dobrého pastýře neb Beránka, až pak v čtvrtém věku, když pohanství bylo překonáno a nestávalo žádného nebezpečení více k zlému užívání obrazů, křesťané zhusta obrazy míti a jich v chrámě i při službách Božích užívatí počali.

Jest pak způsob a význam obrazů v katolické církvi následující:

Největší Trojice se představuje dějem pokřtění Páně, při němž Otec nad Synem vtělený vydal hlas s nebe, a Duch svatý v způsobě holubice naň sestoupil.

Otec nebeský se vyobrazuje podle vidění proroka Daniele a svatého Jana evangelisty co stařec velevázná podoby, nad oblaky, s koulí světa, maje kol hlavy trojhrannou záři; někdy i na trůně s žeslem v pravici s oblibou patře na tvory své, na význam věčnosti, všemohoucnosti, velebnosti a laskavosti Boží. Obrazem oka Božího, tolikéž trojhrannou září osloněného, znamená se Boží prozřetelnost, ruka pak s temného oblaku vysáhá znamená sílu a moc a trestající spravedlnost Boží.

Mimo to u vnitř chrámu spatřuje se také:

4. *Kazatelna* (die Kanzel), jest vyvýšené místo v hořejší části lodi, obvyčejně na pravé straně, odkud se nyní slovo Boží pravidelně káže. Z počátku se činívalo kázání od oltáře, později však, aby se ode všech slyšeti mohlo, z vyvýšeného místa, kde jáhnové a lektoré epístolu a evangelium předčítali. Býváť kazatelna nad poklopem *ozdobena holubicí*, na znamení prosby, by Duch svatý kazateli přispěl; neb *Kristem co dobrým pastýřem*, jenž i skrze ústa kazatelova hledá ztracených ovcí; vůkol pak *podobami apoštolů* neb evangelistů Páně aneb jiných učitelů církve. *Kříž* pak, kterýž zhusta se na kazatelně nalézá, připomíná kazatele, že dle slov svatého Pavla nemá nic jiného kázati a lid nic jiného slyšeti, než (víru) Krista ukřižovaného. (I. Kor. 1, 23—25. a II. Kor. 4, 5.)

5. *Křtitelnice* (der Taufstein). Bývala to druhdy zvláštní kaple neb stavení při kostele a v té hluboká nádrž pro křestní vodu, jako

Syn Boží se představuje dle rozličných osudů pozemského života svého neb výroků svatého evangelium o něm, rozdílně: co milostné děťátko, co dvanáctiletý pacholík v chrámě, co dobrý pastýř, co Beránek Boží, co Soudce spravedlivý, aneb v utrpení svém pñící na kříži.

Duch svatý představuje se ve způsobě holubice, neb rozdělených jazyků.

I celé biblické děje starého i nového zákona vyobrazují se; zvláště pak sluší znamenati: *vyobrazení jeslíček*, kteréž nejprvé postavil sv. František v Assisi l. P. 1223 k duchovnímu vzdělání pastýřů v údolí vlašském Rieti s povolením svatého Otce.

Křížová cesta, totiž řada obrazů představujících utrpení Páně; kteréžto obrazy slují zastavení (stationes). Tato povstala tudy, že za časů křížáckých tažení mnozí odebravše se do svaté země, navštěvovali posvátná místa utrpení Páně (stationes), pak když země ta do rukou nevěřících opět upadla a pouť tyto přestaly, počali si doma utrpení Páně vyobrazovati.

Andělé nebesí představují se v podobě lidské co mládenci s jasnou ušlechtilou tváří a s křídly, čímž se dobře vyznamenává jejich vyšší důstojnost a ochotnost ku plnění vůle Boží. Co pacholátka okřídlená připomínají na slova Kristova: „Amen pravím vám: Neobrátíte-li se a nebudete-li jako malíči tito, nevejdete do království nebeského.“ (Mat. 18, 3.)

Archanděl Rafael se představuje co průvodčí mladého Tobiáše, *Michael* co rytíř zápolící s ďáblem, aneb vzhledem na soudný den, maje váhy v levici a v pravici plamenný meč.

Maria Panna představuje se dle osudu svého života a své důstojnosti rozdílně: Co královna nebes *v neposkvrněném početí svém* vyobrazuje se jako paní v bílém rouše, ozářena jsouc slunečním jasnem, majíc na hlavě korunu dvanácti hvězd, na význam, že mysl její k Bohu a nebeským věcem směřuje; v ruce drží žezlo, jakožto královna nebes; pñlměíc má za podnoží, na znamení, že nad všelikou proměnu světa vyšší jest; stojí na kouli světa, kol kteréž se plazí poražený drak; čímž se naráží na slova Hospodinova v ráji pronesená: „Nepřátelství položím mezi tebou a ženou, a mezi semenem

nějaká koupel; poněvadž prvé křest svatý trojím potápěním celého těla se uděloval. Nyní pak stojí *v lodi chrámové* ku připamatování věřících, že tuto za údy těla Kristova do církve přijati a posvěceni byli, aby u vděčnosti slib, kterýž učinili na křtu svatém, obnovili a jej plniti se snažili. Na ten cíl bývá na křtitelnici vyobrazen křest Páně.

6. *Zpovědnice* (der *Beichtstuhl*), v kterých se zpověď koná a kněží na místě Božím opravdu kajícím rozhřešení udělují; což se dříve dělo na stupních oltáře před obličejem celé shromážděné obce. *Obrazy*, jimiž tyto stolice bývají *ozdobeny*, jakož: svatý kříž, kající Maria Magdalena, plačící Petr, aneb marnotratný syn domů se vracující, mají povzbuditi hříšníky k želu a lítosti, též i kající k naději v milosrdenství Boží.

7. *Kropenka* (daß *Weißwasser-Becken*), blíž dveří se svěcenou vodou; slouží k tomu, aby vcházející do chrámu aneb vycházející

tvým a semenem jejím; onať potře hlavu tvou, a ty úklady činíti budeš patě její.“ (I. Mojš. 8, 16.)

Co matka vyobrazuje se v laskavém zaměstnání s Ježíšem neb v hlubokém hoři probodena buď jedním mečem dle prorocství Simeonova (Luk. 2.) neb sedmero meči (sedmibolestná).

Někdy se také vyobrazuje s Ježíškem, s rodiči svými Jáchimem a Annou, a s Janem křtitelem co pacholetem, což sluje svatá rodina.

Mezi *svatými* apoštoly vyobrazuje se *svatý Petr* s klíči co znamením svrchované pravomocnosti, kteráž mu jakožto hlavě církve přislulá (Isai. 22, 22; Mat. 16, 19).

Svatý Pavel drží v ruce meč, co nástroj svého mučení; *svatý Jan* drží v ruce knihu jako evangelista, neb kalich, s kteréhož jedem porušené víno bez uškození pil. Ostatní *svatí* apoštolé mají za výsnek nástroj svého mučení.

Čtyři svatí evangelisté mají svlášní přiznaky, dotýkající se začátku každého svatého Evangelium, a sice: *svatý Matouš* má při sobě *člověka*, že počíná své evangelium knihou rodu Ježíše Krista; *svatý Marek* má *lva*, ježto počíná své evangelium správou o předchůdci Páně, jenž na poušti kázal, kde lev co král mezi zvířaty bydlí; *svatý Lukáš*, jenž na počátku vypravuje, jak Zachariáš obětoval v chrámě, má při sobě zvíře obětí, vola, a *svatý Jan* orla, že smělým letem se povznáší k nebi jako orel bystroký k slunci, počínaje totiž evangelium své učením o Božství Ježíšovu.

Ostatní pak svatí a světice Boží představují se vůbec s nějakým příznakem, z něhož lze poznati povolání, šlechtné činy neb mučení jejich. Na znamení nynějšího oslavení jejich mají oslonu (Schirmstein, Schirmstein). Svaté panny drží v ruce liliový prut neb palmy na znamení nevinnosti a vítězství. Svatí papežové mají trojnásobní korunu s trojnásobným křížem, svatí biskupové pastýřskou hůl a čepici biskupskou. Svatí císařové a králové mají korunu a žezlo. Svatí učitelové a spisovatelé církevní mají knihu, pero neb polehouli atd.

z něho se svěcenou vodou kropili, na *znamení vnitřní čistoty a kajicnosti*, s kteroužto před oltář Nejvyššího předstoupiti a službám Božím obcovati sluší, a kterouž i mimo chrám zachovati mají.

8. *Sakristie* (bře Σακριστεί), jest postranní místo v chrámě, kdežto v skříňkách potřebné věci k službám Božím se přechovávají a duchovní obřadnými rouchy se oblékají.

9. *Kruchta čili kůr* (bře Μυσικήτορ), jest povýšené místo v kostele, obyčejně nad dolejší částí lodi, určené pro zpěváky a hudebníky ku provozování zpěvu neb hudby při službách Božích. Mívá významné ozdoby, jakož: Davida krále na harfu hrajícího neb svatou Cecilii atd.

V některých chrámech nalézají se vedlé kruchty ještě jiná podobná místa povýšená pro lid, jichžto menší oddíly přepažené slují *oratoria* (bře Ὀμιλητήριον).

Poznamenání. Hudba i zpěv působí mocně na srdce člověka a budí v něm *troucné city* zbožnosti. Zvláště pak zpěv dotýká se mocně srdce, *podněcující je k troucnému nadšení*, působící takřka dvojnásobní mocí na duši: obsahem i náplevem písně, jakž svatý Augustin sám z vlastní zkušenosti ztvrdzuje, an píše: „Ó jak jsem pohnut byl, jak hojný proud slz s očí mých kanul, když jsem chvalozpěvy a písně ke cti a chvále tvé, ó Bože, prospěvovati slyšel. Zvukové oni vnikli v uši mé a obměkčili mé srdce k přijetí tvé pravdy, a jimi se roznítíl plamen zbožnosti v duši mé, slzy kanuly, a bylo mi při tom dobře.“ (Lib. Confess. IX. 6.)

Za tou příčinou nalézá se zpěv již hned za dřevních časů při službách Božích. Již *židé* prospěvovali v chrámě *žalmy* Davidovy, kteréž Levité provázeli hudebními nástroji, a kteréžto s nimi i do církve přešly; k nimžto pak ihned z počátku jiné *chvalozpěvy* i *plaměčky duchovní* se připojily. (Efes. 5, 19.) Tyto pak písně duchovní čili hymny posději znamenitě byly rozmnoženy a zvláště *u latinské* veliké dokonalosti dosáhly, odkudž i do jiných jazyků byly přeloženy. Zvláštní zásluhy o zpěv církevní získali si svatý papež *Řehoř Veliký* a svatý *Ambrož* atd.

Ostatně má-li zpěv účelu svého dojíti, musí býti rovněž vzdálen od křiku a všelikého nadírání, jakož i ode všech světských (divadelních) náplevů. O pozdvihování, kde věřící Kristu ve velebné Svátosti přítomnému se koří, má všecken zpěv i hudba umlknouti. Konečně dobře sluší znamenati, což dí svatý Jeroným: „Ten před Bohem nejlépe zpívá, jenž se svatých myšlenek souzvukem sladkého náplevu, jakož i se ctným a šlechtným životem svým v bohumilou souhlasnost vpadá. (Comment. in ep. ad Coloss. 3, 16.)

Ku provázení zpěvu nejlépe se hodí *varhany*, hudební to nástroj, jenž od řeckého císaře Konstantina Kopronýma r. 757 Pipínovi darem poslán byl, odkudž se po ostatní Evropě rozšířil a od 14. věku neustálým zdokonalováním.

na nynější stupeň dokonalosti přiveden jest. I ostatní hudba, ač první křesťané jí při službách Božích neužívali, za příčinou nedokonalosti její a pronásledování pohanského, přede však, užívá-li se jí slušně a vážně, napomáhá dobře k doprovázení a seslení zpěvu církevního, a zvyšuje moc slov jeho.

II. O věcech k službám Božím příslušících.

§. 11. Roucha a obleky bohoslužebné.

A. Mešní roucha kněžská.

Roucha kněžská *pocházejí z východních krajin*, a sice z šedé dávnověkosti křesťanské. Bylať jsou původně z větší části obyčejným oblekem lidu, toliko že se zhotovovala ze stkvostnější látky a čistěji chovala. Tato roucha však podržela církev s malými proměnami co bohoslužebná roucha i potomně, když se kroj, zvláště v našich krajinách změnil. Některá roucha zhotovila se *dle staro-zákonního obleku* kněžského, pak i některá zvláště pro křesťanské služby Boží vynalezena jsou.

Mešní pak roucha bohoslužebná jsou:

1. *Talár čili klerika* (talare, Klerif), sukně to dlouhá až na paty, na kterou se všeliká jiná roucha oblékají. Jest barvy černé, u biskupů červené, u řeholníků však bílé i hnědé neb i míchané, dle předpisu řádu (habit). Roucho toto nikdy se neměníci *ukazuje na povolání služebníka Kristova*, kterýž má se snažiti, aby jediné Bohu se zalíbil, a tudíž má v počestnosti před ním kráčet. Ke klerice se nosí okolo krku pásek, řečený kolár (collare, Šalébinde), a na hlavě biret neb quadrat (Baret oder Quadrat), kterýž se při oltáři smekně.

2. *Humerál čili náramník* (humerales, Schultertuch), bílý to lněný šátek, s nímžto se dříve celá hlava zastírala, nyní pak toliko krk se zahaluje; anto se dříve jak obyčejně s nahým krkem k oltáři chodilo.

Takto připomíná kněze na ono roucho, jimžto *žoldnéři tvář Páně zakrývali*, poličkující ho a dávající mu hádati, kdo ho udeřil (Luk. 22, 64); zároveň pak se mu tím významenává „*leбка spasení* k přemožení ďábelských útoků“; by totiž drže čidla svá na uzdě, všem roztržitým a nepravým myšlénkám odpíral; čehož k zbožnému konání oběti máe svaté jest potřebí, a začez bera ten šat na se, k Bohu volá.

3. *Alba* (alba vestis); jak již jméno značí, bílé roucho lněné, sáhající až na paty, *připomíná na Krista Pána*, jenž v slavném bílém rouše na Táboře proměněný se objevil, a jehož místo kněz při oběti máe svaté zastupuje; a *vyznamenává také čistotu a ne-*

vinnost srdce, s jakouž bohoslužebník k oltáři přistoupiti má. A protož oblíkaje se v roucho to, prosí Boha o očistění srdce svého.

4. *Cingulum*, čili přepáska (cingulum, ber Gürtel), s kterýmž se alba podkasaná přepáše, aby k tělu přiléhala a v chůzi nevadila, *připomíná* bohoslužebníka na *vazby*, jimižto Pán Ježíš při utrpení svém spoután byl, zároveň pak na *čistotu těla i duše a zdrženlivost*, kteráž je matkou její, a s kterouž má služebník církve předrahou obět konati a za kterouž přepásaje se též Boha prosí.

5. *Manipul* (manipulus, sudarium, Urmbinbe) býval původně šátek z plátna *k stírání potu i slz* při službách Božích, kteréžto dříve kolik hodin trvaly a při čemž služebníci církve velmi zano-prázdňeni jsouce, mnoho potu, též i mnoho slz z vroucnosti a kajicnosti prolévati. Později však manipul ten z též látky stkvostné jako ornát se zhotovoval, a sloužil v nynější podobě *k ozdobě*. Nosí pak se na levé ruce a *vyznamenává snažnou pilnost a činnost*, jakoužto kněz úřad svůj má zastávati, aby jednou s potěšením vzal hojnou mzdu na věčnosti; zač také kněz připásaje si jej Boha prosí.

6. *Štola* (stola, bie Stola) byl druhdy dlouhý šat vrchní po kraji olemovaný, s něhožto se pak toliko lemování podrželo, jako pásek, kterýž se od krku na kříž přes prsa otočí. Jest *znamení kněžské důstojnosti a pravomocnosti*, bez kteréžto nižádného posvátného obřadu nekoná. Vyznamenává též *duchovní roucho nesmrtelnosti a spravedlnosti*, kterouž člověk skrze hřích Adama potratil a kteréž skrze zásluhy ukřižovaného Krista opět nabyl a za kterouž bohoslužebník obléčeje se k Bohu volá.

Poznamenání. Při mši svaté splývá štola biskupovi přes ramena a jáhen ji má přes prsa k pravému boku přivázanou.

7. *Ornát* (casula, Messegewand), jest vrchní mešní roucho. Býval to druhdy vrchní šat, se všech stran do kola sevřený a tak dlouhý a široký, že kryl kněze od hlavy až na paty a sáhal i přes ruce až k zemi. Protož musíval jej kněz po obou stranách nad lokty nadhrnovati, by rukou svých pozdvihovati a jich užívati mohl, a sluha mešní musíval podolek jeho při pozdvihování vzhůru držeti, aby se kněz bez překážky pokloniti a vzhůru povstati mohl. Odtud pochází, že při pozdvihování ministrant posud zadní část ornátu nadzdvihuje. Později však učiněn jest výkrojek pro ramena po stranách a dána jest mu nynější podoba. *Vyznamenává* pak ornát *bráně úřadu duchovního*, a *jha Kristova* vůbec, kteréžto služebník Kristův zvláště ochotně a trpělivě má nésti, aby došel spasení; začez i bera ornát na sebe k Bohu volá.

Poznamendní. Jáhén a podjáhén, též i levitové mají, když při službách Božích přisluhují, dalmatiky, tak řečené od země Dalmacie, odkudž původ vzaly a kde se co vrchní roucha nosily.

B. Jiná bohoslužebná roucha kněžská mimo mši svatou.

Roucha, jichžto se mimo mši svatou při vykonávání církevních služebností užívá, jsou :

1. *Pluvíál* (pluviale, der Besser ober Chormantel), plášť to obřadný, původně k tomu ustanovený, aby kryl kněze a jej *chránil nehody*, když mimo chrám služby Boží vykonával. K témuž cíli měl pozadu kapuci, kteráž se mohla svinouti přes hlavu a kterouž na něm posud znamenati jest. Nyní však bývá z stkvostné látky zhotoven, a *slouží za ozdabu* při odpoledních službách Božích neb slavných průvodech atd.

2. *Rocheta* (Rochet) jest skrácená alba, u vyšších duchovních mající rukávy; u nižších (akolitů) užívá se jí bez rukávů a sluje „*superpellicium*.“ Bere se obyčejně k méně slavným obsluhám církevním mimo chrám neb v káru.

C. Biskupská roucha bohoslužebná.

Krom těchto obleků mají biskupové při službách Božích ještě jiné ozdoby, *pontifikalie* řečené, jichžto znamenitější jsou :

1. *Tunika* (tunicella, Reutengewand), hedbávná dalmatika, kteráž se nosí pod ornátem, na znamení, že v biskupu *všeliká hodnost* kněžská splývá.

2. *Sandalie* (opánky, Sandalien), stkvostné střevíce, na *význam kazatelského úřadu* Kristova, kterýž má biskup ochotně a horlivě zastávati.

3. *Kříž náprsní* (pectorale, Brustkreuz), na *význam*, že má *památku utrpení Kristova* živě chovati, a že má srdce jeho láskou k ukřižovanému zvláště pláti.

4. *Prsten* (annulus, Ring), na *význam lásky, věrnosti a oddanosti*, kterouž k církvi, co choti své a věřícím své diecese zvláště prokazovati má.

5. *Berla* (pedum, Bischofsstab), co *znak biskupské důstojnosti* a vrchní *pravomocnosti* a péče pastýřské, kterouž má míti o svěřené stádece své, dle příkladu dobrého pastýře Krista Ježíše.

6. *Biskupská čepice* (mitra, infula, Bischofsbütt), ve dva cípy na hoře vybihající a pozadu dvě stužky mající. Tím se *vyznamenávají dva zákonové*, nový i starý, jichžto dokonalou známost biskup má míti; vůbec pak připomíná mitra *vznešenou důstojnost*, kteráž přisluší biskupu co náměstku Kristovu.

7. *Rukavice* (Šaubščuše), co připomenutí, že zvláště *ruce* jeho mají býti *čisté* a nižádnou nepravostí poškvrněné, ježto z rukou těchto má přicházeti požehnání na věřící.

§. 12. Barvy rouch posvátných a význam jejich.

Obleky obřadní, jakož: ornát, pluvial, dalmatiky, štola, manipul, též i obháčka kalicha, *střídají se v barvách* podle částí a posvátných obsluh, kteréž se mají konati. Jsou pak barvy ty: *bílá, červená, zelená, modrá a černá*; jichžto každá má jistý svůj význam, slavnosti neb posvátnému obřadu, kterýž se právě koná, přiměřený, a sice:

1. *Bílá barva* vyznamenává *nevinnost, radost a slávu*. Protož užívá se rouch bílé barvy o *svátcích Páně* mimo letnice, o slavnostech Rodičky Boží *Marie panny*, svatých *andělů a jiných svatých* a *světic Božích*, jenž mučenickou smrt nepodstoupili. Tím se vyznamenává sláva a veličnost Páně, jenž nám vydobyl ztracenou nevinnost, též i nepoškvrněnost svatých andělů a Rodičky Boží, pak i nevinnost vyvolených Božích, kterouž po všecken život svůj zachovali; zároveň pak klade se i nám na rozum, že toliko čistota srdce má přístup k slávě nebeské.

2. *Barva červená* vyznamenává *planoucí lásku a mučnictví*. Protož jsou obřadní obleky červené na den *seslání Ducha svatého*, pramene lásky, jenž o letnicích v způsobu ohnivých jazyků na apoštoly astoupil a posud lásku svou v srdcích věrných rozlévá; podobně i na svátky *svatých mučovníků*, jenž planoucí svou lásku ke Kristu mučnictvím osvědčili.

3. *Barva zelená* znamená *naději a panování*. Poněvadž všecka naděje naše se zakládá na Krista co Spasitele a prostředníka našeho, jenž jest také svrchovaným Pánem naším, konají se o *nedělích posvatodušních*, nepřipadá-li na ně jiný svátek, služby Boží v rouchu zelené barvy. Neb právě v tu dobu připomíná církev královský úřad a slávu Pána Ježíše Krista sedícího na pravici Boží.

4. *Barva modrá* či *fialová* (Violet) vyznamenává *ponížení, skroušenost a kající smutek*, pro svou podobnost k popeli, v němž se za starých časů kálo. Protož jsou obřadní obleky modré v *adventní čas*, kterýžto čas církev připravuje věřící k narození Páně v tichosti a kajivosti koná, též i v *postní čas* a o *čtveru suchých dnů*, čímž církev ducha kajivosti a pokání ve věřících budí.

5. *Barva černá* znamená *smrt* a nehlubší *smutek*. Protož jsou obřadní roucha černá na veliký pátek, na *den* věrných duší, při pohřbu věřících a při zádušních mšech svatých.

§. 13. Bohoslužebné nádoby.

Bohoslužebné nádoby byly z počátku sprosté, nic od obyčejných se nelišice. Později však dle příkladu starého zákona, a z uctivosti k službám Božím věřící, jak mile byli s to, u vroucí zbožnosti nelitovali žádných obětí a ze zlata a stříbra uměle a ozdobně zhotovených nádob k službám Božím užívali. Nádoby tyto jsou:

1. *Kalich* (calix, Kelch), nejdůležitější nádoba pro velebnou svátost pod způsobou vína. Nádoby té užívalo se u židů vůbec k pití, protož i Kristus Pán použil také kalicha při poslední večeři, když velebnou svátost ustanovil, rovněž i svatí apoštolé při konání přesvaté oběti té kalicha užívali. Bylyt jsou kalichy z prvu ze dřeva, hlíny, kosti a skla; později pak z uctivosti k nejsvětějšímu tajemství přikázáno jest, aby aspoň hořejší část jejich byla dobře vyzlacena.

2. *Paténa* (patena, Kelchteller), t. j. miska kališní pro velebnou svátost pod způsobou chleba, k témuž cíli u prostřed zahlušená. Bývala druhdy mnohem větší, ježto i svaté hostie byly mnohem větší, an se z nich udělovaly částky i lidu k svatému přijímání.

3. K těmto nádobám obětním patří také „*palla*“ totiž *tuhá pokrývka* (Kelchbedel), jenž se dává na paténu, pokud tato jest na kalichu a na ni hostie; pak se klade na kalich také *purifikátor*, (vytěrátko, purificatorium), t. j. šáteček lněný k vytření mokrého kalicha po svatém přijímání. Všecko to se přikryje krátce přede mši svatou *závojem* (obhálkou, Kelchtuch), na nějž se dá *bursa* čili taštička s prostěrátkem, *korporále* (Corporale) řečeným, ježto se při mši svaté rozprostře a naň se kalich postaví a svatá hostie položí.

4. *Ciboř* (ciborium, Speisefelch), jest kalich, v němžto se chovají menší svaté hostie ku přijímání lidu, majíc pokličku s křížem na hoře. Zahaluje se v *rásnou obálku*, na význam, že tajemství velebné svátosti nepostihne ani tělesné oko, ani mysl člověka.

5. *Monštranc* (monstrantia, ostensorium, Monstranz). Jest to stkvostná nádoba, v nížto velebná svátost pod způsobou chleba k počtě a k žehnání lidu se ukazuje a vystavuje, kdežto v nádobě půlměsíčkově „*melchisedek*“ řečené co na trůnu postavena jest. Kdykoliv kněz má uchopiti monštranci neb ciboř s velebnou svátostí, zastře si z uctivosti ruce *závojem* (velum); když pak se má z jednoho místa na druhé přenášeti, nese se pod *baldachýnem* čili nebesy průvodními a okurjuje se na význam uctivosti jí příslušné.

6. *Konvičky* (urceoli, Messelämphen), na vodu a na víno ke mši sv.; *kaditelná* (thuribulum, Rauchfasse), nádoba, kteroužto se okurjuje. Mimo to jsou nádoby na svaté oleje, a na svěcenou vodu, pak i *mešní kniha*.

Díl druhý.

O svátostech.

§. 14. O svátostech vůbec.

Abychom v obcování s Bohem vešli, a v obcování tomto života věčného došli, k témuž cíli vtělil se Kristus Ježíš a vykoupil nás. Než k dosažení milosti jeho vykoupení třeba, bychom s ním v pravdě a skutečně u veškerém životě svém byli sjednoceni. Toliko v tomto spojení a sjednocení s ním staneme se hednými jeho vykoupení. V dokonalé pak toto spojení s Kristem nevcházíme toliko věrou v něho a plněním jeho zákona, anobř také a zvlášť prostředkem svátosti.

Jsou pak svátosti viditelná znamení neviditelné milosti Boží od Krista Pána k posvěcení našemu ustanovená.

Sluší tedy při svátostech dvojí částku rozeznávati: *viditelnou a neviditelnou.*

Viditelná část záleží v zevnitřním jakémisi posvátném úkonu čili jednání s viditelným znamením, jímžto se neviditelná ona částka, totiž posvěcující milost Boží, netoliko vyznamenává, abř také, když se řádně děje, skutečně uděluje. Toho zajisté má potřeba člověk, jakož z těla záležející, aby o skutečném mu udělení milosti Boží ubezpečen byl.

Poněvadž ale viditelná znamení tato nepůsobí sama o sobě, přirozenou mocí svou, nýbrž prostředkem jich a skrze ně působí Kristus nadpřirozenou mocí svou: třebať tedy jeho ustanovení.

Při každé svátosti *sluší* tedy znamenati *tři podstatné částky* a sice: a) neviditelnou milost Boží, b) viditelné znamení, c) ustanovení Pána Ježíše Krista.

Mimo to *připojila církev* při udělování svátostí k viditelnému znamení od pradávna ještě jiné *obřady*, kteréž sice k podstatě svátosti nepatří a bez kterých se tyto platně vykonávati mohou,

kteréžto však *k většímu zvelebení* svátostných úkonů samých *a k vzdělání věřících* napomáhají, živě připomínajíce jim výhody, jichžto v svátostech nabývají, jakož i povinnosti, kteréž z ohledu jich plniti mají; tudíž ctihodné a spasitelné jsou.

Co do počtu svátostí vlastně jest *jediná* toliko svátost, jakož i milost vykoupení Kristova *jediná* jest, totiž posvěcení veškerého života lidského. A však, jakož milost Boží se řídí dle rozličných potřeb života lidského, rovněž i *jediná* ona svátost *se dělí v rozdílné svátosti* jako v rozdílné prameny jedné milosti vykoupení Kristova, a sice *dle rozdílných poměrů a potřeb* života lidského.

Než *počet svátostí* není neurčitý; nýbrž *určen jest od původce* jejich Krista Ježíše, jenž ustanovil *sedmero* svátostí. A v tom právě se jeví nejkrásněji moudrost a láska jeho, že právě tolik svátostí ustanovil, kolik jich ku spasení pokolení lidského třeba jest.

Nebo uvažuje-li se duchovní život pokolení lidského v celku, nalézají se v něm *sedmeré poměry čili doby*, v nichžto člověku zvláště potřebí posvěcující milosti Boží, aby v živém spojení s Kristem k svátosti a vyšší dokonalosti života povznesen byl. A sice:

1. *Zrodil se člověk* v hříchu prvotním, máť třeba k svému posvěcení duchovního znovuzrození k životu věčnému; k čemuž ustanovena jest *svátost křtu*.

2. Když člověk počne *rozum bráti*, třebať mu zvláštní posily, aby víru svou slovy i skutky vyznával; k čemuž ustanovena jest *svátost bířmování*.

3. Aby pak *duchovně milostí prospíval*, třebať člověku pokrmu duševního, kterýž se mu podává *v nejsvětější svátosti oltární*.

4. *Poklesnul-li* člověk a ztratil-li posvěcující milost Boží, třebať by jí opět nabyl; k čemuž čili ustanovena jest *svátost pokání*.

5. *Přiblíží-li se večer života* a má-li se člověk na věčnost odebrati, třebať mu zvláštní posily a milosti, aby šťastně na věčnost se odebral. K tomu napomáhá *svátost posledního pomazání*.

6. a 7. Konečně pak jsou v pokolení lidském dva stavy, jimžto zvláště milosti Boží a posvěcení jest potřebí, totiž: *stav manželský*, by manželé v bázi Boží živi jsouce sebe posvěcovali a dítky své nábožně vychovávali; a *stav kněžský*, aby služebníci církve důležité a těžké povinnosti své věrně plnili. K čemuž čili ustanovena jest *svátost stavu manželského i svěcení kněžstva*.

Takto provází milost Boží veškerý život pokolení lidského u všelikých důležitých potřebách jeho od kolébky až k hrobu; a posvěcujíc, posilujíc a žehnajíc každého dle jeho potřeby vede jej k sjednocení s Kristem, tudíž i v živé obcování s Bohem, a k životu věčnému.

K. Svátost křtu.

§. 15. Potřeba a původ křtu a způsob udělování křtu v dřevní církvi.

Slabý na těle, porušený na duši rodě se přichází člověk na svět. Tu ale jedva že světlo světa spatřil, ujímají se ho laskavě rodiče, pečující o jeho tělesné-dobré; však s vyšší láskou ujímá se ho též církev, majíc péči o spasení duše jeho, aby nezhylnul v porušeném světě, abrž v obcování s Bohem vešel a v něm došel života věčného. Nebo člověk jsa oudem pokolení lidského, na němž od pádu Adama spočívá břímě viny a hříchu, vchází poškvrněný hříchem prvotním do světa. Od téhož hříchu tedy očišťuje jej církev a sdělující mu posvěcující milost Boží, přijímá jej do lůna svého a tím také vede jej k živému spojení s Kristem a obcování s Bohem. A to se děje v svátosti křtu (*sacramentum baptismi*, baš h. *Sacrament der Taufe*).

Co se týče *obřadu křestního*, tent se nalézal již u židů. Židé zajisté ty, jenž z pohanství k nim přistupovali, *proselity*, ve vodě potápějíce křtili, na znamení, že již od té chvíle všeliké nepravosti a ohavnosti pohanství se zdržovati a čistotu duše zachovati mají. Taktéž křtil i Jan, *předchůdce Páně*, ty, kteříž činili pokání ku přípravě na vykoupení. A však křest tento nepůsobil ospravedlnění, alebrž byl jest toliko obřad vyznamenávající očištění ducha, kteréž Vykupitel měl způsobiti a zjednati pokolení lidskému; jakž vyznal Jan sám, řka: „Jáť křtím vás vodou ku pokání, ten pak, kterýž po mně přijde (Mesiáš) mocnější jest, nežli já, tent vás bude křtíti Duchem svatým a ohněm (ten v skutku vás očistí od škvřn hříchu skrze Ducha svatého).“ (Mat. 3, 11.)

Toto pak *skutečné očištění* teprva skrze Krista skutkem vykoupení jeho způsobené řádně uděluje se člověku *skrze křest, jež Kristus Pán ustanovil* a apoštolům svým konati rozkázal, řka: „Jdouce po všem světě, učte všechny národy, křtíce je ve jmenu Otce, i Syna, i Ducha svatého.“ (Mat. 28, 19.)

Dle tohoto rozkazu křtili jsou svatí apoštolé a jejich náměstkové a sice zprvu, jak to věc sama sebou přinášela, křtili dospělé a ve víře vycvičené; při čemž i malé dítky křtěny bývaly, ježto celé rodiny dávaly se křtiti; (Skut. ap. 10, 16, 15, 16, 32, 18, 8), což napotom se tím více dělo, ježto svátosti křtu nevyhnutelně ke spasení třeba jest a mnoho lidí již v dětinství umírá.

Křtivalo se pak v jistých určitých dobách, jakož: o velikonoci a svatodušních svátcích, u Řeků též den před zjevením Páně.

Ke křtu pak, jakožto veřejnému obřadu posvátnému, vzdělaly se zvláštní kaple s hlubokou nádrží co koupeli, v nížto se křtenci po třikráte potápěli. Kaple tyto slouly *křtitelnice* (baptisteria, Taufkapellen).

Poznamení. Dospělí, jenž se chtěli na víru Kristovu obrátiti, museli prvé než byli křtění, *ve vše dobře vycvičení býti*, a sluli „katechumeni“, tolik co učenici; též se museli po nějaký čas *posty, modlitbou a jinými kajičními skutky připravovati*; pak museli se odříci všech bludů a nepravostí, a slavně zavázati se slibem, že chtějí Kristu zachovati víru a poslušnost; aniž byl kdo ke křtu svatému připuštěn, o němž bylo vůbec známo, že vede hříšný život.

Pokřtění (neophyti) *přiodíni* jsou po křtu svatém *báým rouchem*, na znamení nevinnosti duše, kteréž dosáhli na křtu svatém; „složivše totiž starého (hříšného) člověka a obleknuvše se v nového, podle Boha stvořeného v spravedlnosti a svatosti.“ (Efez. 4, 24.)

§. 16. Obřady při křtu svatém: a) Před udělováním křtu svatého.

1. *Kmotři* (patrini, sponsors, susceptores, matrinæ, Taufpatzen) přinesše křtence (Taufling) ke křtu, *nevejdou s ním do chrámu*, alebrž *čekají* na křtitele svého *v sinci* chrámové; na znamení, že nepokřtěný posud nevešel do církve, tudíž že nemá práva, aby tuto s křestany službám Božím obcoval; zároveň pak se tím vyznamenává, že bez křtu nemůž vejíti do království Božího, kteréž se chrámem vyobrazuje. (Jan 3, 3.)

2. *Křtitel* přišedši ke dveřím chrámovým, odin jsa rochetkou a štolou modré barvy, *táše se kmotrov: kterak se má jmenovati dítě to?* Kmotrové naznačí *jméno nějakého svatého*, kterýž nastávajícímu křestanu má býti zvláštním vzorem křestanského života, jakož i upomínkou, že skrze křest vešel v obcování svatých; kteréhožto svatého tedy zvláště ctíti a následovati má.

3. Na to křtitel nazýváje křtence jménem zvoleného svatého, *táše se ho dáte: co žádá od církve Boží, do které chce vejíti?* Na to když odpovědí kmotrové ve jmenu dítěte: že žádá víru, jenž mu dá život věčný; *doloží* ihned kněz: Chceš-li do života vejíti, zachovávej příkázání: „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého atd. a bližního svého jako sebe samého.“ Těmito slovy od Krista samého pronesenými (Mat. 22, 37—41.) klade se křtenci na rozum, že pouhá víra bez lásky křestanské nepostačuje k dosažení života věčného.

4. Na to *dýchá křtitel třikráte v tvář křtencovu*. Obřadem tímto dává na srozuměnou, že křtěncem skrze křest svatý obdrží Ducha

svatého, skrze něhož k novému životu oživne, podobně jakož byl Pán Ježíš dechnutím udělil svým apoštolům Ducha svatého.

5. Po tom *dělá* kněz *křtenci kříž na čele i na prsou*, připomínaje tím, že toliko skrze Krista ukřižovaného Ducha svatého přijít a k novému životu oživen býti může; ku kterémužto cíli má víru jeho netoliko v paměti chovati a ji veřejně vyznávat, alebrž i v srdci nositi, aby byl opravdu chrámem Ducha svatého.

6. Na to ihned *kněz vzkládaje ruku na křtence*, — podobně jako druhdy Pán Ježíš žehnaje dítky, vzkládal na ně ruce, — *koná modlitbu*, prose: aby ho Bůh chránil mocí svou a všelikou zaslepenost rozumu i srdce od něho vzdálil, jej sprostil vazeb hříchů i hříšných náklonností: by pravou moudrostí naplněn jsa, v plnění přikázání Páně denně prospíval a tím dospěl k slávě novorození.

7. Pak *klade trochu svěcené soli do úst křtence*; čímž vyznamenává: že jako sůl chrání krmě od porušení a jim chuti dodává, podobně i Kristus Pán svou moudrostí a milostí nebeskou, jenž se dobře solí vyobrazuje, že dítko to od porušení hříchu chrániti a ke všemu dobrému chuti mu dodávati bude; zač také v následující modlitbě k Bohu volá.

8. Následující *zažehnávání křížem* (exorcismus, Beschwörung *) děje se na znamení, že člověk skrze hřích prvotní upadl v služebnost ďábla, od kteréžto služebnosti skrze křest svatý osvobozen a ke království Božímu a k společnosti svatých připojen bývá; a že tudíž sluší, aby se *vystříhal* skutků temnosti.

9. Pak *klade kněz konec štoly na křtence*, na význam ochrany, pod kterouž církev jej co úda svého přijímá. Při tom *velí mu kněz, do chrámu vejti*, kamž ho skutečně vede, aby, jakž mu zřejmě dí, co úd církve měl účastenství v Kristu k životu věčnému.

10. Po té *vejdou kněz i kmotrové s křtencem do chrámu*, a berouce se ke křtelnici, *modlí se vespolek apoštolské vyznání víry a modlitbu Páně*. Toto připomíná na obyčej dřevní církve, kdežto katechumenové před svatým křtem sami vykonávali modlitby tyto, jakožto hlavní obsah jejich víry a naděje. Nyní pak se modlí je

*) Zažehnávání to při křtu pochází již od časů apoštolských. Tím však nemíní církev, jakoby člověk před křtem svatým byl posedlý, jako ti, o nichž se činí zmínka v svatém evangelium; anobrž tím se toliko vyznamenává, což křest svatý působí, totiž: odřeknutí se a osvobození člověka od hříchu a jeho původce, ďábla, kterýž držel hříšný svět v služebnosti své, z kteréžto pak služebnosti křtencem svatým křtem vytržen bývá. „Ideo exorcisatur unus quisque veniens ad sacrum baptismum, ut Dei vivi templum efficiatur, qui effectus erat templum diaboli per originale peccatum.“ (August. Ep. 194 ad Sixt. n. 46.)

kmotři ve jménu křtěnce, na význam, že onen křtem svatým nabývá práva, modlitby tyto s ostatními věřícími při veřejných službách Božích říkati.

11. Křtitel přišel s křtencem ke křtelnici, *zažehnává opět úkladníka*, pak *dotýká se slinou z úst svých uši a chrání křtěncových*, říká: „*Effeta*“, t. j. „otevři se!“ Činit to dle příkladu Krista Pána, jenž byl podobným způsobem hluchoněmého a slepého uzdravil. (Mar. 7, 23; 8, 23.) Dějeť pak se to na znamení, že od té chvíle uši jeho k slyšení pravdy křesťanské mají býti otevřeny, on pak sám pilně ostráhaje ji, že má libou vůni křesťanských ctností vydávati.

§. 17. b) Obrády při udělování svatého křtu.

1. *Prvé* nežli křtitel novorozence pokřtí, *předkládá mu výminky*, pod kterýmiž do církve Kristovy přijat býti může, a ke kterýmž potomně co pravý křesťan věrně a svědomitě státi má, totiž: *víru a ctný život*. Za tou příčinou táže se ho zprvu: Odríkáš-li se sata-náše? i všech skutkův jeho? i vši pýchy jeho?

2. Což když kmotrové ve jménu jeho příslibí, *maže jej na prsou a mezi lopatkami svatým olejem*, na znamení posily proti vnitřním i zevnitřním nepřátelům spasení, s kterými křtenci jest zápasiti, pokud chce učiněný slib věrně plniti. Obřad tento naráží na obyčej u starých národů, dle kteréhož tí, jenž měli k obecnému vyražení potýkali se v zápasu, pomazávali těla svého olejem, aby hladkými oudy svými snadno vyklouzli z rukou soupeřů, tudíž přemoženi nebyli.

3. Posud byl křtitel přiodín štolou modré barvy, vyznamenávající hříšný a trudný stav nepokřtěného. Již *pak* nyní *smění modrou štolu bílou*, čímž se vyznamenává nevinnost duše, kteréž křtěnec na křtu svatém dochází, jakož i radost z toho pochodící.

4. Po té kněz opět se *táže novokřtěnce: věří-li v Boha Otce, všemohoucího Stvořitele nebe i země? i v Jesu Krista, Syna jeho atd.* Vůbec jsou to hlavní články víry křesťanské, na kterýchž se zakládá veškerý spravedlivý život. Kmotrové přísvědčivše ve jménu křtěnce, berou na se tu povinnost, o to péči míti, aby křtěnec ve víře náležitě vycvičen a ke křesťanskému životu veden byl. Protož mají toliko dospěti za kmotry voleni býti.

5. Pak jmenuje kněz křtěnce jménem, táže se ho: *N., chceš-li pokřtěn býti?* Děje se to na znamení, že církev žádného nenutí, aby křtem k ní přistoupil. Křtěnec jsa nemluvnětem, není sice schopn k takovému svobodnému rozhodnutí, však ale slušně sou-

dití lze, že později, až nabude rozumu a pozná, že bez prodlení přivtělen jest církvi, kteráž jej vede bezpečně k spasení, že sám schválí a obnoví, čehož kmotrové ve jménu jeho žádali a slíbili.

6. Na to se *dítka skutečně křtí*. Kněz-totíž polívá po třikráte hlavu křtěncovu v způsobu kříže, říká dle rozkazu Páně: „N., já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.“ (Mat. 28. 19.) Běře se k tomu krom nedostatku jejího voda svěcená (na bílou sobotu); tím se vyznamenává, že očištění duše od hříchu skrze křest neděje se přirozenou mocí vody, ale mocí svrchovaného Boha, k němuž při svěcení křestní té vody vroucí modlitby se konaly. Polívání *vodou* děje se *v podobě kříže*, na znamení, že křest svatý působí toliko skrze zásluhy ukřižovaného Krista Ježíše.

§. 18. c) Obřady po udělování svatého křtu.

1. Po křtu svatém *maže křtitel pokřtěné dítka na hlavě svatým křížem*. Děje se to na vyznačení, že dítka to od té doby jest křtánem a celé přináleží Kristu, jenž dle jména svého dobře sluje „pomazaným Páně“; zároveň pak se tím naznačuje důstojnost jména a povolání křesťanského, na kteroužto křtěnec na křtu svatém byl povýšen. Nebo za starých časů bývali kněží a králové pomazáni na hlavě; křtěnec pak skrze křest svatý s Kristem, nejvyšším knězem a králem nad krály, spojen jsa, učiněn jest účastníkem kněžské a královské důstojnosti jeho.

Ježto olej má tu vlastnost do sebe, že hojí i síli, modlí se při tom kněz: aby Bůh toho, jehož povýšil na důstojnost křesťana, také Duchem svým po všechny časy ráčil posilovati, ve službě své věrným zachovati a k dosažení slávy věčné mu dopomoci.

2. Pak *klade křtitel na pokřtěného bílý vínek*, *napomínaje*, aby obdrženou na křtu svatém čistotu a nevinnost duše, která se tím vínkem vyznamenává, po veškeren život svůj chránil a ji dochoval až k soudné stoličce Pána našeho Ježíše Krista. Druhdy z tétož příčiny pokřtění nosili roucha bílá po osm dní od bílé soboty až do bílé neděle.

c) Posléz *dává křtitel kmotrům* do ruky na místě pokřtěného *rozžatou svíci*, co obraz světla víry Kristovy, kterýmžto jsa osvicen, kráčetí má k životu věčnému. Jest to též obraz příkladného života a dobrých skutků, jimižto má před lidmi svítiti a Kristu, ženichu duše své, dle příkladu moudrých panen vstříc vejíti; k čemuž ke všemu jej též zřejmě napomíná.

d) Konečně pak *propustí křtitel pokřtěného slovy*: „*Jdi v pokoj, a Pán budiž s tebou!*“ Čímž mu přeje všeho, což dobrého a spasitelného jest, zároveň i pomoci a požehnání Božího, jenž by ho doprovázely po cestách života.

Veliká jest milost, kteréž dochází pokřtěný na křtu svatém; avšak rovněž důležité jsou povinnosti, kteréž na křtu svatém na se přijímá. A protože zavázán jest, když k užívání rozumu přijde a pozná, což byli kmotrové ve jménu jeho při svatém křtu slibili, věrně plniti; tudíž má netoliko poznáním pravé víry, nýbrž také křesťanským životem prospívat. Za tou příčinou náleží, aby učiněného slibu (*Taufgelübte*) nikdy s očí nespouštěl, alebrž jej častěji obnovoval, zvláště pak ve výroční den pokřtění svého, na den nejsvětější Trojice Boží neb kdykoliv bývá pokoušen, aby slib svůj zrušil a kdykoliv jej nějaký křest v chrámě na vlastní křest připomíná. Blaze tomu, jenž jsa věren slibu při křtu učiněnému, po veškeren život svůj prokazuje se býti pravým vyznavačem Kristovým. Pak až se přiblíží hodina smrti jeho, drže svíce umírajících v ruce, bude moci utěšeně zvolati se svatým Pavlem: „Dobrý boj jsem bojoval, běh jsem dokonal, víru jsem zachoval. Naposledy složena jest mi koruna spravedlnosti, kterouž mi dá v onen den Pán, spravedlivý Soudce!“ (II. Tim. 4, 7. 8.)

Poznamenání. Veškerí obřadové svatého křtu dosti zřejmě ukazují, že právě a řádné místo k udělování té svátosti jest chrám. Protož neslušné a nepravé jest, křest svatý po domích vykonávat.

III. Svátost břemování.

§. 19. Důležitost a ponětí této svátosti.

Pokřtěného a Kristu zasvěceného novozrozence odevzdá církev k prvnímu vychování rodičům, kteréž byla již dříve sama křesťansky odchovala a skrze kteréž nyní nového úda svého pěstuje. Tuto v domě otcovském pod ochranou pečlivých rodičů tráví pokřtěnec první léta svého mládí, — blaženou to dobu nevinného dětinství; a kdyby mu bylo popřáno, na vždy tak zůstatí, a u zbožných a laskavých rodičů život svůj trávití, vedl by ovšem nevinný a spokojený — blahý život na zemi.

Než takto mu nelze pořáde zůstatí. Brzy musí vkročiti do veřejného života a vstoupiti v obcování se světem, a porušený svět stane se mu tím více nebezpečným, an sám pocházejí od porušeného pokolení, zárodek a podnět hříchu v sobě nosí.

Brzy zajisté octne se na rozcestí mezi ctností a nepravostí, a tu se musí rozhodnouti buď pro Boha neb pro svět, od kteréhožto rozhodnutí závisí celá jeho budoucnost, ano i věčnost.

V této předúležité době života přispívá mu církev ku pomoci *v svátosti břmování* (Sacramentum confirmationis, Firmung), *v kteréžto pokřtěný člověk skrze vzkládání rukou biskupských, svaté křížmo a slovo Boží od Ducha svatého bývá posílněn, aby víru svou stále vyznával a podle ní žít byl.*

Svátost břmování udělovali již *svatí apoštolové* vzkládáním rukou. Svatí *Petr* a *Jan* zajisté v *Samaři* modlili se nad těmi, kteréž byl *Filip* jahen pokřtil, vzkládali na ně ruce, a „oni přijali Ducha svatého.“ (Skut. ap. 8, 17.) Podobně učinil i *svatý Pavl* v *Efesu* mnohým učeníkům *Janovým*, kteréž byl dříve pokřtil. Vzkládal na ně ruce, a Duch svatý sstoupil na ně. (Sk. ap. 19, 5.) Jakož *svatí apoštolové* sami udělovali svaté břmování, podobně i posud jsou biskupové řádní rozdačtí svátosti této.

Za přeních časů církve udělováno jest břmování *dospělým i nemluvnátkům* hned po svatém křtu, jakž se děje posud u Řeků. V *západní církvi* však moudře ustanoveno jest, aby *toliko dospělejší* a ve víře vycvičené mládeži svátost ta se udělovala; by věděli, k čemu se břmují; tudíž i po dojití té svátosti tím vroucněji toužili. Ostatně pak se uděluje svátost břmování *obyčejně v čas svatodušní*, jakož *apoštolé* v tu dobu Ducha svatého přijali, mimo to i jinými dobami, když biskup svou diécesi prohlíží.

I k břmování *berou se kmotrové*, jenž při udělování té svátosti kladou pravici na pravé rameno břmovance, jakoby se za pevnost víry jejich zaručili; a protož mají jej k zmužilému boji proti hříchu a světu slovem i příkladem vzbuzovati.

§. 20. Obřady při svatém břmování a význam jejich.

Jednotlivých *obřadů* při svatém břmování *způsob a význam* jest tento:

1. *Biskup* přistoupiv k oltáři, *modlí se xprvu s sepiatýma rukama nad věřícími klečícími*, prose: aby Duch svatý na ty, jenž mají býti břmování, sstoupil, je od hříchů očistil a učinil je hodnými ku přijetí jeho, zároveň pak aby i jemu přispěl k hodnému vykonání posvátného obřadu. Pak *vztáhna ruce své nad nimi, koná modlitbu*, prose: aby věčný Bůh sedmerý dar Ducha svatého, dar totiž moudrosti a rozumu, rady a síly, umění a pobožnosti na ně vyliti a je bázní Boží naplniti ráčil: by co praví křesťané v Ježíše Krista věřili a účastenství měli zásluh jeho smrti kříže. Pak je žehná svatým křížem. Vzkládáním rukou nad břmovanci vyznamenává se, že onino od té chvíle pod zvláštní ochranou Ducha svatého státi budou; aby jim sílení a opatrování, nepozbyli drahého po-

kladu viry. Jako totiž umírající rodiče osiřelým dítkám zůstávají poručníka a ochrance, jenž o ně pečuje a je zastává: podobně i Ježíš Kristus, odebrav se na nebesa, nezůstavil věrných svých sirotek, abrž seslal jim Ducha svatého, kterýžby jako poručník a zástupce jim sděloval jeho zásluhy a milosti a je v nich choval a rozhojňoval, a takto dokonal v nich skutek spasení.

2. Na to se *dá biskupovi na hlavu infule a do rukou berla*, na znamení, že jemu co vrchnímu pastýři přísluší břimovati, a že tuto jedná podle náležitě právomocnosti své.

3. Pak *jde biskup ke každému zvlášť*, dá mu opět *jméno* nějakého svatého za touž příčinou jako při křtu svatém a *vzkládá na něho ruce*. Tím se mu netoliko vyznamenává, že Duch svatý naň sestupuje, a na něm takřka s milostí svou spočívá, abrž také skutečně se mu uděluje dary jeho ku posile ve víře. Při tom také *maže biskup čelo jeho svatým křížem v podobě kříže*, řka pokaždé: „Znamenám tebe znamením kříže a břimuji tebe křížem spasení ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“

Děje pak se toto mazání svatým křížem, t. j. olejem smíšeným s vonným balsamem, čímž účinek a působení té svátosti dobře se vyznačuje. Jako olej do těla vniká a je silí a zápasících údy hebké činí, aby nebyli snadno od soupeřů přemoženi, podobně i milost Ducha svatého břimováním vnikajíc do duše, silí křesťana ve víře a činí jej schopným, aby obratně, hbitě a mocně bojoval proti nevěře a nepravosti. — Balsam, libou vydávající vůni, hojí a chrání těla od porušení; podobně i Duch svatý chová duše od porušení světa, a činí ji bohumilon a vydávající libeznou vůni všelikých ctností.

Pomazání to děje se na čele, oudu to nad jiné vznešeným, na znamení, že břimovanec přijímá i povinnost i posilu od Boha, aby se nestyděl za víru v ukřižovaného Krista, aniž se bál ji dosvědčovati skutky a čemu srdcem věří, když třeba, veřejně i ústy vyznávati.

Maže se čelo břimovance v podobě kříže na znamení, že břimovanec co bojovník Kristův pod prapor jeho kříže vstupuje. Jako totiž vojín znak svého vůdce a krále nosí: podobně i sluší, aby křesťan nosil znak svého vůdce a krále nebeského, totiž kříž. To se také vyznamenává stužkou, kterouž dříve břimovanci po několik dní na pomazaném čele nosívali, a která se jim zde onde posud na čelo váže.

4. Posléze břimovatel *dotýká se prsty svými tváře břimovancev*, *dávaje mu lehký políček*, řka: „Pokoj s tebou!“ Tímto obřadem dává mu na rozum, že od té doby s milostí Ducha sva-

tého má a při dobré vůli bude též moci pro viru ochotně trpěti jakékoli protivenství; a pokud bude věrně bojovati, že nebude mít nedostatku duchovního potěšení u prostřed nesnáží vezdejšího života, abrž že naplňovati bude duši jeho pokoj, jež zůstavil Kristus Pán svým věrným. (Jan 14, 27.)

5. Konečně pak po skončení svatého biřmování *modlí se biskup u oltáře nade všemi závěrečnou modlitbu*, prose: aby Duch svatý v srdcích biřmovanců přebýval a je pevnou věrou v Krista Ježíše k bohumilému životu vedl. Pak udělív jim pozhnání, propustí je.

Jakkolivěk mocná jest milost Ducha svatého, kteráž se v svatém biřmování uděluje: předc však nepůsobí bez spoluúčinkování a přičinění se člověka. Protož mají rodiče a kmotři o to pečovati, aby biřmovanci ve víře důkladně vycvičení byli a podlé ní život svůj zpravovali. Biřmovanci pak sami mají pilně poslouchati laskavého hlasu jejich a bedlivě se vystříhati zlých společností a nakažlivého příkladu, vůbec vyhýbati se všemu, což by víře a nevinnosti srdce mohlo býti na zkázu; dle napomenutí svatého Jana: „Píši vám mládenci, že jste přemohli zlostníka, píši vám, že jste pilní a slovo Boží zůstává ve vás. Nemilujte světa, aniž těch věcí, kteréž na světě jsou. Miluje-li kdo svět, není lásky Otcovy v něm. Nebo všechno, což jest na světě, jest žádost těla, a žádost očí a pýcha života.“ (I. Jan. 2, 13—16.)

III. Nejsvětější svátost oltářní.

§. 21. Důležitost a potřeba té svátosti.

Jako tělo k vzrůstu a k zdaru svému má potřebí pokrmu, podobně i duše člověka potřebuje duševní posily a nebeského pokrmu, aby prospívala k životu věčnému. *Duchovní pak pokrm* tento jest Kristus Pán sám, *jeho tělo a krev*, jakož sám pravil, řka: „Já jsem chléb živý, jenž jsem s nebe sstoupil. Bude-li kdo jísti z chleba toho, živ bude na věky: a chléb, kterýž já dám, tělo mé jest, (jež vydám) za život světa.“ Pak doložil: „Kdo jí mé tělo, a pije mou krev, má život věčný; a já ho vzkřísím v den nejposlednější. Nebo tělo mé právě jest pokrm a krev má právě jest nápoj. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, ve mně přebývá a já v něm.“ (Jan 6, 51, 52, 55—57.)

Duchovní pokrm tento, kterýž Pán Ježíš svým věrným dáti přislíbil, zůstavil jim skutečně, když *při poslední večeři* se svými učeníky beránka velikonočního požívaje, *nejsvětější svátost oltářní ustanovil*. Když totiž jedli (mezi večeří), vzal Pán Ježíš chléb,

žehnal a lámal a dával učeníkům svým, a řekl: „*Vezměte a jezte, totoť jest tělo mé, kteréž se za vás vydává, to činite na mou památku.*“ Tak i kalich, když povečeřel, vzal, díky činil a dal jim řka: *Píte z toho řickni, neb toť jest krev má nového zákona, kteráž za mnohé vylita bude na odpuštění hříchů.*“ (Mat. 26, 27, 28; Mar. 14, 22—24; Luk. 22, 19, 20; I. Kor. 1, 23—29.)

Z toho patrno: že při poslední večeři Kristus Pán chléb a víno proměnil v tělo a krev svou, a sice v totéž tělo a v túž krev, kterouž druhého dne na odpuštění hříchů v obět vydal; a protož netoliko pokrm duševní tuto svým věrným zůstavil, nýbrž i obět krvavou kříže nekrvavým způsobem vykonal a neustále konati velel.

Mát tedy nejsvětější svátost oltární dvojí stránku: Jestli obět i přijímání těla i krve Páně.

§. 22. Nejsvětější svátost oltární co obět mše svaté.

Veškeré oběti starého zákona nepostačovaly k shlazení viny a trestu hříšného pokolení lidského; „neboť“, jak znamená sv. Pavel, „nemožno jest, aby krev býků a kozlů shladila hřichy.“ (Žid. 10, 4.) *Bylyť jsou starozákonní oběti toliko předobrazem oné čisté, svaté a nepoškvrněné oběti*, kterouž Kristus Ježíš, *Syn Boží*, v dokonalém poslušenství Otce za hřichy veškerého světa na kříži vykonal.

Ačkoliv Pán Ježíš jednou obětí tou na kříži světu věčné spasení učinil; předc však, *aby ovoce krvavé té oběti kříže věřícím po všecky věky sdělovati se mohlo*, ustanovil: aby táž obět kříže *nekrvavým způsobem* se obnovovala, a památka její až na konec věků trvala. Na kterýžto cíl krvavou obět kříže sám při poslední večeři nekrvavým způsobem živě představil a totéž apoštolům na svou památku konati velel.

Poslušni jsouce rozkazu tohoto svatí apoštolové a jejich náměstkové, biskupové i kněží, scházivali se z počátku po domích, pak i v zvláštních k tomu určených místech, kdežto jeden na místě Páně chléb a víno v tělo i krev Páně proměňoval, je Bohu obětoval, a k požívání přítomným podával.

Tak se opětovala a obnovovala krvavá obět kříže nekrvavým způsobem, a sice od na nebe vstoupení Páně, a to se koná dle rozkazu Páně v církvi svaté posud až na přítomné doby a sluje mše svatá.

Jest pak mše svatá nekrvavá obět nového zákona, živě představení a obnovení krvavé oběti, kterouž Ježíš Kristus na kříži vykonal.

Že pak mše svatá jest pravou a skutečnou obětí, patrno od tud, že dle obyčeje u židů panujícího každá úmluva obětí krvavou

se ztvrzovala, za kteroužto příčinou i Mojžíš, když Hospodin s lidem israelským v úmluvu vešel, obětoval zápalnou obět, a vzav polovici krve z obětních zvířat, vylil ji na oltář, ostatní pak polovici pokropil lid a řekl: „Tato jest krev úmluvy, kterouž učinil Hospodin s vámi.“ (II. Mojž. 24, 8.)

Vykonav Kristus dílo vykoupení lidského, zrušil starou úmluvu tuto a učinil s pokolením lidským novou úmluvu, kteroužto ztvrdil obětí krvavou, již na kříži vykonal. Tělo, kteréž tuto zmařil a krev, kterouž na kříži prolil, byly jsou pravou obětí nové úmluvy čili nového zákona. Poněvadž ale Pán Ježíš při poslední večeři tutéž obět nekrvavým způsobem vykonal, a učeníkům k požívání dal tělo a krev svou, a sice jak sám pravil, totéž tělo, kteréž na kříži v smrt vydal, a tutéž krev, kterouž vylil na kříži na odpuštění hříchů, a kteroužto nazval krví nové úmluvy (nového zákona): patrně, že jakož jeho tělo a krev na kříži byly jsou skutečnou obětí, že rovněž tělo a krev při poslední večeři apoštolům podané pravou a skutečnou obětí slouiti mohou.

Poněvadž ale mše svatá jest živé obnovení a opětování oběti při poslední večeři vykonané, tudíž pravě obětí nového zákona se nazývá.

Ano *mše svatá jest táž obět, kterouž Kristus Pán na kříži vykonal*; ježto se nalézá při ní: a) týž kněz obětující, t. j. veliký kněz Kristus Ježíš, jehož místo kněz zastupuje; b) tytéž obětné dary, tělo a krev Páně, a týž bohumilý úmysl, na kterýž se obět ta přináší, jako při oběti kříže, totiž odpuštění hříchů světa. Toliko sluší tuto znamenati ten rozdíl, že obět kříže se děla krvavým způsobem, při oběti mše svaté, jakož i při poslední večeři krev se neprolívá; tudíž mše svatá dobře sluje *nekrvavou obětí nového zákona*.

Zove se pak mše svatá také *živým představením a obnovením krvavé oběti*, kterouž Kristus Ježíš na kříži vykonal; poněvadž se tuto obět kříže živě připomíná a obnovuje, a to na památku Páně. Neboť totéž tělo, kteréž Kristus na kříži vydal, a tatáž krev, kterouž na kříži vylil, obětují se Bohu Otci nebeskému na oltáři při mši svaté a tudíž se obnovuje a živým a dojmavým způsobem věřícím se připomíná ona obět, kterouž Pán Ježíš na kříži vykonal; tím spíše, an Kristus Pán ustanoviv obět mše svaté a na svou památku ji konati povelev, brzy na to sám smrti vstříc šel, a druhého dne smrt kříže, jakožto vrchol a dokonání vykupitelského díla Kristova, podstoupil, kterážto smrt věčné paměti hodna jest, jakž sám svatý Pavel napomíná věřící: „Kolikrátekoli budete chléb tento jísti a kalich pít, smrt Páně budete zvěstovati (sobě připomínati

dokavadž nepřijde.“ (I. Kor. 11, 26.) A v pravdě žádný požívaje těla a krve Páně a maje tudíž účastenství nekrvavé oběti mše svaté, nemůž býti tak netečným, aby nebyl živě připomenut na krvavou obět kříže, a mocně dojat jsa, nezelel skroušeně hříchů, kteréž byly příčinou bolestné smrti Páně, zároveň i nezplanul vroucí láskou k Božskému Vykupiteli, jenž se obětoval pro naše spasení na kříži.

§. 23. Mše svatá co nejdokonalejší obět.

V starém zákoně se konaly rozličné oběti. *Obět pak nového zákona jest toliko jediná*; a však obět ta — mše svatá — zahrnuje do sebe veškeré účely, pro kteréž Bohu obětovati jsme povinni. Onaf zajisté:

1. Jest *nejdokonalejší obět chvály a dobrořečení* (Lob- und Anbethungsoffer); ježto nemůžeme lépe vyznávati nejvyšší vládu a moc, kterouž Bůh co svrchovaný Pán nebe i země má nade vším stvořením, než když mu to, což nám nejdražšího a nejvzácnějšího jest, jednorozeného Syna jeho, obětujeme, kterýžto obětuje se za nás Otci nebeskému, sám svrchovanou velebnost jeho oslavuje.

2. *Mše svatá jest také nejmocnější obět proseb* (Bittopfer); ježto Kristus Ježíš, Syn Boží obětuje se za nás Bohu Otci nebeskému, sám co Prostředník náš prosí za nás u Otce, a my ve jménu jeho prosíce, tím bezpečněji doufati můžeme, že vyslyšení budeme.

3. *Mše svatá jest také obět díkůčinění* (Danopfer); nebo jakož Bůh nemohl pokolení lidskému většího dobrodiní prokázati, než že vydal Syna svého jednorozeného k spasení jich: podobně nemohou i lidé lépe vděčnosti své k Bohu za neskončenou jeho lásku osvědčiti, než že mu obětují téhož Syna Božího, kterýžto obětuje se, sám nejvroucnější díky vzdává Otci nebeskému.

4. Konečně pak jest mše svatá *také obět za hříchy, k smíření* (Sühnopfer); ježto co obnovení a živé představování krvavé oběti kříže, kterouž naše vina shlazena jest, sděluje a přivlastňuje ovoce též krvavé oběti; tudíž působí milosrdenství a odpuštění hříchů těm, jenž skroušeným srdcem a kající myslí jí obcujíce k Bohu přístupují. (Concil. Trid. Sess. 22. c. 2.)

Poněvadž tedy *mše svatá* jakožto nejdokonalejší obět všecko v sobě zdržuje, čímž Bohu svrchovanou poctu svou zevnitř pronášeti a potřebných milostí od něho nabyti můžeme: *tvorí podstatu a střed veškerých služeb Božích katolické církve*, právě jako obět kříže za vrchol vykupitelského života Páně slušně se pokládati může. Za touž příčinou také slaví se veškeré slavnosti konáním mše

svatě a bez ní nekoná se žádný důležitý obřad v církvi. Onať jakožto živý pramen, z něhož se nám neustále prýští ovoce vykoupění Kristova, jest hojný zdroj vši milosti; a protož veškeré jiné bohoslužebné obřady neb obsluhy, jakož i modlitby, kteréž konáme, toliko v spojení s obětí mše svatě skrze neskončené zásluhy obětujícího se Beránka Božího ceny i dokonalosti i vyslyšení u Boha docházejí.

§. 24. Podstata, obřady a rozvržení mše svatě.

Podstata mše svatě, jakožto živého obnovení a opětování toho, což Kristus Pán činil, když při poslední večeři obět tu ustanovil: záleží v tom, že kněz, jenž zastává místo Kristovo, jako Kristus *při poslední večeři chléb a víno Bohu obětuje, pak je v tělo a krev Páně proměňuje*, a sice týmiž slovy a týmž způsobem, jako Kristus Ježíš, *a konečně obou požívá* a těm, jenž k stolu Páně přistupují, k *požívání podává*, jako Pán Ježíš učeníkům svým. Jsou tedy podstatné částky mše svatě: obětování, proměnění či pozdvihování a přijímání.

Jako ale Kristus Pán sám před ustanovením oběti této mnohé přípravy konal, apoštolům svým nohy myl, je těšil a napomínal; pak po vykonání oběti té opět důležitá naučení a napomenutí apoštolům na srdce kladl, modlitbu za své věrné konal a posléze celý svatý děj chvalozpěvem ukončil: podobně i svatá církev k *podstatným částkám mše svatě* od Krista Pána ustanoveným, podlé moci jí příslušící i *jiné obřady připojila*, kteréž co příprava a uzavření té svatě oběti, jeden utěšený celek tvoří a k zvelebení též svatě oběti a k vzdělání věřících dobře napomáhají. Jakž učí *sněm Tridentský*: „Poněvadž přirozenost lidská jest tak uspořádaná, že nemůže bez zevnitřních prostředků k uvažování Božských věcí lehce se povznést; protož ustanovila církev dle apoštolského učení a podání některé obřady, aby se i vznešená obět tato (mše svatě) oslavila i mysl věřících těmito viditelnými výrazy nábožnosti a zbožnosti k uvažování vznešených tajemství povzbuzena byla.“ (Sess. 22. c. 5.)

Dle toho, jak se *mše svatá více neb méně slavně koná, rozoznává se*:

a) *Slavná mše svatá* (missa solemnis, feierliche Messe), když přísluhuje knězi při oltáři více duchovních služebníků, jakož: jahen, podjahen, levitě a akolitě; při tom některé částky mše svatě od oltáře hlasitě se zpívají, načež lid neb místo něho kůr zpívaje odpovídá; k tomu pak oltář a obětní dary se okurují, a při ostatních částech lid zpívá neb i hudbou zpěv chrámový se doprovází.

b) *Zpívaná mše svatá* (missa cantata, Šochamt, Amt), když toliko kněz bez služebníků duchovních jistě částky a modlitby zpívá a kůr mu odpovídá, ostatně pak lid při ní prozpěvuje.

c) *Tichá mše svatá* (missa privata, stille oder Privat-Messe), kteráž se toliko od kněze v tichosti slouží, a ministranti mu při ní posluhují.

Celá pak mše svatá s veškerými obřady k snazšímu přehlednutí dá se dobře *rozvrhnouti* na tři částky, a sice:

I. *Přípravná částka* zdržuje v sobě, co k přípravě k této posvátné oběti přísluší, a sahá od stupní modlitby až do Kredo.

II. *Podstatná částka*, v níž se koná co k podstatě mše svaté patří, záleží z tří dílů, jakověž jsou: A) obětování, B) proměnění. C) přijímání.

III. *Závěreční částka*, obsahuje modlitby a posvátné obřady, kteréž následují po svatém přijímání až do posledního evangelium.

Obřady při mši svaté.

I. Částka přípravná.

§. 25. Účel a přehled té částky.

V této částce *připravuje se* kněz, jakožto vykonavatel svaté oběti, k náležitému sloužení jí, též i lid přítomný, za nějž a v jehož jménu se ta obět Bohu přináší, aby jí hodně a pobožně obcoval.

Mimo kropení svčnou vodou, kteréž se děje *řádne* nedělního dne před službami Božími, *sluší tuto znamenati*: 1. stupní modlitbu, 2. introit, 3. gloria, 4. kolekty, 5. epištolu, 6. gradual, tractus a sequence, 7. evangelium, 8. kredo.

§. 26. Kropení lidu svčnou vodou.

Před službami Božími kropí duchovní *v den nedělní řádne*, zhusta i ve všední dni shromážděný lid svčnou vodou. *) Způsob a smysl toho jest následující:

*) Užívání vody při službách Božích má původ svůj v šedé dávnověkosti. Pohané i židé mývali se prvé než se modlili, obětovali neb do chrámu vcházeli. Za touž příčinou stavěli školy své a chrámy blíž potoků neb řek. V chrámě pak Jerusalemském nalézala se veliká kropenka, tak řečená měděná moře k očištění kněží, než do svatyně vstupovali. Odtud zdá se, že přešlo užívání vody svčné ke křesťanům. Zbožní křesťané kropí se jakž druhdy i nyní, když do chrámu vkročí, pro upamatování, že jest jim

1. Zprvu *pokropí kněz oltář třikráte*, na znamení hluboké úcty k svatým tajemstvím, kteráž na něm konati se mají; zároveň také značí tím, že všechna moc očišťování původ svůj bere od zásluh Kristových a oběti jeho.

2. *Mezi tím zpívá kněz: „Asperges me!“* t. j. „Pokrop mne“; což jest počátek verše 9. z kajícího žalmu 50.; a jda po chrámu *kropí lid*, pro připomenutí, že při svaté oběti má přítomen býti s onou čistotou srdce, kteréž byl na křtu svatém došel; a poškvřnil-li sebe nějakým hříchem, žeť má se očistiti slzami kajicnosti, kteréž se kapkami svěcené vody dobře vzobrazují. Na to také *naráží veršík žalmu*, kterýž zatím, co kněz lid kropí, *sbor zpěváků dále prozpěvuje*, řka: „Pokrop mne yzopem a očištěn budu: obmyješ mne a nad snih zbílen budu. Smiluj se nade mnou, Bože, podle velikého milosrdenství svého. Sláva Otci i Synu i Duchu svatému, jakož bylo na počátku i nyní až na věky věkův. Amen.“ Naráží se tu na očišťování starého zákona, což se dělo vodou neb krví, a k čemuž místo kropáčku se bral svazeček yzopu; kteréžto očišťování jest obraz duchovního očištění skrze Krista.

3. Navrátiv se kněz k oltáři, volá pak o milosrdenství Boží k vyslyšení prosby své, a pozdraviv lid, modlí se prose: aby Bůh skrze anděla svého přítomných chránil a je opatroval.

Abychom ovoce oběti máe svaté účastni byli, nepostačuje, abychom toliko tělem byli přítomni, a takto pouze zevnitř s obětí Kristovou se sjednotili, nýbrž také *třeba*, abychom *s zbožnou myslí a s hlubokou uctivostí a počeštností* mái svaté obceovali. K těmž cíli sluší, abychom mysl svou sebrali a ji celou a nerozdělenou na to obrátili, což se právě při oltáři děje, a takto s knězem duchovně se spojili a s ním tytéž aneb podobné modlitby konali, jakověž onen při oltáři vykonává. K tomu slouží dobře zřízené modlitební knihy. Poněvadž ale vnitřní pobožnost a skroušenost ducha i zevnitř se obráží, *zvláště pak v zevnější postavě těla se jeví*, třebať také, *abychom i postavou těla svého onu uctivost a počeštnost zachovávali*, kteráž přísluší vznešenému tajemství oběti máe svaté vůbec, zvláště pak oněm obřadům, kteréž se právě vykonávají. *)

před oltář Nejvyššího s čistým srdcem předstoupiti, že tndíž přede vším se mají očistiti a posvětití lítostí a skroušeností, jelikož obět bezbožných jest obavná Hospodinu. (Přís. 15, 8.) Podobně činí, odcházejíce z chrámu, dílem pro připamatování, že i mimo chrám čistota srdce býti a sňstati má nerozdělnou jejich družkou, dílem také pro vyprošení požehnání Božího k denní práci, jakož i ochrany těla i duše. Rovněž činí doma ráno i večer, též i vycházejíce neb přicházejíce domů.

*) *Zevnitřní postava těla* nepatří sice k podstatě modlitby, kteráž záleží v pozdvížení mysli k Bohu; však ale *dobře napomáhá k rozhojnění vnitřní pobož-*

§. 27. Stupní modlitby.

Takto nazývají se modlitby, kteréž *se vykonávají na stupních oltáře*, a sice od kněze střídavě s ministranty, jenž místo lidu zastávají. Dějeť se to proto, poněvadž služebník církevní svědom jsa sobě své nehodnosti a hříšnosti, neosměluje se k oltáři přistoupiti a odtud vylévati prosby své k Bohu; tudíž z nejnižšího stupně zprvu prosby své o smilování a milosrdenství k Bohu zasílá.

Toto pak se děje následujícím způsobem:

a) Přišel k oltáři kněz, *postavi kalich u prostřed oltáře* a přichystav knihu mešní, připomíná sobě ty, za které a na který úmysl zvláště má svatou služiti chce. Pak *sestoupiv na nejnižší stupeň oltáře*, hluboce se pokloní a poznamená se s ministranty *svatým křížem*, na znamení, že chce konati tůž nekrvavou obět, kterouž Kristus Pán krvavým způsobem na dřevě kříže vykonal, a že svatý tento děj ve jménu trojjediného Boha započíná.*)

nosti duše, jakož i k *duchovnímu vzdělání bližního*, kterýž tím k pobožnosti a skroušenosti bývá podněcen.

Jest pak postava těla při službách Božích, a význam toho následující:

a) *Stoje* konají se modlitby o velikonoční čas a v dny nedělní na památku vzkříšení Páně; též stojí věřící při evangelium, na znamení, že jsou hotoví, svatou víru před celým světem vyznávat i jí i životem svým hájiti. —

b) *Kleče* konají se modlitby na znamení nejhlubší pokory, kteroužto co bídni a nuzní tvorové před obličejem Nejvyššího u vnítř živě a mocně dojati býti máme; jakož se modlil kleče svatý Petr (Skut. ap. 9. 40), svatý Pavel se staršími v Efesu (tamtéž 20, 36; 21, 5); ano i sám Syn Boží na hoře olivetské.

c) *Rozpínání a pozdvíhování rukou* při modlitbě, jakověž bylo v starém věku vůbec v obyčejí, znamená pozdvížení myslí k Bohu, a že jediné s hůry od Boha na výsosti pomoci doufáme a jí odtud očekáváme.

d) *Septání rukou* děje se na význam sebrané myslí a vroucnosti ducha, že modlitba naše jde od srdce, pak jest i znamením důvěrnosti, snášenosti a usilovnosti, kterouž za něco prosíme, právě jakobychom chtěli milosrdenství Boží obejmouti a pevně držeti.

e) *Sklánění hlavy* jest význam pokory, uctivosti a koření se Bohu, jest též i význak nehodnosti, jižto sobě modlící se svědom jest.

f) *Bítí se v prsy* dělo se již v starém zákoně, jakož se děje až posud na význam viny a trestuhodnosti před Bohem pro hlubokou bolest nad hříšností, za jejížto sídlo druhdy srdce neb pray se pokládaly.

- *) Církev užívá při službách Božích zhusta znamení svatého kříže: 1) na vyznání a osvědčení viny své v trojjediného Boha, jakož i, že Kristus Ježíš skrze svou smrt na kříži nás vykoupil, a že se nestydí za kříž, anobř že dle příkladu svatého Pavla se v něm chlubí (Gal. 6, 15); 2) na vyznačení vroucí prosby své, abychom skrze zásluhy ukřižovaného Krista ode všeho zlého těla i duše ochránění a požehnáním nebeským obdařeni byli. Však

b) Na to pak *modlí se kněz s ministranty střídavě dva a čtyřicátý žalm*, kterýž pěl David utíkáje před bezbožným synem svým, spiklým Absolonem. Jako zbožný král tuto vroucně toužil po stánku Božím, aby na Sionu, kdež stánek Hospodina stál, s lidmi Boha chváliti a jemu obětovati mohl: podobně i kněz i lid touží po Bohu, aby mu mohl na oltáři sloužiti a svatou obět přinést.

c) Než *kněz i lid* uznávají a cítí živě svou nehodnost před Bohem; protož kofí se hluboce, a jako marnotratný syn přisedší k otci, *vyznávají veřejně a skroušeně* před Bohem *hříchy své*, říkájce „*Confiteor.*“ A sice, zprvu činí kněz vyznání to hříchů svých, volaje „*má vina, má největší vina*“ (*mea culpa* atd.) při čemž se bije po třikráte v prsy na vyznání své hříšnosti a trestuhodnosti; a nemaje se hodna smilování Božího vyzývá blahoslavenou pannu Marii, svatého Michala archanděla, svatého Jana křtitele, svatého Petra i Pavla a vůbec všechny svaté a okolostojící (*et vos fratres*), aby se zaň u Boha přimlouvali.

d) Načež *ministranti* ve jménu lidu *prosí zaň Boha*, aby se nad ním smilovali a jemu odpuštění hříchů a život věčný dāti ráčil. (*Misereatur tui* atd.) Pak i hned jako dříve kněz činí obecné vyznání hříchů svých a žádá svatých i kněze za přimluvu.

e) Nyní pak *kněz* rovněž jako dříve ministranti žádá za ně u Boha *o smilování* a odpuštění hříchů. (*Misereatur vestri* atd.)

Tak se chystá kněz i lid ke mši svaté, skroušeným vyznáním hříchů a pokornou prosbou za odpuštění jich, dle napomenutí svatého Jakuba, an píše: „*Vyznávejte se jedni druhým z hříchů svých a modlete se za sebe vespolek, abyste spaseni byli.*“ (5, 16.) A v pravdě lépe nemohou chystati se k svaté oběti; neb obět Bohu milá jest duch skormoucený (žalm 50, 19.) a toliko prosby čistého neb kajícího srdce docházejí vyslyšení.

i mimo služby Boží znamenají se zbožní křesťané často svatým křížem. Obyčej ten vzal původ svůj již za prvních dob církve, jak svědčí zbožný Tertullian, církevní spisovatel, an píše: „*Při každém příchodu a východu, při obléčení, když do lázně neb k stolu neb k spaní se ubíráme, při každém činu znamenáme čelo křížem.*“ (*Orat. de coron. milit. c. 3.*) A podobně činí zbožní křesťané až posud, počínajíce a končíce každý den, každý důležitý čin a každou modlitbu křížem; rovněž i znamenají se křížem, když do chrámu vcházejí neb z něho vycházejí, aneb kdykoliv pokušení na ně dotírá, aby hříchu odolali. Ba i jako za času svatého Jana Zlatoústého dělávají posud zbožné matky nemluvňátkům svým kříž, pokudž by samy jich dělati se nenaucily; a když dívky ty dospělé domov opouštějí a do ciziny se ubírají, bývát jim kříž, kterýmž je zbožné rodiče žehnají, jako průvodčím a záchůtou.

f) *Vstupuje pak kněz po stupních k oltáři, prosí: by Pán nepravost jeho shladil, aby mohl čistým srdcem k nejsvětější oběti přistoupiti. Na to přišed do prostřed oltáře, opět se sepiatýma rukama a hlavou skloněnou prosí kněz, aby mu Bůh skrze zásluhy svatých, jichžto ostatky tuto jsou, hříchy odpustiti ráčil. Při tom líbá oltář na znamení své uctivosti k týmž svatým a na vyznání víry v obcování svatých, s nimižto spojen jsa, osměluje se přistoupiti k oltáři Nejvyššího. *)*

§. 28. Introit a Kyrie.

Z prostřed oltáře podkročí kněz *na levou stranu* oltáře a čte *introit*, t. j. vstupní modlitbu (Introitus, Eingangsgebet). Jest to z většího dílu *částčka z písem svatých*, obyčejně ze žalmu, kteráž obsahem svým se hodí právě k té slavnosti, jakováž se koná a její povahu napovídá, a protož také jest dle rozličných slavností rozdílná. Byl to *druhý celý příhodný žalm*, kterýž se zpíval, co zatím lid do chrámu vcházel; odkud jméno jeho introitus, a odtud také se končí chvaloslovy: Sláva Otci i Synu i Duchu svatému atd.; jakož všechny žalmy při službách Božích těmito chvaloslovy se zavírají. Nyní pak kněz těmito chvaloslovy vyznamenává, že mši svatou počíná chvalořečením nejsvětější Trojice, jižto obět tu přináší.

Vrátiv se pak kněz do *prostřed oltáře*, máje sepiaté ruce a oči upřené na kříž Páně, volá s skroušeností střídavě a opačně s ministranty o smilování Páně, po řecku řka: „*Kyrie eleison! Christe eleison!*“ t. j. Pane smiluj se, Kriste smiluj se! Tak volají po devětkráte, totiž každé z tří Božských osob po třikráte, kterýmžto opě-

*) Koná-li se *slavná mše svatá*, sype kněz do kaditelnice kadidlo a *okuřuje* zprvu *velebnou svátost*, je-li vystavena — aneb kříž u prostřed oltáře, pak *ostatky svatých na oltáři*, svícny a vůkol *celý oltář*, konečně pak kněz sám se okuřuje. Kouření kadidlem při službách Božích pochodí ze starého zákona, kdež každodenně v chrámě na oltáři kadidlo se páliko. (II. Mojž. 30.) Toto vyznamenávalo jakož posud nehlubší poutu, kterouž Bohu povinni jame vzdávati; též i prosbu a přání, aby jako kouř k nebesům se povznášel, modlitby a oběti věřících k Bohu vstupovaly a milostivého vyslyšení došly.

Při slavné mši svaté jest okuřování *velebné svátosti* význam hluboké pouty, kterouž Kristu, v té svátosti přítomnému, sluší vzdávati; okuřování oltáře, svícnů, kříže i ostatků děje se s uctivostí k tomu, což se jimi představuje, okuřování pak před knězem vyznamenává žádost, by prosby jeho k Bohu vstoupily, jako kouř kadidla k nebi se povznášel a vyslyšení došly. Vůbec vyzývají se tím věřící, aby zbožným a skroušeným srdcem a s nehlubší uctivostí službám Božím obcovali.

továním svých značí skroušenost a vroucnost proseb; ježto co vroucně cítíme a čeho snažně žádáme, v srdci chováme a často pronášíme.

§. 29. 3) Gloria.

Jsa očištěn skroušenou kajícností, zároveň pak i ubezpečen o nesmírném smilování Božím, za kteréž prosil, *rozveselí se* kněz v duchu a stojí u prostřed oltáře, utěšeným srdcem k nebesům pje radostný chvalozpěv „Gloria“, kterýžto počíná pamětnými slovy, jimiž duchové nebeští na luzích Betlémských chválili a velebili Boha, volajice: „Sláva budiž Bohu na vysosti a na zemi pokoj lidem dobré vůle!“ (Gloria in excelsis Deo etc.). K tomuto pak připojí dobrořečení a díkučinění Bohu králi nebeskému a Beránku Božímu, jakož i prosbu o smilování a odpuštění hříchů; nebo toliko ten může hodný chvalozpěv Bohu prozpěvovati, kdož očistil srdce své litostí a pokáním.

Při tomto pak chvalozpěvu *pozdrivuje* kněz z počátku *oči i rukou svých k nebi*, odkud k nám pokoj přišel a kamž pocta naše směřuje. Pak drží *sejpaté ruce, nad prsy* k vyznačení skroušenosti své, kterouž se Bohu koří a díků, kteréž trojjedinému Bohu vzdává. Na konci *znamená se svatým křížem*, na znamení, že toliko skrze Krista ukřížovaného smilování a milosti dojíti, a Bohu pravé díky, slušnou poctu a vroucí lásku prokazovati můžeme.

Poznámění. Radostný chvalozpěv tento, Gloria, nezpívá se, kdykoliv církev truchlí aneb kající čas koná; tudíž v adventní a postní čas a o jiných postních dnech v roce, jakož i při zádušních měsích svatých.

§. 30. 4) Kollekty.

Po Gloria následují *kollekty* či *sebrané modlitby* (Sammelgebet), tak řečené odtud, poněvadž za dávných časů v tu dobu se konaly prosby od lidu s jahnem v ten způsob, že jahen prosby předříkával a lid jako při litanii odpovídal: Pane smiluj se; načež je biskup ke konci krátce sebrané sám říkal. Při předříkávání lid klečel, k čemuž se vyzýval slovy: „Flectamus genua!“ t. j. shýbejte kolena; pak k modlitbě biskupově povstal, vyzván jsa slovy: „Levate!“ t. j. pozdvihněte se.

Nyní pak se dějí kollekty následujícím způsobem:

Kněz *políbí oltář*. Políbení toto, kteréž činí, kdykoliv se k lidu obrací, jest povždy znamením nejhlubší uctivosti a vroucí lásky k Ježíši, jenž vlastně jest naším oltářem a knězem, jakož i čisté

lásky a svatého přátelství, kteréž kněz chová k lidu a ježto se zakládá na Kristu a na jeho víře.

S srdcem vroucí lásky plným *obrátil se kněz k lidu pozdraví ho*, řka: „Pán s vámi“ (Dominus vobiscum). Biskup dí: „Pax vobis!“ (pokoj vám). Jestli to pozdravení vůbec užívané u židů v starém zákoně, kterýmžto i vzkříšený Ježíš pozdravil shromážděných učeníků. (Jan 20, 20.) Tímto pak pozdravením přeje kněz lidu vůbec všeho, což dobrého a spasitelného jest; zvláště pak aby v obcování s Kristem a v spojení s jeho Duchem dosáhl zvláštní ochrany, pomoci a vyslyšení proseb svých. A lid odpovídaje: „Et cum spiritu tuo“, t. j. a s duchem tvým, přeje mu totéž opačně. Při pozdravení tomto *rozepne kněz ruce své a sepne je opět* na znamení, že přání jeho od srdce pochází, a že všem totéž přeje, jako by všechny v svaté lásce obejmouti chtěl.

Na to *vrátiv se k mešní knize*, pozdvihne rukou svých a sepne je opět. Při tom skláněje hlavu ku kříži a vyzývá lid k shromáždění myslí a k oučastenství v modlitbě, volá: „*Oremus!*“ t. j. modleme se. Pak rozpjatýma a k nebi pozdviženýma rukama koná jednu neb více modliteb církevních (kollekt), krátkých sice a však jadrných, z nichžto první, jakožto hlavní, přiměřena jest slavnosti, kteráž se právě koná.

Modlitby tyto a vůbec veškeré *církevní modlitby končí se* obyčejně *závěrkou: Skrze Krista Pána našeho Amen*; aneb delší: Skrze Pána našeho Ježíše Krista, kterýž s tebou živ jest a kraluje v jednotě Ducha sv. po všechny věky věkův Amen (Per Dominum nostrum atd.). Při tom spíná kněz ruce a sklání hlavu ke kříži, čímž nejen trojediný Bůh slušně se oslavuje, nýbrž i Kristus Pán se vyzývá za prostředníka, skrze něhož vyslyšení proseb doufáme, dle jeho vlastních slov: „Zač koli budete prositi Otce ve jménu mém, dát vám.“ (Jan 16, 23.) Ministranti pak ve jménu lidu odpovídajíce: „Amen“, tolik co: staň se, značí, že prosby kněze činí prosbami svými a veškerého lidu, jehož místo zastupují, a že o vyslyšení žádají.

§. 31. 5) Epištola.

Po kollektách čte kněz epištolu, t. j. vybranou *částku z listů svatých apoštolů neb z knih starého zákona* (řeči).

Způsob ten předčítání písem svatých při službách Božích bře *původ svůj ze starého zákona*, kdežto židé v den sobotní ve školách se scházivali a jisté určité částky z knih Mojžíšových a z proroků předčítali, kterýžto obyčej i všedše do církve Kristovy zachovávali. Když pak svaté písmo nového zákona sepsáno a se-

bráno bylo, užívalo se vedlé starého zákona i tohoto ku předčítání při službách Božích, až pak později čtení to v pořádek uvedeno a určeno bylo, která částka z písma svatého v tu neb onu slavnost má se předčítati.

Čtou se pak *epištoly xprvu před evangelium* ne bez příčiny. Neb zaslíbení starého zákona byly takřka listy (epištoly) Otce nebeského k národům, až pak Kristus Pán v plnosti času přišel a zvěstovav blahé poselství, vykoupení světa — evangelium, vyplnil, co se v starém zákoně o něm předpovíдалo; slušně tedy předčítání jich děje se před evangelium. Listy pak svatých apoštolů osvědčují, že zaslíbený Mesiáš skutečně přišel; a připravují také jemu a jeho evangelium přístup do srdcí lidských.

Před čtením epištoly *oznámí se kniha* starého zákona neb list, odkud epištola vyňata jest, a ke konci *uzavře se díkyčiněním* v ten způsob, že ministrant ve jménu lidu volá: „Díky Bohu“ (Deo gratias), totiž za to dobrodiní, že nám skrze ústa proroků a apoštolů vůli svou oznámiti ráčil; bychom jej poznali a toho, kteréhož seslal, Ježíše Krista, a věřice v něho, život měli. *)

§. 32. 6) Gradual, tractus a sequence.

Po epištole čte se *postupní modlitba* (Graduale, Staffelgebet), tak řečena, poněvadž přisluhující jahen mezi tím, co se modlitba tato čte, na stupních oltáře stojí, aby ke čtení evangelium se chystal; při tiché mši svaté stojí tu ministrant.

Záležitě pak *gradual* z několika veršů žalmu s připojeným chvalozpěvem Alleluja, t. j. chvalte Boha, na počátku a na konci; kterážto provolání chvály a plesu zvláště v čas velikonoční zhusta se opakuje; čímž církev pronáší radost svou nad vzkříšením Spasitele. V kající pak dny a v čas smutku vynechá se Alleluja a místo toho říká se několik veršů z písma svatého, což sluje „*tractus*“, tolik co tažený zpěv, od latinského „trahere“; poněvadž se druhdy zdlouha zpíval, jakoby se protahoval.

O některých slavnostech připojuje se k větši velebě přiměřený zpěv, řečený „*sequence*“, tolik co sledozpěv; poněvadž hned následoval. Takových sequencí čítá se nyní pět a sice: O vzkříšení Páně (Victimae Paschali &c.) na velikonoc; o svatém Duchu (Veni Creator Spiritus) o letnicích; o nejsvětější svátosti oltářní (Lauda Sion), na Boží Tělo; o posledním soudu (Dies irae), při

*) Při *slavné mši svaté* čte epištolu obětující kněz tiše, podjahan ji zatím na levé straně, stojí na stupních oltáře, hlasitě předčítá.

zádušních mšech svatých; o bolestné Rodičce Boží (Stabat Mater &c.) na den sedmerna bolesti její.

Potom se přenese kniha mešní na pravou stranu oltáře. To pochodí odtud, že za prvních časů církve věřící po evangelium své dárky na levou stranu oltáře za obět kladli, kteréž pak jahen pořádal; protož strana ta musila se přenešením mešní knihy uprázdniti. Přenešení toto, kteréž se i posud z uctivosti k starému obyčeji podrželo, má nyní význam větší důstojnosti svatého evangelium, ježto pravá strana za důstojnější se pokládá; pak se tím značí také, že když židé svatým evangelium zhrdli, toto ku pohanům přenešeno jest.

§. 33. 7) Evangelium.

Po té následuje *čtení svatého evangelium*, t. j. vyňatek z jednoho čtyř svatých evangelistů.

Dříve však *se chystá* kněz neb při slavné mši svaté jahen *ke čtení svatého evangelium*, stojí totiž skloněnou hlavou u prostřed oltáře a prose: aby Bůh srdce i ústa jeho očistiti ráčil, by náležitě a s prospěchem evangelium jeho mohl zvěstovati.

Na to se *obrátil ke knize mešní a pozdraví* lid, řka: „Pán s vámi!“ a ten odpovídá: „I s duchem tvým.“ Potom *znamená počátek evangelium* v knize, též i čelo, ústa a prsy své křížem; což i lid povstáváje činí. Děje pak se to na význam, že se nestydí za svaté evangelium, nýbrž že jakož jej v paměti nosí, že také hotovi jsou, je ústy veřejně vyznávat i a v srdci je chovajíce i skutky plniti. Pak dí: Poslyšte slova svatého evangelium podle sepsání svatého Matouše, neb Marka, neb Lukáše, anebo Jana. (Sequentia sancti evangelii &c.) Na to dí ministranti ve jménu lidu: Sláva tobě, o Pane! (Gloria tibi Domine.) Posléze pak *po přečtení* svatého evangelium *líbá kněz mešní knihu*; což se děje z uctivosti k slovu Božímu a z vděčnosti k Bohu za nebeskou pravdu, kteráž se v svatém evangelium obsahuje. Za touže příčinou chvalořečí Kristu i lid skrze ministranty volající: „Chvála tobě Kriste“ (Laus tibi Christe); kněz pak sám při líbání volá: „Skrze slova svatého evangelium nechť se shladí hříchové naši.“ (Per evangelica dicta deleantur nostra delicta.)

Při čtení svatého evangelium stojí všickni, na znamení, že jakožto služebníci Páně hotovi jsou rozkazy jeho svatého evangelium plniti a co věrní jeho vyznavači ho *před celým světem hájiti*.*)

*) Při slavné mši svaté čte kněz evangelium po tichmo, a jahen je čte hlasitě. Dříve však položí knihu mešní na oltář, na vyznačení, že v evangelium se

Po *evangelium* následuje zhusta *kázání*. Jakož v starém zákoně židé ke čtení zákona a proroků připojovali i spasitelná napomenutí a naučení: podobně i církev se čtením svatého *evangelium* v dny nedělní a sváteční spojuje kázání. Již o prvních věřících v Jerusalemě dí se: že trvali v učení apoštolském a v zdílnosti lámání chleba a na modlitbách. (Skut. ap. 2, 42.) Podobně píše i svatý Justin: „V den nedělní scházejí se všickni, jenž přebývají v městech neb po kraji. Tu se čítají dílem spisy svatých apoštolů, dílem i proroků, pokud čas postačuje. Když pak předčítatel přestane, činí představený církve řeč, povzbuzuje, aby podle těchto předpisů život svůj zřídili.“ (Apolog. 1, 66.)

Posud se hlásá dle rozkazu církve slovo Boží v dny *nedělní a sváteční*. Za starých časů následovalo kázání i *hned po čtení svatého evangelium*, což se zde onde posud děje. A byť i ode mše svaté odděleno bylo, patří přede k ní a *tvorí důležitou částku* její; tudíž dle rozkazu církve, jenž velí v dny sváteční celou mši svatou pobožně slyšeti, jest každý zavázán je poslouchati. Neb v kázání víra Kristova se vykládá a ztvrzuje, kteréž tudíž dobře slouží k *rozšíření a upevnění známosti ve víře*; k tomu se v kázání věřící netoliko ve víře cvičí, nýbrž také k *plnění slova Božího* vzbuzují a k *hodnému konání připadající slavnosti připravují*, čehož potřebí jest netoliko neumělým, abrž i umělým a vzdělaným.

§. 34. 8) Kredo.

Poněvadž slovo Boží, jakovéž se v svatém *evangelium* a v kázání zvěstuje, katoličtí křesťané povinni jsou věriti, slušně následuje i *hned po evangelium Kredo*, t. j. *vyznání víry Niceno-konstantinopolitanské* (Symbolum, Glaubensbekenntnis), v němžto se stručně vykládá víra katolická vůbec, zvláště pak víra v božství Krista Ježíše a Ducha svatého.

obsahují slova Krista Pána, jenž oltářem se vysnamentevá. Pak *kleče na stupních oltáře, prosí Boha*, by srdce i ústa jeho k hodnému zvěstování *evangelium* očistiti ráčil. Na to *prosí kněze za požehnutí*; a když mu ho tento udělil, žehnaje knihu svatým křížem, *postaví se na stranu oltáře k severu*; před ním drží podjahan mešní knihu, a po obou stranách drží služebníci duchovní svíce na znamení, že národové v temnosti a v stínu bludu a smrti sedící (což se severem značí) akorze svaté *evangelium* osvětlení byli a ku poznání pravdy přišli. *Před čtením svatého evangelium okuřuje jahan mešní knihu* na znamení hluboké účtivosti ke Kristu Pánu, jenž nám svatou pravdu s nebe přinesl. *Po čtení pak téhož evangelium okuřuje kněze*, sloužícího obět mše svaté, na vyznam, že tento má libou vůni poznání Krista a jeho svatého *evangelium* všudy rozšiřovati.

Tímto způsobem přítomní *křesťané* netoliko víru v to učení, což v svatém evangelium bylo zahrnuto a což se v kázání vysvětlovalo, abrž veškeré učení *Pána Ježíše vyznávají*.

Říkaje kněz „Kredo“ *stojí u prostřed oltáře*, maje upřený zrak svůj na obraz kříže, dle povzbuzení svatého Pavla, řkoucího: „*Patřte na původce a dokonavatele víry Ježíše.*“ (K. Žid. 12, 2.) Z počátku říká: Věřím v jednoho Boha (Credo in unum Deum) *pozdvihuje rukou* svých k nebesům, odkud nám světlo víry vzešlo a kam nám svítí. Pak *drží ruce sepnaté* nad prsy, znamená tímto, že víru tuto on i obec křesťanská netoliko ústy vyznává, abrž i v srdci chová. Říkaje pak: „*Věřím v Krista Ježíše, jenž vtělen jest z Ducha svatého, narozen z Marie panny a člověkem učiněn*“ (Et incarnatus est etc.) *kleká na pravé koleno* skláněje hlavu, na význam hluboké úcty k vznešenému tajemství vtělení Syna Božího, v jehožto jménu, jak dí svatý Pavel, *klekati má každé koleno.* (Filip 2, 11. *)

Poznamenání. Až ke Kredo bylo dovoleno i katechumenům a veřejným kajícníkům službám Božím obcovati; odkudž tato část mše svaté sluje mše *katechumenů* (missa catechumenorum). S Kredo pak počala mše *věřících* (missa fidelium), při kteréž toliko pravověřící, v obcování církevním stojící, přítomni býti mohli.

II. Podstatná částka mše svaté.

A. Obětování.

§. 35. 1) Obětování darů obětných.

Po Kredo následuje obětování (Offertorium, Opferung), totiž obětování posvátné hostie a vína, k němuž se trochu vody přimísí; což se děje následujícím způsobem:

a) *Poklábiv kněz oltář, obrátí se k lidu a pozdraviv ho, vyzývá jej k společné modlitbě*, volaje: „*Modleme se!*“ (oremus); sám pak *chystá se k obětování*, modle se nějaký verš z písmena svatého, obyčejně z žalmu. To jest pozůstatek celého žalmu, kterýž druhdy se zpíval od veškerého shromáždění, co zatím věřící k oltáři přistupovali a naň své dárky obětní kladli. **)

*) Při hlavních službách Božích *zapře* kněz při oltáři počátek (Credo in unum Deum); a sbor zpěváků na kůru je dále slavně prospěvuje.

**) Za starých časů církve *obětovali* skoro všickni při mši svaté *přítomní*, přinášejíce k svaté oběti *potřebné víno i chléb*, nad to i olej, kadidlo, svíce a jiné požítky. Z toho k svaté oběti a k přijímání *oddělila se část*, kteréž biskup požehnal a k svátostnímu proměnění přichystal; ostatní pak část dílem k výživě duchovenstva a k zapravení církevních potřeb, dílem k rozdělení mezi chudé *obrácena* byla. Takovéto oběti děly se již v *starém zá-*

b) Na to *odhalí kněz kalich a vezma patěnu s hostii, pozdvihuje ji vzhůru*, dle způsobu starozákonních obětí, kdež se též část oběti pozdvihovala, jakoby se Bohu podávala. Pak pohlížeje k nebi s důvěrným okem, *obětuje ji Bohu*, říká: „Přijmiž, svatý Otče, všemohoucí věčný Bože, tuto nepoškvrněnou obět, kterouž já nehodný služebník tvůj obětuji tobě, živému a pravému Bohu svému, za nesčíslné hříchy, přestupky a nedbalosti své, za všechny přítomné, za všechny věřící křesťany, živé i mrtvé, aby mně i jim prospěla k spasení života věčného.“ Při posledních těchto slovech dělá s ní kříž nad oltářem, na znamení, že obět ta, kterouž konati bude, jest živé opětování a představení oběti kříže.

c) Pak *vezma kalich lije do něho víno, ke kterémuž něco vody přimísí*. Toto činí proto, poněvadž prý Pán Ježíš dle způsobu východních krajín při poslední večeři podobně činil. Mimo to připomíná nám toto smíšení, že z boku Kristova krev s vodou se vyprýštila; a jest takto zároveň i důmyslným obrazem živého spojení božství a člověčenství v osobě Ježíše Krista, jakož i spojení a sjednocení Krista Pána s lidem při oběti mše svaté. Na to také naráží modlitba, kterouž koná kněz, když vodu žehná, prvé než ji k vínu přiměšuje, prose: aby Bůh nám dáti ráčil, bychom skrze tajemství tohoto vína a té vody stali se účastni božství Krista, jenž se zúčastnil našeho člověčenství. Za touž příčinou žehná se voda, kteráž představuje lid, požehnání Božího potřebný, ne pak víno, kteréž vyobrazuje Krista, jenž jest sám pramen všelikého požehnání.

d) Nyní *pozdvihuje kněz kalicha a obětuje jej Bohu*, říká: „Obětujeme tobě, Pane, kalich spasení, žádající skroušeně dobrotivosti tvé, aby vstoupil před obličej tvé Božské vělebnosti k našemu a celého světa spasení s libeznou vůní.“ Stavě pak kalich na oltář, dělá s ním nad korporálem kříž na týž význam, jako prvé dělal kříž s posvátnou hostií.

e) Pak sepná ruce položí je na oltář a hluboce pokloněn *prosi v pokoře a skroušenosti, by obět tato Bohu líbá byla*.

koně, s kterých se zřizovaly chrámy a veškeré nářadí jejich a kněžstvo se vyživovalo. Později však přinášeli věřící dárky své v penězích k jednotlivým duchovním s tou prosbou, by duchovní při mši svaté jich neb těch, které mu poručili, zvláště pamětliv byl. Odkud vzaly původ tak řečená „stipendia“ (Meßstipendien) čili almužny na mši svatou. Tímto však mše svatá se nezaplácuje, alebrž toliko přispívá se k výživě duchovenstva; neb, jak dle písmo svaté, „hoden jest dělník mzdy své“, a „kdo oltáři přisluhuje, od oltáře živ býti musí.“ Nemá-li ale kněz sám toho potřebí, má dárek ten obrátiti k dobrému účelu, k čemuž se mu vždy příležitost naskytuje.

Po té pozdvihnuv se obrátí oči k nebi a *žehná obětné dary křížem* a co znamením vyznamenává, to slovy pronáší, prose: by Bůh sám s nebe stoupil a obět tu žehnati ráčil. *)

§. 36. 2) Mytí rukou.

Po obětování přistoupí kněz *na levou stranu* oltáře a *myje sobě ruce*. Toho bylo z počátku třeba, ježto přijímáním dárek obět-ných a obětováním jich lehce sobě ruce poškrvniti mohl. Nyni pak, když i toto přestalo, značí se tím čistota srdce, jakouž ten, jenž obět tuto koná a jí obcuje, mítí musí, má-li mu přinést duchovní užitek. Toto se také dává na srozuměnou žalmem (25), který kněz při tom mytí se modlí; v kterémžto žalmu David soužen jsa, k Bohu volá, osvědčuje nevinnost svou a žádaje za vysvobo-zení a milost.

U prostřed oltáře prosí pak kněz *sepjatýma rukama a sklo-něnou hlavou* v hluboké pokore nejavětější Trojice, by milostivě přijala tuto obět, kterouž přinášíme na památku utrpení, vzkříšení a na nebe vstoupení Páně a ke cti svatých, a aby nám sloužila k spasení.

Pak políbiv oltář *obráť se k lidu* a pozdraviv ho *vyzývá při-tomné* (Orate fratres), aby i oni s ním se *modlili*, aby tato jeho a jejich obět Bohu milá byla; což také činí ministrant ve jménu lidu, řka: „Přijmiž Pán z rukou tvých obět k chvále a zvelebení jména svého, jakož i k prospěchu našemu a veškeré své svaté církve.“ Potom obrátiv se opět k oltáři, *koná* dle počtu kollekt *modlitby*, kteréž jako kollekty dle slavnosti a potřeb věřících jsou rozdílné, spolu na obět právě Bohu přinešenou se vztahují; a poněvadž se po tichu konají, slují tiché modlitby (secreta sc. oratio, baš štiše Gěbet).

*) Při slavné mši svaté kněz nasypav do kaditelnice kadidla, a požehnáv ho, *okuřuje obětné dary i oltář*; což činí následujícím způsobem: Zprvu okuřuje kalich a hostii, děláje kaditelnici nad nimi tři kříže. Tím vyznává víru v Trojici Boží, a vyznačuje, že obět ta na oběti kříže se zakládá. Pak dělá kaditelnici dva kruhy od levé strany k pravé, třetí pak od pravé k levé, na význam své srdečné prosby, aby obět ta a modlitba obce před obličej Boží jako kouř kadidla vstoupila a milost Boží a požehnání jeho sstou-pilo na zemi; což také se vyjadřuje modlitbou, kterouž kněz při tom říká. Ostatně pak se okuřuje oltář a ostatky svatých jako při introitu. Tak se plní v jistý rozum, co prorokoval Malachiáš, řka: „Od východu slunce až na západ veliké jest jméno mé mezi národy: a na každém místě kadí se, a obětována bude jménu mému obět čistá.“ (1, 11.)

Při obětování máme s knězem obětujícím *duchovně se spojit a prosit*, by Bůh obět tuto za hříchy naše přijal a milosrdenství a odpuštění nám udělití ráčil. Obětující pak Otci nebeskému Krista co velikého kněze a prostředníka svého, máme i *sebe samy* celé s tělem i s duší a se vším, což jsme a máme, Bohu obětovati. Aby však obět tato naše Bohu milá byla, sluší, bychom *očistili dříve srdce své* od všeliké zášti a nenávisť bližního dle slov Páně: „Obětuješ-li dar svůj na oltář, a tu se rozpomeň, že bratr tvůj má něco proti tobě: nechej tu daru svého před oltářem a jdi prvé, smíř se s bratrem svým, a potom přijď, obětovati budeš dar svůj.“ (Mat. 5, 23. 24.)

§. 37. 3) Præfací.

Jest to *modlitba čili zpěv přípravný* (Præfatio, tolik co předmluva, Vorrede) k tiché mši, v němžto Bůh se oslavuje a velebí a jemu se díky vzdávají. Děje se to následujícím způsobem:

Dokončiv *kněz* tiché modlitby, na znamení toho *volá* — při zpívané mši zpívá — *poslední slova závěrky*: „Po všechny věky věků“ (Per omnia sæcula sæculorum). Lid odpovídá: Amen.

Pak *pozdraviv lid* a obdržev od něho též pozdravení svrchu uvedeným způsobem (Dominus vobiscum etc.), vyzývá lid, aby, maje tak důležitý děj před sebou, jakož svátostné proměnění, *pozdvihl srdce svého* z prachu k nebi a k uvažování nebeských věcí, volaje: „Vzhůru srdce!“ (Sursum corda); při čemž sám, jakoby chtěje záletu ducha svého následovati, rukou pozdvihuje. *Lid pak odpovídá*: „Již máme k Bohu,“ t. j. k němu obrácena srdce (Habemus ad Dominum)! Na to skloniv hlavu a sepnuv ruce, sám *díky vzdávaje* Bohu, vybízí k témuž i shromážděný lid, volaje dále: „Činme díky Pánu Bohu našemu“ (Gratias agamus Domino Deo nostro)! A lid zcela srozuměn, odpovídá: „Jestli slušné a spravedlivé“ (Dignum et justum est). Pak na znamení pozdvižené mysli své *rozepnuv ruce, říká* kněz *præfací*, kterážto dle rozličných dob a slavností jest rozdílná; obyčejně pak zní následovně:

V pravdě jest to hodné a spravedlivé, slušné a spasitelné, abychom Tobě vždy a všude díky vzdávali, skrze Krista, Pána našeho. Skrze něhož chválí velebnost Tvou andělé, klaní se jí panstva a chvějí se mocností. Nebesa a moci nebeské, jakož i svatí Serafini společným plesem oslavují Tebe. Každý Pane, prosíme, abychom s nimi i my hlasy své smísili u skroušeném vyznání volající: Svatý, svatý, svatý Pán Bůh zástupů. Plna jsou nebesa i země slávy Tvé, Hosanna na výsostech! Požehnaný, jenž se béře ve jménu Páně! Hosanna na výsostech!“ —

Poslední slova praeface: Svatý, svatý atd. (Sanctus etc.) *volá* kněz *hlasitě*, maje při tom *skloněnou hlavu* a sepjaté ruce, jakoby stál před trůnem Božím a Bohu s nebeskými duchy chvalozpěv ten prozpěvoval, jakž u vidění svém Isaiáš je prozpěvující slyšel. (6, 3.) *Další* pak *část* Hosanna na výsostech! Požehnaný atd. jsou slova lidu jerusalémského, vítajícího Krista, když slavně do Jerusalema vjížděl, prvé než se vydal v obět kříže; a slušně se nyní připomínají, ježto maličko a již stoupí Pán k nám na oltář, aby se tu opět Otci nekrvavým způsobem obětoval. Protož i kněz říká slova ta *pozdvihne hlavy své* jakoby se vzchopil a Kristu též vstříc jíti chtěl; a žehná se znamením kříže.

Abý podobně i lid s knězem Boha oslavoval a Kristu dobrořečil, *dává ministrant zvonkem znamení*, načež při zpívané mši svaté na kůru sbor zpěváků totéž prozpěvuje (Sanctus).

B. Proměnění čili Kanon.

§. 38. Význam téhož.

V této části mše svaté děje se *podivné a tajemství plné proměnění chleba a vína v tělo a krev Páně*. Koná se to způsobem pevně určeným a od církve předepsaným; za kteroužto příčinou část ta slove „Kanon,“ t. j. tolik co pravidlo, a zdržuje v sobě řadu modliteb a čtení od dávných časů církevně ustanovených, od kterých nelze se uchýliti a kteréž dle podstaty své již od časů apoštolských neproměněné zůstaly.

Záleží pak Kanon z *vlastních slov Krista Pána*, jimižto sám při poslední večeři svátostně proměnění vykonal, pak i z *podání apoštolského* a z *jistých přídavků svatých biskupů* prvotní církve (Conc. Trid. Sess. XXII. c. 4.) a obsahuje *modlitby* před, při a po svátostném proměnění, tudíž od Sanctus až ku přijímání.

Sluje Kanon také *tichou mší*, poněvadž se říká v tichosti od kněze samého; neb svatosvatému ději, jenž se tuto koná, přísluší posvátné a velebné ticho, kteréž toliko se ruší hlaholem zvonku služebníka církevního, zvěstujícího lidu svátostně proměnění.

Při tiché mši svaté sluší *ponořiti mysl svou v svatosvaté tajemství*, kteréž se koná, a *rozjímati* u vroucí pobožnosti *smrt Páně*, kteráž se tuto živě připomíná. Tu zajisté máme veškerou mysl svou sebrati, a jakoby stojíce před trůnem velebnosti Boží, máme se *hluboce kořiti Bohu*, Otci nebeskému, jenž z pouhého milosrdenství dal k spasení našemu Syna svého jednorozeného; máme též i *velebiti neskončenou lásku Syna Božího*, kterýž za nás v obět kříže se

vydati neodporoval; konečně pak máme také v skroušenosti *klaněti se moci a velebnosti Ducha svatého*, jenž dary obětné proměňuje, a věřícím sděluje ovoce obětí kříže.

§. 39. 1) Modlitby před svátostným proměněním.

Prvé než kněz k svatosvatému ději proměnění přikročí, koná *přípravné modlitby*, v kterýchžto Bohu přednáší prosby své za obecné záležitosti, za živé vůbec a zvlášť; k čemuž také svatých a vyvolených Božích za přímluvu žádá. To pak činí následujícím způsobem:

a) Po „Sanctus“ *pozdvihuje kněz oči i rukou k nebesům* na znamení důvěry a pozdvižení mysli své k Bohu, jakoby se chtěl stavěti před trůn Boží, odkud vyslyšení proseb svých doufanlivě očekává — volaje při tom k Otci nebeskému, aby obět tu milostivě přijmouti a žehnati ráčil, skrze Krista Ježíše. Při tom, jsa svědom sobě své nehodnosti, *sklopí oči, sepne ruce, skloní hlavu a líbá oltář* z uctivosti k místu, kdež brzy tělo Páně má se položit, zároveň také, aby tím radost svou projevil, s kteroužto očekává svátostního proměnění. Pak *žehná sám znamením svatého kříže po třikráte obětné dary*, na znamení požehnání, za kteréž Boha prosil a kteréžto od trojjediného Boha pocházející, smrti kříže nám způsobeno jest.

b) Dále pak kněz *s rozpjatýma rukama*, jakoby milosrdenství Boží s hůry na zem stáhnouti chtěl, *prosí* za pokoj a jednotu veškeré církve, za papeže, za biskupa svého, za země pána, kteréžto ze jména uvádí; konečně pak činí *o tichosti zvláštní vzpomínku jednotlivých živoucích osob* (Commemoratio pro vivis) a sice těch, za kteréž modliti sobě umínil, buď ze zvláštního puzení svého aneb na cizí laskavé požádání čili úmysl (intenci). Posléze pak prosí za všechny přítomné.

c) Aby však došel tím spíše vyslyšení, *spojuje prosby své s přímluvou svatých*, jakož: Marie panny, blahoslavené Rodičky Boží, svatých apoštolů a mučovníků, z nichžto některé z prvních věků církve ze jména oslovuje; žádaje vroucně, by Bůh pro zásluhu jejich nám popřál ochrany, skrze Ježíše Krista.

d) Na to pak, jako obětující v starém zákoně skládal ruce své na hlavu obětného zvířete, vyznamenává tím, že ono zastupuje jeho místo, na něhožto svou vinu vznáší: podobně i *kněz skládá ruce své na obětné dary*, vyznamenává tím, že on i všickni lidé jsou hříšníci, že tudíž jim potřebí jiné svaté oběti, oběti Krista Pána, jenž místo nich sebe sám vydává v obět, v kteréžto všickni účastenství mítí žádají.

e) Pak *sepnuv ruce, prosí* skroušeně, aby Všemohoucí dary tyto milostivě *přijati a žehnati ráčil*, kteréžto požehnání od troj-jediného Boha skrze ukřižovaného Krista pochodící, vyznamenává *trojnásobným křížem*, kterýž dělá nad nimi. Dále pak prosí, aby tyto obětní dary se nám staly tělem a krví Krista Pána, při čemž *znamená opět chléb a víno zvlášť křížem*; pronášeje tím víru svou, že mocí ukřižovaného skutečně v tělo a v krev Páně proměněny budou.

§. 40. Proměnění či pozdvihování.

Při tomto svatosvatém ději, kdežto kněz *obětné dary* skutečně *v tělo a krev Páně proměňuje*, činí a mluví kněz, jakožto zástupce Krista Ježíše, co Spasitel při poslední večeři, konaje svaté tajemství toto, sám činiti a mluvití ráčil.

Bera tedy do rukou posvátnou hostii pozdvihuje oči svých k nebi a mluvě o Kristu a ve jménu Krista dí: „Kterýžto večer před utrpením svým vzal chléb do svatých a ctihodných rukou svých, pozdvihl oči svých k nebi, k Bohu, Otci svému nebeskému, díky činil, žehnal (při tom žehná hostii svatým křížem), lámal a dával učeníkům svým, řka: Vezměte a jezte z toho všickni;

neb totoť jest tělo mé.“

Jak mile kněz poslední slova ta byl pronesl, *padne na kolena a klaní se Kristu Ježíši* v nejsvětější svátosti i s člověčenstvím i s Božstvím přítomnému.

Pak povstav *pozdvihuje tělo Páně nad hlavu*, aby i věřící o témž proměnění věděli a Kristu se klaněli; k čemuž dává ministrant znamení zvonkem.

Po té *odkryje kalich a činí*, co dle vypravování svatých evangelistů Pán Ježíš sám po večeři poslední činil, *říkaje*: Podobným způsobem vzal (Pán Ježíš) po večeři kalich do svých svatých a ctihodných rukou, opět díky činil (Bohu), žehnal jej, a podával jej učeníkům svým, řka:

„Vezměte a píte z toho všickni; neb totoť jest kalich mé krve nového a věčného zákona, tajemství víry, kteráž za vás a za mnohé vyлита bude na odpuštění hříchů. Kdykoliv to činiti budete, činite to na mou památku.“

Pak jako dříve při proměnění chleba *klaní se Kristu přítomnému a pozdvihuje kalicha* ku počtě věřících.

Při slavné mši svaté *kouří* služebník církevní *kaditelnici* při pozdvihování, znamená tím nejhlubší úctu, kterouž shromáždění věřících vzdává Kristu Pánu v nejsvětější svátosti přítomnému.

Poněvadž dle ustavičného učení církve svrchu položenými a od kněze pronešenými slovy nad chlebem a vínem tyto se v tělo a krev Páně mění, a Kristus Pán pod způsobami těmito opravdu, podstatně a skutečně co Bůh a člověk přítomen jest; *mají tedy věřit* na znamení dané *při pozdvihování Kristu hluboce se klaněti*. Tudíž padající na kolena, mají se bítí v prsy, s skroušeností říkajíce: Ježíši, Tobě jsem živ! Ježíši, Tobě chci umřít! Ježíši, tvůj jsem živý i mrtvý! Amen. Aneb po třikráte s pokorným publikánem říkajíce: Bože, buď milostiv mně hříšnému.

Na ten cíl po kraji a v menších městech dává se při pozdvihování znamení zvonom na věži, aby i nepřítomní, jako: nemocní, pocestní a na poli pracující v tu dobu srdce k Bohu pozdvihli a Kristu se kořili.

§. 41. 3) Modlitby po pozdvihování.

Po pozdvihování, máje kněz před sebou Krista, původce a pramen vši milosti a jsa povzbuzen neskončenou jeho láskou, jižto patrný důkaz v jeho svátostné přítomnosti vidí, jakoby se osmělil, *přednáší mu záležitosti své*, vylévaje rozličné modlitby, a sice:

a) Především *koná* dle vůle samého Spasitele ve jménu věřících *památku utrpení vzkříšení a na nebe vstoupení Páně*, a přináší Krista pod způsoby chleba a vína Bohu Otci v obět čistou, ř svatou ř a nepoškozenou ř, *žehnaje svatou hostii i kalich* křížem, a znamená tím, že obět ta jest tatáž obět, kterouž Pán Ježíš na kříži vykonal.

b) Pak *prosí Boha*, aby obět tu laskavě přijal, jako přijal obět Abela, Abrahama a Melchisedecha, jenž byli předobrazem oběti Kristovy.

c) Na to *sepjatýma rukama a skloněnou hlavou* u hluboké pokře *prosí*: by ti, kdož z toho oltáře tělo a krev Páně (žehnaje sv. hostii a kalich křížem) přijímati budou, všelikým požehnáním a milostí naplněni byli, skrze Krista Pána. Při tom líbá oltář a žehná sebe svatým křížem.

d) Pak, jakož se prvé modlil za živé, činí nyní *památku věrných zemřelých vesměs* a modlí se v tichosti, zvlášť za některé, kteréž mu zvlášť poručeni byli aneb za kteréž zvlášť modliti si usmyslil (Commemoratio pro defunctis). Nebo láska nikdy nevypadá, sáhajíc až za hrob k těm, s nimižto v obcování stojíme.

e) Přivlastniv takto drahé ovoce smrti Kristovy dušem věrným, *prosí za všechny přítomné věřící*, však povědom jsa sobě hříšnosti své i jejich, *žije se v prosy*, na vyznání též hříšnosti, prose: by Bůh všem hříšným milostiv býti a je přijati ráčil do společnosti svých vyvolených, z nichžto opět některé ze jména uvádí.

Prosbu však tuto koná, jakž slušno, skrze *Krista Pána našeho*, skrze něhožto, jak ihned dokládá: „Pán všecky dobré dary tvoří, posvěcuje, † obživuje † a žehná † a nám dává.“ Při posledních slovech těchto *žehná tělo a krev Páně třikráte křížem*, kteréžto kříže za starých časů se dělávaly nad dárky obětnými a nad věcmi, kteréž věřící žehnati a světiti dávali, kladouce je do prostřed oltáře z pravé a z levé strany.

f) Potom *vezme* kněz svatou hostii do *rukou* a *dělá s ní po třikráte kříž* nad kalichem a po dvakráte nad korporálem, říká: „Skrze něhož (Krista), † s ním † a v něm † budiž tobě Otče všemohoucí † v jednotě Ducha svatého † všechna čest a sláva, na věky věkův; při kterýchžto posledních slovech *kalich se svatou hostií* poněkud *pozdvihuje*. Křížemi, které činí kněz se sv. hostií nad kalichem a nad korporálem, znamená, že toliko skrze obět Kvistovu trojjedinému Bohu slušnou poctu vzdáti můžeme, jakož Otec skrze ukřižovaného Krista nejvíce byl oslaven. Pozdvížení svaté hostie s kalichem dělo se druhdy, aby lid Kristu, v způsobách chleba i vína s tělem i s duší přítomnému, jako při pozdvihování se kořil; nyní pak se tím vyznamenává, že k vyslyšení proseb svých Krista samého Bohu Otci představujeme.

C. Přijímání.

§. 42. Příprava k svatému přijímání.

Poslední slova předcházející modlitby „*na věky věkův*“ (Per omnia saecula etc.), dí kněz *na hlas*; na znamení, že tichá mše již ukončena jest.

Jakož ale židé při obětech jistých částek oběti požívali, a tím vyznamenávali své živé spojení a obcování s Hospodínem: podobně chtěl i Kristus, jenž se vydal v obět za nás, bychom požívali těla a krve, kteréž k spasení našemu obětoval; abychom takto s ním spojení jsouce, ovoce oběti jeho účastenství měli. Protož *přijímá kněz a s ním zhusta lid věřící* při mši svaté *nejsvětější svátost*.

Dříve však *se chystá* kněz a s ním i lid *k témuž svatému činu*; což se děje následujícím způsobem:

a) Zprvu vyzvav lid k témuž, *modlí se kněz hlasitě modlitbu Páně* (Pater noster), jakožto jádro a korunu všech modliteb, na důkaz, jak velice sobě váží církev slov a rozkazů Kristových. Poslední pak prosbu: „*ale zbav nás od zlého Amen*“ (Sed libera nos a malo) říká ministrant ve jménu lidu, při slavné mši svaté zpívá je kůr; na znamení, že všickni přítomní mají účastenství modlitby té, a že spolu s ním prosí za všechno, zač kněz tuto prosil.

b) Pak *prosí* kněz v krátké modlitbě: *by nás Bůh skrze přimluvu svatých všeho zlého uchovati a nám pokoje udělití ráčil*, bychom s jeho pomocí všeho hříchu byli prosti a vši bouře zbaveni. Při tom *žehná sebe znamením svatého kříže* patenou, kterouž pak políbí z uctivosti k svaté hostii, jižto pod ní podloží, pak hluboce se pokloní.

c) Po tom *dělí svatou hostii nad kalichem na tři díly*, z nichžto dva větší položí na patěnu, *s třetím* pak menším *dělá nad kalichem tři kříže*, pozdravuje lid: Pokoj † Páně budiž † vždycky † s vámi. Načež lid podobně mu přející, odpovídá: „A s duchem tvým.“ Pak kněz hluboce se skloniv, *prosí* s skroušeností: by toto posvěcení a smíšení těla a krve sloužilo přijímajícím k životu věčnému. Rozum a význam toho jest ten: Kněz láme svatou hostii dle příkladu Pána Ježíše, jenž při poslední večeři podobně činil; čehož také bylo druhdy třeba, poněvadž hostie bývala veliká, tudíž ku přijímání kněze a lidu na části dělití se musila, odkud i svaté přijímání nazývá se lámáním chleba. Má však lámání toto i ten pěkný význam, že tělo Ježíšovo na kříži pro naše vykoupení zmařeno jest; za tou příčinou zachovává se až posud. Že pak část svaté hostie do kalicha se pustí, děje se dilem proto, že to byl způsob, ve východních krajinách suchý chléb ve víně smáčeti, dilem také na význam, že Kristus Pán pod oběma způsoby celý, nerozdělený přebývá a se přijímá.

d) Na to uctivě *se pokloní, bije se třikráte skroušeně v prsy*, prose též třikráte Ježíše, jehož dle příkladu Jana křtitele nazývá Beránkem Božím, jenž snímá hříchy světa, by se smiloval nad námi; po třetí pak, by nám udělil pokoje.

e) *Po tom* maje ruce sepjaté a položené na oltář, oči pak a srdce na Krista upřené a obrácené, *koná tři modlitby*, prose v hluboké pokoře: za všeobecnou jednotu a pokoj církve *), za vyproštění od všelikých hříchů a od všeho zlého, aby nikdy od přikázání Božích se neodchýlil; konečně i prosí za milost, aby přijímání toto nebylo mu k odsouzení, abrž bylo mu mocnou obranou a lékem spasitelným tělu i duši k spasení.

*) Při slavné mši sv. *dává tuto biskup neb kněz sloužící mši sv. políbení jahnovi a tento podjahnovi*; při čemž líbající dí: „Pokoj s tebou,“ a políbený odpovídá: „I s duchem tvým.“ To se děje na památku, že druhdy všickni k službám Božím shromáždění se líbali na znamení smíření a bratrské lásky, poněvadž přistupující hned na to k stolu Páně měli přijímati toho, jenž s pouhé lásky sebe sám za pokrm se nám podává.

§. 43. A) Přijímání kněze.

Po té přípravě *přijímá kněz tělo a krev Páně.*

Pokloniv se totiž hluboce, vezme svatou hostii do levé ruky, řka: Přijmut chléb nebeský a jméno Páně vzývati budu. Pak *bije se po třikráte v prsy*, dí též po třikráte s pokorným setníkem: „Pane nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou (do srdce mého), ale rcíš slovem a uzdravena bude duše má.“ — Na znamení od ministranta zvonkem dané činí věřící totéž, padše na kolena svá, bijí se v prsy, a říkají táž slova setníkovy, vyznamenávajíce tím, že mají účastenství v přijímání kněze, duchovně přijímajíce, byť i skutečně nepřijímali.

Pak *přijímá kněz velebnou svátost pod obojí.* Zprvu žehnaje se svatou hostii přijímá ji, řka: „Tělo Pána našeho Ježíše Krista ostříhejž duši mou k životu věčnému.“ — Pozastaviv se maličko v tiché modlitbě a v svatém rozjímání, sbírá s patenou uctivě drobty svaté hostie na korporálu, a setřev je do kalicha, dí u vroucí vděčnosti s žalmistou Páně: „Čím odplatím Hospodinu za všechno, co učinil mi? Kalich spasení vezmu: a jméno Hospodinovo vzývati budu.“ (Žalm 115, 4.)

Pak žehnaje se kalichem, dí: „Krev Pána našeho Ježíše Krista ostříhejž duši mou k životu věčnému, Amen“; a přijímá velebnou svátost pod způsobou vína. Pak se opět pozastaví poněkud a rozjímá zbožně vznešené tajemství velebné svátosti..

§. 44. B) Přijímání lidu.

Spojení s Bohem jest cíl veškerého náboženství a vznešené určení každého člověka, v němž toliko dochází svrchované blaženosti — života věčného. A však tohoto živého spojení s Bohem dosíci lze jenom skrze Krista, a sice prostředkem požívání těla a krve jeho v nejsvětější svátosti oltární. Nebo jako pokrm požitý slučuje se s tělem a přechází v ně, podobně i skrze požívání těla a krve Páně s Božským Vykupitelem se spojujeme a stáváme se účastnými jeho Božství; jakž sám dí: „Kdo jí mé tělo a pije mou krev, ve mně přebývá a já v něm.“ (Jan 6, 57.)

Protož *býval to původně* a za prvních dob v církvi *krásný obyčej, že všickni* službám Božím přítomni spolu s knězem *vlebnou svátost přijímali.* Kdo nemohl denně aneb často za týden k stolu Páně přistoupiti, činil to alespoň v den nedělní a sváteční.

Než zponenáhla ustydlá horlivost mnohých, tak že konečně *zákonem* se musilo ustanoviti, jak často mají věřící k stolu

Páně přistupovati. Na sněmu lateranském (1215) uloženo jest, aby věřící aspoň jednou za rok v čas velikonoční velebnou svátost přijímali, pod trestem vyloučení z církve a zbavení křesťanského pohřbu. Zákon tento má svou platnost až posud, ovšem toliko pro vlažné a nedbalé křesťany; neb zbožní a horliví věřící přistupují častěji v roce k stolu Páně, jak toho žádá církev svatá. (Conc. Trid. XXVI. c. 6. *)

*) Věřící přijímají velebnou svátost toliko pod jednou způsobou, totiž pod způsobou chleba, a sice ne z jedné příčiny:

a) *Neděje se jím žádná ujma*; ježto Kristus Pán celý s tělem i s duší, co Bůh i člověk v každé způsobě i v nejmenší částce skutečně přítomen jest. Že Pán Ježíš velebnou svátost pod obojí způsobou ustanovil a že takéž kněz sloužící má svatou pod obojí přijímá, nic nepřekáží. Neb velebná svátost není toliko svátostí, nýbrž zároveň také obětí; a co obět slavi a přijímá se pod obojí způsobou chleba i vína, jimižto násilně oddělení krve od těla, při smrti Páně dobře se znamená a vyobrazuje. Že pak Kristus při ustanovení té svátosti pravil: „Píte z toho všickni,“ rozumí se, že toto řečeno jest toliko apoštolům a jejich náměstkům obět tu konajícím, jakž se posud při má svatě děje; ne však věřícímu lidu, jenž tehdy nebyl přítomen.

b) *Kristus Pán sám a podle něho i svatí apoštolé přičítají velebné svátosti pod jednou toliko způsobou*, totiž chleba, úplný účinek a moc působení. Tak dí Pán: „Bude-li kdo jísti z chleba toho, živ bude na věky: a chléb, kterýž já dám, tělo mé jest, (jež vydám) za život světa.“ (Jan 6, 52.) Podobně mluví i svatý Pavel toliko o způsobě chleba: „Jeden chléb, jedno tělo mnozí jsme všickni, kteříž jednoho chleba účastni jsme.“ (I. Kor. 10, 17.)

c) *Rovněž nalézáme již v písmě svatém příklady Krista Pána a svatých apoštolů pod jednou toliko způsobou chleba velebnou svátost konajících.* N. p. když Pán Ježíš s dvěma učeníky v Emensích stoloval, „vzal chléb, dobrořečil, a lámal a podával jim“ (Luk. 24, 32.); konaje tu dle svědectví svatých otců velebnou svátost. Podobně dí se o věřících prvotní církve vůbec: že „trvali v učení apoštolském a v zdílnosti lámání chleba, a na modlitbách.“ (Skut. ap. 2, 42.)

d) *Za prvních časů církve podávala se při má svatě velebná svátost věřícím pravidelně pod obojí, mimo má svatou, ale skoro všude toliko pod jednou způsobou*, totiž chleba. Pod jednou toliko způsobou donášela se k nemocným jahnem; ponstevřící brávali ji s sebou domů, aby v pádu nepřítomnosti kněze nebeským chlebem tím se posilovali; podobně činili věřící za času pronásledování církve; ano i biskupové přijímali na smrtelném lůžku toliko pod jednou způsobou, a na veliký pátek, kde se má svatá neslouží, přijímá obřady vykonávající kněz velebnou svátost toliko pod jednou způsobou.

e) *Že pak církev vůbec svatě přijímání pod jednou způsobou chleba ustanovila*, příčiny toho jsou: Že nemocným se nemůž velebná svátost pod způsobou vína donášeti bez nebezpečí, aby se nevyčila a tudíž neulehčila. Nad to nemůže mnohý vno smést; jiní pak by se křtili, po druhém z tělož kalicha píti, a vzdalovali by se stolu Páně. Mimo to chce církev, aby se

A v pravdě *všichni mají potřebí toho duševního pokrmu*, i hříšní, aby z hříchu povstali, i spravedliví, aby v dobrém setrvali; silní, aby síly neztratili, mdlí, aby síly nabyli. „Beze mne, di Božský Spasitel, nemůžete ničeho činiti.“ Jako réva potud přináší ovoce, pokud s kmenem spojena jest; podobně i my můžeme toliko v živém spojení a sjednocení s Kristem ovoce pravého života přinést, v kteréžto spojení vcházíme přijímáním nejsvětější svátosti oltářní.

Protož nepřijímáme-li skutečně, *máme to při každé mši svaté alespoň duchovně činiti*, t. j. máme mít vroucí žádost, velebnou svátost přijímati a toužiti po Kristu, aby s milostí svou k nám přijíti, v srdci našem přebývati a je ke všemu dobrému a pravému vésti ráčil.

Obřady pak, kteréž se konají *při udělování nejsvětější svátosti oltářní*, jsou přiměřené velebnosti a důstojnosti této svátosti, a *dějí se následovně*:

1) *Na oltáři hoří svíce* i tehdy, když se tato svátost mimo mši svatou podává; poněvadž ten, jenžto se přijímá, jest světlo světa, křesťan pak přijímaje tuto svátost, nabývá světla k životu věčnému.

2) Ti kdož přijímati chtějí, přistupují k oltáři, kdežto *ministrant ve jménu jich říká obecnou* čili veřejnou *zповěd* (Confiteor). Tím je vzbuzuje, aby hříchů svých želeli, a Boha o smilování prosili.

3) Po tom kněz, obrátiv se, *koná dvě modlitby*, kdežto prosí, aby všemohoucí a milosrdný Bůh těmto účastníkům hodů Páně odpuštění, rozhršení a prominutí všech hříchů uděliti ráčil.

4) Pak *ukazuje lidu svatou hostii*, *di slovy* Jana křtitele: „*Eyhle Beránek Boží, kterýž snímá hříchy světa!*“ (Jan, 1, 29.) Načež ihned ve jménu věřících s pokorným setníkem volá po třikráte, řka: „*Pane, nejsem hoden, abys všel pod střechu mou, ale toliko rcíž slovem, a uzdravena bude duše má.*“ Což byl setník rozuměl o domovním přístřeší, rozumí se tuto o duši, v kterouž jako v nějaký příbytek zavítati se chystá nebeský host, Kristus Ježíš.

5) Posléze jde kněz ke každému přijímajícímu, a *učiniv svatou hostii kříž*, *položí ji* klečícímu komunikantu *o ústa*, řka: „*Tělo Pána našeho Ježíše Krista ostříhejž duše tvé k životu věčnému.*“ Amen.

zachovávala *jednotu* při svatém přijímání, kteréž má jednotu a vroucí obcování věřících představovati a vyobrazovati. Konečně pak chtěla církev tím ustanovením *hájiti a ztvrđiti učení své*: že Kristus Pán v každé způsobě celý a nerozdělený přebývá.

K stolu Páně přístupníci má:

1) *Před svatým přijímáním* k hostii má přijeti, vzhledně svátosti té důstojně se připravit. Protož má dle těla přistoupiti laický a v uctivém oděvu, dle duše pak má přistoupiti k stolu Páně s čistým svědomím a pobožným srdcem.

2) *Při sv. přijímání* zatím, co se Confiátor říká, má hříchy želesti, pak když se svatá hostie ukazuje, pokorně se jí klaněti a v prsy se bítí, říká se setníkem: Pane, nejsem hoden atd. — a s hlubokou uctivostí svatou hostii přijmouti.

3) *Po svatém přijímání* má přijímaci v svatém rozjímání poněkud se pozastaviti, pak Kristu u vděčné pokoře se obětovati, jemu všechny potíby duše své přednáseti a jeho prositi, aby svou milostí stále v duši jeho přebýval.

III. Závěreční částka mše svaté.

§. 45. Modlitby po svatém přijímání a poslední požehnání.

1) Po svatém přijímání *kněz spláchnou vínem kalich, omýje prsty svých*, jimiž byl držel svatou hostii, *modle se* při tom: aby tento dar časný byl mu prostředkem k životu věčnému, a aby v něm nezůstávala žádná škvřna hříchu, jehož nejčistší svátost obcerstvík.

2) Na to *přikrývá vytržený kalich* jako z počátku mše svaté, sepna ruce, pokloní se kříži svatému, a *poodkročí na levou stranu oltáře*, kamž zatím mešní kniha se přenesla, *řeká několik veršů z písma svatého, „communio“* řečených. Jest to zbytek celého žalmu, kterýž se druhdy od veškerého shromáždění prozpěvoval, mezi tím, co lid k stolu Páně přistupoval.

3) Po přečtení toho, navrátiv se kněz do *prostřed oltáře* a polibiv jej, *obráti se k lidu*, jehožto pozdraviv obyčejným způsobem (Dominus vobiscum) a obdržev od něho též pozdravení, *vyzve jej k společné modlitbě* (Oremus), a koná dle počtu kolekt, modlitby po svatém přijímání, řečené „*postcommunio*“; v kterýchžto modlitbách čině zmínku slavnosti právě připadající, děkuje Bohu za dobrodiní, jež on i lid při mši svaté a při svatém přijímání obdržel. Protož jsou modlitby ty dle rozdílnosti doby církevní rozdílné a *končí se*, jakož vůbec všechny církevní modlitby, *závěrkou*: Skrze Krista Pána atd., na znamení, že toliko ve jménu Krista a skrze zásluhy jeho vyslyšení dojíti doufáme. Ministrant odpovídá ve jménu lidu: Amen, znamená, že lid má účastenství v prosbách těchto a že za to též spolu s knězem prosí.

4) Navrátiv se pak kněz opět *do prostřed oltáře* a obrátiv se

k lidu, pozdraví ho jako na rozchodnou a *propustí jej*, řka: Jděte, mše (ukončena) jest (Ite, missa est); načež sbor děkuje, řka: Bohu díky (Deo gratias); jak vykládá sv. Augustin, znamená tím, že ustavičně v díkůčinění chce setrвати. (ep. 41.)

Poznamení. Od posledních slov těchto mají celé služby Boží jméno své, totiž „mše“ (missa). V kající dny říká kněz místo „ite missa etc.“: „Benedicamus Domino“, t. j. chvalmež Boha, což bývalo znamením, že věřící ještě nemají bráti se domů, poněvadž se hned zase počínala pobožnost jiná.

5) Potom kněz *obrácený k oltáři prosí* sepnatýma rukama pokorně *nejsvětější Trojice*: by přijala s libezností obět tuto, aby jemu a všem, za kteréž ji konal, sloužila k spasení.“ Pak pozdvihnuv oči a rukou k nebi, k Otci všeho požehnání, jakoby milosrdenství jeho chtěl obejmouti, a polibiv oltář, *obrátil se k lidu a žehná jej znamením svatého kříže*, řka hlasitě: „Požehnejž vás všemohoucí milosrdný Bůh Otec, Syn i Duch svatý. Amen.“ A v pravdě kdo náležitě obcoval předrahou oběti, nevrátí se bez Božího požehnání domů.

6) Konečně *poodešel kněz na pravou stranu oltáře, čte druhé evangelium*, t. j. obyčejně počátek evangelium svatého Jana, v kterémž se vypravuje Božská důstojnost Krista Ježíše a vtělení Syna Božího. Na znamení, že vyznává viru tuto, *znamená kněz i knihu i sebe svatým křížem*, což i lid povstává, na týž význam činí. Když pak čte kněz: „A slovo tělem učiněno jest;“ *pokloní se hluboce*, na význam nejhlubší úcty k vznešenému tajemství tomuto. Ke konci evangelium děkuje ministrant, řka: Díky Bohu (Deo gratias).

Poznamení. Při mši svaté *uděluje se na konci obyčejně požehnání* buď s cibí neb v slavné dni s monštrancí, při čemž lid přiměřenou píseň (Svatý, svatý atd. neb Pange lingua etc.) prozpěvuje. Děje se to, aby věřící živě se upamatovali na Krista Pána, od něhož a skrze něhož k nám všeliké požehnání přichází; kterýžto, jakož za času pozemského putování svého všudy milost a požehnání rozšiřoval, podobně i nyní přebývá v nejsvětější svátosti u prostřed svých věrných, je žehná a naplňuje milostí svou. Věřící pak při požehnání hluboce se kořící a bitím-se v prsy nehodnost svou vyznávající, na jevo dávají: že se k němu co k Spasiteli svému hlásí, že v něho doufají, jej milují a že očekávají všeliké spásy a požehnání od něho, kterýžto druhdy vstupuje na nebеса, své věrné žehnal a jehožto rámě posud není zkráceno.

§. 46. Mše svatá za mrtvé čili zádušní.

Dle učení svaté církve neruší smrt zcela svazků lásky a víry. *Věřící na zemi a věrné duše v očistci mají obcování jako údové jednoho těla, jehož hlava jest Kristus.* A protož, jakož církev katolická co pravá matka svých věrných se raduje a plesá z oslavení vyvolených Božích na nebi a je ctí a vzývá: podobně truchlí nad věrnými dušemi v očistci, a *snaží se jim ku pomoci přispěti* modlitbou, dobrými skutky, zvláště pak předrahou *obětí mše svaté*; na kterýžto cíl a konec již v starém zákoně konaly se modlitby a oběti za zemřelé, aby od hříchů svých osvobozeni byli. (II. Makab. 12, 38—46.)

Ačkoliv při každé oběti mše svaté se koná zvláštní památka zemřelých: předc ustanoveno jest od církve, aby v jisté dni, jako n. p. na den všech věrných duší, v den úmrtí aneb výroční den zesnutí věřících, mše svatá se vykonávala *zvláštními obřady*, jimiž by se jasně vyznačilo, že obět tato se přináší zvláště za zemřelé. Děje pak se to na způsob přímluvy, aby dobrotivý Bůh skrze tuto obět dušem zemřelých vůbec, zvláště pak těm, za kteréž se koná, milostiv býti a pro zásluhy Kristovy jim časné tresty očistcové odpustiti ráčil.

Zvláštní obřady, které tuto znamenati sluší, mají do sebe znak smutku, utěšené naděje, též i proseb za mrtvé. Jmenovitě pak:

1. *Vynechá se všecko, cožby značilo radost a slavnost*, tudíž chvaloslova: Sláva Otci i Synu atd. Gloria, Alleluja i Kredo.

2. Při *stupní modlitbě* na počátku mše *vynechá se 42. Žalm*, kde se David těší, že vejde v stánek Páně; církev však vidouc, že duše v očistci nemají přístupu před tvář Boží, žalostní a truchlí.

3. Při *introitu neznamená kněz sebe křížem*, jako obyčejně, *nýbrž toliko mešní knihu*; na znamení, že církev obět tuto ne tak za sebe, abrž více za věrné duše zemřelých koná; což pronáší i tím, že místo Sláva Otci atd., prosí kněz: „Odpočinití věčné dej jim, ó Pane, a světlo věčné ať jim svítí.“

4. Po *epístole*, kde jako v evangelium k utěše věřících se jedná o vzkříšení těla, *následuje tractus*, pak znamenitá *sequence*: „Dies irae,“ v kteréžto živými barvami se líčí hrůza soudu a Bůh o smilování se prosí.

5. *Před evangelium neprosí jáhen o požehnání*, aniž *líbá kněz* po evangelium *mešní knihu*; poněvadž duše zesnulých, za kteréž ta obět mše svaté se koná, nepožívají posud úplného požehnání a ovoce slova Božího.

6. Při *obětování nežehná se voda*, poněvadž ta vyznamenává

živoucí lidi, hlavní pak a první ovoce oběti té se přivlastňuje zesnulým.

7. Před *přijímáním* kněz se sepjatýma rukama říká sice po třikráte: Beránku Boží, kterýž snímáš hříchy světa; nedí však: smiluj se nad námi; ábrž: *Uděl jim pokoje*; po třetí: Uděl jim věčného pokoje. Proto také se nebíje v prsy a nemodlí se první modlitby, kteráž předchází svatě *přijímání*.

8. Posléze i místo: *Ita missa est, dí: Requiescant in pace*; t. j. odpočivejtež v pokoji. Též také *nežehná lidu* na konci mše svaté; což se dělo před časy za tou příčinou, poněvadž se domů nepropouštěl, ježto se i hned na to konaly církevní hodinky za zemřelého. Nyní pak se tím znamená a dává výstraha přítomným, že i nejmenší vina nás zbavuje blaženosti požehnání nebeského, jakž spatřiti lze na duších v očištění.

§. 47. Přídavek o odpoledních službách Božích.

Jakož celý den k službě Boží zasvěcen jest, koná i svatá církev polední služby Boží, kterýmžto v den nedělní a sváteční křesťané jsou povinni obcovati. Jsou pak *polední služby* Boží:

1. *Křesťanské cvičení*. Toto záleží v tom, že se v něm vykládá celé učení katolického náboženství v souvislosti; čímž se školní vyučování dilem opakuje, dilem doplňuje a odůvodňuje. Tudíž jest prospěšné a užitečné všem i odrostlým, aby ve víře se utvrdili a prospívali; zvláště pak jest nejvš potřebné těm, kdož buď vlastní buď cizí vinou v mládí svém náležitě známosti víry křesťanské nenabyli.

2. *Svaté požehnání*. Toto sestává z litaní a modliteb času přiměřených, kteréž se konají při vystavené nejsvětější svátosti, pak i z požehnání, kteréž se ke konci touto nejsvětější svátostí buď v monstranci neb v cibori uděluje, při čemž se přiměřené písně k nejsvětější svátosti od lidu prospěvují.

3. *Nešpory*. Slovo toto pochází od latinského „vesperae,“ což znamená tolik, co pobožnost odpolední neb večerní, kterouž vykonávají kněží v předepsaném modlení svém, čili v církevních hodinkách, čemuž před časy i obecní lid na slovo rozumíval a je s duchovenstvem společně konával. Nyní se koná pobožnost ta toliko od samých duchovních, a jen v znamenitějších chrámech, kde více kněží jest.

Záleží pak pobožnost tato z patera žalmů, času církevnímu přiměřených. Potom následuje kratičké čtení, řečené kapitola, po kterémž se pěje přiměřená píseň a hned po té „Magnificat“, čili

chvalozpěv panny Marie; mezi tím se okuňují oltáře chrámové, podle příkladu starého zákona, kdež každý den ráno i večír pálilo se vonné kadidlo před archou úmluvy. Pak se konají modlitby, načež se celá pobožnost zpěvem Marianským času přiměřeným a modlitbou slušnou ukončí a požehnáním s velebnou svátostí uzavře.

IV. Svátost pokání.

§. 48. Důležitost této svátosti a potřeba soukromě zpovědi.

Ačkoliv člověk skrze křest od hříchu prvotního bývá očištěn a v obcování s Kristem vchází, předc však zůstává v něm žádost a náklonnost k hříchu, co následek hříchu prvotního, kterážto žádosti, maje svobodnou vůli, ovšem může následovati. Což učiní-li člověk, a následuje-li více hříšné žádosti té, než zákona Božího — *hřeší, přestupuje vědomitě a dobrovolně zákon Boží.*

Než hřích neposkytuje nikdy, což dáti slibuje, čině člověka časné i věčně nešťastným. Nebesa zajisté zakalí se nad ním, a vnitřní ráj duše zmizí z srdce jeho. On *tratí posvěcující milost Boží, přestává býti přemutým synem Otce nebeského a tím také tratí naději života věčného.* Naproti tomu jsa *synem zlosti, ubíhá v nemilost u Otce,* tudíž v *záhubu časnou i věčnou.* Nebo poněvadž Bůh podle neskončené svatosti své všelikému hříchu se protivuje a jemu na odpor se staví, protiví se hříšníku již osud sám, skrze kterýžto Bůh působí, kaze a ruše jeho zhoubné záměry a skutky; čímž ovšem i domnělá blaženost hříšníka bývá zmařena. K tomu se připojuje také neblahý cit probuzeného svědomí, kteréž jej souží náhnetky a výčitkami, co červ, jenž nikdy neumírá; a kdyby setrval hříšník v stavu své hříšnosti, věčně by musel zhynouti.

Než i v tomto přezalostném stavu *neopouští ho Božský Spasitel.* On zajisté, jsa dobrý pastýř, hledá ho co ztracené ovce a budí jej ze sna hříšného, aby přišel ku poznání své hříšnosti a bídy své a k Bohu se obrátil. Uposlechně-li pak hlasu jeho, a procitnuv z hříšného sna, v kterýž se pohřbil, touží-li po spojení s Bohem, vede jej zpět k Otci nebeskému.

Dějeť se to *skrze svátost pokání* (sacramentum poenitentiae, bať h. Bußsacrament), *v kteréž k tomu zřízený kněz na místě Božím hříšníku hříchy po křtu svatém zpáchané odpouští, když pravé pokání činí.*

Podstatné částky pravého pokání jsou: *žel a lítost, zpověď a zadostiučinění.*

Kristus Pán zajisté, pokud v těle svém na zemi obcoval, *odpouštěl sám* kajícím *hříchy*. Tak odpustil malomocnému, řka: „*Doufej, synu můj, odpouštěj se tobě hříchové tvoji*“ (Mat. 9, 3); podobně i hříšníci v domě Šimonově (Luk. 7, 47); taktéž i Zachoevi (Luk. 19, 9) a lotru kajícímu na kříži. (Luk. 23, 43.)

Dokonav pak dílo vykoupení lidského, když se měl odebrat k Otci, *dal apoštolům svým* *tůž moc, hříchy odpouštět*, řka jim: „Jako mne poslal Otec (s tůž mocí), posílám vás.“ A dechnuv na ně, řekl jim: „Přijměte Ducha svatého: kterým odpustíte hříchy, odpouštěj se jim, a kterým je zadržíte, zadržány jsou.“ (Jan 20, 22, 23.)

Apoštolové Páně moc tuto, kterouž byli obdrželi, *zřídavili náměstkům svým*, při kterýchžto zůstává v neustálé posloupnosti až podnes. Jakož ale Kristus Pán sám toliko pravě kajícím a hodným odpuštění hříchů uděloval, podobně měli jsou i náměstkové jeho nikoli dle libosti a z vůle, nýbrž *dle hodnosti a kajivosti* hříšníků hříchy buď odpouštět neb zadržovati. K témuž cíli ale bylo třeba, aby hříšníci, *vyznávajíc se skroušeně z hříchů svých*, kajicnost svou osvědčili, z čehož by se souditi mohlo, zdali odpuštění hodni jsou čili nic; jak již v starém zákoně propověděl moudrý Šalomoun, řka: „Kdo se skryje hříchy svými, neobstojí; ale kdožby je vyznal a opustil, milosrdenství dojde.“ (Přisl. 28, 13.) Podobně dí sv. Jan: „Pakli vyznáme hříchy své, věrnýť jest (Bůh) a spravedlivý, aby nám odpustil hříchy naše.“ (I. Jan 1, 9.) Mimo to sluší znamenati, že *pokání má působiti* při hříšníkovi netoliko odpuštění hříchů, abřž také *obnovení, napravení a posvěcení jeho života*, k čemuž ale potřebí jest, aby hříšník zpovědníku jakožto lékaři duše své celý hříšný stav duše známý učinil, tudíž ze všech hříchů svých se vyznal; by pak tento *potřebných* a jeho *osoblivým duchovním potřebám přiměřených* naučení a prostředků k napravení života *mu mohl poskytnouti*. Konečně pak třeba k pravému pokání, aby *hříšník spravedlnosti Božské za hříchy své seč jest, dosti učinil*, a takto stav se hodným dostiučinění Kristova, vinu svou shladil. Toto pak dostiučinění nezávisí na libovolnosti hříšníka, nýbrž na velikosti a množství hříchů jeho, a na ustanovení toho, jenž na místě Božím hříchy mu odpouští, kterémuž tedy hříšník ze všech svých hříchů vyznati se musí.

Za tou příčinou nalézá se zpověď již od prvních časů a po všechny věky v katolické církvi. Již o Efezských za časů apoštolských dí se: „Mnozí věřící přicházeli, vyznávajíc a vypravujíc skutky své.“ (Skut. ap. 19, 18.) A podobně svatí otcové a učitelé církevní již od prvních věků nasvědčují dosti zřejmě, že zpověď,

t. j.: ústní vyznání ze všech těžkých hříchů v církvi se pokládalo za ustanovení Boží a za neodbytnou výminku k dosažení odpustění hříchů.

§. 49. Dřevní kázeň církevní při pokání a odpustky.

Za prvních věků církve činilo se *vyznání hříchů biskupovi* neb *od něho řádně zřízenému knězi*, a sice zprvu v soukromí. Uznal-li tento za dobré, aneb zpáchána-li byla nepravost veřejně ku pohoršení lidu, ukládalo se hříšníku, aby činil *veřejné vyznání* buď několika neb všech hříchů svých. Mnozí to činili sami dobrovolně z horlivosti, až pak, když se tím nejedni od svaté zpovědi dali odstrašiti, veřejná zpověď *zanikla*; ne však *soukromní čili ústní*, kterážto jakož od počátku ustanovena jest, *trvá neustále* až po nynější časy zároveň se svátostí pokání, jížto jest podstatnou částkou.

Jakož ale *zpovědník* rozhodoval o hodnosti a nehodnosti kajících, podobně i příslušelo mu *ukládati* jim: jaké *dostiučinění* mají konati, a zdali je mají konati veřejně čili nic.

Ukládalo pak se kajícím k dostiučinění vůbec: aby nebrali účastenství stolu Páně, pokudž-by doba jejich pokání se neukončila, oni pak opravdivým napravením života rozhrěšení neobdrželi; mimo to ukládalo se jim, aby se zdržovali všech radovánek a všeho veselí, a vůbec, coby smyslem lahodilo; též aby horlivou modlitbou, bděním, přísnými posty a štědrými almužnami, ošetřováním nemocných a jinými skutky milosrdenství a zapírání sebe za své hříchy Bohu dosti učiniti se snažili.

Ti pak, *kdož veřejné pokání činili* (bie öffentlichen Büßer), *museli se* obyčejně *v první den čtyřicetidenního postu postaviti před biskupa*, a sice v škaredém a neouhledném rouchu, na znamení zármutku a zkormoucení mysli nad hříchy svými. Biskup pak v chrámě *sypal popel na hlavu jejich*, a zatím, co tito na tvářích svých na zemi leželi, *modlil se za ně* s shromážděným lidem. Potom *činil jim řeč*, v kteréžto jim známo činil, že je z obcování věřících vyhostí, jakož vyvrhl Bůh Adama z ráje pro jeho neposlušnost; při tom je napomínal k důvěře v milosrdenství Boží; pak museli odejít z chrámu co veřejní kajícíci. *)

*) *Veřejní kajícíci* dělili se na čtyry třídy:

a) *Kající první třídy* slouli *platicí* (flentes). Tito museli stát před dveřmi chrámovými, kdežto věřících, do chrámu vcházejících, za přimluvu u Boha úpěnlivě žádali. Při mši svaté pak konávaly se za ně zvláštní modlitby.

Čas pokání v prvotní církvi *trval* často *více let*, ba i někdy po celý život kajicníka, tak že se mu udělilo rozhrěšení až na smrtelném loži. *Projevil-li* však některý *kajicník* vroucí a srdečnou lítost a *zvláštní horlivost* v konání skutků kajicích, *zkrátil se mu čas pokání*, a ostatní skutky kajicí se mu odpustily. Odtud pak vzaly *odpustky církevní* původ svůj. Neb ačkoliv dřevní přísná *kázeň* církevní při kajicích s horlivostí věřících přestala, neustala přede církev ukládati kajícím dobré skutky k dostiučinění, by dostiučinění Kristova hodnými se stali, a shladivše vinu a ostatky hříchů svých ušli i časných trestů, kteréžby po odpuštění viny hříchů buď v tomto životě neb po smrti v očistci trpěti měli. A jako v dřevní církvi horlivým kajicníkům církevní tresty, tudíž i časné tresty buď zcela neb z části se odpouštěly; podobně i posud církev dle právomocnosti jí příslušící odpouští časné tresty těm, jenž pravé pekání činí a horlivě plní výminky předepsané; jakověž bývají: přijímání nejvyšší svátosti oltární, modlitba, půst, almužna a jiné dobří skutkové.

Jsou tedy odpustkové (indulgentiae, Ablass) *odpuštění časných trestů, za kteréž bychom i po odpuštění viny buď v pozemském životě neb po smrti v očistci trpěti měli a k jichžto shlazení druhdy církev samá hříšníkům tresty ukládala.*

Jsou pak odpustkové: a) *plnomocní*, jimižto se všechny časné tresty; b) *nepplnomocní*, jimižto se toliko nějaká část časných trestů odpouští.

Odpustky milostivého leta (jubilaum, der Jubelablass) jsou plnomocné odpustky, kterýchž uděloval římský papež, jakožto hlava církve, zprvu každý padesátý rok, potom pak, jakož i nyní, každý rok pět a dvacatý aneb po nastoupení na papežskou stolicí, neb při nějaké zvláštní příležitosti.

b) Kající v druhé třídě slouli *slýchací* (audientes, die Hörenden); ježto potrvavším po nějaký čas mezi plačícími s žádoucím prospěchem, bylo volno do chrámu vejíti a čtení a vykládání slova Božího poslouchati. Po kázání však museli jako katechumeni a pohané z chrámu vyjíti.

c) Třetí pak třída sloula *klečících* (prostrati, die Knienben). Tito stáli i po kázání v chrámě, klečíce neb ležíce na tvářích svých, an se zatím jisté modlitby za ně konaly; načež obdrževše skládání rukou biskupa a kněží, z chrámu se vzdáliti museli. Teprv tato třída pokládala se za právě kající, jimžto se kající skutky ukládaly.

d) *Stojící* pak (consistentes, die Stehendben), jenž tvořili čtvrtou třídu kajících, mohli obcovati modlitbám věřících až na konec služeb Božích; oběti pak přináseti a k stolu Páně přistupovati nebylo jim dovoleno.

Po dokončení doby pokání veřejní kající, obdrževše obyčejně na zelený čtvrtek rozhrěšení, přijati bývali opět do společnosti věřících.

Poznamenání. První milostivé léto bylo prohlášeno od papeže Bonifacia VIII. (1300), jakožto napodobnění milostivého léta starozákonního, kteréž se konávalo každý padesátý rok. Jako o milostivém létě starozákonním všickni otrokové židovští se z otroctví propouštěli, podobně i o milostivém létě nového zákona kající věřící z otroctví hříchu a ďábla propuštění bývají. Jako druhdy v starém zákoně o milostivém létě zaprodané statky a role prvním majitelům se navrátiti musely, podobně i v církvi Kristově kajícím ztracené dědictví nebeské se navrácuje; a jako o židovském milostivém létě, co se samo od sebe zrodilo z plodin zemských, zůstavilo se chudým a cizincům, podobně i církev k získání odpustků milostivého léta předpisuje mimo jiné dobré skutky také almužnu; čímž ovšem chudým a nuzným ku pomoci se přispívá.

§. 50. Obřady při svátosti pokání.

Jednotlivých obřadů při udělování svátosti pokání děj a výklad jest tento:

1. *Hříšník* po pilném zpytování svědomí, seznav hříchy své a zbudiv nad nimi nadpřirozenou lítost s opravdovým předsevzetím, že chce život svůj napravit, *poklekne* pokorně *před zpovědníka* na místě Božím zřízeného, a komží a modrou štolou přioděného, a *poznamenanav se znamením sv. kříže*, na znamení, že v důvěře v Krista ukřižovaného pokání činí a odpuštění hříchů očekává, *prosí ho o svaté požehnání*, aby zpověď svou náležitě vykonati mohl.

2. Na to pak *kněz* i hned *mu požehnání uděluje*, modle se totiž nad ním: aby Pán byl v srdci a ústech jeho, aby hodně a náležitě z hříchů svých se mohl vyznati ve jmenu Otce atd.; při čemž jej žehná znamením svatého kříže.

3. *Pak říká kající obecnou zpověď* (Já bídny hříšník atd.), vypravuje všechny hříchy své pokorně, upřímně bez přetváření a s lítostí. Posléze pak *dokoná vyznání své vzbuzením lítosti* a osvědčením *opravdového předsevzetí* (Těch a všech atd.), a prosí konečně za rozhřešení.

4. Potom *mu dává kněz spasitelná naučení* v kterýchž mu přivozuje k srdci jeho hříšnost, vzbuzuje ho k skroušené lítosti a ukazuje mu prostředky, jichžto by se měl chopiti, aby k předešlým hříchům se nevracel; konečně pak *uloživ mu pokání k dostiučnění*, uzná-li, že toho hoden jest, *udělí mu rozhřešení*.

Při tom se zaň zprvu modlí, aby se Pán sám nad ním smiloval a jemu hříchy odpustil a rozhřešení udělil a vedl ho k životu věčnému. Pak rozhřešuje ho, řka: „Já tě rozhřešuji ve jménu Otce“ atd., při čemž dělá nad ním kříž, na znamení, že toliko skrze zásluhy ukřižovaného Krista odpuštění hříchů dochází. *Celý* pak

čin tento uzavírá kněz modlitbou, jenž zní: „Utrpení Pána našeho Ježíše Krista a zásluhy blahoslavené panny Marie a všech svatých, cokoli jsi dobrého učinil aneb zlého přetrpěl, napomáhejž tobě k odpuštění hříchů, k rozmnožení milosti a k odplatě života věčného.“ Amen.

Jestliže pak znamená zpovědník, že hříšník nekoná pravého pokání, nemaje pravé lítosti a opravdivého předsevzetí, život svůj napravit, aneb že nevystříhaje se příležitosti k hříchu ustavičně do předešlých hříchů padá, aniž za ně dosti činí; tehdy zadrží mu hříchy, odepřev mu rozhřešení, pokudž by nedal dostatečných důkazů napravení života.

Poznamení. Zvláštní druh svaté zpovědi jest generální neb celoživotní zpověď, v kteréžto se vyznává hříšník s hříchy buď celého života neb zname- nité části jeho. Jest prospěšná všem, zvláště těm, jenž novou jakousi dráhu života nastupují aneb v nebezpečnosti života se nalézají; nevyhnutelně pak potřebná jest každému, kdež po delší čas neplatně se spovídal; tudíž kdo o plátnosti svých vykonaných zpovědí důvodně pochybuje, může ji s prospěchem vykonati.

Z podstaty a ovoce zpovědi v katolické církvi patrné: že jest *v pravdě od Boha ustanovena a nad míru spasitelná*, vedouc toho, kdož ji náležitě vykonává, bezpečně k cíli žádoucím, totiž k spasení. Tuto zajisté nabývá člověk *duchovního rádce a přítele*, jemuž srdce své může otevřít; tu *přichází k poznání sebe*, svých nedokonalostí a poklésků, jakož i prostředků a povzbuzení k odložení a napravení jich; tu také *dochází ponaučení* o povinnostech lépe, než při veřejném cvičení; ba i jistě nepravosti těla i duši hubící, kterýchž obyčejně lidé tají a je skrývají, lze toliko prostředkem svaté zpovědi vykořeniti. Mimo to také působí svatá zpověď skroušenému hříšníkovi *pokoj a útěchu svědomí*, ježto v ní dochází hříšník ubezpečení, že s Bohem smířen jest a že při důležitém díle napravení svého podpory a pomoci Boží se může nadíti. A když zpovědník hned výhrůžkami, hned prosbami a sliby hříšníka k obrácení se k Bohu a k napravení života takřka dohání, když majitele cizího statku k náhradě, pomluvače a na cti utrhače k odvolání, v hněvu postavené k smíření mocně vzbuzuje a je skutečně k tomu přivádí: není pochybnosti, že i vzhledem na společenský život zpověď jest nad míru prospěšná a spasitelná.

V. Svátost posledního pomazání.

§. 51. Potřeba a ustanovení svátosti této.

Konečně dříve neb později, jednou jistě, dospěje člověk ku *pomezí života pozemského*, kdežto rozžehnávané se s tímto světem, má se odebrati na věčnost. Tuto přišed k branám věčnosti, kdež se musí odloučiti ode všeho, co jej posud k zemi poutalo, má se dostaviti před spravedlivého Soudce, jenž nad jeho věčností rozhodne: *v této předléžité době má člověk velice potřebi milosti a pomoci s hůry*, by dobře dobojoval boj života a šťastně dokonal běh svůj. A však ani v té době *nezapomenul Kristus Pán na věrné své*. On zajisté, byv za času pozemského přebývání mezi lidmi ochotným a milosrdným přítelem a spomočníkem všech nemocných a trpících, sám pak zakusiv na hoře olivetské smrtelných úzkostí, přispěl odcházejícím na věčnost ku pomoci *ustanovením svátosti posledního pomazání* (sacramentum extremæ unctionis, ©. der letzten Oehlung). *V této svátosti nemocný skrze pomazání svatým olejem a nařízenou modlitbu kněžskou milosti Boží ku prospěchu duše, častěji i těla nabývá.*

Svátost tuto *ustanovil Kristus Pán sám*. Jak se vypravuje v sv. evangelium, *vyslání učeníci Páně mazali mnohé olejem a uzdravovali je* (Mar. 6, 3); čímž, jak znamená sněm Tridentýský, jest naznačena svátost posledního pomazání (Sess. 24), jížto ustanovení *svatý Jakob* věřícím vypravil a oznámil, an píše: „Stůně-li kdo z vás, uveďž kněží církve, a něcht se modlí nad ním, mažíce jej olejem ve jménu Páně; a modlitba víry uzdraví nemocného, a polehčít jemu Pán, a jestliže jest v hříších, budou mu odpuštěny.“ (Jak. 5, 14, 15.)

Ježto ale dle zřejmých slov apoštola Páně *kněží nemocné mazati mají ve jménu Páně, t. j. dle vůle a k rozkazu Páně*, a pomazání toto působí svátostné účinky: patrné jest, že svátost ta od Krista Pána ustanovena jest; neb on toliko podle ustanovení svého může mazání olejem a modlitbě kněze takové působení propůjčiti. Protož také poslední pomazání v církvi vždy za svátost se pokládalo.

§. 52. Obřady při udělování svátosti posledního pomazání a význam jejich.

Svátost posledního pomazání uděluje se následujícím způsobem:

1) *Kněz přijde s nejsvětější svátostí oltární do příbytku nemocného, pozdraví přebývajících v něm, řka dle rozkazu Kristova: „Pokoj domu tomuto a všem přebývajícím v něm.“* (Mat. 10, 12.)

Na to *pokropí svčcenou vodou nemocného i příbytek*, říká: „Pokrop mne, ó Pane, hyzopem, očistěn budu, a obmej mne a nad snůh zblilen budu“; kteréžto pokropení má nemocnému připomenouti čistotu duše, kterouž na křtu svatém obdržel, a poškvrnil-li ji hříchem, má ho povzbuditi ku pokání.

2) Pak pomodliv se kněz, *připravuje nemocného k svaté spovědi*, při kteréžto domácí venku pomeškají. Uděliv pak nemocnému rozhřešení, *podá mu* u přítomnosti domácích *velebnou svátost* týmž způsobem, jako při službách Božích, toliko že podává mu tělo Páně, dí: „Přijmiž, o bratře (sestro), na cestu do věčnosti pokrm Pána našeho Ježíše Krista, jenž tebe doprovázej k životu věčnému. Amen.“

3) Po tom *žehná nemocného znamením svatého kříže a vztáhna ruku svou* nad ním na význam nebeské ochrany, pod kterouž jej staví, *prosí* svaté o přimluvu zaň. Pak *maže svatým olejem nemocných* v způsobu kříže *mista pěti čidel*: oči, uši, chřípí, ústa, nohy i ruce jeho, jakožto nástroje k hříchu, při čemž vždy opakuje: „Skrze toto svaté pomazání a laskavé milosrdenství své, odpustiž tobě Pán, což jsi skrze zrak, sluch, řeč, čich, chuť, dotýkání se a chůzi zavinil, ve jménu Otce atd. Amen“. Tímto pomazáním sv. olejem dobře se vyznamenává milost polehčující nemocnému a v zápasu smrtelném jej silící, kteréž skutečně nabývá.

4. Pak umyv sobě ruce a ořev si prsty solí, *koná církevní modlitby za nemocného*, prose: aby jej Bůh zachoval, jeho rány zhojil, všeliké bolesti těla i duše od něho vzdálil a úplné zdraví, vnitř i zevnitř mu navrátil, by takto kázní jeho napraven jsa, milostí jeho viděl se zachována.

5) Konečně pak *žehná jej znamením svatého kříže s nádobkou sv. oleje* a podává mu kříž ku políbení, napomíná jej k vděčnosti Božskému Spasiteli a k odevzdání se do vůle jeho, též i k trpělivosti v bolestech dle příkladu ukřižovaného Ježíše, a žádaje mu všeho dobrého, rozžehná se s ním. Konečně pokropí ho svčcenou vodou v způsobě kříže; čímž ho pobízí, aby ostříhaje nabyté čistoty duše, hodným se stal dalšího požehnání Božího.

Poznamenání. Nemocnému, jenž přijal svátost pokání, oltární a posledního pomazání, a neb kterýž nemoha se zpovídati, lítost nad hříchy na jevo dal, uděluje se také *generální absoluci*; což jest udělení církevních odpustků, spolu s prosbou, aby mu odpuštění hříchů bylo uděleno, on pak sám jsa očistěn, v hodině smrti dospěl k životu věčnému.

Z blahodatných účinků, kteréž svátost posledního pomazání působí, plyne samo sebou, že *nesluší této svátosti v nebezpečné nemoci zanedbávati, aneb*

s ní odkládati, aťby nemocný téměř smyslů zbaven byl, a básně, žeby musil proto umřít, ježto zkušenost učí, že přijímání svátosti té zkusna nemocnému polehčuje, ano i uzdravení způsobuje. Poněvadž tedy k náležitému přijetí svátosti té nemocný se má připravití svátostí pokání a oltářní, jakož i úplným odevzdáním se do vůle Boží, což se toliko státi může, pokudž při dobrém rozumu jest: radno tedy, s touto svátostí neodkládati na poslední dobu.

VI. Svátost svěcení kněžstva.

§. 53. Potřeba duchovního stavu čili kněžstva.

Aby ovoce vykoupení Kristova všem lidem se dostalo, ustanovil Pán Ježíš církev, v kteréžto skrze služebníky své pod zprávou nejvyšší viditelné hlavy shromážděným věřícím svatou víru zvěstuje, milosti svých uděluje a je k spasení a životu věčnému vede.

První tito služebníci Páně a jeho *církve* byli jsou svatí *apoštolé*, jichžto on sám povolal, a kterýmžto i potřebné moci i milosti Ducha svatého k náležitému zastávání jejich úřadu udělil, řka: „Jakož mne poslal Otec i já posílám vás“. Zároveň pak vstoupiv na nebesa, sealal jim také Ducha svatého.

Podlé této moci sobě udělené přijímali apoštolé židy i pohany do církve Kristovy učice je, rozdávající jim z pokladu milosti Kristových a vedouce je k zbožnému životu. Poněvadž ale církev ustanovena jest pro všechny národy všech věků a všech krajín, *apoštolé* však jakožto smrtelní lidé povždy živi nebyli, aniž za živa povždy na témž místě zůstati mohli; *volili jsou* tedy podlé moci od Krista Pána jim udělené *zástupce*, udělili jim skrze modlitbu a skládání rukou túž moc a milost, jakouž sami byli obdrželi a ustanovili je za náměstky své. Tak n. p. vyvolili svatého Matouše na místo Jidáše (Skut. ap. 1, 26); rovněž i sv. Pavel a Barnabáš k svatým apoštolům byli připočteni. Podobně když svatí apoštolé nějakou obec založili, odebirající se dále k dílu apoštolskému, zůstavili *představené*, jenžby v započatém díle pokračovali; jakož ustanovil sv. Pavel učeníka svého Timotea za biskupa v Efesu a Tita v Kretě. Týmž způsobem přijímali také sv. apoštolové *pomocníky a spolupracovníky*, kteříž je podporovali v jejich apoštolském díle, a kterýmž z části svou moc k vykonávání jistých úřadů církevních odevzdali. Mimo to povstali *během věků* ještě *jíní řádové* k *vykonávání rozličných služebností církevních*, k čemuž se jim udělovala také zvláštní moc a milost.

Zřízení toto zachovala katolická církev po všechny věky. Představení církve zajisté volili *vždy* služebníky duchovní, skrze kteréž

slovo Boží ustavičně se kázalo, svátostmi se posluhovalo, služby Boží řádně a slušně se konaly a lid křesťanský dle řádů a zákonů církevních řízen a spravován byl, aby takto dílo vykoupení Kristova ustavičně se konalo a rozšiřovalo.

Tito muži, jenž se službě církevní oddávají a v církvi jisté úřady ke cti Boží a k spasení věřících vykonávají, slují vůbec duchovní (Geistliche), klerikové (Kleriker), kněží (Priester); celý pak stav neb řád jejich sluje duchovenstvo neb kněžstvo, čili duchovní neb kněžský stav (Klerus, Kleriker, der geistliche oder Priesterstand), a vzhledem na rozličné stupně hodnosti neb důstojnosti, kterých stav kněžský v sobě zavírá, sluje hierarchie čili duchovní vláda (hierarchia, Hierarchie oder geistliche Hierarchy).

Z povolání kněží patrné jest, že jim svěřen jest úřad před důležitý, zároveň i velmi obtížný; kterýžto úřad zajisté záleží v tom: aby věřící vedli k pravému a živému obcování s Bohem skrze Krista Ježíše v Duchu svatém. Aby tedy úřad svůj náležitě a svatě vykonávali, třebať by v něj zasvěcení a potřebnou mocí a milostí obdařeni byli. Toto se děje v svátosti svěcení kněžstva (Sacramentum ordinis, das Sacrament der Priesterweihe).

§. 54. Vstoupení do stavu kněžského a rozdílní stupňové jeho.

Ti, kdož církevní službě se oddati chtějí, a k tomu za schopné a hodné shledáni jsou, musejí prvé do stavu duchovního vstoupiti a za údy jeho přijati býti, čímž se stávají duchovními čili kleriky, t. j. takovými, jichžto podíl a dědictví jest Pán. Toto se děje následujícím způsobem:

1. Čekatelé duchovního stavu předstoupí před biskupa (klášterníci před opata svého), kterýž jim popostříhne na hlavě vlasy, při čemž po biskupovi říkají slova Žalmisty Páně: „Hospodin díl dědictví mého a kalicha mého; ty jsi, jenž navrátíš mi dědictví mé.“ (Žalm. 15, 5.) Toto postříhnutí vlasů skrze ruce biskupovy, řečené „tonsura“, vyznamenává, že nastávající duchovní, co podíl Páně se odříkají vši marnosti světské, a že celí chtějí přináležeti Pánu, jehož službě se oddávají.

Pleš či tonsura, kterouž pak klerikové na hlavě nosí, má jim připomínati trnovou korunu Páně, aby jakožto věrní služebníci krále s trnovou korunou se odřekli vši marnosti světské.

2. Potom obléká je biskup na svrch kleriky rochetkou, rouchem to čistě bílým, jež od nyníčka při službách Božích nositi mají, co ustavičně napomenutí, by čistý mrav zachovali, a takto novým

stavení svým „oblekli nového člověka, podle Boha stvořeného v spravedlnosti a svatosti opravdivé.“ (Efes. 4, 24).

3. Pak *předstoupí nastávající klerikové před biskupa s hořící svící*; dávajíce tím na rozum, že v duchovním stavu svém chtějí se zachovati dle napomenutí Páně co bedliví služebníci, „majíce hořící pochodně v rukou svých a očekávajíce Pána svého“ (Luk. 12); zároveň, že hotovi jsou, zpanilým a příkladným životem svým jiným svítiti.

4. V následujících *modlitbách*, ke kterýmž *biskup* i ostatních přítomných povzbudil, *prosí*: aby je Bůh od marnosti světské vyloučiti a jediné k dobrolibé službě své v církvi Kristově obrátiti ráčil.

Ti pak, kdož tímto řádem do stavu duchovního vstoupili, *odchovávají a cvičí* se před obličejem biskupa ve zvláštních ústavech, tak řečených *semeništích* (Seminarien oder Alumnate), by způsobili byli k budoucímu povolání svému.

Stav kněžský, na který se pak chovanci tito světi, *zavírá do sebe dvojitý řád*: totiž *nižší a vyšší*. *Řád nižší* (ordines minores, niebere Weihen), ke kterémužto přináležejí *ostiáři, lektori, exorcisté a akoliti* (minoristé), jest od církve zřízen a ustanoven; *řád vyšší* (ordines majores, höhere Weihen), ke kterémuž se čítají *biskupové, kněží, jahnové a podjahnové*, jest ustanovení Božího; vyjímaje podjahny. Však biskupství a kněžství tvoří toliko jeden stupeň v řádu duchovním, totiž kněžství zvlášť, čili kněžství v užším smyslu slova (sacerdotium).

Tudy se čítá v *duchovenstvu sedmero stupňů* (Ordines), po kterýchžto, jako po tolikých přípravných stupních, se postupuje až k svěcení na hodnost kněžskou, jejížto pak doplněk jest biskupství, co vrch důstojnosti a plnost moci kněžské.

Svěcení na kněžství dělo se druhdy výhradně o *suché dni* *); nyní pak se děje kterýkoli slušný den. Svěcení řádů vyšších udělují toliko biskupové, jimž řádně právo to přísluší, odkudž ordinarii slují; čtvero nižších posvěcení mohou také opatové udělovati, a však pouze svým souřeholníkům.

*) Čtvero suchých dní připadá čtyřikrát do roka, a sice: na jaře mezi první a druhou nedělí postní, v létě ten týžden po svátcích svatodušních, na podzim v týždni, v který připadá povýšení svatého kříže a v zimě mezi třetí a čtvrtou nedělí adventu.

Sluje pak čas tento *suché dni*: poněvadž druhdy věřící, postice se, toliko suchých a studených pokrmů požívali. Jinak sluje také „*quatember*“, což se vyvodí z latinského *quatuor tempora*, t. j. čtvero počasí.

Záleží pak *quatember* v tom, že církev v týždni po tři dni ukládá věřícím půst, a sice v Čechách jest ve středu a v pátek úplný půst, v sobotu toliko ujma v jídle.

§. 55. A) Svěcení na nižší řády.

Za *prvních časů* bylo v církvi mnoho služebností a úřadů, k jichžto obstarávání bylo *zvláštního služebnictva duchovního potřeby*, kteří pak k těmž cíli zvláště posvěceni byli. Ačkoliv tyto úřady církevní nyní zanikly, ježto se nyní z většího dílu zastávají světskými osobami; přece však zachovává církev svěcení na nižší tyto řády, jakož tolikéřé přípravní stupně k řádům vyšším, dílem z účtivosti k starobylému zřízení církevnímu, dílem také proto, poněvadž združují v sobě hluboký duchovní význam, a budoucímu knězi v paměť uvozují vznešenost a důstojnost stavu kněžského.

K těmto *řádům nižším*, na kteréž se klerikové světí, *čítají se*:

1. *Ostiaři* (vrátníci chrámoví, *Thürhüter*). Tito mají původ svý již v první církvi, kdežto za času pronásledování křesťanstva co důvěrníci biskupovi věřícím čas a místo služeb Božích a jiné zprávy v tajnosti oznamovali; později pak dvěře chrámů otvírali a zavírali, chrámy čistili a zdobili a nad pořádkem při službách Božích bděli; zvláště pak dohlíželi, aby veřejně kající a katechumeni na vykázaných jim místech zůstali, a v určitý čas z chrámu se odebrali, též aby žádný pohan tajemstvím posvátným neobcovoal; posléze pak po vynalezení zvonů bylo jim o zvonění pečovati.

Při svěcení na ostiariát pořádá arcijahen tomu, kdož se světiti má, *proax od zvonu a velí mu zvonkem potrhnouti*; *biskup* pak *odevzdává mu klíč chrámový, napomínaje ho*: aby netoliko viditelný ale i neviditelný chrám Páně, totiž srdce věřících, otvíral klíčem dobrých příkladů Bohu, t. j. bohumilé ctnosti a naopak je zavíral hříchu a nepravosti, aby takto již příkladným obcováním svým obec křesťanskou k službám Božím vyzýval.

2. *Lektoři* (předčitatelé, *Lectioner*). Tito předčítali při službách Božích částky písma svatého mimo evangelium; později pak také

Koná se pak v církvi quatember dle příkladu starého zákona již od časů apoštolských:

1. Aby věřící, *sami sebe trestající a tělo své mrtvice za hříchy*, kterých se dopustili během uplynulého čtvrtletí, *na pokání se oddali*; zároveň pak k novému zbožnému životu přístiho čtvrtletí se posilňovali.

2. Aby Bohu za *prokázané dobročinné* minulého čtvrtletí *díky čini*, též i za nová pro budoucí čtvrtletí prosili.

3. Aby *za hodné a horlivé služebníky církevní k Bohu se modlili*, a těm, jenž na kněžství se světí a církevní službě se oddávají, potřebných milostí vyprosili. Nebo ať nyní svěcení kněžstva v ty dni výhradně se neděje, přece však důležitost dobrých pastýřů duchovních toho žádá, aby věřící v každý čas Pána prosili, aby poslal dobrých dělníků na vinici svou.

předzpěvovali při službách Božích. Při svěcení na lektorát, kteréž se děje hned po svěcení na ostiářství, *podává biskup* nastávajícímu lektorovi do ruky knihu písma svatého a *napomíná* jej, aby co z písma svatého čísti bude i srdcem věřil i skutkem plnil a křesťany slovy i skutky nebeského obcování vyučoval.

3. *Exorcisté* (zažehnavači, Beſchwörer). Tito měli za prvních věků církve dozorství nad posedlými, t. j. nad takovými, jenž působením zlého ducha na mysli pomateni a jinými neduhy skličeni byli, aby takto bylo patrné a zřejmo: jak člověk hříchem v moc ďábla upadl, a jak Kristus přišel, aby zrušil skutky ďábla, vymítaje totiž ďábelství. Dle příkladu Kristova ujímala se též církve těchto bídáků, vyučujíc je a vymítajíc ďábelství jejich skrze exorcisty, pak i křtíc je, při čemž exorcisté přisluhovali.

Při svěcení na exorcistát *podává biskup* tomu, jenž se světi, *zažehnavací knihu*, kladá mu na srdce: aby bedlivě nad sebou bde s milostí Boží ostříhal vlastního srdce svého ode vši škvrny hříchu a sám byl synem světla a živým údem království Božího, prvé než jiné do něho uvádí.

4. *Akolyté* (sledovníci, služebníci chrámoví, Diener). Tito provázeli kněží a jahny u vykonávání služeb Božích; zvláště pak museli za času pronásledování křesťanstva, když se služby Boží v podzemních a temných skryších konaly, pečovati o osvětlení místa bohoslužebného, též museli chystati vodu, víno a kadidlo k službám Božím.

Při svěcení akolytů *podává jim biskup svícen s voskovou svíci a konvičky; povzbuzuje jich*, aby netoliko v své ruce světlo nosili, abrž sami byli syny světla v pravém poznání a v dobrých skutcích; též aby netoliko činili přípravy k oběti, ale i sebe samy v dobrolibeznou obět Bohu vydávali.

Při těchto svěceních *biskup vždy na počátku povzbudiv přítomných k společné modlitbě, prosí za ty, kteří se světi*, aby Bůh jim pomáhal k věrnému konání jejich služby. Ke konci *pak napomíná je* povždy, aby svítili světlem dobrých skutků, by takto se stali schopnými k dosažení vyšších řádů.

§. 56. Svěcení na vyšší řád. — 1) Podjahanství.

Posvěcení na vyšší řád kněžský děje se *po každé mezi mši svatou*.

Při svěcení *podjahnů* zachovávají se následující obřadové:

1. Zprvu *připomíná biskup* těm, jenž za *podjahnů* svěcení býti žádají, *důležité a těžké povinnosti*, jakovéž do vyšších řádů

vstupující plniti mají. Že totiž *se oddávají navždy službě církevní*, aniž že bude volno jim zpět stoupiti, v kterážto službě církevní zavázání jsou *zachovávatí ustavičnou čistotu* (coelibat *), a *modliti se duchovní*, čili *církevní hodinky* (breviář, Brevier oder priesterliche Tagzeiten **). A protož *zůstává libovůli každého*, kdož se dosti pevným býti nevidí, aby záhy, pokud čas jest, odstoupil.

2. Ti, kdož po bedlivém rozvážení věci té hotovi jsou, navždy oddati se službě církevní, *přistoupí k oltáři před biskupa*, přiodíní jsouce albou podkasanou, humerálem k ramenům vysutým, manipul pak a dalmatiku držíce přes levé rameno. Tuto *vrhnou se na tvář svou k zemi*, prosíce v pokoře o pomoc Boží k plnění povinností svých.

*) Všickni křesťané jsou zavázáni zákonem Božím zachovávatí čistotu stavu svému přiměřenou. Těm pak, kdož to mohou pochopiti, t. j. *kdož po vyšší mravní dokonalosti touží* a k tomu dosti síly mají, dává Kristus Pán tu radu, aby zvolili sobě *stav panický*, t. j. aby z lásky k Bohu se odřekli manželského stavu, by takto Bohu celí náleželi a jemu s nerozděleným srdcem sloužiti mohli; jakž napomíná *svatý Pavel* křesťany, an píše: „Chciť, abyste vy bez pečování byli. Kdo nemá ženy, pečuje o to, což jest Páně, kterak by se líbil Bohu; ale kdo jest se ženou, pečuje o to, což jest světa, kterak by se líbil ženě, a jest rozdělen.“ (I. Kor. 7, 32. 33.) Za touž také příčinou, ať *církev* u veliké vážnosti má *stav manželský*, ježž Kristus Pán posvětil a na svátost povýšil, přede mnohem *výše pokládá a pátí* od počátku *stav panický*, jakožto *stav vyšší dokonalosti*. Poněvadž ale *kněží*, co služebníci Krista Pána a jeho církve, zvláště k tomu *povoláni jsou*, aby u *vyšší dokonalosti službě Boží nerozděleným srdcem se oddali*; volili se za prvních časů církve zvláště *neženatí k vyšším řádům*, až pak během věků *zákonem církevním ustanoveno* bylo, aby služebníci církevní *ustavičnou čistotu zachovávali*, což také vůbec v skutek uvedeno bylo.

**) *Církevní hodinky* čili *breviář* slují jistě modlitby, kteréž na rozličné hodiny aneb doby denní rozděleny jsou, a *záleží z sedmery částí*, jakovéž jsou: 1) *ranní modlitba* (matutinum) o půlnoci neb o druhé hodině po půlnoci, k čemuž také patří *chvály* (laudes), t. j. řada žalmů k velebení Boha; pak jsou hodiny, a sice 2) *první* (prima scil. hora) o šesté hodině jitřní; 3) *třetí* (tertia) o deváté hodině; 4) *šestá* (sexta) naše polední dvanáctá; 5) *devátá* (nona) naše třetí odpolední; posléze pak 6) *pobožnost večerní* (vesperae, nešpory) a 7) *noční* (completorium, t. j. doplněk neb ukončení celé pobožnosti. — Obsahuje modlení toto střídavě: *žalmy, písně, modlitby a čtení z písma svatého a ze spisů církevních učitelů*, času církevnímu přiměřené a v jistý pořádek uvedené.

Z *počátku* konávaly se hodinky tyto *ode všech křesťanů*, kteří dle příkladu starého zákona v rozličných dobách denních se scházivali a prozpěvováním žalmů a předčítáním spisů duchovních se vzdělávali. *Později* však tato pobožnost *zkrácena* a v jistý pořádek uvedena a *jedině od kněží* konána byla, a koná se posud dle předpisu církve tu kde více kněží jest, jako v klášterech neb při kapitolách společně, ostatně pak od jednotlivých v soukromí.

3. *Mezi tím, co takto leží, modlí se biskup s okolostojícími litanii o všech svatých*, vzýváje tímto svaté a vyvolené Boží o přimluvu k důležitému dílu svému; při čemž *žehná nastávající podjahný třikráte* znamením svatého kříže, prose při tom, aby Bůh, kterýž je vyvoliti ráčil, požehnáním svým jich posvětil a posilnil.

4. *Potom je napomíná*, aby sobě dobře rozvážili, *jaké břemeno nyní dobrovolně na se brátí obmýšlejí a připomíná*, jaké *povinnosti* budou muset plniti: totiž že mají všechny příslušnosti k službám Božím obstarávati, kalich, patěnu a hostii k oltáři přinášeti, při obětování k vínu, které nalil jahen do kalicha, vodu přiměšovati, při mši svaté epistolu říkati a vůbec jahnovi při službách Božích k ruce býti. Zároveň také napomíná je, aby úřad svůj snažně konali a jsouce pevní u víře, byli horliví a snažní všech ctností.

5. *Na to, na význam práv a povinností podjahenských, podá jim biskup prázdný kalich s patěnou, konvičky s vodou a s vínem a ručníček na misce, pak zahalí jim hlavu humerálem*, navlekne jim na levou ruku manipul, přioděje je dalmatikou a odevzdá jim knihu epistolní.

6. Konečně *prosí Boha, aby na těchto nových podjahních, co na hodných služích oltáře odpočíval Duch svatý se všemi dary svými*, oni pak sami v bázni Boží dosti činíce povolání svému, obliby Svrchovaného došli.

§. 57. Pokračování. — 2) Svěcení na jahenství.

Řád tento jest *původu Božího*; nebo již apoštolé světili za jahny (Dlaŕonen) sedmero mužů plných Ducha svatého skládáním rukou a modlitbou. (Skut. ap. 6, 1—7.)

Původně byli jahnové k tomu *ustanovení, aby měli péči o chudé*; pak již za časů apoštolských vykonávali i jiné služebnosti církevní. Na př. svatý Štěpán kázal evangelium, Filip křtil. *Později pak jim řádně příslušelo: aby křtili, nejsvětější svátost podávali a nepřítomným ji donášeli, při slavných službách Božích biskupům a kněžím přísluhovali, a evangelium hlasitě četli, obětné dary přijímali a je pod dohlídkou biskupa chudým rozdávali, s povolením biskupovým kázali a na rozkaz biskupa navštěvovali nemocných, též i vdov a sirotků.*

Svěcení na jahenství děje se podobným způsobem jako na podjahenství; a sice:

1. *Zprvu táže se biskup přítomných: zdali kdo s dobrým svědomím má co proti nim?*

2. Pak jim uvádí na paměť *úřad*, kterýž nastupují a *napominá* je: aby dle příkladu starého zákona církvi Boží sloužili svatým obřadováním, čistým učením slova Božího a příkladným obcováním bez vší úhony, jakž sluší na rozdaře tajemství Božích.

3. Potom *modlí se litanii o všech svatých*, při čemž je *žehná svatým křížem* jako při svěcení na podjahanství.

4. Pak skládá také *pravici svou na hlavy jejich*, řka: „Přijmětež Ducha svatého ku pomoci v boji proti ďáblu a ponoukání jeho.“ Tím se značí a uděluje jahnovi i posvěcení na vyšší řád jahanství i zvláštní milost k vykonávání jeho.

5. Posléze na význam obdržené hodnosti jahanenské *přiděje je rouchy jahaneskými*, totiž štolou a dalmatikou a podá *každému svaté evangelium*. Štola splývá jahnovi po šíji a sváže se k pravému boku jeho, čímž se od kněze rozeznává, jenž ji nosí na kříž přes prsa. *Dalmatika* mu připomíná, že má svatá oběť býti jeho největším potěšením a že má věrně plniti povinnosti své, pak že vejde co věrný služebník v radost Pána svého. *Evangelium* pak mu na paměť uvádí, že kniha ta má býti nejdrazší knihou jeho, v kteréž sám pilně čítati a z nížto i jiné cvičiti má.

6. Konečně *pomodliv se* ještě jednou biskup za zdaření jich a *napomenuv* je opačně, aby hodni byli řádu svého, dokončí slavnost mešní.

§. 58. Pokračování. — 3) Svěcení na kněžství.

Svěcení na kněžství děje se rovněž jako svěcení na jahanství a podjahanství při mši svaté, a sice následujícím způsobem:

1. *Po epistoletě posadí se biskup a dá předvolati jahny*, jenž mají býti svěcení. Kterížto, majíce na levé ruce ornát a v pravé držíce svíci, pokleknou před oltář. Pak *promluví arcijahan*, jenž druhdy měl dozorství nad služebníky církevními, k biskupovi, řka: „Nejdůstojnější otče! Svatá matka církev katolická žádá, abys tyto přítomné jahny na kněžství posvětil!“ Na to *táže se ho biskup*: „Víš-li pak, zdali jsou toho hodni?“ Načež tento odvece, dí: „Pokud slabosti lidské věděti lze, vím a osvědčuji, že úřadu toho hodni jsou.“ K čemuž *biskup* jakoby svou radost z toho svědectví pronášel, *doloží*: „Bohu díky!“ Pak *se táže biskup i ostatních přítomných* kněží i lidu: zdaliž kdo s dobrým svědomím má něco proti nim? A posečkav chvíli, když žádný nic nenamítá, obrátí se k jahnům a vykládá jim důstojnost a důležitost stavu kněžského a jeho povinnosti.

2. Na to *padnou jahnové na tváře své k zemi*, vyznávající tím

svou nejhlubší pokoru, jakož i svou nehodnost a nedostatečnost. Při tom *modlí se biskup nad nimi litanii o všech svatých* na vyžádání jejich přímluvy a *žehná je třikráte* znamením svatého kříže, prose: „aby je Bůh požehnal, posvětil a k své službě posilnil.“

3. Potom *vztýčí své se jahnové*, zůstanou klečeti a *biskup* mlče, *vloží obě ruce na hlavu jednoho každého*, což také činí *přítomní kněží* jeden po druhém. Tímto se značí zvláštní ochrana Boží, pod kterouž se kněz k náležitému spravování úřadu svého staví, zároveň se také tím uděluje i posvěcení na vyšší řád kněžský i zvláštní milost ke konání jeho. — *Pak roztáhne biskup a zároveň i ostatní přítomní kněží nad nimi pravici* a drže ji roztaženou, *vyzývá biskup* přítomné k modlitbě a *prosí*: aby Bůh tyto služebníky své nebeskými dary naplniti a na ně i požehnání Ducha svatého, i kněžskou moc vylíti ráčil.

4. Po té *přeloží každému štolu přes prsy v podobě kříže*, říká: „Vezmi brímě Páně na se; neb jho jeho jest sladké a brímě lehké.“ Čímž značí brímě kněžského úřadu, kteréz máje lásku k Ukřižovanému, snadno ponese. Pak *oblekne ho v mešní ornát*, připomínaje: „Toto má tobě vyznamenávaní lásku; neb mocen jest Bůh lásku v tobě rozmnožiti a skutek tvůj dokonaly učiniti.“

5. Pak *vzývá biskup Ducha svatého*, prose, by, co svatý olej vyznamenává, totiž milost Boží, těm, jenž nyní jím pomazáni budou, skutečně dána byla. Pak *maže olejem křtěnců přední dva prsty*, jimiž se velebné svátosti dotýkají, *a dlaně jejich*; a co mazání toto vyznamenává, pronáší slovy, *prose*: aby Bůh tyto ruce požehnal a posvětil, by cokoli těmato rukama bude žehnáno neb svěceno, jím samým žehnáno a svěceno bylo.

6. Hned po tom *podá jim biskup kalich s vínem a patěnu s hostií k dotknutí* se toho řka: „Vezmi moc přináseti Bohu obět mše svaté za živé i za mrtvé ve jménu Páně.“

7. Potom *pokračuje biskup dále v sloužení mše svaté*. Jeden pak z *nastávajících kněží* požádav biskupského požehnání, *čte veřejně a slavně svaté evangelium*.

8. K *obětování přináší svěcenci biskupovi* sedícímu *v obět rozžatou voskovicí*, dle způsobu prvotní církve, vyznamenávající tím svou osvícenou víru a planoucí lásku, s jakou chtějí všecken život svůj v horlivé práci ke cti Boží a k spasení bližního ztráviti. *Od té pak chvíle klečící za biskupem čtou s ním celou mši svatou z mešní knihy na hlas*. Toto pochází od způsobu prvotní církve, kdežto v dny sváteční biskup toliko jedinou mši svatou sloužil, ostatní pak kněží spolu s ním se sjednotili. Nyní se tímto uvádí noví kněží v úřad svůj.

9. Po „*Agnus Dei*“ krátce před sv. přijímáním přistoupí *jeden ze světců k biskupovi*, jenž políbiv oltář, *dá mu políbení pokoje* (Friedenskuß); *načež tento obejmě nejbližšího*, řka: Pokoj s tebou; tento pak opět blíž stojícího atd. Obejmutí toto upomíná na obyčej dávnověkosti křesťanské a znamená srdečnou lásku, kterouž kněží k sobě vespolek míti mají.

10. Po *přijímání* biskupovým (pod obojí) *přijímají i světenci* z ruky jeho, toliko *pod způsobou chleba*, na znamení společného obcování jejich v lásce; protož *pronáší biskup krásná slova*, kteráž mluvil Kristus Pán při poslední večeři k učeníkům svým, řka: „Nebudu vás více nazývat služebníky, nýbrž přáteli; nebo což jsem koliv slyšel od Otce, oznámil jsem vám. Přijměte Utěšitele, Ducha svatého, jehož Otec pošle vám. Vy přátelé moji jste, učinite-li, cožkoli prikazuji vám.“ (Jan 15, 14—15.)

11. Pak *říkají* noví kněží *apoštolské vyznání víry*, na znamení své pravověrnosti, v kteréž co hlasatelé učení Kristova státi musí.

12. Po tom *vloží biskup každému obě ruce na hlavu a uděluje mu moc hříchů odpouštěti a zadržovati* týmiž slovy, kterýmiž je udělil Kristus Pán apoštolům, řka: „Přijmi Ducha svatého. Komu odpustíš hříchů, budou mu odpuštěny, komu je zadržíš, budou mu zadržány.“ (Jan 20, 23.)

Na znamení, že novým kněžím dána jest úplná moc kněžská nad pravým tělem Ježíše Krista, tak i nad duchovním, t. j. nad věřícími, spustí se jim celý ornát dolů, kterýž měli posud na zádech na polo zhůru přeložený.

13. Posléze *pojav biskup obě ruce nového kněze mezi své vlastní* a stiskna je s laskavou důvěrností, *táže se ho*: zdali jemu a jeho nástupcům slibuje uctivost a poslušensství? a na odpověď: „slibuji“, políbí jej, řka: „Pokoj Páně buď vždy s tebou!“

14. Konečně pak *napomíná biskup novovysvěcené*, aby svatý úřad svůj svatě zastávali, a *udělí jim k tomu požehnání*. Propouštěje pak je, káže jim, aby z vděčnosti za přijaté svěcení sloužili tři mše svaté a žádá, aby při modlitbách svých naň pamatovali.

§. 59. Svěcení biskupa.

Jako *Spasitel sám apoštoly*, co první biskupy *vyvolil* a jich sesláním Ducha svatého k úřadu jejich *posvětil*, podobně *posvěcovali i svatí apoštolé jiných na biskupství* skládáním rukou a modlitbou, n. př. svatého Pavla, Barnabáše, Timotea, Tita atd. Dle příkladu tohoto světi se i nyní podobným způsobem biskupové; ježto jsouce ustanoveni od Ducha svatého, *aby spravovali církev*

Boží, mají těžké povinnosti, k čemuž jim třeba zvláštní milosti, kteráž se jim uděluje svěcením. Toto pak svěcení není zvláštní svátost, alebrž doplněk a vrchol svátosti stavu kněžského.

Svěcení biskupa děje se při mši svaté, a dle starého způsobu církevního u *přítomnosti jiných dvou biskupů*.

1. Zprvu se čte *potvrzení jeho od papeže*, po čemž zvolenec *skládá* před světitelem *přísahu*, že setrvá v jednotě víry a že zachová papeži uctivost, oddanost a věrnost.

2. Po tom započne *světitel sloužiti mši svatou*, kterouž zároveň s ním slouží i *zvolenec*. Po *epistole* mu předkládá světitel důležité *povinnosti* úřadu biskupského; pak, co tento *tváří k zemi leží*, *modlí se* klečmo litanii o všech svatých a *žehná* jej třikrát svatým křížem.

3. Pak vloží mu *otevřenou knihu svatého evangelium na šíji a na hlavu*, na význam, že biskup má býti opatřen důkladnou známostí svatého evangelium, kteréž pak má jiným hlásati a jemuz co jhu Kristovu se má příkladně podrobovati.

4. Po té vloží *světitel i přistojící biskupové ruce své na hlavu jeho*, řkouce: „Vezmi Ducha svatého!“ čímž se mu i plnost moci biskupské i milost Ducha svatého značí a uděluje; zač i světitel v následujících modlitbách prosí.

5. Nyní *maže světitel zvolenci pleš na hlavě* svatým křížmem, pak i *přední dva prsty* a celé dlaně rukou jeho. Tím se vyznačuje jeho důstojnost biskupská a plnost milosti Boží, zač také světitel prosí, modle se nad zvolencem, aby jej milost Ducha svatého cele pronikla a naplnila.

Na to se mu *doručí berla*, co význam pastýřské moci a povolání jeho; pak se mu *nastrčí požehnaný prsten*, na znamení jeho zasnoubení s církví; potom se *sejme kniha svatého evangelium s šíje jeho*, a dá se mu do ruky s připomenutím, aby věřící lid svůj vyučoval a dal vyučovati dle předpisu jeho. Pak *políbí ho* všickni tři na znamení, že ho považují za bratra své biskupské důstojnosti.

6. Po tom čte nový biskup se *světitelem svým dále mši svatou*. Při *obětování* pak podá světiteli v obět *dvě planoucí voskovice, dva chleby a dva soudečky vína*, připomínaje tím na starý způsob věřících, jenž k obětování obětné dary přinášeli. Pak *přijímá* z rukou světitele *pod obojí* z jednoho svátostného chleba a kalicha na vyznačení svornosti v též jedné víře a lásce, jakož i rovnosti v církevní důstojnosti.

Po *posledním požehnání* dá světitel novosvěcenému biskupu *infuži* na hlavu a *rukavičky* na ruku, *modle se*: aby jej Bůh učinil u prostřed věřících slavného, odpůrníkům pak pravdy strašného,

jakoby byl ozbrojen pevnou přilbicí; též aby ruce jeho ode všeho porušení čisté uchováti ráčil.

7. Po tom *dosedne nový biskup na biskupskou stolicí*, na znamení, že se stal spolureditelem církve; načež ku poděkování zpívá se chvalozpěv: „*Te Deum laudamus.*“

Zatím co se toto děje, ubírá se *nově svěcený biskup*, prováděn dvěma příslušnými biskupy *kostelem*, *žehnaje* na pravo i na levo *lid* znamením svatého kříže. Takto uděluje první *požehnání* své na význam, že ku požehnání věřícího lidu na biskupství pomazán i dosazen jest.

Po skončení chvalozpěvu modlí se světitel: „aby Bůh nově svěcenému služebníkovi svému pomáhal, by podrizeným svým byl příkladem ku prospěchu, a někdy s stádcem sobě svěřeným vešel do života věčného.“

8. Ke konci pak skloní nově posvěcený biskup před světitелеm po třikrátě kolena svá, říká: „Na mnohá léta!“ jakoby chtěl tímto přáním dlouhého věku jemu svou vděčnost osvědčiti za to, že ho na biskupství posvětil.

Poznamenání. *Veškerá církev* jest od časů apoštolských rozdělena na *okresy*, kteréž mají *biskupy* za představené a služí *diocese* (Dioecese ober Sprengel). Každá *diocese* se rozvrhuje opět v *menší kraje*, jenž služí v Čechách *střednictví* (Bispariate), jinak *děkanství* (Deanate), a jenž mají představeného, v Čechách řečeného *středníka* (vikáře, Begirt-Bisfar), jinde *děkana* (Deanant) zvaného.

K řízení duchovních záležitostí stojí biskupovi ku pomoci rada, řečená *konsistorium*.

Jsou také biskupové, jenž nemají vlastní diocese, a toliko jiným v úřadě, zvláště při svěcení kněžstva pomáhají, tudíž *světitel biskupové* služí (Ecclesi ober Titularbischoffe, episcopi titulares ober in partibus scil. infidelium).

První biskup v zemi nazývá se *arcibiskupem* čili *metropolitou* (archiepiscopus, Erzbischof ober Metropolit), a jest netoliko biskupem své arcidiocese, nýbrž má také dozorství nad ostatními biskupy té země neb jistého kraje; kteřížto biskupové majíce v téže zemi vlastní diocese, služí *suffragani* (episcopi suffraganei, Suffraganbischoffe), poněvadž v záležitostech náboženských kraje jejich se týkajících hlasují.

Primas (přednosta) sluje biskup, jehož sídlo nejznamenitější jest v celé církevní provincii. *Patriarchy* (arcioeci) služí biskupové, pod jejichto dozorstvím stojí biskupové a arcibiskupové více provincií církevních. Takovými byli za prvních časů církve patriarchové alexandrinští, antiochenští, jerusalémští a carohradští; kteříž všude zanikli, toliko patriarchat jerusalémský r. 1847 svatým Otcem Piem IX. obnoven jest. Mimo to mají ještě biskup benátecký a lisabonský název patriarchy.

§. 60. Kardinálové a papež.

Kardinálové jsou rádcové a pomocníci papeže, jehož ze sboru svého volí. Nosí *roucho červené* barvy dílem na význam vznešené důstojnosti své, dílem také na vyznačení, že mají býti hotovi, v prospěch církve i svou krev vycediti. *Sbor* čili kollegium kardinálův *záleží* ze *sedmdesáti duchovních*, a sice: z šesti biskupů, padesáti kněží a čtrnácte jahnů. V důstojnosti stojí hned po papeži, a dává se jim titul „*eminenci*“ (*Eminentissime*, *Ěminenj*). Oni pak tvoří dílem radu papeže (*Consistorium*), dílem i zvláštní výbory, kongregace řečené, berouce v poradu zvláštní záležitosti církevní.

Hlava pak veškeré *katolické církve* jest *římský papež*. On zajisté co nástupce svatého Petra jest náměstek Kristův, jemuž přísluší svrchovaná pravomocnost v církvi, a jemuž jakožto vrchnímu pastýři věřící veškeré církve poddáni jsou, o jichž spasení má otcovsky pečovati. Odtud i jméno jeho: *papež* (papa, *Papst*), tolik co otec, *svatý Otec*. On pak sám nazývá se *služebníkem služebníků Božích*, kterýžto titul dle pokynutí Kristova (Mar. 10, 44.) přijal svatý papež Řehoř Veliký.

Po úmrtí papeže konají se po devět dní zádušní pobožnosti za zesnulého, pak se přistoupí k nové volbě.

Děje pak se *volení papeže* v místnostech naschvál k tomu zřízených, konklave řečených. Vyvolený pak se uvádí v hodnost svou a korunuje následujícími obřady:

1) Je-li hotov zvolený hodnost tu přijíti, *dá si nové jméno*, pak se přiděje *v roucho papežské*, a dosednuv na stolicí papežskou, *přijímá holdování*, kteréž se mu vzdává políbením a objetím.

2) Zatím pak, co se toto děje, vystoupí *první kardinál jahan* na veliký pavlův brány vatikanské, a *zvěstuje shromážděnému lidu* výsledek volby; načež hřmí děla tvrze na Engelsburgu, a slavný hláhol zvonů se ozývá.

Po malém čase činí se svatému Otci *druhé přiznání* (*Subligung*) v sixtinské kapli, konečně pak i *třetí* v chrámu svatého Petra. Při tom se pěje chvalozpěv „*Tę Deum*“ a uděluje se požehnání.

3) *V osmi dnech* po volbě bývá nový svatý Otec *korunován*. Při tom se koná *slavný průvod* a vroucí *modlitby*, pak se činí také slib poddanosti; načež papež shromážděným uděluje *požehnání*. Při slavném tomto průvodu skloní se *ceremonář* po třikráte před papežem, a *zapáliv* na talíři *chumáč koudele*, prozpěvuje hlasitě: „Svatý Otče, tak zhyne sláva světa!“

4. Konečně slouží svatý Otec mši svatou, po kteréž se vynese na stolicí nosceí na velikou pavlač chrámu Páně svatého Petra. Tuto vsadí mu jeden kardinál jahen na hlavu trojí zlatou korunu „*tiaru*“ řečenou. Na to povstane korunovaný a uděluje shromážděnému lidu požehnání, načež následuje obecný ples.

§. 61. Přídavek. O řádech duchovních.

Od jakživa byli jsou lidé, jenž ze zvláštního ducha puzení *zhostivše se všech péčí pozemských*, o to se snažili, aby *Bohu* a službě jeho *s celým a nerozděleným srdcem se oddati*, a takto v užší spojení a obcování s ním vstoupiti mohli. Za touž příčinou přebývali o samotách a na pouštích; jakž spatřiti lze již v starém zákoně při prorocích, n. p. při Eliášovi, Eliseovi a jeho žácích, podobně přebýval i svatý Jan křtitel na poušti.

I v církvi křesťanské již záhy spatřiti lze takové obyvatele pouští. Zvláště pak *za času* krutého pronásledování křesťanského skrze *Decia*, římského císaře, utekli se mnozí na poušť hořejšího Egypta. Tuto vzdělali sobě stany a jeskyně a žili zde u veliké střídmosti, shromažďující se v jisté doby denní a noční k modlitbám, ostatní pak čas konajíce dílo rukou svých a tiché modlitby. Tito slouli *poustevníci* neb *mniši* (eremitæ, anachoretæ, monachi, Einsiedler, Mönche). Později však *sjednotili se* ve zvláštních budovách, *klášterích* řečených (monasteria, Kloster) po kraji i v městech. Zprvu byli vesměs stavu světského, pak měli jednoho neb více kněží k vykonávání služeb Božích, jichžto počet víc a více zrůstal, až pak konečně kněží počtem četnější byli a vykonávali mnohé církevní služebnosti i pro lid věřící.

Ti, kdož jedním pravidlem neb řádem se spravují, *tvorí jeden řád* čili řeholi (Orden), byt i byli rozptýleni v rozličných klášterích, a slují *řeholníci* (Ordensleute), v kterémžto řádu *zachovávají* vůbec mimo obyčejné povinnosti křesťanské *tři evangelické rady*, totiž: dobrovolnou chudobu, ustavičnou čistotu a dokonalé poslušenství duchovního vrchního. Tyto rady Kristus Pán v svatém evangelium ne sice přikázati, abrž těm, jenž dokonalými býti žádají, schváliti a příkladem svým ztvditi ráčil; živ jsa co paníc nebeský v úplné chudobě, an neměl, čím by přioděl nahotu svou a kam by hlavu sklonil, a byv poslušen ve všem Otci nebeskému až k smrti, smrti pak kříže.

Přijetí do řehole (Aufnahme in den Ordensstand, Einleitung) děje se následujícím způsobem:

1. *Představený řádu*, jsa přioděn albou, štolou a pluvíálem,

přistoupí s jinými údy téhož řádu *k oltáři*, kdežto do řádu vstupující na dolejší stupni klečí.

2. Tuto *modlí se představený* nad ním, prose: aby jej Bůh od marnosti světské k toužení po nebeském zboží přivésti a roucho jeho klášterní (*habit*) žehnatí ráčil, by je hodně nosil; při čemž kropí jej a klášterní roucho svěcenou vodou.

3. Pak *jej svlékne ze světských oděvů a přioděje jej rouchem řeholním* (*habitem*), modle se: Bůh svlékniž s tebe starého (*hříšného*) člověka se skutky jeho, a přiodiž tebe (*habitem*) rouchem klášterním.

4. Po té *podá mu rozžatou svíci*, řka: „Vezmi, bratře, nejdražší světlo Kristovo na znamení nesmrtelnosti, že jsi zemřel světu a živ jsi Bohu.

5. Konečně pak po několika modliteb *dají mu údové klášterní bratrské políbení* (*Pax tibi frater*), načež se mu též dá *jméno nějakého svatého z řehole*, jehožto příkladného života má zvláště následovati. Pak se mu vystřihá pleš, jak v té řeholi v obyčeji jest.

Co se týče *působení rozličných řádů duchovních*, nelze upříti, že se prokázali býti povždy činnými k časnému i věčnému prospěchu bližního; dílem obstaráváním péče duchovní a missií u národů divých, dílem cvičením a vyučováním mládeže, dílem také pečováním o choré a nemocné; vůbec prokázali se v těžkých dobách církve býti sloupý pravé víry proti bludářům, přimluviteli a orodovníky křesťanstva u vroucích modlitbách, a pěstiteli zbožné mysli.*)

*) I mezi světskými, *nekněžskými*, povstaly jsou již záhy mnohé *spolky a jednoty*, čili *bratrstva*, jenž mimo plnění obecných povinností křesťanských *vytknuly sobě za cíl zvláštní* dobré a zbožné účely, jichžto s jinými podobně smýšlejícími sjednoceni, snáze dosáti se domnívali. Tyto jednoty čili bratrstva s horlivostí berouce se za chvalitebnými účely svými, byly jsou tolikeré duchovní kvítky účinného náboženského života věřících, a přinášely hojně ovoce. Než když horlivost a vroucí zbožnost u mnohých ustydla, vyhynul také duch je oživující, a tak se stalo, že z části samy zanikly a z části zrušeny byly.

Zatím pak bezbožní a bohuprázdni lidé anažili se pod záštitou osvěty v lidu zhoubná a převrácená učení rozšiřovati. Zvláště pak usilovali o to, aby podvrátili církev, kterážto co sloup a utvrzení pravdy bezbožným jejich *sáměrům* nejvíce byla na překážce. Na ten cíl ustanovili jsou tajné spolky, *skrze kteréžto rozsívajice* símě nevěry a nemravnosti, mnohé svedli. I ukázalo se brzy ovoce toho, jakož: nevěra vždy víc a více se smáhající a ji v zápleti kráčející bezbožnost, nemravnost a nevázanost, kterážto zbouřivši se za posledních časů církvi i státům zkázou hrozila.

Však když nebezpečenství toto bylo nejvěšší, ukázal Bůh, že jest vždy s církví svou, a že pomoc jeho jest nejbližší. Mnozí zajisté procitli ze sna netečnosti a vlažnosti, horliví pak křesťané tím úžeji se sjednotili,

VII. Svátost stavu manželského.

§. 62. Původ a nerozlučnost stavu manželského.

Mezi stavy lidskými jest velmi *důležitý* ten, kdežto *drě svo. bodně osoby, muž a žena, řádně spolu se oddávají, podávajíc sobě ruce k nerozvolitelnému svazku manželskému*, kterýžto církev svatá ve jménu Božím posvěcuje a žehná.

Jest však svazek manželský v *dvojm ohledu posvěcen*. Nejprvé posvětil ho již v *ráji Bůh*, kterýžto stvořiv původně dva lidi, je spojil, a požehnav jim, stav manželský ustanovil a posvětil. Že pak člověk hříchem se porušil, časem i stav manželský v mrzkost a podlost klesl; však *Kristus Ježíš* jej netoliko obnovil a očistil, anobrž také, co nezrušitelný svazek milostí svou obdařil a *na důstojnost svátosti* ho *povýšil*. A v pravdě dvojího tohoto požehnání a posvěcení od Boha Tvůrce a Spasitele mají velice *potřebi* manželé, aby totiž *vešpolek bohabojně živi byli, a dítky své v báni Boží křeslansky odchovávali, sami pak sebe posvěcovali*.

Stav manželský co svátost, vypodobňující duchovní sjednocení Krista s jeho církví, jest *nerozlučný*. Toto patrné jest z podstaty a účelu jeho, jakož i ze zřejmých slov Kristových a církve. Neb svazek manželský zakládá se na vroucí a čisté *lásce*, kteráž, jak dí písmo svaté, nikdy nevypadá a kteráž jest silnější než smrt. K tomu má vytknutý *účel*: posvěcení života manželů a vychování dítek, což toliko v doživotném spojení obou manželů dařiti se může. Protež dí *Kristus Pán*: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Kdo by koli propustil manželku svou, a jinou pojal, cizoloží proti ní.“ (Mar. 10, 7, 10.) Podobně píše sv. *Pavel*: „Těm, kteříž jsou v manželství, přikazuji ne já, ale Pán, aby žena od muže neodcházela; pakli by odešla, ať zůstane nevdána, aneb ať se zase smíří s mužem svým. A muž nepropouštěj manželky.“ (I. Kor. 7, 10, 11.)

Nerozlučnost tato stavu manželského trefně se *vyznačuje prstenem*, který kněz při oddávkách žehná, a jež mnozí manželé si na ruce dávají. Jako totiž prsten (kroužek) nemá počátku aniž konce, rovněž i věrnost a láska manželská nemá míti žádného konce.

dílem bývalá bratrstva obnovující, dílem nové jednoty zřizující k buzení, podporování a množení církevního života. Tyto jednoty, v jichžto čele stojí papež Pius IX., mají rozličná jména, n. p. jednota svatého Severina v Rakousku, sv. Boniface v Německu, sv. Cyrilla a Methodia na Moravě atd.

§. 63. Příslušnosti k stavu manželskému a obřady oddávací.

Čím důležitější jest svazek manželský, tím větší jest opatrnost a péče církve při tom, když se dvě osoby s sebou oddávají. Předě vším *žádá církev* od těch, kteříž v stav manželský vstupují, *aby mezi nimi nebylo překážky*; n. p. pokrevenstva neb příbuzenstva, až k jistému stupni. A protož *zkouší je* dříve a *prohlašuje* úmysl jejich při veřejných službách Božích po třikráte. Chce též, aby z *pravého úmyslu*, v bázni Boží a s čistým srdcem do stavu tohoto vstupovali; protož také velí jim, aby šli *prvé k svatě zpovědi a velebnou svátost oltární přijímali*.

Když pak se to stalo a není-li žádné překážky mezi nimi, *oddávají se přede dvěma svědky a svým farářem* (neb s přivolením jeho i před jiným knězem) v dovolený čas, přijímajíce církevní požehnání.

Jednotlivých *obřadů oddávacích* děj a výklad jest následující:

1. V den svatby *ženich a nevěsta*, přisedše v určitý čas do kostela, *přikleknou k oltáři* Božímu; ženich co budoucí hlava na pravé, nevěsta na levé straně. To se děje proto, poněvadž ve jménu Božím a před obličejem církve v svatý stav tento vstupují a od Boha požehnání sňatku svého manželského vyhledávají a přijímají.

2. Přistoupiv *kněz* přiodín rochetou a štolou bílé barvy k oltáři, pojmenuje *ženicha* jménem a *táže se* ho před Bohem: zdali nemá slibu k stavu manželskému s jinou osobou, krom té přiklečící? zdali z dobré vůle a ne z přinucení bere sobě ji za manželku? a zdaliž s ní až do smrti živ býti a zůstávati míní? *Podobně se táže i nevěsty*. Toto se děje proto, poněvadž stav manželský se zakládá na pevné lásce, kteráž víže manžely v jeden nerozlučný svazek; kterýžto pak by nemohl obstáti, aniž by měl stálosti, kdyby jedna neb druhá strana měla s jinou osobou slib, aneb kdyby z přinucení v něj vstupovala a nebyla hotova, až do smrti v něm setrvati. Nad to jest dle církevního práva zasnoubení s jinou osobou *překážka* oddavek a rušení slibu toho jest hřích, kterýž brání člověku, by dosáhl milosti Boží.

3. Když pak zasnoubenci na předložené tyto otázky slušně odpovědi, *velí jim kněz* *podati sobě ruce ku potvrzení* tohoto svatého manželství. Tímto pronášejí: že v důvěrném přátelství, jako za ruku spojení chtějí kráčet po cestách života vezdejšího, jeden druhému k podpoře.

4. Takto spojení *slibují jeden po druhém zachovati sobě věrnost*

a lásku manželskou (nevěsta pak ženichovi, jakožto nastávající hlavě slibuje také poslušnost); zároveň pak i sebe v ničemž nepouštět, nýbrž s sebou všechno, buďto dobré anebo zlé a protivné až do smrti snášeti. Což zajisté jest krátký obsah manželských povinností, a to sice ne snadných, protož prosí Boha o pomoc k tomu, díce: K tomu mi dopomáhej Bůh Otec i Syn atd.

5. Na to *obvine kněz*, jakoby svázal *spojené ruce jejich štolou* na znamení, že svazek tento pod ochranou a požehnáním církve se děje, uzavírá a ztvrzuje. Při tom pak *říká kněz*: „Což Bůh spojil, toho člověk nerozlučuj. Pán Bůh všemohoucí rač vás spojit, já pak z svého kněžského úřadu potvrzuji vás v témž svatém manželství ve jménu Boha Otce i Syna i Ducha svatého! Amen.“ Při tom je žehná znamením svatého kříže, dáváje tím na rozum, že jejich sňatek uzavírá se mocí kněžskou a řádem církevním, a že milost v této svátosti působící zakládá se jedině na zásluhách ukřižovaného Krista.

6. Konečně se *modlí kněz s přítomnými* věřícími, kteréž k tomu také povzbudil, *za tyto nové manžely*, by jim Bůh žehnati ráčil, a na osvědčení toho kropí je svícenou vodou, řka: Požehnání Boha všemohoucího Otce, Syna i Ducha svatého sestup na vás a budiž s vámi vždycky. Amen.

7. Posléze při *následující mši svaté modlí se kněz*, obyčejně v kollektě, pak po Beránku Boží a před posledním požehnáním, za manžely nové vůbec, zvláště pak za nevěstu, jakož slabší stránku, by s milostí Boží kráčela v šlépěji svatých žen a byla jako tyto věrnou, moudrou a zbožnou družkou manžela svého.

Díl třetí.

O církevním svěcení a žehnání.

I. O svěcení a žehnání církevním vůbec.

§. 64. Ponětí, účel a původ téhož.

V svátostech posvěcuje církev života lidského v nejdůležitějších dobách a potřebách jeho, uděluje věřícím potřebné milosti, kteréž skrze hřích prvotní byli zbaiveni. Než *skrze hřích prvotní* ztratilo *pokolení lidské* netoliko milost Boží, abrž také *zbaveno jest požehnání Božího*, kteréž mu z počátku bylo uděleno. I sama *příroda porušena a ztížena jest zlořečenstvím*, připadlým na člověka (I. Mojž. 3, 17; k Řím. 8, 20, 22); tudíž nestojí více k němu v takovém poměru, jako prvotně, ježto majíc býti mu podrobenou a napomáhati jemu k spasení, *stala se mu protivnou a učiněna jest mu podnětem odvrácení-se od Boha a nástrojem k nepravosti*.

Jakož ale hřích prvotní uvalil kletbu na člověka a všelikerou přírodu, rovněž také *vykoupením Kristovým* přišlo *spasení všelikému stvoření*. Církev pak ustanovena jest k tomu, aby milost a požehnání Boží, kteréž Kristus Ježíš světu vydobyl, věřícím sdělovala a přivlastňovala.

Toto činí skutečně, konajíc rozličná *žehnání neb svěcení* (Sacramentalia seu benedictiones ecclesiasticae, kirchliche Segnungen und Weihungen).

Jsoutě pak *církevní svěcení a žehnání* taková *posvátná, svátostem podobná jednání, kteráž od církve jsou ustanovena, aby věřícím v rozličných potřebách života požehnání Boží se vyžádalo*.

Poznamení. Vlastně se světí osoby, věci pak se žehnají, v českém jazyku však nešetří se rozdílu toho.

Církevní žehnání a svěcení *podobá se* poněkud *svátostem*, že při něm jako při svátostech se dějí viditelná znamení, jimižto se

požehnání Boží, za kteréž církev prosí, vyznačuje. Předce však *rozexnává se* nejedním způsobem od *svátostí*; a sice: 1) Svátosti jsou od Krista samého ustanoveny, svěcení pak a žehnání ustanoveno jest od církve; 2) svátosti působí skutečně milost, při svěcení církev věřicím požehnání vyprošuje; 3) působení svátostí jest jisté, vyplní-li se všecko, čeho k platnému udělování a přijetí svátostí jest třeba; při žehnání a svěcení závisí působení jich na hodnosti jich užívajícího a na jiných případech; n. p. zda-li udělení žádoucího požehnání se srovnává s moudrostí Boží; 4) svátostí jest ku spasení nevyhnutelně potřeba, ne pak svěcení a žehnání církevního, jichžto užívání jest prospěšné a užitečné.

Účel svěcení a žehnání církevního vůbec jest posvětit život člověka u veškeré obsáhlosti jeho a zjednatí jemu požehnání s nebes, by jej takto všecko na vyšší cíl jeho upomínalo a k duchovnímu prospěchu jemu napomáhalo. *Zelášťe* pak: a) *při svěcení osob* má církev úmysl a záměr jim zvláštní pomoc a milost s nebe vyprostiti pro jisté poměry a potřeby života; b) *při žehnání věcí* chce církev přírodu a statky její od kletby hříchem na ni připadlé zbaviti a je učiniti nástrojem působení Božího.

Tímto způsobem slouží i příroda sama k oslavení Boha a připomíná člověku, aby u vděčnosti pamětliv jsa Boha, co dárce velikých zemských požitků, jeho nezlehčoval zneužíváním jeho darů.

Co do *původu svěcení a žehnání*, spatřiti je lze již v *šedé dávnověkosti*. Hospodin sám stvořiv svět, požehnal všelikému stvoření, zvláště pak prvním lidem. (I. Mojž. 2, 22, 28.) Podobně žehnali i patriarchové. Noe požehnal synům svým, Semovi a Jafetovi, Melchisedech Abrahamovi, Isák Jakobovi a Jakob dvanácti synům svým; též i Mojžiš požehnal lidu Israelskému před svou smrtí. Na rozkaz Boží žehnal Aron a po něm kněží israelští lidu denně dvakráte, na konci ranní a večerní oběti, držíce ruce nad lidem a vzývajíce jméno Hospodinovo. (IV. Mojž. 6, 22.) Podobně se světily všechna nářadí, jichžto se při bohoslužbě v chrámě Jerusalemském užívalo, jakož i služebníci chrámovi k službě své bývali posvěceni.

Na místo tohoto svěcení a žehnání starozákonního ustanoveny jsou v *novém zákoně* jiné. Neb *Kristus Pán* sám svěcení a žehnání vykonával. Tak n. p. dával dítkám požehnání (Mar. 10, 16.), díky čině žehnal chleby i rybičky, prvé než je kázal zástupu rozdávat (Jan 6, 11; Mar. 8, 7); též vstupuje na nebesa, dal požehnání svým apoštolům. (Luk. 24, 50.) Tímto příkladem svým *dal jim pokynutí*, aby podobného žehnání u věřících šetřili. Ano vysílaje učeníky *pravil* jim: „Vcházejte do domu, pozdravte ho, řkouce: „Pokoj buď domu tomuto. A jestliže bude ten dům

(t. j. jeho obyvatele toho) hoden, pokoj váš přijde naň.“ (Mat. 10, 1, 13.) Tím netoliko jim přikázal, věřitím *žehnati*, abrž také zřejmě vyslovil moc a působení jejich žehnání.

Podlé tohoto *rozkazu Páně a dle příkladu jeho svatí apoštolé* žehnali a světili věci i osoby (Tim. 4, 4, 5; Sk. ap. 27, 35.); a téhož příkladu a rozkazu četřic *církve*, netoliko svěcení a žehnání apoštolská zachovala, abrž také během věků dle moci jí příslušící mnohá jiná ustanovila a je takto k většimu prospěchu a vzdělání věřících rozmnožila. *)

§. 65. Obřady při svěcení a žehnání a působení jich.

Obřady, kteréž se konají při svěcení a žehnání církevním, jsou:

1. *Znamení kříže*, na význam, že církev všeliké požehnání od trojjediného Boha skrze zásluhy ukřižovaného Ježíše očekává a vyprošuje.

2. *Vyzývání o Božskou pomoc* při počátku svěcení neb žehnání.

3. Pak což hlavního jest, koná se *modlitba*, v kteréžto se obyčejně vyznačuje zvláštní účel, na kterýž se věci neb osoby světí, spolu pak i Bůh se vyzývá, by pro zásluhy Kristovy jich posvětili a milost svou na ně vyhlítili ráčil.

4. Při tom také užívá se zhusta: *žehnání křížem*, *kropení svěcenou vodou* na význam požehnání Božího s nebes sestupujícího a na svěcených věcech neb osobách spočívajícího; *skládání rukou* na týž význam; *okuřování kadidlem*, na význam přání, by modlitba církve k nebesům vstoupila; *mazání svatým olejem*, což se koná obyčejně od biskupa a konsekrací sluje; konečně pak při některém svěcení děje se *zažehnávání* (exorcismus, Beschwörung). Tím však nemíní se, jakoby ty věci, nad kterými se zažehnání církevní děje, od ďábla byly posedlé; nýbrž toliko se znamená, a za to se žádá, aby věc ta, kteráž se světí neb žehná, od kletby skrze pád prvního člověka nad přírodou vyrčené sprostěna byla, by nebyla člověku ke zkáze a k hříchu, vůbec aby všechno škodlivé bylo od ní od-

*) I po domácku děje se posud žehnání u zbožných křesťanů. I po dnes žehnají zbožní rodiče na smrtelné posteli dítky své, aneb když tyto se do ciziny sbírají, nebo do stavu manželského vstupují. Posud panuje nábožný obyčej u mnohých matek, že nemluvnátka svá svěcenou vodou kropí a kříž jim dělají.

Sem také patří *pozdravení při setkání*: „Pozdrav neb sdať Bůh“; na rozhodnou: „S Bohem“; neb při díkůčinění: „Zaplať Pán Bůh,“ a při kýchání: „Pozdrav Bůh; dejž to Bůh!“ kteréžto pozdravení prý povstalo za příčinou povstaleho moru, kdežto kýchající ducha vypouštěli.

straněno, ona pak sama stala se zbožným věřicím nástrojem požehnání Božího a prostředkem k spasení duše.

Působení čili účinek svěcení a žehnání církevního záleží v tom, že se jimi netoliko *zvláštní požehnání* Boží vyznamenává, abrž také od církve *vyprošuje*; kterážto modlitba církve zajisté má větší moc, než jiné modlitby jednotlivých a nezůstane bez účinků; poněvadž je *koná veškerá církev spojená s Kristem Vykupitelem* svým a ve jménu jeho; tudíž tím spíše vyslyšení dochází, že Kristus Pán sám učeníkům svým žehnati přikázal a žehnání jejich účinek přislíbil.

Církev tedy žehnajíc a světíc věci a osoby takřka *požehnání* a posvěcení, *které Kristus Pán světu vydobyl* a získal, a s kterýmžto co Vykupitel a posvětitel lidstva v církvi přebývá, dle úřadu svého *věřicím* dle zvláštních potřeb jejich *sděluje* a *přivlastňuje*. Tudíž lze říci, že při svěcení a žehnání církevním netoliko zvláštní požehnání Boží se vyznamenává a vyprošuje, anobrž také *uděluje* *těm*, jenž s posvěcením hodně *spotupůsobí* aneb žehnaných věcí *náležitě užívají*.

III. O svěcení a žehnání církevním zvlášť.

§. 66. A) Svěcení chrámu a oltářů.

Dříve než se chrám postaví a posvěť, *světí biskup* neb *od biskupa* k tomu *oprávněný kněz*, *základní kámen* slavným způsobem.

Když pak se chrám dostaví, *světí* se. Svěcení to (dedicatio v. consecratio ecclesiae) děje se *za příkladem starého zákona*, kdežto již Mojžíš stánek (II. Mojž. 40, 9.), Šalomon pak od něho vystavený chrám slavně posvětil (III. Král. 8). Podobně byl posvěcen chrám, kterýž vystavěli židé po zajetí babylonském (I. Esdr. 6); kterýžto pak, když ho *Antiochus* poškrvnil, od Makabejských znovu posvěcen byl. Na památku posvěcení toho ustanovena jest slavnost posvěcení chrámu (Ritŕweijŕe).

Děje pak se slavné *posvěcení chrámu* od dávných věků následujícím způsobem:

1. *Den před svěcením připravuje se biskup*, jemuž jedině přísluší chrám světiti, a s ním i věřící lid *modlitbou a postem* k posvátnému činu tomuto, aby jej náležitě vykonal. Podobně se téhož dne v svatvečer *ostatky svatých*, kteréž se následujícího dne v hlavní oltář mají uložit, uschovají *s třemi zrný kadidla v schránce*, kterážto schránka se *zapečetí* a pod stanem *u prostřed dvou svíců* před dveřmi chrámovými ku počtě lidu se *vystaví*.

2. Druhého dne přised *biskup* k chrámu, jenž se má světiti,

položí se tváří k zemi, zatím pak se říkají *litanie o všech svatých*. Tím se vzývají svatí, aby modlitby své s modlitbami biskupa spojili. Na to se modlí světitel s duchovenstvem *sedmero kajících šalmů*. Děje se to, aby se dalo křesťanskému lidu na rozum, že do chrámu toliko s nejhlubší pokorou brátí se má, a že v něm toliko skroušené a kající srdce vyslyšení proseb dojíti může.

3. Po tom povstane biskup, *kropí svěcenou vodou sebe i přítomné*, a obchází u průvodu stavení kostela po třikráte, *kropí zevnější stěny jeho v podobě kříže*, říká je *týž a týž*: Ve jménu Otce i Syna i Ducha svátého. Tím se dává na srozuměnou: že toto stavení od všedních budov se vylučuje, a od té chvíle k službě Boží ve jménu nejsvětější Trojice se přijímá; že tudíž od něho všechno nečisté má vyloučeno býti, a protož i věřící s čistým srdcem je navštěvovati mají. Kdykoliv pak při tomto processu biskup přijde k hlavní bráně chrámové posud zavřené, modlí se a zatluče berlou na kostelní dvěře, říká je slova Žalmisty Páně: „Otevřte se brány, aby vjíti mohl král slávy.“ *) Jahen pak vnitř kostela zavřený táže se: „Kdo jest ten král slávy?“ Na to odpovídá biskup: „Hospodin mocný a silný.“ Po třetí pak volá opět: „Otevřte, otevřte!“

4. Pak vchází *dělá touž berlou na prahu dveří kostelních znamení svatého kříže*; načež vejde do chrámu *s pozdravením*: „Pokoj budiž tomu domu“; a jahen vnitř chrámu odpovídá: „Při vchodu vašem“; k čemuž dokládají všickni „Amen“. Tímto se vyznamenává, že toliko skrze Krista Pána, zvláště pak skrze jeho smrt kříže, máme přístup do království Božího, kteráž se chrámem dobře vyobrazuje. Též i, že toliko skrze Krista v chrámu tomto pokoje, t. j. spasení dojíti můžeme, právě jako domu Zacheovu navštívením Páně spasení se stalo.

5. Všed pak biskup do chrámu, vrhne se u prostřed kostela na kolena a *počne vzývati Ducha svátého*, volaje: „Přiď ó Duše svatý“ atd., v čemž sbor zpěváků dále pokračuje. Tímto vznáší prosbu k Duchu svatému, jakož sluší při každé důležité práci, volaje o pomoc a milost jeho; zároveň pak ukazuje na dary Ducha svátého, kteráž se věřícím napotom v chrámě udělovati budou.

6. Pak *píše biskup na podlaze kostelní*, posypané popelem, berlou *abecedu latinskou a řeckou*, na význam: že všickni národové, z nichžto Římané a Řekové za prvních časů byli nejznamenitější, ku poznání pravého Boha a k spasení Kristovu skrze svaté Evangelium povoláni jsou; pak se tím také vyznamenává,

*) Žalm 23, 7.

že nový tento chrám k veřejné a společné službě se světi, tudíž že každému bez rozdílu stavu a pohlaví do něho přístup otevřen jest.

7. Pak přistoupí biskup ke *svěcení* hlavního oltáře, jakož i ostatních pobočných *oltářů*, kteréž se v chrámu nalézají. K témuž cíli *světi xprou vodu, sůl, víno a popel*, což se smísí a nazývá dle původce toho *vodou svatého Řehoře*.

Touto požehnanou vodou *kropí* pak *vnitřní stěny a podlahu kostela*, jenž představuje lid věřící, *pak i oltář*, který Krista Pána vyobrazuje. Význam toho jest následující: víno a voda vyznamenávají Božství Kristovo, spojené s člověčenstvím. Popel jest obraz smrtelnosti, sůl pak nesmrtelnosti člověka. Smíšení obou a kropení jimi chrámu a oltářů vyznamenává tedy spojení vtěleného Syna Božího s lidmi, v kteréžto spojení s ním zvláště v chrámě skrze víru, lásku a milost, skrze svátosti a obět mše svaté vcházíme.

8. Potom *přistoupí* biskup ještě jednou k *hlavní bráně chrámové a činí berlou* svou na svrchu a v dole na dveřích *kříž* a stojí v bráně *říká modlitbu*, v nížto prosí: aby Bůh ty, jenž do domu tohoto vcházeti budou, svou milostí obohatil a je ode všech útoků ďábelských chránil.

9. *Pak se světi oltář*. — Biskup totiž *obchází* jej *sedmkrátě kropí jej*, jakož i chrám, zehnanou vodou sv. Řehoře. Pak přináší v slavném průvodu *posvátné ostatky* a pomazav svatým křížem dveře chrámové; též i důlky v oltáři pro ostatky, *zazdí je do kamene oltářního*; čímž se vyznamenává: že svatí s Kristem jsou spojeni, a že čeho skrze jejich přimluvu žádáme, od Krista toliko skrze jeho zásluhy obdržeti můžeme. Na to pak *maže* biskup opět *oltář svatým olejem a křížem*, dle příkladu Jakoba patriarchy, jenž kámen, na kterémž odpočíval, olejem polil; kteréžto pomazání oltáře se vztahuje na Krista Pána, jenž co veliký kněz nového zákona, král nad králi a veliký prorok dobře pomazaným sluje a pravým oltářem jest v církvi své. Při tom se oltář neustále okurčuje na znamení, že napotom odtud zbožné modlitby a oběti k nebesům vstupovati budou.

9. Po té *maže biskup svatým křížem stěny chrámové* na těch místech, kdež namalováno jest *dvanact křížů* a kdež dvanacte svící hoří. Tím se dává na jevo, že dům tento jest určen k shromáždění lidu křesťanského, kterýž totiž ke Kristu „pomazanému“ věrou se hlásí a ve světle jeho víry chce kráčet.

10. Konečně pak *klade se na oltář patery křížků z kadidla*, pak *na ně tolikéž svíce z vosku a spálí se*; čímž se vyznamenávají oběti, kteréž tuto Bohu přináseti se budou a kteréž jen skrze obět

Ukřižovaného u Boha ceny docházejí; zároveň také se tím vyznamenává srdce naše, světlem víry osvětlené a ohněm lásky k Bohu planoucí, kteréž zvláště Bohu za obět přináseti máme, aby mu bohoslužba naše byla příjemná.

11. Posvěcený takto oltář *přikryje se bílým lněným plátnem* a to sice *trojnásobně*, pak se na něm koná první mše svatá; čímž se celá slavnost ukončí.

Poznamení. Svatá církev chce, aby osadníci se vždy těžili z dobrodiní, že se jim dostalo chrámu křesťanského, a aby se snažili hodnými se státi dobrodiní toho, koná slavně *výroční památku posvěcení chrámu*, dle příkladu starého zákona, kdežto se také každoročně posvěcení chrámu slavně konalo; při kteréžto slavnosti sám Kristus Pán byl přítomen. (Jan 10, 22.)

§. 67. B) Svěcení svatých olejů.

Již v starém zákoně u židů i u pohanů byl *olej* v bohoslužebném užívání. Užívalo se ho *při obětech*, též se jím pomazávali jistě *osoby*, jakož: králové, kněží i prorokové. Mimo to i *náradí bohoslužebná* v stánku i chrámu byla olejem pomazána a takto k službě Boží posvěcena.

Mazání toto posvátným olejem přešlo záhy do *církve Kristovy*, kdežto se užívá při posvátných služebnostech *trojího oleje*. Oleje tyto jsou:

1. *Křížmo* (chrisma, *Chriſm*), jehož užívá církev k mazání po udělení křtu, při svatém břimování, kdež se maže čelo břimovance, při svěcení biskupa, kde se mažou ruce a hlava jeho, při svěcení chrámů, oltářů a zvonů atd.

2. *Olej pro křtence* (oleum catechumenorum, baſ *Oel der Catechumenen*). Užívá se ho při svěcení křtící vody, před udělováním křtu, při svěcení kněžstva a pomazání králů atd.

3. *Olej pro nemocné* (oleum infirmorum, *Stranendöl*) jest určen k udělování svátosti posledního pomazání, k svěcení zvonů, k čemuž se také křížmo přimísí.

Svaté oleje *světi biskup na zelený čtvrtek* při mši svaté po „Pater noster“. Míváť okolo sebe *dvanacte kněží*, na znamení dvanačtera apoštolů, *sedmera jahnů a podjahnů*, jižto veškerí odění jsou v bílé roucho.

Děje pak se svěcení toto následujícím způsobem:

1. Zprvu *po pozdravování* se světi svatý olej *pro nemocné*. Biskup jej žehná a prosí Boha, „aby milost Ducha svatého naň vltí ráčil, aby byl nemocným ochranou těla i duše a veškeré neduhy těla i duše zapudil“ atd.

2. Po *svatém přijímání* světi biskup *svaté křížmo* a *olej katechumenů*, totiž ke křtu svatému, konaje při tom následující obrady:

a) Poněvadž *svaté křížmo* sestává z balsamu a z oleje, *světi* biskup z prvu *balsam*, prose Boha: „aby nad mastí touto duchovní milost a plnost posvěcení vylíti ráčil, aby ti, kteří skrze křest znovu zrozeni, jím budou pomazáni, požehnání těla i duše obdrželi a darem víry na věky obohaceni byli.“

b) Na to *smísí svěcený balsam s něco olejem* na význam nerozlučitelného spojení Božství s člověčenstvím v osobě Krista Pána, vzýváje Boha: „aby ti, již zevnitř jím se maží, i vnitř pomazání, od veškerých škvrn očistění a království Božího účastni byli.“

c) Pak *dýchá* biskup a podobně i dvanáctero kněží *v znamení kříže třikrát naň*, na význam, že skrze něj se věřícím milost Ducha svatého uděluje, podobně jako když Kristus vstanuv z mrtvých, vzdechl, apoštolům Ducha svatého udělil.

d) Po tom *koná dlouhou modlitbu v tonu praefaci*, v kteréž prosí Boha: „by olej tento žehnal a k němu i sílu i moc Ducha svatého přimísiti ráčil spolupůsobením Krista Pána, od něhožto má své jméno.“

e) Na to *se smísí balsam s ostatním olejem*, čímž se značí, že v svatých svátostech ulehčení a posvěcení duše se uděluje, jako olej tělu ulehčujícím a silicím prostředkem jest, a že se staneme Bohu milými, takřka příjemnou vůni, jako balsam příjemnou vůni vydává; a posléz, že jako chrání balsam těla od porušení, i duše v svátostech od porušení hříchu se chová.

f) Posléze pak *pozdraví ho po třikráte* s ostatními kněžími řka: „Pozdravené buď *svaté křížmo*“, a libá je na znamení radosti, že Kristus Pán ku posvěcení lidstva ustanovil svátosti, při nichž se oleje tohoto užívá.

3. Podobně se světi *olej ke křtu*. Při tomto svěcení prosí biskup Boha o požehnání tohoto oleje: aby těm, již se křtí, čistotu těla i duše způsobil, veškeré úklady ducha zlého od nich odvrátil, aby skrze křest dosáhli spasení. Pak se navrátí k oltáři dokončit mše svaté.

Poznámění. Svěcení toto děje se právě na zelený čtvrtek, poněvadž se druhdy na bílou sobotu křtílo a hned potom bířmovalo, k čemuž bylo svatých olejů potřebí, jichžto svěcení v pátek se konati nemohlo.

§. 68. C) Svěcení křestní vody.

Ačkoliv ku platnosti svatého křtu postačuje přirozená voda, předc se světi v církvi, aby se tím větší uctivost k svátosti svatého křtu na jevo dala a vroucnější pobožnost při ní vzbudila. Obyčej tento pochází již od apoštolských časů.

Světi se pak voda tato *o vigilii před svátky velikonočními a letničními*; poněvadž se druhdy v ty dny křest odrostlých slavně konal. Svěcení pak samo děje se následujícím způsobem:

1. *V průvodu*, při kterémž se velikonoční svíce hned napřed nese, *ubírá se kněz ku křtitelnici*. Při tom se prozpěvuje na cestě *tractus*: „Jakož jelen dychtí po tekutých vodách: tak duše má dychtí po tobě, o Bože, Žižnit duše má Boha živého, říkajíc: Brzo-li půjdu a ukáži se před obličejem Božím? Slzy jsou mně místo chleba dnem i nocí, když mi říkají každého dne: Kde jest Bůh tvůj?“ Těmito slovy královského žalmisty Páně (z Žalmu 41, 2—5) pronáší se vroucí touha po svatém křtu a tudy také po křestní vodě, kteráž jest voda, „prýšticí se v život věčný.“

2. *U křtitelnice* započíná kněz svěcení křestní vody tím, že povzbudiv přítomných věřících k těmž úmyslu, *modlí se k Bohu*: aby, kdožkoli srdečně touží tou vodou pokřtěni býti, křtem svatým učiněni byli svatými na těle i na duši, aby znovu zrozeni byli, totiž k novému a bohulíbeznému životu byli posvěceni, nejinak než jako po potopě světa, kteráž hříšné pokolení lidské zachvátila, nové, lepší pokolení se rozplodilo.

Při těchto modlitbách koná kněz překrásné obřady:

3. Zprvu *dělá pravou rukou ve vodě znamení svatého kříže*, čímž obrazně prosí Boha, aby skrze toho, jenž pro naše hříchy na kříži umřel, vodě té dal tajemnou moc milosti své, učiniti v člověku hříšném duši nevinnou.

4. Na to se *modlí*, „aby moc a síla Ducha svatého tou vodou působila k úplnému očištění duši hříchem zprzněných.“ Žet pak při tom *se dotýká svou dlaní vody*, pamatuje, že týž Duch svatý, jenž na počátku při stvoření světa vznášel se nad vodami, i nad těmi, jenž vodou touto křtěni budou, spočívati bude milostí svou.

5. Potom *žehná vodu*, připomínaje živého a pravého Boha *a čině nad ní svaté kříže*; pak i rukou svou *něco vody* té *ke čtyřem stranám křtitelnice povyhodí*, na význam toho, že veškeré pokolení lidské ke všem čtyřem uhlům země rozpoložené, má povolání k tomu, aby křtem svatým bylo přijato v lůno církve Ježíše Krista, jakž on sám poručil učeníkům svým, řka: „Jdouce učte všechny národy, křtíce je ve jméno Otce, i Syna, i Ducha sva-

tého“ (Mat. 28, 19). Tím také jeví snažnou žádost svou k Bohu, aby všickni posud nekřesťané obrátili se k víře Jesu Krista, ano aby již již nastal blahý ten čas, kdy „bude jeden ovčinec a jeden pastýř.“ (Jan 10, 16.)

6. Dále *dychne po třikráte do vody v podobě kříže*. Tudy vyobrazuje, že křestní voda ta nebude působiti znovuzrození lidské duše jakousi přirozenou mocí svou, ale skrze zásluhy Ukřižovaného, mocí Ducha svatého, na nějž dechnutím dobře se dá pamatovati.

7. Též i *pohřívá do vody paškál po třikráte, pokaždé o něco hloub*, řka: „Do této vody sestupiž moc Ducha svatého!“ A co tímto znamená i výslovně pronáší, totiž prosbu k Bohu: aby Duch svatý křestní vodou působil s plnou milostí svou, aby říkáje do ní se spustil, jako při křtu Ježíšově v způsobu holubice sestoupil na Božského Vykupitele.

8. Na to *naběře něco vody té do kropáčku a pokropí ji přítomných*; nebo posud voda ta není křestní, svatými oleji svěcena a tudy užívá se jí teď co obyčejné vody kropicí. Kropení pak to právě v tu chvíli uvádí na paměť přítomným věřícím, že křtem svatým obdrželi očistění na duši od poškrvny hříchu a napomíná je, aby tutéž drahou duši svou z nova očistili slzami kajícími, totiž pravým pokáním, jestliže po křtu hříchem zase poškrvněna jest.

9. Posléz *vlíje do vody něco svatého oleje křesťenců a svatého křížma v podobě kříže*, prv každého o sobě, pak obého smíšeného. Tím se vyznamuje, že tato křestní voda bude sloužiti k tomu, aby přivtělovala nové a nové oudy k církvi, kterouž Kristus (totiž „pomazaný“, nejvyšší kněz a král náš) ustanovil; jakož i že Duch svatý pokřtěným bude jemnou, spolu pak nicméně pronikavou milostí svou pomáhati, aby v boji pro spasení duší svých šťastně, bez ouhony vyklouzli z osidel ďábelských, a věrnými zůstali služebníky téhož Krista, Pána našeho.

Mezi tím kněz často nad křestní vodou dělá znamení svatého kříže, bychom živě v paměti drželi, že Ježíš Kristus i křest ustanovil, i smrtí svou na kříži vymohl, aby nám svátost-křtu svatého ku posvěcení a spasení byla platna.

10. Konečně *po svěcení vody*, když se kněz vrací k oltáři, počnou se *zpívati litanie o všech svatých* — aby totiž svatí, jichžto vyzýváme, prosby své s prosbami bojující církve spojili, by tím spíše vyslyšení dosáhli. *Mezi tím*, co se litanie zpívají, *vrhne se kněz na stupních oltáře obličejem k zemi*; čímž dává na jevo hlubokou vroucnost a pokoru, jakouž obec věřících, spojená se svatými v této důležité záležitosti, k Bohu volá; spolu i tím a povstáním následujícím se značí: že veškerí, jenž v hříchu zemřeli a pohřbeni

byli, skrze křest s Kristem Pánem jako nové stvoření k milosti a k novému životu povstanou.

Poznamení. Řekové, jenž i v den zjevení Páně křest slavně konají, světlí den před tím křtící vodu. V Čechách a na Moravě zachovalo se svěcení vody *tříkrálové* co zbytek řeckého ritu, od svatých bratří Cyrilla a Metoda do těchto zemí uvedeného. *Tříkrálové* však vody neužívá se více co vody křestní, abrž co *svěcené vody* ke kropení.

§. 69. D) Jiná podrobnější svěcení a žehnání církevní.

1. *Svěcení vody ke kropení a při tom i soli.* Děje se toto žehnání dle starobylého způsobu *každou neděli*, pak i kdykoliv toho potřeba, a sice tím, že kněz *žehná* zprvu čistou *vodu*, pak *sůl*, která se přimísí do svěcené vody. Toto pak se děje *znaméním svatého kříže a modlitbami*, v kterýchž prosí Boha: „aby kdekoli vodou touto bude kropeno, nepřítel zlý ničehož nepořídil svůdnými úklady svými, aby tam panovala čistota srdce a trvalo blaho duše i těla.“

Děje se svěcení toto právě v neděli, poněvadž voda tafo k myslí přivozuje vodu, kterouž jsme na křtu svatém jako k novému životu věčnému vzkříšení byli a neděle jest památní den vzkříšení Páně. *Sůl* do ní přimíšená připomíná při každém kropení věřící, že k zachování čistoty duše potřebí jest, všeliké náказы hříchu se varovati.

2. *Svěcení zvonů*, kteréž koná biskup a s jeho povolením též i jiný kněz konati může. Poněvadž se zvonů při rozličných případnostech užívá, děje se také svěcení jich rozličnými obřady, podobnými oněm, jichž se užívá při křtu. Tak se naznačí zvon *jménem nějakého svatého*, jehožto obraz na něm bývá; právě jakoby ten vyvolenec Boží s výše nebeské věřící svolával k službám Božím a je k pobožnosti nabízel. Též se užívá při svěcení tom: a) *mytí svěcenou vodou*, poněvadž ke křtu svatému a očišťování ducha vůbec volá; *mazání svatým křížem a olejem nemocných*, poněvadž se jím zvoní k boji života vezdejšího od té doby, co v svatém břimování posilnění na bojiště světa vkročíme, až když v posledním boji na smrtelném loži zápasíme; rovněž se děje při svěcení tom c) *posýpání kadidlem a okurování*, poněvadž věřící k oběti Páně a k vroucím modlitbám svolává, pak se d) *žehná zvon znamením svatého kříže*, na znamení, že jediné k službě Ukřižovaného hlas jeho zníti bude. Při tom se také e) *čítá částka svatého evangelium*, kdežto Kristus Pán dí Martě: „Marto, Marto, pečlivá jsi a rmoutíš se při mnohých věcech. Ale jednohož jest

potřebí“ (Luk. 10, 38—42), na srozuměnou, aby věřící, když zvon tento je k službám Božím volati bude, starostmi a péčemi tohoto světa nedali se zdržovati, nezapomínajíce na to jedno, čehož jest potřebí, totiž na spasení duše; f) konečně pak *se modlí světitel*: aby Bůh, kdykoliv zvonem tím zvoniti se bude, se rozpomenul na neskončené zásluhy Ježíše Krista a mocí Ducha svatého viru a zbožnost věřících množil a všelikou bouří od nich odvrátil.

3. *Svěcení bohoslužebných nádob a rouch.* Svěcení toto, kteréž toliko přísluší biskupovi, děje se za příkladem starého zákona, kdežto nádoby chrámové také posvěceny byly. V církvi křesťanské světí se kalich a patěna mazáním svatým křížem, modlitbou a kropením svěcenou vodou (konsekrací); ostatní pak nádoby chrámové a bohoslužebná roucha žehnají se toliko modlitbou a pokropením svěcenou vodou.

4. *Požehnání svatého Blažeje.* Toto se uděluje v některých krajinách v den po očistování Marie panny, a sice v ten způsob, že kněz po mši svaté dvě voskové svíce žehnané věřícím pod krkem drží, skládaje ruku na hlavu jejich a modle se: „aby Bůh na přímluvu svatého Blažeje jich ode vši nemoci hrdla uchováti ráčil.“ Požehnání toto bere původ svůj od svatého Blažeje, biskupa v Sebaste, jenž mnohé choré divotvornou mocí léčil. Mezi jinými uzdravil také pacholika, jediného syna matky, jemuž kost rybí v hrdle vězela. Proto se vyzývá v nemocech hrdelních.

5. *Požehnání kněžské a biskupské mimo služby Boží.* Děje se požehnání to již od prvních časů církve, dle příkladu Krista Pána, jenž sám žehnal a učeníkům svým rozkázal, věřícím žehnati, což tito v skutku konali. A jakož zdárným dítkám požehnání rodičů milé a drahé jest, nelze diviti se, žeť i věřící se snaží obdržeti požehnání kněží a biskupů, jenž jsou duchovní otcové jejich. Mimo to lze nadíti se, že každý nověsvěcený kněz při svěcení svém obdržené moci k žehnání žádným posud těžkým hříchem nezlehčil. Podobně i řediny jubilárního kněze, t. j. takového, jenž již po padesát let kněžský úřad zastával, vyzývají věřící k uctivosti k ctihodnému kmetu a k zasloužilému služebníku Páně. Odtud pochází vážnost kněžského požehnání.

Děje pak se požehnání to obyčejně znamením svatého kříže, k čemuž se také někdy zřejmá modlitba připojí. Novosvěcený kněz skládá obě ruce na hlavu toho, jehož žehná; žehná-li kněze, položí je na ramena, ne pak na hlavu, z uctivosti k skládání rukou biskupských na jeho hlavu při svěcení.

6. *Slavné svěcení kříže.* Kříž byl druhdy znamením potupy a zlořečenství, židům i pohanům rovněž protivný, ježto smrt kříže

se pokládala za nejpotupnější a nejohavnější. Od té doby pak, co Božský Vykupitel na kříži pněv, veliký skutek vykoupení lidského vykonal, jest kříž znamením našeho vykoupení, vítězoslavným znamením víry křesťanské, tudíž i předmětem hluboké úcty věřících.

Za touž příčinou nalézají se kříže v církvi již od prvních věků až podnes. Jimi se zdobí chrámy, oltáře a veřejná místa, ony se staví na hřbitovech, na rozcestí a v příbytcích. Na věžích chrámových vlají co vítězoslavná korouhev víry Kristovy a kráší rovněž koruny králů jako prsy důstojníků církevních.

Kříže, kteréž se staví na veřejných místech, posvěcují se slavným způsobem skrze biskupa aneb kněze k tomu oprávněného. Děje pak se svěcení toto kropením svěcenou vodou a okuřováním, při čemž se světitel modlí překrásné modlitby, v nichžto vyzývá Boha: aby kdykoliv oko naše vítězoslavné znamení toto Božského smíření spatří, nám důvěru a posilu proti hříchu a milost k pokoření sebe samých dāti ráčil, aby v den soudný toto slavné znamení našeho vykoupení nás od smrti vysvobodilo a k životu věčnému přivedilo. Též prosí: aby kříž byl lidu podporou u víře, posilou v naději, štítem v protivenstvích a vítězstvím proti nepřátelům, záštitou v městě, ochranou na poli a mocnou záclonou v příbytcích; vůbec aby na něm spočívalo totéž požehnání, jakovéž spočívalo na kříži, na němž pněly svaté údy Vykupitele, a aby všickni, jenž jej ctí a u něho se modlí, spasení těla i duše dosáhli.

§. 70. E) Církevní pohřeb.

Již od dávna měli jsou křesťané velikou *uctivost k tělům zesnulých věřících*, pokládajíce je za schránky duše nesmrtelné, v kterých co v živých chrámech Duch svatý přebýval, skrze které milosti svou působil, a kteréž jednou Kristus Pán, dá-li Bůh, oslavené vzkřísí a vzbudí k životu věčnému. Za tou příčinou křesťané nepálili těl zesnulých jako pohané, nýbrž *kladli je uctivě v lůno země*, dle slov písmu svatého: „Duch se navrátí k Bohu, kterýž jej dal, tělo pak se navrátí do země, odkudž vzato jest.“ (Kaz. 12, 7.)

Při kladení těla do země koná se církevní pohřeb (Exequiæ, Beerdigung).

Obřady pohřební dějí a vykládají se následujícím způsobem:

1. *Zvoní se po jeden neb dva dni tak řečená hrana*, čímž se živoucím ohlašuje odebrání-se bratra na věčnost, spolu se vyzývají k modlitbě zaň. *Zemřelému se zatlačí oči a tělo se čistě umyje*, na znamení, že smrt jest sen, z něhož se v den soudný probudí,

a to v oslaveném těle; pak *se oblekne dle stavu svého* (kněz v duchovním obleku svém), obyčejně v bílý rubáš, na význak toho, že nebožtík očekává od Boha přijatu bytí do radosti věčné. Takto *se položí do rakve* rukama křížem složenými a do nich se mu vloží křížek neb růženec, na znamení, že v Ukřižovaného věřil a byl věrným ctitelům Krista a svatě mateře jeho. *Hořící pak svíce u rakve* znamená, že nebožtík zemřel v pravé víře a že mu církev přeje světlo věčné, začez také Boha prosí.

2. V den pak *pohřbu běže se kněz*, přiodín černými rouchy v průvodu zpěváků a služebníků chrámových z kostela *tam, kde mrtvý leží*, co zatím hlas zvonů lid k pohřbu svolává (præpuls). Mrtvý leží na marách v rakvi, na víku obraz kříže mající, ji kryje příkrov černý, máje na délku a na šířku všitý bělobarevný kříž, na něm stojí menší kříž co znak víry a naděje nebožtíka, mezi dvěma planoucímá svícema, kteréž jsou význam světla věčného, totiž věčné blaženosti, kterou, by mu Bůh popřítí ráčil, církev s přítomnými prosí. Jiné pak znaky a ozdoby na rakvi ukazují na stav a povolání zemřelého.

3. *Přišel kněz k rakvi, pokropí ji svěcenou vodou*, jako modle se: aby svrchovaný Slitovník, vzhlednův na kající slzy nebožtíka, jeho očištěné duši milosrdenství prokázal. I též značí *kající Žalm 129*, v kterémžto kněz střídavě s sborem zpěváků slovy Davidovými za nebožtíka k Bohu volá a jej prosí za milosrdenství a ušetření, v pevné naději, že vyslyšení dojde; a končí přáním: *Odpočinutí věčné dej mu Pane a světlo věčné ať mu svítí*. Pak *pokropiv a okouřiv ho*, modlí se, prose: aby nebožtík, zproštěn vazeb hříchů, po slavném z mrtvých vzkříšení dostal se mezi svaté a vyvolené Boží.

4. Na to *se běže průvod na hřbitov*. Kříž, s něhož vlaje černá rouška, u prostřed dvou luceren, svědčí o víře a naději zemřelého, kněz sám co pastýř jeho jde s planoucí svící před rakví, a za ní pohřební družina. Na cestě pak se zpívá *kající Žalm 50: „Misere-re“* se závěrkou dotčenou — a hlahol zvonů provází smutně tento průvod.

5. Na *hřbitově pronáší kněz slova útěchy*, jimiž *Kristus Pán těšil Martu* bědující nad úmrtím Lazara, bratra jejího, řka: „Já jsem vzkříšení a život, kdo věří ve mne, byť také umřel, živ bude.“ (Jan 11, 25.) Pak střídavě se sborem *prosí Krista o smilování a započav se modlití: „Otče náš“*, vybízejí ostatní, by též činili, zatím *kropí a okouřuje rakev kadidlem*. Pak prosí opět Boha: aby neoplácel zemřelému služebníku tomuto podle jeho provinění, ale aby zhlédl milostivě na jeho víru a dobrou vůli, kterouž měl a po-

držel při vši křehkosti lidské a aby jej připojil k sborům andělským; pak zavírá prosbu svou přáním: Odpočinutí atd., a jsa pamětliv všech zemřelých, dí: „Duše jeho a všech věrných zemřelých skrze milosrdenství Boží odpočiňtež v pokoji.“ Posléze *hodio do hrobu na rakev něco prsti po třikráte* na znamení prokázaného mu skutku milosrdenství, ubírá se do chrámu.

6. *Když se navrátí průvod do chrámu, zpívá sbor zpěváků: „Salve Regina“* (Zdrávas královno), kněz pak vzývá blahoslavenou Marii pannu za přimluvu, bychom šťastné hodinky smrti dosáhli, věčného zahynutí ušli a z ustavičné podpory Boží se radovali.

7. Na to *následují pohřební mše* v černé barvě. Někdy pak se koná také jedna v bílé barvě, tak zvaná „andělská“, na poděkování Bohu, že živoucím bylo popráno, jemu za milostivé přijetí nebožtíka ve sbor andělů se důvěrně modlití a mši svatou obětovati, nad to i značí se tímto utěšená naděje, jakou se živoucí kojí, že ho Bůh milostivě v sbor andělů přijati ráčí.

Poznamenání. Při pohřbu *nedospělých* dítek neužívá se černé barvy, aniž se konají modlitby za odpuštění hříchů, nýbrž kněz v *bílém rouchu* zpívá *Žalm 112*, jenž jest chvalozpěv, a modlí se za dospělé k Bohu: by pomocí jeho zasloužili s blahoslavenými malíčkými v ráji spojení býti. Tím jeví církev radost svou nad nevinností dítky tohoto, kteréž smrtí zkvětko k věčnému životu a spolu se snaží i přítomným modlitbou prospívati.

§. 71. F) Význam a svěcení křesťanských hřbitovů.

Starí Římané netrpěli v městě hřbitovů, alebrž pochovávali zemřelé podle cest mimo město. *Křesťané* pak nechťce se smísiti s pohany, *ukládali těla zesnulých v podzemních sklepech, kryptách* (Gruft, Lobtengruft), kteréž se při velikých městech nalézali. V těchto kryptách byly chodby jako ulice v městě a jiná prostranná místa, podobná náměstím, kdežto se křesťané za času pronásledování pohanského k službám Božím scházivali.

Tyto podzemní krypty slouly *katakomby*, neb jinak *cemeterě* či *dormitáře* (Stalomben, coemeteria vel dormitoria), což znamená tolik co místa odpočinutí a spánku, ježto křesťané dle slov Kristových (Jan 11, 11) smrt spravedlivých pokládali za krátký sen, z něhož je v den vzkříšení Pán zbudí k novému životu.

Když pak křesťané později veřejně chrámy stavěti mohli, *vyzdvihli jsou těla apoštolů a mučovníků z těch podzemních krypt a uložili je v nově vystavených chrámech*. Sami pak žádostivi jsouce blíž hrobů mučovníků pochovánu býti, *dávali se pohřbívati okolo chrámů*, kterážto místa zdí ohradili a *hřbitovy* nazývali

(Kirchhöfe, Gräbthöfe, Friedhöfe). Nazývají se hřbitovy také *svatými* čili *Božími poli* (Gottesäcker), a to významně, ježto hrobové tamto jsou co veliké brázdy a v nich každé tělo jest símě posvátné, símě Boží, kteréž má jednou oslavené k životu věčnému povstati a vyrůstati.

Později však za novějších časů hřbitovy i mimo chrámy ven za města a dědiny odkázány jsou, což se stalo ze zdravotných ohledů, aby totiž výpar z četných hrobů neškodil zdraví.

Z toho ze všeho, pak i z veškerého zřízení katolických hřbitovů poznati lze: že *církev považuje hřbitovy za místa posvátná, jimiž se obcování věřících, totiž zemřelých vespolek a s živými pozůstalými krásně a dojemně vyznamenává* a v ustavičné památce chová. A právě *proto*, jakož první křesťané hřbitovy své od pohanských vzdalovali, *nedopouští* církev posud, *aby ti*, jenž *za živa věrou a životem od ní se odloučili, na katolických hřbitovech pohřbeni byli*; jakovíž jsou: nevěřící a kacíři, veřejní neznabozi, v souboji zhynulí a samovrazi, lečby v šílenosti sobě smrt učinili, zločincové odpravení, pak i ti, kdož svátosti pokání a oltární (zvláště v čas velikonoční) zlomyslně opovrhli.

Církev totiž považuje se za velikou rodinu a čeleď Boží a své *hřbitovy jako za společné rodinné krypty*, na kteréž patří toliko mrtvoly katolíků a sice takových, kteříž až do skonání svého setrvali v jednotě církve rvaté a co věrní oudové její na věčnost se odebrali.

Za tou příčinou také, poněvadž církev považuje hřbitovy za posvátná místa, světi je slavným způsobem. *Svěcení* toto děje se od *biskupa* neb od kněze k tomu oprávněného následujícím způsobem:

1. *Večer před svěcením postaví se na hřbitově dřevěný kříž* neb patero křížů, tak že jeden prostřední jest vyšší (s výši člověka), a k ostatním tak stojí, že vespolek $\begin{pmatrix} + \\ + + + \\ + \end{pmatrix}$ tvoří podobu kříže. Na *koncích křížů* těch jsou tři $\begin{pmatrix} + \\ + \\ + \end{pmatrix}$ špičky upevněny, aby se mohly na ně tři svíce nastrčiti. *Před každý kříž zarazí se dřevěný kůl*, podobně s *třemi špičkami* jako na kříži. Kříže tyto vyznačují Božského Vykupitele, jenž, jak sám pravil, jest „vzkříšení a život“ (Jan 11, 25.), a z jehož kříže i mrtvým spasení plyne. Koly pak jsou obrazy zesnulého člověka a ve svém postavení ke kříži značí: že těla, která se na ten hřbitov budou klásti, takřka pod stínem kříže odpočívati a slavného z mrtvých vstání očekávati budou. Svíce, kteréž se na ty kříže nastrčí, připomínají na světlo věčné, jež v Kristu zesnulým svítí, noc pak připadající a svěcení předcházející vyznamenává temnost hrobovou, předcházející slavné vzkříšení.

2. Druhý den přijda *světitel v rouchu bílé barvy* na hřbitov, postaví se před prostřední kříž, *rozžže tři svíce* na něm a *nastrčí je na kůl*, připomínaje tím budoucí vzkříšení, kteréž se mocí troj-jediného Boha stane. Pak vrhne se na kolena *říká* společně s ostatními věřícími přiklečícími *litanii o všech svatých*, spojuje prosby své s přímlovou vyvolených Božích.

3. Pak jde *okolo hřbitova a kropí hroby svčcenou vodou*, co zatím sbor „Asperges me“ a „Miserere“ pěje, prose o to, což se kropením připomíná, totiž o smilování Boží.

4. *Navrátiv se* pak světitel ke kříži *prosí*: aby Bůh hřbitov ten očistiti †, požehnati † a posvětit † ráčil, a těm, jichžto těla tuto odpočívají, pokud nezazní hlas trouby archanděla, věčný pokoj dáti ráčil.

5. Konečně *okuřuje kříž*, pak *vezme tři hořící svíce s kolu a nastrčí je opět na kříž a vytáhne kůl ze země*. Tímto dává na srozuměnou: že v Pánu zesnuli skutečně z mrtvých povstanou, ježto Spasitel jejich žije a nad nimi bdí, kterýžto vystaví korouhev vítězství svého právě na tom místě, kde je smrt přemohla; začez ihned v následující modlitbě na způsob praefací k Bohu volá.

Tak odjímá svatá církev i pohřbišti všelikou hrůzu, činíc je místem odpočinutí a utěšené naděje těm, kteříž v Kristu živi byli.

Hleďž tedy každý tak živ býti, aby netoliko místa a odpočinutí našel na společném hřbitově křesťanském, alebrž také aby žil u živoucích věřících v požehnané památce, co zatím kosti jeho, jako ostatky těla svatého, v hrobě budou odpočívati; ažby pak jednou povstal k slavnému vzkříšení a k blahoslavenství života věčného.

Díl čtvrtý.

O posvátných dobách roku církevního.

I. O posvátných dobách vůbec.

§. 72. Ponětí a rozdílové svátků.

Posvěcení života jest povolání každého křesťana a úkol svaté církve. Ježto ale všecken lidský život do času padá a v času se tráví, posvěcuje církev jednotlivých dob, z nichžto život lidský se sestavuje, tím, že je činí památnými dobami svatých dějin, v nichžto láska trojjediného Boha skrze Krista, Božského Spasitele, zvláštním způsobem světu se objevila, kterýchžto dějin památku svatá církev při službách Božích obnovuje a věřícím živě připomíná. Věřící pak sami, konajíce posvátné doby tyto v duchu církve a památku dějin těchto a co spasitelného v sobě zdržují, obnovujíce, život svůj posvěcují.

Doby tyto, v nichžto svatá církev znamenité dějiny zjevení Božího živě představuje a památku jejich při službách Božích obnovuje, slují doby posvátné (heilige Zeiten); a jednotlivé dny jejich nazývají se svátky neb slavnosti (Feier- oder Festtage).

Jsou pak svátky dvojího druhu:

1. *Svátky Páně*, t. j. svátky čili dni posvátné, v kterýchžto církev při službách Božích památku znamenitých dějin z života a vykupitelského díla Kristova a svatých tajemství víry jeho obnovuje a živě věřícím představuje. N. p. svátek zjevení Páně, nej-
světější Trojice Boží.

2. *Svátky svatých*, jsou takové svátky, v kterýchž se při službách Božích zvláštní památka svatých a světců Božích koná.

Veškeré svátky Páně a svatých vyvolených Božích jsou:

a) *Zasvěcené neb nezasvěcené.* Zasvěcené svátky (Festa fori, gebothene Feiertage), jsou takové, které mají všickni křesťané spolu konati; tudíž od práce odpočívati a veřejným službám Božím obcovati. Nezasvěcené (Festa chori) se světí toliko přiměřenou měří

svatou a církevními hodinkami, čemuž obcovati věřící lid zavázán není. Zasvěcené svátky jsou:

b) *Více neb méně slavné*, totiž s většími neb menšími pobožnostmi a služebnostmi církevními spojené. Svátky, kteréž se slavně konají, slují slavnosti přední (*Festa duplicia 1mæ v. 2dæ classis*).

c) *Stálé neb pohyblivé*. Stálé svátky (*Festa immobilia, unæwelligche Feste*) jsou ty, kteréž každoročně připadají na týž den; n. p. slavnost narození Páně připadá vždy 25. prosince. Pohyblivé (*Festa mobilia, bewegliche Feste*) jsou, jichžto výroční den se mění; n. p. velikonoce, svátek jména Ježíše.

Poznámění. K rozmnožení oslavy svátků a slavností církevních předchází před některými slavnějšími svátky vigilie, co doba přípravná, pak následuje oktáv. *Vigilie* znamená tolik co *bdění* (od latinského *vigilo, bditi*), poněvadž tu věřící po celou noc bděli a na modlitbách trvali; odkudž i české její jméno „*jitřní*“. Když pak později všeliké noční pobožnosti zapovězeny byly, příprava ta ku slavnostem na předcházející den odročena jest, toliko vigilie před vánoci, „*jitřní*“, posud v noci se koná a zachovává. *Oktáv* znamená osmý den po slavnosti následující (*octava dies*), pak i osmero dnů po sobě nastupujících, v kterýchžto se jistá slavnost prodlužuje.

§. 73. Původ a účel církevních svátků a slavností.

Církevní svátky a slavnosti *povstaly* z větší části *samy sebou*. Znamenité udalosti z života Božského Vykupitele vstoupily se příliš hluboko v srdce a mysl svatých apoštolů a věřících, než aby lehce přišly u nich v zapomenutí. Když pak nastal výroční den znamenitých udalostí těchto, iť př. den vzkříšení a na nebe vstoupení Páně, nemohli jsou opominouti, památky *tyto* živě sobě připomínati a je při službách Božích chvalozpěvy, díkyčiněním a přiměřeným hlásáním slova Božího obnovovati a světití. Podobně se konaly již za prvních časů církve výroční dni svatých mučovníků.

K tomu přišlo také, že *slavnosti židů*, z nichžto církev na počátku větší část svých údů čítala, *byly* jsou *předobrazem a stínem* tajemství, tudíž i *slavností novozákonních*, kteréž pak na místo oněch vstoupily a v týž čas se konaly. N. př. slavnost velikonoční a letnice. Tímto způsobem netoliko starý zákon naplněn jest, anobř i židé snáze vře Kristově získání byli a předešlým uvyklostem a slavnostem starozákonním odvykli.

Podobně i *ohledem na pohany* do církve Kristovy přišedší byly některé slavnosti uvedeny; aby se tímto způsobem pohanské

pověry a neřesti zamezily. N. př. Svátek obřezání Páně, očišťování Marie panny, všech svatých.

Konečně pak i *církev* podlé moci ji příslušící *mnohé svátky a slavnosti* ku vzdělání a posvěcení života věřících *ustanovila*, den a způsob jejich slavení *určila*, aneb zde onde v církvi již konané *svátky vůbec* po veškeré církvi konati a *světiti* přikázala; jak tvrdí svatý Augustin, an píše: „Co nemáme psaného, abrž což v ústním podání chováme a co se po veškerém světě zachovává, sluší pokládati za to, že to od apoštolů a obecných sněmů poručeno neb ustanoveno bylo. Sem patří výroční slavnost utrpení, vzkříšení a na nebe vstoupení Páně, a co jinak tomu podobného jest a se zachovává od veškeré církve, jak široko sáhá.“ (Ep. 54 ad Januar.)

§. 74. Rok církevní a jeho zřízení a rozvržení.

Veškeré neděle a svátky, kteréž svatá církev během roku ku posvěcení věřících koná a slaví, jsou moudře *v jeden celek uspořádány*, v němžto se každoročně znamenité udalosti z života Páně a jeho svatých v živé památce obnovují, a takto se věřícím živě představuje, zároveň i sděluje, což Bůh v Kristu a v jeho svatých k spasení lidstva způsobiti ráčil.

Rok takto uspořádaný s veškerými svátky a slavnostmi jeho sluje rok církevní čili posvátný (daß Kirchengahr oder heilige Jahr).

Jest tedy rok dvojitý: *obecný* neb občanský (daß gemeine oder bürgerliche Jahr) a *posvátný* čili církevní. Co občané viditelného světa, řídíme se podlé slunce, dle něho určujeme denní a roční časy a pořádáme svou péči o časné záležitosti; co občané světa neviditelného, říše Kristovy, řídíme se dle Krista, jenž se nazývá dobře „sluncem spravedlnosti“, podlé něho určujeme časy roku posvátného a pořádáme své duchovní záležitosti, týkající se spasení věčného. Oběhem země okolo slunce dokonává se rok občanský; rok pak církevní dokonává se takřka oběhem věřících okolo duchovního slunce, Božského Vykupitele a výročním obnovením jeho pozemského života.

Počíná však rok církevní s první nedělí adventní a končí se s poslední nedělí svatodušní; tedy jinak než rok občanský; neb cíl a směr jeho jest jiný, ač jest stejné délky.

Rozvrhuje se pak rok církevní dle hlavních slavností Páně, kteréž se v něm konají na tři posvátné doby a sice:

- I. v posvátnou dobu vánoční,
- II. v posvátnou dobu velikonoční, a
- III. v posvátnou dobu svatodušní.

Středem posvátných dob těchto jsou hlavní slavnosti: *vánoce, velikonoce a letnice*. Před každou pak dobou touto předchází *čas přípravný*, proprava neb předhodi řečený (*Vorfeier, Vorbereitungsfier*); po každé pak následuje čas, v němžto slavnost tato se prodlužuje, jenž slove *pohodí* (*Nachfeier*). Tyto doby posvátné s předhodím a pohodím svým zaujímají co toliké slavnostní kruhy celý rok církevní a združují v sobě všechny neděle a svátky Páně a vyvolených Božích v slušném přiřazení.

§. 75. Účel roku církevního a pravý způsob konání jeho.

Církev koná rok posvátný s veškerými svátky a slavnostmi na ten cíl a konec:

1. Aby věřící *znamení dějiny a svatá tajemství vykoupení Kristova žítě sobě připomínali* a takto netoliko ve víře se cvičili, ztvrzovali a sebe duchovně vzdělávali; nýbrž také spolu konajíce služby Boží roku posvátného v duchu církve svaté, co v sobě spasitelného zdržují, totiž ovoce vykoupení Kristova, se stali účastnými.

2. Aby věřící *svou víru v Krista co Božského Vykupitele veřejně vyznávali a osvědčovali*. Nebo že Kristus z Ducha svatého počatý, zrozen byl k spasení světa, že pro hříchy naše trpěl a umřel, pak že vstav z mrtvých, vstoupil na nebesa, odkudž věrným svým seslal Ducha svatého, a že jednou přijde soudit živých i mrtvých: — toť krátký obsah apoštolského vyznání víry, a toť také hlavní obsah a předmět svátků a slavností roku církevního; kteréžto slavnosti věřící spolu konajíce, vírou svou živým způsobem vyznávají a vyznání toto potomstvu zůstávají.

3. Aby věrní křesťané měli *vzor a navedení, podle něhož by duchovní život svůj řídit, pořádati a posvěcovati mohli*. Nebo jako Syn Boží vtěliv se pro spasení naše v lidském těle, veškeré poměry života lidského prošel od dětinství svého až k svému oslavení a takto „učiněn jest nám od Boha moudrostí i spravedlností i posvěcením i vykupením“ (I. Kor. 1, 30): podobně mají i jeho vyznavači, pokudž možno slabosti lidské, krok za krokem následující vznešeného příkladu jeho, život jeho takřka opakovati a ducha jeho takřka v sobě vytvořiti. Protož také mají během roku církevního duchovně s Kristem se znovuzrodit, s ním se postiti a hříchu zemřít, s ním pak k novému, lepšímu životu povstati, Ducha svatého, jehož poslal na svět, přijati a takto k blažené věčnosti víc a více se blížit. A právě k tomu vzbuzují je mocné výroční svátky a slavnosti, kteréž církev koná; kteréžto

slavnosti neustále se vracující a každoročně se opakující, zaujmají celý život jejich, vyzývají je, aby veškerý život svůj co jedno pásmo svatých dob považovali a je spolu nepřetržitě konající, všecken život svůj posvěcovali.

Však ale, aby církev při věřících došla účelu, na kterýž koná posvátný rok s veškerými svátky a slavnostmi jeho: třebať také, aby je věřící spolu s ní *náležitě konali*; tudíž:

1. *Mají věřící rok církevní s veškerými svátky a slavnostmi jeho spolu s církví a v duchu jejím konati a takřka jím duševní život svůj řídit i spravovati.* Protož mají zvláště o zasvěcených svátcích od práce odpočívati a s nerozděleným srdcem službám Božím obcovati a sice tím způsobem, jakového žádá duch posvátných služebností, kteréž se právě konají.

2. *Mají věřící rok církevní nábožně spolu konati.* Na ten cíl mají se do svatých dějin a tajemství, kteréž se jim právě v posvátných dobách živě připomínají, s celou duší vpraviti a ji takřka v ně ponořiti, vroucně a zbožně je rozjímajíce, k čemu dobrému a spasitelnému je vedou a vzbuzují, v životě svém uskutečňujíce a milostí, kteréž se jim tuto poskytují, vroucně se zúčastňujíce.

3. *Posléze mají věřící rok církevní a posvátné doby jeho stále a nepřetržitě spolu s církví konati.* Nebo jako se v roku církevním žádný posvátný čas nepočíná, lečby předcházející doba byla neminula, podobně nemají také věřící do žádné nové doby církevní nastoupiti, lečby předešlou náležitě vykonali; tudíž každá přítomná doba posvátná má v nich uskutečniti a způsobiti to, čemuž učí a vzbuzuje, co spasitelného působí a poskytuje, a sice prvé nežli do nové doby církevní nastupují. Kdo v adventní čas ku příští Páně náležitě se nepřipravil, v téhož duši o vánocích nemůže Božský Vykupitel duchovně se zroditi; kdo pak v postě s Kristem hříchu nezemřel, nemůže o velikonoci s ním k novému životu povstati; a kdo s ním opravdu nepovstal, nemůže o letnicích svatého Ducha jeho přijati a Duch svatý nemůže v něm příbytek svůj vzíti; a v kom Duch svatý nepřebývá, téhož života nemůže posvětit, a takový nemůže utěšeně patřiti ke krajinám věčnosti a pomníti na poslední soud, kterýž církev ke konci posvátného roku věřícím připomíná.

Blaze tomu, kdo takto spolu s církví v duchu jejím nábožně a nepřetrženě rok církevní za rokem koná. Ten v pravdě „vykupuje čas“ (Efez. 5, 17.), a u prostřed proměn věku drže se pevně toho, což se nemění a nikdy nepřestává, započíná již zde trávit život věčnosti. Rok za rokem mu plyne co

pásmo svatých dob a vznešených památek — a každý rok jest mu rokem milosti a spasení. A když posléze mu vyplyne veškerý život, kynce mu blahá věčnost, kdež slaviti bude věčný svátek — svátek života věčného.

II. O posvátných dobách zvlášť.

§. 76. N e d ě l e.

Neděle jest první den v týhodnu, kterýžto den světi svatá církev již od času apoštolských co památní den nejsvětější Trojice Boží.

Běře pak neděle co den sváteční *původ a počátek* svůj již v *starém zákoně* na počátku světa, kdež ustanoven byl sedmý den neb sobota za den sváteční. „Neb, jak vypravuje písmo svaté, Bůh dokonav dne sedmého dílo své (stvoření světa), odpočinul dne sedmého ode všeho díla, kteréž byl dělal. I požehnal dni sedmému a posvětil ho.“ (I. Mojž. 2, 2. 3.) Později pak na hoře Sinai ten den opětně světiti prikázal, řka: „Pomni, abys den sobotní světil. Šest dní budeš pracovati a dělati všecka díla svá. Sedmého pak dne sobota Hospodina Boha tvého jest. Nebudeš dělati žádného díla v něm, ty i syn tvůj i dcera tvá, služebník tvůj i děvka tvá, i hovado tvé, i přichozi, kterýž jest v branách tvých. Nebo v šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, i moře, i všecko, což v nich jest, a odpočinul v den sedmý: protož požehnal Hospodin dne sobotního a posvětil ho.“ (II. Mojž. 20, 8—11.)

Křesťané na počátku spolu s židy světili den sobotní; však již za časů apoštolských počali světiti *první den po sobotě*, t. j. nynější neděli, kterýžto den *pak výhradně* světili; dílem a hlavně proto, že v ten se sběhly nejznamenitější udalosti z vykupitelského díla Kristova, totiž z mrtvých vstání Páně a seslání Ducha svatého, dílem také proto, aby se různili od židů při svých službách Božích.

An tedy židé v den sobotní konali památku dokonání stvoření světa, slaví křesťané v neděli památku ukončení nového stvoření, totiž vykoupení světa, kteréž z mrtvých vstáním Páně a sesláním Ducha svatého ztvrzeno a dokonáno jest. A protož sluje neděle také *dnem Páně* (dies Dominica); poněvadž v ten den sláva Boží nejjasněji a zvláštním způsobem se objevila a poněvadž ten den zvláště a výhradně Pánu a službě Boží má se zasvěcovati.

Podlé toho jest *každá neděle*: den památní stvoření světa od Otce, vykoupení pokolení lidského skrze vzkříšeného Syna Božího, a posvěcení člověka skrze Ducha svatého — tudíž jest neděle slavný den nejsvětější Trojice Boží; a protož není v ten den nikdy

půst, a nepřipadali naň nějaká přednější slavnost, říká se praeface o nejsvětější Trojici Boží, v nížto se tajemství toto vykládá a velebí.

Ostatně pak tím, že svatá církev neděli světi a věřícím ji světití velí, *rozvrhuje celý rok na týhodny a posvěcuje jich*. Poněvadž ale jednotlivé týhodny v posvátné doby roku církevního padají, běře i neděle sama zvláštní ráz a povahu dob těchto, v které připadá a dle kterých se nazývá. Tudíž světi se hned méně, hned více radostně dle zvláštní povahy doby církevní, podlé kteréž se také řídí: introit, kolekty, epištola a evangelium a modlitby před a po obětování a po přijímání.

Katolickému křesťanu přísluší v den nedělní *od práce odpočívati a celé mysli své k Bohu a k nebeským věcem pozdvihnouti*. Na ten cíl má dle příkázání církevního *službám Božím obcovati*, mimo to i *domácí pobožnost konati*: rozjímati pravdy svatého náboženství, uvažovati skutky Boží a čítati duchovní knihy, pak i prokazovati bližnímu skutky milosrdenství a lásky bratrské.

Kde se neděle světití zanedbává, tuť dojísta brzy se dostaví nevědomost svatého náboženství, surovost a rozpustilost mravů, pak i bezbožnost a bohaprázdnost, což mívá v zápětí zpoustu a bídu tělesnou i duševní. Protož církev nesvěcení neděle vždy za těžké provinění pokládala a nezřídka i kletbou církevní je trestala.

Poznamenání. I všední dny téhodnu posvěcuje církev tím, že je činí dny památními vykoupení Kristova a vyvolených Božích; jakož: *čtvrtek* jest den památní ustanovení nejsvětější svátosti oltářní; pak pod večír zde onde po „Anděl Páně“ zvonem připomíná se zármutek a úzkost Páně na hoře olivetské. *Pátek* jest den památní smrti Kristovy, protož o třetí hodině odpolední, kdež Kristus Pán ducha vypustil, se zvoní. *Sobotní* pak den jest zvlášť k počtě Rodičky Boží věnován; ba i *každý všední den* jest památkou nějakého svatého neb svěťice Boží posvěcen, pro upamatování, abychom přilíli nepohříželi srdce svého v péči a starosti pozemské, alebrž i při denní práci své spasení duše na zřeteli měli dle příkladu svatých a vyvolených Božích.

I. Posvátná doba vánoční.

§. 77. Význam a trvání doby té.

Posvátná doba vánoční představuje nám *neskončenou lásku Boha Otce nebeského*, kterouž nám projevití ráčil, že *poslal Syna svého jednorozeného na svět*, kterýž přijav člověčenství na se, zrodil se a živ byl pro naše spasení. Připomíná a obnovuje se nám

živě v posvátné době této *zaslibení přístí, vtělení a narození Páně, jakož i jeho mládí a z části učitelský úřad.*

Doba ta *počíná* s první nedělí adventní a *dokonává* se s poslední nedělí po zjevení Páně. *Středem* jejím jest slavnost *vánoční* s oktávem, kterouž co čas přípravní (předhodi) *předchází advent*, a co *pohodí* následují neděle po zjevení Páně.

A. Advent.

§. 78. Význam a účel jeho.

Jakož v říši přírody slunce nebeské vycházejíc, neobjevuje se hned v celém lesku svém; abrž zprvu se svítá, pak předchází ranní zoře, takřka oko lidské připravujíc na zlaté paprsky sluneční: podobně i slunce spravedlnosti, Božský Vykupitel, byv již v ráji pokolení lidskému zasliben, nepřišel hned; abrž teprv po čtyrech tisících let. Lidé zajisté měli se připravovati na jeho přístí. Měliť jsou totiž poznati svůj hříšný stav a duševní bídu z něho plynoucí, jakož i nedostatečnost k zpomožení sobě samým; odkudž pak měli poznati, že jim Vykupitele jest potřebí, po něm srdcem dychtivě toužiti a pokáním ku přijati ho se připravovati. Z druhé pak strany mělo se v té době i vykoupení kleslému pokolení lidskému chystati. A protož bylo zaslibení Messiáše patriarchům vždy určitěji opětováno, pak i skrze proroky čím více se blížil čas přístí jeho, vždy jasněji a určitěji předpovídáno, až pak konečně po čtyrech tisících let Jan, předchůdce Páně, prstem naň ukázal, řka: „Eyhle Beránek Boží!“ (Jan 1, 29; Mat. 3, 2.)

Doba této přípravy ku přístí Božského Vykupitele představuje a obnovuje se po čtyry neděle adventní, předcházející slavnost narození Páně.

Slovo pak advent pochodí od latinského „adventus“, což znamená tolik co přístí (Páně). *Přístí Páně* však jest nám *trojí*: a) *první* zajisté *viditelné v těle*, sběhlo se, když Kristus Pán vtěliv se na svět, v Betlémě Judově se narodil; b) *druhé neviditelné čili duchovní*, tehdaž bývá, když k nám prostředkem milosti své vchází a v srdci našem (duchovně se zrodív) přebývá; c) *třetí pak poslední slavné přístí Páně* bude, když přijde v den soudný v slávě Otce svého soudit živých i mrtvých.

Aby tedy první jeho přístí nebylo na nás zmařeno, třetí pak, když co Soudce přijde, nebylo nám k odsouzení a k zahynutí věčnému: třebať aby Kristus duchovně v srdce naše přišel a milostí svou v něm přebýval. Však ale Kristus nemůž přebývati v nepravém a hříšném srdci; a protož koná církev adventní čas:

abychom totiž po Kristu Božském Vykupiteli toužebně dychtili a srdce své ku přijetí jeho kajcností a vroucí zbožností přichystali.

Však i příroda sama v našich krajinách souhlasí s duchem církevní doby této. Neb posvátný čas adventní padá v dobu pozdního podzímku a zimy, kterouž se dobře vyobrazuje trudný stav veškerého pokolení lidského před Kristem i jednotlivců, bez Krista v hříchu a nevěře pohřížených. Země zajisté v dobu adventní, jsouc od slunce nejvíce vzdálena, jest zbavena vši okrasy své, a veškerá příroda zimou ztuhlá odpočívá jako v hrobě, přikryta jsouc korou ledovou. Dni té doby jsou krátké a pošmourné, noci pak dlouhé a zimavé, nebesa jsou zasmušilá, a paprálky sluneční bez tepla. V této temnosti a ztuhlosti příroda takřka touží po novém životě.

A v podobném stavu nalézalo se veškeré pokolení lidské před příchodem Vykupitele. Jsouce odvráceni od Boha, zbaveni paprálků jeho milosti, ztuhlí v nevěře, pověře a bezbožnosti, seděli jsou národové v temnosti a stínu smrti. Dlouhá takřka noc a temná panovala, činíc život strastný a trudný.

Potomci Adamovi víc a více se porušovali, až pak mravní zkáza dosáhla takového stupně, žeť veškeré člověčenstvo mimo Noe a rodinu jeho potopou zahlazeno bylo. Však i potom opanovala modloslužebnost větší část pokolení lidského, takže i nejosvícenější národové pohanští (Řekové i Římané) upadli v ohavnou modloslužebnost, kteráž měla v zápětí neznámost nejdůležitějších pravd, zpoustu mravu, bezbožnost pak i bídu tělesnou i duševní. Následkem toho ozývala se v srdcích lepší části lidí touha po vyšším poučení a napravení bídného stavu tohoto; jakž z husta spatřiti lze u pohanských mudrců a básníků, kteréž svatý Justin a Augustin nazývají proroky pohanův.

A v podobném stavu nalézá se posud každý, kdož od Krista myslí se odvrátiv, nepřijal ho v srdce své. Duše takového hříšníka jest takřka ztuhlá, rozum vášní zatemněn, srdce jeho jest zpustlé a duch jeho nemá jasného světla pravdy nebeské; vůbec stav jeho podobá se trudnému a zoufanlivému stavu, v kterémž se nalézal nevěřící Tomáš, prvé než Pán přišel, a zapudiv pochybnost jeho, jej přivodil k pevné a utěšené víře. (Jan 3, 36.) Takovému nezbyvá nic, leč aby následuje hlasu církve, v duchu jejím konal svatý adventní čas, a takto se stal způsobilým a hodným, aby Božský Vykupitel vstoupil v srdce jeho, a milostí svou v něm se takřka zrodil, jej k novému, lepšímu životu přivodil.

§. 79. Způsob konání času adventního v církvi.

Aby církev věřící *k pravé kajcnosti a k vroucí toužebnosti po Vykupiteli* podnítila a je takto k příští Páně hodně připravila: k tomu směřuje všecen způsob, kterýmž církev koná posvátný čas adventní. Na ten cíl a konec:

1. *Zapovídá* církev po celý adventní čas *všeliké hlučné veselí a plesy*, tudíž i *svatební veselí*, poněvadž se s tichou skroušeností a kajcností doby této neshodují. Na opak *ustanovuje častější posty* na znamení smutku a ku povzbuzení věřících ku pokání. Posty tyto jsou v rozličných diécesích rozličné.

2. Užívá církev při nedělních službách Božích *rouch modré barvy*, barvy to smutku a kajcnosti; též se nezpívá při mši svaté *Gloria*, aniž *Te Deum laudamus*; neboť jsou to radostné chvalozpěvy.

3. K těmž cíli také *směřují epístoly a evangelia*, kteréž se čítají po čtyry neděle při službách Božích.

V epistolách vzbuzují se věřící, aby povstali ze sna hříšného a svatě obcovali, vědouce Pána býti blízkého. V evangelium pak první neděle adventní připomíná se poslední soud Páně, v němž se vynese ortel zahynutí všem, jenž se s Kristem nesjednotili, abychom pamětlivi jsouce posledního příští Páně, hodně se připravili k památce jeho prvního příští. Druhou a třetí neděli adventní ukazuje církev na Krista co na zaslíbeného Božského Vykupitele, jenž má uléčiti choré pokolení lidské. Čtvrtou pak neděli adventní posléze napomíná věřící s Janem, předchůdcem Páně, aby připravovali cestu Páně, tudíž aby odstranili všechny překážky, kteréž by mohly brániti Vykupiteli, aby v srdce naše vstoupil.

4. Zhusta koná se také pobožnost „*roráte*“ řečená. Jest to mše svatá, tak zvaná od „*roráte*“, s kterýmž slovem introit její počíná, a čímž prorok Isaiáš touhu svou po příští Messiášově pronáší, volaje: „Rosu dejte nebesa s hůry a oblakové dštěte spravedlivého; otevři se země a vypuť Spasitele.“ (*Rorate coeli &c. Isai. 42, 8.*) Koná se pak tato mše svatá záhy z rána ještě za tmy, čímž se temnost věku starého vyobrazuje; chrám pak jest jasně osvícen, na znamení světla Krista Pána, kteréž přístím svým nám rozsvítil. Mši svatou obyčejně předcházejí zpěvy, v nichž se touha a volání svatých otců starého zákona po Vykupiteli připomíná („*Ejhle Pán přijde atd.*“, „*Rosu dejte*“ atd.), pak následnje modlitba, v kteréž se připomíná tajemství vtělení Páně co vyplnění touhy starého zákona. Po tom se koná mše svatá, kdežto v epístole se připomíná proroctví Isaiášovo o početí a narození

Páně (Isai. 7, 10—15); jehožto vyplnění svaté evangelium vypravuje, zvěstujíc Marii Pannu co vyvolenou matku Boží. (Luk. 1, 26. 38.)

Abychom čas adventní spolu s svatou církví a v duchu jejím konali: třebať bychom chovali u vnítř podobné smýšlení a city, jakovéž před tělesným příchtem Páně srdce lidská naplňovaly; totiž bychom i my svou hříšnost a nedostatečnost uznávali, k pokání a kajicnosti se vzbuzovali, srdcem po Božském Vykupiteli se roztoužili a ku přijetí Ho, svátostí pokání a oltářní hodně se připravili. K témuž cíli sluší podál hluku světského v modlitbách, častém postu a v tiché sebranosti myslí svatý čas adventní trávití, zvláště pak vroucně rozjímati: čím svět byl před příchtem Božského Vykupitele a čím bychom posud i my byli, kdyby nepřišel, a čím jsme bez něho zbaveni jeho milostí!

§. 80. Svátek nepoškvrněného početí panny Marie.

Připravujíc svatá církev v adventním čase věřící na slavnost narození Božského Vykupitele, koná také památku té, z kteréž se narodil tento Vykupitel — totiž Marie Panny; kterážto, započínajíc pozemský život svůj, co dennice předcházela vycházející slunce spravedlnosti Krista Pána, zvěstujíc světu blízké příchty jeho.

Na ten cíl koná církev *slavnost nepoškvrněného početí Rodičky Boží*, slavně osvědčujíc víru svou: že *Maria panna hned v prvním okamžení pozemského života svého, v němž byla počata z obzvláštní milosti Boží a pro zásluhy Ježíše Krista, Spasitele pokolení lidského, ochráněnou zůstala od všeliké skorny hříchu prvotního.*

A v pravdě neslušelo, aby jediné chvíle toliko hříchem poškvrněna byla ta, jenž měla počítí a poroditi Božského Vykupitele, původce svatosti, a kteráž pozdravena byla od anděla slovy: „milosti plná“. Tudíž, jak tvrdí svatý Bernard, Pán „takovou sobě chtěl matku způsobiti aneb raději takovou sobě vyvolil, kteráž by přislušela jemu.“

Protož dobře píše o ní svatý Augustin: „Je-li o hříchu řeč, vyjímám nejblahoslavenější Pannu Marii; neboť ta, kteráž za hodnou uznána byla, počítí a poroditi toho, jenž, jakž všem známo, žádného hříchu neměl, muselať zajisté více milosti obdržeti, aby nad hříchem povšechně svítěziti mohla.“ (Lib. de nat. et grat. c. 36.)

Služby Boží toho dne vyznačují, že se koná zvláště počta nepoškvrněné Rodičky Boží. V *introitu* se pozdravuje Maria Panna co Rodička velikého krále. V *epistolě* obrací se na Marii Pannu slova knihy přísloví: „Hospodin vládl mnou na počátku cest svých, prvé než byl co učinil od počátku.“ (8, 22—35.) Tím se připomíná vznešené povolání Marie již od věčnosti v radě Boží usta-

novené. V *evangelium* pak vypisujícím knihu rodu Ježíšova, ukazuje se, jak Maria Panna úloze své dostála, anto se dí: že z Marie se narodil Ježíš, jenž slove Kristus.

Slavíc tento den církev svatá, představuje všem vyznavačům Kristovým *Marii pannu co vzor neporušené čistoty srdce*, jehož mají následovati. Zvláště pak *mlddež křesťanská* má přičiňovati se a za to denně vyzývá Rodičku Boží, by na přímluvu její Bůh té milosti jí popřál, aby nevinnost duše, kterouž na křtu svatém obdržela, bez porušení zachovala. Tať zajisté jest její nejkrásnější ozdobou a okrasou, činíc ji způsobnou k vyššímu povolání na zemi a hodnou věčné blaženosti na nebi. Nebo, jakž dí Božský Vykupitel, toliko ti, kdož čistého srdce jsou, Boha uzří.“ (Mat. 5, 8.)

B. Vánoce.

§. 81. Hod Boží vánoční a význam jeho.

V plnosti času, když potřeba Vykupitele byla svrchovaná a touha po něm vroucí, a když veškerí národové dle vůbec rozšířených proroctví přísti Messiáše očekávali, seslal Bůh Syna svého jednorozeného, jenž se vtělil, počat jest z Ducha svatého a narozen z Marie panny v Betlémě. Tuto *radostnou památku přezádoucího vtělení a narození Páně připomíná a obnovuje církev o vánocích* (Vešňnachten); kteréžto slovo znamená tolik co svatá noc, noc totiž narozením Páně posvěcená.

Aby lid křesťanský v tiché pobožnosti a střízlivosti se chystal ku přivítání vtěleného Spasitele, koná se *předcházející den* (vigilie) *půst*, kterýžto den se nazývá *štědrý den*; poněvadž se nám v ten den ukázala v nejjasnějším světle štědrost Svrchovaného, darovavši nám drahého Vykupitele. Dobře také v ten den *připomíná* církev *první rodiče Adama a Evu*. Stojit tu zajisté prýní Adam vedlé druhého Adama, Krista, na význam: „že jako skrze jednoho člověka (prvního Adama) hřích na všechny lidi (přišel) k odsouzení, tak i skrze jednoho (druhého Adama) spravedlivost (milost) na všechny lidi přišla k ospravedlnění života.“ (Řím. 5, 10.)

Však i *příroda* v podobě své, kterouž na se běře, *shoduje se s radostnou slavností vánoční, právě jakoby chtěla ji spolu konati*. Krátce před tím byl den nejkratší, a slunce stálo nejnižěji. Odtud pak počíná výše a výše vstupovati, světlo roste, dne přibývá, noci se krátí, a veškerá příroda jako budíc se ze sna zimního, pílí k novému životu. Tak vstoupil druhdy Kristus, slunce spravedlivosti, v temnost, v kteréžto před ním národové trvali. S narozením jeho skončila se dlouhá noc nevědomosti, bludu a nepravosti,

jenž spočívala nad národy. Od té doby pak, co přišel Vykupitel na svět, obrátil se stav člověčenstva. Noc, v kteréžto se zrodil Božský Vykupitel, stala se svítáním nového dne a počátkem nového osvětleného věku.

A podobný účinek působí narození Krista Pána v srdcích věřících, kdež se uhostil zrozený Vykupitel milostí svou. I tu počíná nový utěšenější život. Světlo víry nebeské počíná osvětlovati rozum vášněmi zatmělý a zaslepený; paprsek milosti počíná zahřívati studené, Bohu a ctnosti odcizené srdce, ledová kůra zatvrzelého srdce hříšného počne tátí, hříšné vášně a náklonnosti prchnou a Duch svatý vchází v duši a s ním radost, utěšenost a pokoj nebeský.

§. 82. Způsob, jakým se slaví vánoce v chrámě i po domácku.

Vánoční slavnost, jakožto slavnost radostná, jeví se v chrámech při službách Božích i po domácku.

V chrámech zajisté pronáší církev radost svou nad narozením Božského Vykupitele tím, že opět ozývá se při službách Božích radostné Gloria, kteréž pěli duchové nebeští na luzích Betlémských při narození Páně; též se prozpěvuje opět „Te Deum laudamus“; kněží pak v rouchu bílé barvy, barvy to radosti a plesu, přistupují k oltáři a konají služby Boží.

Že však jest *xplození Syna Božího troji*: první od věčnosti z Otce, druhé z Marie panny časně, třetí pak duchovní v srdcích spravedlivých: slavívá církev tajemství toto *ve třech mších*, kteréž toho dne každý kněz sloužiti může, a sice:

1. *První mše svatá půlnoční čili jitřní* (Mette, Christenmette oder Engeltamt) slouží se o půl noci, jakožto v dobu, v kterouž se narodil Kristus Pán. V této mši *oslavuje církev tajemství časného zrození Syna Božího* v plnosti času vtěleného v Nazaretě, pak narozeného v jeskyni blíž Betléma. Proto se vypravuje v evangelium této mše svaté narození Páně, kteréž andělé pastýřům zvěštovali. (Luk. 2, 1—14.)

2. *Druhá mše svatá* (Sirtenamt) slouží se na úsvitě. V ní se koná *tajemství duchovního zrození* Vykupitele, když totiž milostí svou vchází v srdce spravedlivých a v něm s požehnáním svým přebývá. Proto se vypisuje v svatém evangelium zjevení Páně pastýřům jakožto prvotinám spravedlivých. (Luk. 15—20.)

3. *Třetí mše svatá koná se slavně* za bílého dne (Sochamt). Tuto se koná *tajemství věčného xplození Syna Božího* od Otce;

kterýž co druhá Božská osoba od věčnosti pochází od Otce; což se vypravuje v evangelium této mše svaté, kteréž počíná: „Na počátku bylo Slovo (Syn Boží) a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo.“ (Jan 1, 1.)

Však i *po domáčku* jeví se všudy radost vánoční.

V tento den co den radostný jest dovoleno *požívatí masitých pokrmů*, byť i v pátek připadal.

Dítkám však, jenž v nedospělosti své posud nemohou pochopiti ani si představití, jak mnoho duchovního užitku z narození Kristova světu pošlo, a jak velice máme příčinu z toho se radovati, *dávají se dárky*, jakoby Ježíš zrozený sám je s nebe přinesl a jim nadělil, kterýž dojista jest příčina a původce této radosti.

I vánoční strom, kterýž zde onde *se staví*, připomíná na strom rajský, z kteréhož požívající první rodiče proti záповědi Páně kletbu na se a na své potomstvo uvalili, kteréžto kletby od zrozeného Vykupitele skrze dřevo kříže osvobození byli. Svíce, jenž zdobí strom vánoční, připomínají duchovní světlo pravdy a milosti, kteréž s Kristem Pánem světu vzešlo. Dárky, jenž na něm visí, vyobrazují trefně štědrost Páně, kteráž se nám v jeho narození ukázala, jakož i utěšené ovoce vykoupení jeho.

Jesličky pak, kteréž zbožní křesťané dle příkladu svatého Františka z Assisi o vánocích staví, představují živě a dojmavě narození Páně a radost vánoční.

Chtíce vánoce v duchu církve svaté konati, sluší, bychom o *šlledrý den* v *tiché pobožnosti a střízlivosti* k hoďu Božímu se chystali, aniž sebe obtěžovali nestřídmostí. V den pak *hoďu Božího*, jakoby stojíce u jesli narozeného Vykupitele a z jeho narození se těšíce, máme *vrouci díky vzdávati Otci nebeskému*, jenž nám seslati ráčil Božského Vykupitele; též i *Synu Božímu*, jenž pro spasení naše tak hluboce se snížil; zároveň i *jemu se cele obělovati*, a v pokoře a trpělivosti jeho následující, připraviti mu v srdci svém hodný přibytěk, kterýž by naplnil svým požehnáním a pokojem nebeským.

Konečně pak radující se s *štědrosti a lásky Boží*, máme i *k chudým bratřím šlledrými býti*, aby naše radost dokonalá byla, my pak vděční byli k Spasiteli, jenž, což jsme učinili nejmenšímu, považuje tak, jakobychom to jemu učinili. (Mat. 25, 45.)

C. Pohodí vánoční.

§. 83. I. Oktáv narození Páně.

V dobu tu hned po narození Páně připadající konají se bezprostředně následující svátky:

1. *Zasvěcený svátek svatého Štěpána, prvomučeníka, jakožto prostřední svátek vánoční.* Den tento úmrtí svatého Štěpána, jenž první pro víru Kristovu mučnickou smrt podstoupil, stojí co den zrození jeho pro nebe slušně hned vedle narození Páně. Kristus Pán zajisté přišel na svět, abychom se rodili pro nebe. Svatý pak Štěpán byl jest prvotinný těchto pro nebe zrodilých, kterýžto kráčeje za Kristem, s milostí jeho mučnickou smrt podstoupil a koruny nebeské dosáhl.

2. *Památný den svatého Jana evangelisty, kterýžto byl učeník, jehož Pán miloval, protože sluje také miláčkem Páně, a tudíž slušně připojuje se památka jeho k slavnosti narození Páně.* Nad to také vydával svědectví o Božství Kristovu, za kterouž příčinou nazývá se bohoslovcem (theologus).

Poznamení. V ten den světi se zde onde v kostele víno, při čemž se kněz modlívá: aby dobrotivý Bůh ráčil nás ode vši úhony těla i duše zachovati, a těm, jenž z tohoto vína pijí, časného požehnání uděliti a je k životu věčnému uvoditi. Pak je podává věřícím se slovy: „Přijímaš lásku svatého Jana!“ Upomínajíc totiž na hlavní povinnost, lásku totiž k Bohu i k bližnímu, jížto svatý Jan jest vzorem a kterouž až do pozdního věku svého slovy i skutky kázal.

Obyčej tento zakládá se na pověsti, že svatý Jan, když modloslužebník Aristodemus jemu přislíbil, že se obrátí na víru Kristovu, jestliže bez uškození vypije číši vína jedem porušeného, pamětliv jsa zaslíbení Kristova, opravdu číši tu bez větší pohromy vypil, požehnáv ji prvé znamením svatého kříže.

3. *Svátek mladátek, čili svatých nevinátek,* koná se na památku nevinátek, jenž již v útlíčkém věku pro Krista krev cedily, jsouce na rozkaz krutého Herodesa zavražděny. Památku tu koná církev v smutku, jakoby truchlila s jejich matkami nad smrtí jejich. Proto se užívá v ten den modré barvy a při mši svaté nezpívá se ani Gloria ani Alleluja.

Že pak tyto slavnosti těsně po narození Páně následují, má také svůj význam, kterýž záleží v tom: že Kristus Pán přišel na svět, aby vydal svědectví o pravdě; protože slavnost narození jeho provází co nějaké kómonstvo, památka těch, kteříž byli první vydali svědectví o Kristu a jeho pravdě; jakož: a) svatý Štěpán

co prvomučeník slovy i krví; b) svatý Jan, co jeden z nejpřednějších apoštolů Páně slovy i písmem; c) mladátka co první kvítka mučovníků krví svou.

§. 84. II. Slavnost obřezání Páně a nový rok občanský.

V oktávě, totiž osmý den po narození Páně, připadá *svátek jeho obřezání* (Festum circumcisionis, baš Ğest ber Bešĕnebung beš Ğerrn). Obřadu tomuto, kterýmž zrozený pacholík vešel do národu židovského a stal se účastným jeho práv a zaslíbení, podrobil se Pán Ježíš, aby nám dal příklad, jak i my platně stávajících zákonů poslušni býti máme. *Při tom nazváno jest jméno jeho Ježíš*, což znamená tolik co *Spasitel neb Vykupitel*, kterýmž jménem nazván byl od anděla, prvé než se narodil. (Luk. 1, 31; Mat. 1, 21); a kteréžto jméno jemu zcela příslušelo, neboť skutečně byl Spasitelem netoliko lidu israelského, alebrž i veškerého pokolení lidského *).

Tento den *zasvětili pohanští Římané*, co den nového roku občanského, domnělému bůžku války *Janusovi*, a to hrami a divadly rozpustilými, kteréž byly podnětem mnohých prostopášností a neřestí.

Církev až do pátého století konala ten den co den kající v modlitbách a postu, pak v šestém století, když již pohanství přestalo, snažíc se neplechám těmto přítrž učiniti, *vyznačila jej památkou obřezání Páně*; čímž posvětila i to, což zůstalo z pohanstva, totiž počátek nového roku. Nebo kdo o vánocích Božského Vykupitele v duši svou pojal a vedle vůle jeho srdce své obřezal, tomu dojistá nastal nový rok, rok totiž spasení. A tudy může křesťan vším právem se těšiti z nového roku občanského, započínaje ho s Kristem a v Kristu původci všeliké spásy.

Poznamenání. Poněvadž dobrý konec roku starého jest také dobrý počátek nového, *svolává se zhusta v svatevečer obřezání Páně věřící lid do chrámu.* Tuto žehná církev věrné své co rodinu Otce nebeského před oltářem Páně shromážděnou, a chvalozpěvem svatého Ambrože, „Te Deum“, atd. velebí Boha a vzdává jemu díky za prokázaná dobrodiní roku minulého.

*) K oslavení velebného jména Ježíš, v kterémžto jménu, jak dí svatý Pavel, má klekati každé koleno nebeských, zemských i pekelných (Filip. 2, 11.), jest ustanoven *svátek nejsvětějšího jména Ježíš*, připadající na druhou neděli po zjevení Páně. Ostatně pak ku počtě téhož jména modlí se církev litanií o jménu Ježíš, a zbožní křesťané užívají chvalitebného pozdravení: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“ Na kteréžto se nehodí trefnější odpověď než ta: „Až na věky Amen.“

Chtíce křesťanským způsobem započítí nový rok občanský, sluší, aby-
chom v předcházející *svatvečer* zpět *popočítali na minulý rok*, a uvažujíce ne-
sčíslných dobrodiní, kteráž jsme z ruky Páně brali, vroucí díky jemu vzdávali,
zároveň i poznávajíce viny, jimiž jsme Boha uráželi, jich srdečně litovali a
život svůj napravití pevně si předsevzali. Takto svlékše starého hříšného
člověka, a hříšné žádosti a náklonnosti obřezavše, myslí a duchem obnoveni,
co noví lidé máme s *novým rokem nový, lepší život započítí*, dle slov apoštola
národů: „Jestli kdo v Kristu nové stvoření jest, staré věci pominuly; hle, učí-
něno jest všechno nové.“ (II. Kor. 5, 17.)

§. 85. III. Slavnost svatých tří králů neb zjevení Páně.

Slavnost tato připadá 6. ledna a koná se s vigilií a oktavou.
Nazývá se pak „*zjevením Páně*“ (Epiphania Domini, Erscheinung des
Herrn), poněvadž se v ten den slaví památka udalosti z života
Páně, jimižto zrozený Vykupitel světa svou slávu zjevil. Jsouť
pak to hlavně *tři udalosti*: a) zjevení jeho mudrcům na východě;
b) oslavení jeho při křtu v Jordáně; a c) na svatbě v Káně
Galilejské, kdežto učiniv vodu vínem, „*zjevil slávu svou*.“

Církev řecká slaví v tento den *památku všech těchto tří zje-
vení*, pročež se také na památku křtu Páně před časy křest do-
spělých v tento den slavně konal; a k témuž cíli o vigilií voda
a sůl zvláště se světíla. Odtud se světívá v slovanských zemích,
jako v Čechách, posud voda, sůl a křída dle způsobu řecké
církvě, kterýž obyčej bez pochyby od svatého Cyrilla a Methoda
zaveden jest. Vody této ale neužívá se ke křtu, nýbrž co vody
svěcené ke kropení.

Západní církev latinská obrací v tento den téměř výhradně
zřetel věřících na zjevení, jež se stalo mudrcům na východě, v kte-
rémž se Kristus Pán objevil, co Vykupitel celého světa, židů i
pohanů; an jako prvé skrze pastýře židy, tak i tuto skrze mudrce
od východu pohany povolal do církve své. Jest to tedy také
slavnost povolání národů do církve.

Poznamení 1. Poněvadž dle starého podání mudrci ti to od východu
byli králové (totiž knížata šťastné Arabie) a to dle darů v počtu tří, nazývá
se slavnost tato svátkem tří králů, jižto se (v 14. věku) jmenují: Kašpar, Me-
lichar a Balthasar; představující v obrazech tři kmeny pokolení lidského, totiž:
rod Semitův, Chamitův a Jafetitův; čímž trefně povolání všech národů do
církve se vyznačuje. Důmyslně připomíná se to v Římě též tím, že se tam
v ten den máe svaté od kněží rozličných národů konají též rozličnými jazyky.

Poznamení 2. Panující podnes obyčej *psaní nového roku a jmen tří
králů křídou tříkrálovou na dveřích* o vigilií pochází odtud, že druhdy občan-

ský rok tímto svátkem počínal. Chodívali pak druhdy a v mnohých zemích chodí posud v týž den duchovní pastýři s zpěváky po domích osadníků, žehnajíce příbytky tyto modlitbami a zpěvem, odkud koleđa (kalendae) počátek bere, jakáž, když později rok nový o vánoci počínal, o vánocích se konala.

V ten den mají katoličtí křesťané Bohu *vrouci díky vzdávati* za to, že je z pohného milosrdenství svého ku Kristu a ve světlo jeho víry povolal. Že ale posud mnozí židé i pohané v temnostech bludu a v stínu smrti sedí, sluší ovšem modlití se za ně, aby i je Pán do lůna církve své povolati a světlem svatého evangelium osvítiti ráčil. Jako se klaněli mudrcové, podobně mají křesťané *Kristu se klaněti a jemu oběťovati dary*, a sice: zlato čistého srdce, kteréž u Boha má velikou cenu, kadidlo modlitby zbožné, jakováž vstupuje před obličej Boží, pak i myrrhu pokory a mrtvení sebe samého, která chrání duše od porušení.

§. 86. IV. Slavnost obětování Páně čili hromnic.

Slavnost tato, připadající druhého února, *má dvojí stránku*. Představuje totiž *očišťování Marie panny i obětování Krista Pána* co prvorozeného v chrámě.

Nebo dle zákona Mojžíšova bylo přikázáno, aby žena, porodivši pacholika, po čtyřicet dní od jeho narození do chrámu nechodila a žádné věci svaté se nedotýkala; čtyřicátého pak dne do chrámu všedši a obět — totiž beránka, neb byla-li chudobná, dvě holoubátek neb hrdliček obětovavši, očištěna byla. Za tou příčinou i Maria, ač co čistá panna nepotřebovala očišťování, přede u pokore, jsouc poslušna zákona, když se naplnili dnové očišťování jejího (40 dní) do chrámu k očišťování šla; odkudž slavnost tato sluje očišťování Marie panny (Festum purificationis, *Ľest Mariä Reinigung*).

Podobně zákonem ustanoveno jest, aby všecko prvorozené Hospodinu posvěceno, t. j. jemu obětováno bylo, na věčnou památku, že Bůh zachoval prvorozenstvo Israelských, an pobil všecko prvorozené Egyptských, když vyvedl Israele z utiskování Faraonova.

Poněvadž ale celé pokolení Levi k službě Hospodinově výhradně ustanoveno bylo, mohl se prvorození obětí vyplatiti. Protož i Maria a Josef nesli Ježíše do chrámu, aby Ho postavili (co obět) před Pánem a dali zaň obět. Odtud slove slavnost ta obětování Páně (Präsentatio Domini, *Darstellung beš Ľerrn im Tempel*).

Při této příležitosti byl Kristus Pán v chrámě poznán od bohabojného kmeta Simeona, jemuž dáno bylo zaslíbení, že neumře, leč by uzřel Spasitele. Vida tedy Spasitele, vzal jej radostně na

lokty své a jako se světem se louče, v prorockém nadšení zvolal: „Nyni propouštíš služebníka svého, Pane, podle slova svého v pokoji; nebo viděly oči mé spasení tvé, kteréž jsi připravil před obličejem všech lidí: *světlo k zjevení národům a k slávě lidu svého israelského.*“ (Luk. 2, 29—32.)

Poněvadž Simeon nazval Krista Pána „světlem k zjevení národům“, jakž se potom Kristus Pán sám nazval, *světí církev téhož dne svíce, s kterýmiž koná slavný průvod.* Tímto obřadem snažila se církev zapuditi *pohanské pověry*, řečené Februalia čili Lupercalia, kteréž se konaly v měsíci únoru, kdežto pohané s horřivými pochodněmi slavné průvody činili, vyobrazující tím báječnou Céres, hledající dcery své Proserpiny od Plutona unešené.

Koná pak se slavnost tohoto dne následujícím způsobem:

1. *Zprou se světí voskové svíce*, jimiž se vyznačuje Kristus a světlo víry jeho. Úmysl toho zvláštní pronáší se v modlitbách, kdež prosí kněz: aby Bůh svíce tyto na přímluvu Marie panny k zdaru těla i duše žehnati a jich posvětití ráčil, aby jakož rozžaté viditelným ohněm noční temnosti zapuzují, srdce naše neviditelným ohněm, totiž světlem Ducha svatého osvícená, od všeliké slepoty nepravosti zproštěna a temností neřestí byla zbavena; bychom ozáření tímž světlem Ducha svatého, jako Simeon v pravdě jej poznali, věrně milovali, a ohněm svaté lásky rozníceni jsouce, k němu, světlu neskončenému, dospěli, a ve svatém chrámu slávy jeho jemu se představití mohli.

2. *Na to se rozdávají tyto svíce pokropené a okouřené*, při čemž se prozpěvuje zpěv, který zpíval Simeon, maje Krista na rukou, (Luk. 2, 29—32.) Na to se koná krátká modlitba: aby Bůh propůjčil, bychom, což ze vnitř ctíme, u vnitř skrze světlo jeho milosti dosáhli.

3. *Následující pak průvod kněze a lidu s rozžatými svícemi* těmito vyobrazuje cestu Marie panny, kterou konala s Ježíšem do chrámu, jakž to vyznačují antifony, kteréž při tom se prozpěvují.

Poznamenaní. Svíce tyto svěcené slují také v Čechách a na Moravě hromnice, poněvadž je lid v čas hromobití při modlitbě pálí. Dávají se též umírajícím do rukou, čímž se značí, že Kristus věrných svých v hodině smrti neopouští a ty, kteří za živa chodili v světlo víry jeho, uvede po smrti v světlo života věčného.

Křesťan má v tento den, jsa v duchu církve přítomen při službách Božích a maje hromnici v rukou svých, *Krista Pána co pravé světlo života svého uznati*, po něm toužiti a jej prositi, by denně víc ducha jeho osvětloval. Konaje pak procesí, má v témž duchu kráčet, s jakým se do chrámu ubírala

Rodička Boží, ježto v pokoře a v poslušnosti Syna svého Hospodinu za obět položila. Konečně pak pamětliv jsa, že i jej dle příkladu Rodičky Boží matka v chrámě Pánu obětovala, *mlát se celý Bohu v obět vydati*; aby, když jednou večer života jeho se přiblíží, s zbožným Simeonem utěšeně zvolati mohl: „Nyní, Pane, propouštíš služebníka svého v pokoji; nebo viděly oči mé spasení tvé.“

§. 87. V. Neděle po zjevení Páně.

V řadě neděl, jenž následují po zjevení Páně, *připomíná* církev *mladistvý věk* a z části *učitelský úřad* Páně.

Aby ušel Kristus Pán ukrutnosti Herodesovy, *utekl* s ním Josef na rozkaz Boží *do Egypta*, odkudž pak po smrti ukrutníka *navrátil se do Nazareta*, kdežto Ježíš bydlel a trávil mladistvý věk svůj. (Mat. 2, 13—23.)

V *první neděli* po zjevení Páně připomíná se v svatém evangelium *Ježíš co dvanáctiletý pacholík*, jenž při slavnosti velikonoční pomeškal v chrámě mezi učiteli, poslouchaje jich a otazuje se jich, tak že se děsili všickni nad rozumností a odpovědmi jeho. Pak sestoupiv s rodiči do Nazarétu, byl poddán jim a prospíval moudrostí, věkem a milostí u Boha i u lidí. (Luk. 2, 42—52.)

Dosáhnuv pak *třicátého roku věku*, kdežto dle tehdejšího práva mohl jiné vyučovati, *započal učitelský úřad*. K těmž cíli vyvolil sobě, podle tehdejšího způsobu, dvanáctero apoštolů, kteréž cvičil a s nimižto chodil po veškeré zemi, hlásaje všudy slova nebeské pravdy.

K potvrzení Božského seslání svého a k získání si víry a důvěry u lidu, konal mnohé *divy a zázraky*. Počátek divů těchto — *proměnění vody ve víno*, na svatbě v Káně Galilejské, ku potvrzení učeníků ve víře — vypravuje církev svatá v evangelium na *druhou neděli* po zjevení Páně. (Jan 2, 1—11.)

Třetí pak neděli vypravuje se v svatém evangelium *očištění malomocného*, co vyobrazení očištění pokolení lidského od malomocenství hříchu, pak i *uzdravení služebníka setníka* pohanského, jehož víra v Krista co Syna Božího se tu za příklad staví. (Mat. 8, 1—13.)

Čtvrtou pak neděli v evangelium, kdež se vypisuje *utišení bouře* na moři, ukazuje se býti Kristus *Pánem přírody*. (Mat. 8, 23—27.)

Pátou a šestou neděli se představuje Kristus Pán co *nebeský učitel*, vyučující v podobenstvích tajemstvím Božím; a sice: v podobenství o pšenici a koukoli učí Pán Ježíš, odkud pochází blud a nepravosti a vůbec hřích v církvi, proč snáší Bůh zlé, a který

bude konečný osud spravedlivých a nepravých. (Mat. 13, 24—30.) V podobenství pak o zru^o hořčičném a o kvasu předpovídá Kristus Pán rozšíření a vzrůst království jeho po světě a duchovní moc a působení jeho u vnitř duše. (Mat. 13, 31—35.)

II. Posvátná doba velikonoční.

§. 88. Význam a trvání doby té.

V posvátné době velikonoční *představuje církev neskončenou lásku Syna Božího, jenž utrpením a vzkříšením svým dokonal veliký skutek vykoupení lidského*; pak vstoupiv na nebesa, navrátil se k Otci, aby tamto byl prostředníkem našim. (Jan 3, 16.) *Hlavní tedy* předmět slavnosti doby té jest vykoupení lidstva padlého skrze Krista a sice: *jeho utrpení, smrt, vzkříšení a na nebe vstoupení*.

Poněvadž ale udalosti tyto v životě Páně a v díle vykoupení jeho jsou nejdůležitější, tvoří doba velikonoční *středek celého roku církevního*; takže podle ní se řídí veškeré pohyblivé svátky, též i počet neděl po zjevení Páně a po svatém Duchu.

Počíná však doba velikonoční *s nedělí devítník a sahá až do na nebe vstoupení Páně*. *Středek* její tvoří *slavnost velikonoční*; co přípravní doba neb *předhodí* předchází *půst* s předcházejícími třemi nedělemi (předpostí). Co *pohodí* následuje *pět neděl povelikonočních* s připadajícími slavnostmi.

§. 89. A. Předpostí.

Předpostí jest vlastně doba *tří neděl před postem*, z nichžto první slove *devítník*, ostatní pak *podevítníkové*. Po latinsku nazývají se tyto tři neděle: *septuagesima, sexagesima a quinquagesima*; což znamená tolik co sedmdesátý, šedesátý a padesátý den. Příčina názvu toho leží v tom, že druhdy čas postní nebyl vždy stejné délky; někde trval čtyřicet, jinde padesát i šedesát dní. V některých krajinách zajisté byl obyčej na některých dnech postního času (v neděli, čtvrtek a sobotu) se nepostiti, tudíž počínali tu dříve půst, tak že počet veškerých dní postních obnášel čtyřicet. Tak se stalo, že se postní čas někde počínal sedmdesátý den, jinde šedesátý, a opět jinde padesátý den před velikonočí. Odtud svrchu položená jména.

Později však ustanoveno, aby se postní čas vůbec stejně, t. j. po čtyřicet dní, vyjímaje šestero dnů nedělních v celé církvi vykonával, tudíž šest a čtyřicet dní před velikonočí o škaredou středn počínal.

Ačkoliv tedy od neděle devítník až do popeleční středy není půst, přece však církev stará tato jména zachovala; ano koná také těchto dnů *služby Boží dle starého způsobu jako v postě*. Užívá tedy při službách Božích obleku modré barvy, neříká Gloria ani Alleluja a veškeré modlitby a čtení v tento čas připadající jeví ducha kajcnosti.

V neděli devítník církev v *podobnosti o dělnících na vinici* připomíná věřícím, aby na vinici království Božího byli bedliví a pilní, snažně pracující o spasení duše své pokáním a mrtvením sebe. V neděli pak *první po devítníku* ukazuje nám v *podobnosti o rozsévaci* překážky pravého obrácení a pokání, jenž jsou zatvrzelost a nestálost srdce a přílišné péči o zboží světské. Konečně v *neděli druhou po devítníku*, ukazuje církev v ulčení *slepého žebráka u Jericha*, na toho, jenž léčí i slepotu duchovní — zaslepenost totiž srdce a rozumu, což jest první výminka pokání; zároveň pak vypravuje poslední cestu Páně do Jerusalema, kdežto, jakž sám předpověděl, měl býti vydán pohanům, posmíván, bičován, uplván a zabit. (Luk. 8, 31—34.) Církev připomínajíc tuto blízké utrpení Páně, připravuje věřící na blízký čas postní.

Poznamení. Zatím co církev věřící své k nastávajícímu postnímu času připravuje, oddávají se *světáci nezřízeným a prostopádným veselostem*, kteréž se dějí za *posledních dnů masopustních* co pozůstatkové pohanakých slavností, „bakchanalia“ řečených a pohanskému bůžku obžerství, „bakchusovi“, činěných.

Takovéto však veselosti *nesluží na křesťana*, ježto se nesrovnávají s vznešeným povoláním jeho, aniž s duchem času, kterýž církev právě koná. Mimo to dávají podnět k mnohým mrzkostem a neřestem, tak že se o těch, jenž se jim oddávají, řici může, co píše svatý Pavel: že jsou nepřátelé kříže Kristova, jichžto konec jest zahynutí, a jichžto břicho jest bůh a aláva v zahanbení jejich. (Fil. 3, 18. 19.)

Protož již svatý Augustin napomínal věřící svého věku, řka: „Pohané dávají si v tyto dny dárky milostné, vy pak máte dávatí almužny v tyto dny sloby; onino jásají, prospěvujíce písně veselé a hejlivé, vy pak máte se těšiti ze slova Božího; onino běhají po divadlech, vy pak máte do chrámů spěchatí; onino se opíjejí, vy však buďte střídmí a postěte se!“ — Za touž také příčinou bývá nyní v mnohých chrámech v poslední tři dny masopustní vystavena velebná svátost oltářní, což sluje *čtyřicetihodinná pobožnost* (vierzigstündiges Gebet), na kteroužto pobožnost papež Benedikt XIV. a Klément XIII. vysadili plnomocné odpustky, aby totiž věrní věřící v hojně pobožnosti a kajcnosti takřka nějakou náhradu Bohu učinili za hříchy zhyralých masopustníků.

Církev a svaté náboženství křesťanské nezapovídá velikých radosti a

všeho veselí; a však veselosti, které se dovolují, mají býti křesťana hodny, tudíž počestné, a mají se v míře požívat. Zvláště pak studujícím sluší sebe bedlivu býti, a vzdalovati se všelikých veselostí, jimižby mohli nevinnost srdce poškvrnit, pokoj duše své porušiti, zdraví své pokaziti a chuť k opravdové práci a nánahání ducha pozbyti, a sebe v časnou i věčnou zkázu vřlnouti.

§. 90. B. Svatopostní čas.

Čas tento, tak *řečený od postu*, kterýž se tuto věřícím ukládá, počíná s popeleční středou a *trvá* až do Božího hodu velikonočního; tudíž vyjímaje neděle, kde není půst, *po čtyřicet dní*, odkudž slovo čtyřicetidenní půst, a běře původ svůj již od časů apoštolských.

Jestli to *čas přípravy k velikonočům*, tudíž čas tichého shromáždění ducha, vroucí modlitby a kajicnosti. Na ten cíl koná církev postní čas následujícím způsobem:

1. Hned první den, totiž v *popeleční* neb škaredou *středu* (Асфемиттводъ), kterouž se počíná čas postní, *světí* církev *popelec*, t. j. popel z pozůstalých uschlých ratolestí květné neděle od roku předešlého. Tímto pak žehnaným *popelem* *znamená čela věřících*, při čemž říká kněz: „Pomni, ó člověče, že jsi prach a v prach se navrátíš.“ (I. Mojž. 3, 19.)

Děje pak se to tím úmyslem: a) aby se tím věřící živě upamatovali, že nastali dnové pokání a čas k očištění od hříchu. Popel zajisté byl od dávna znamením smutku a kajicnosti (Job 42, 6; Jonáš 3); b) aby majice před očima chatrnost a pomíjejičnost svou, se pokořili a tím více ku pokání byli povzbuzeni.

Poznamení. Druhdy se uděloval popelec toliko *veřejným kajicníkům*, k nimžto se i *mnozí z pokory a pobožnosti* přidružili; konečně pak ustanoveno jest, aby se *všem bez rozdílu* uděloval.

2. Zahaluje se zhusta hlavní oltář a staví se naň *obraz ukřižovaného Spasitele* co jediná okrasa a hlavní předmět zbožného rozjímání toho času. Mimo to koná církev služby Boží v rouchách modré barvy a nezpívá se při mši svaté ani Alleluja ani Te Deum laudamus.

3. Aby zkroušení a kajicnost věřících se ničím nerušily, *zapovídá církev* v čas ten *všeliké hlučné*, tudíž i svatební *veselí*. Týž duch kajicnosti vane ve všech pobožnostech, kteréž se konají v době této; zvláště pak v *svatých evangeliích*, kteréž se čítají toho času, netoliko v neděli než i všední dni, a v kterýchžto církev ukazuje na Božského Vykupitele, jakožto na Toho, který jest nám učiněn od Boha moudrostí i spravedlností, i posvěcením i vykoupením

(I. Kor. 1, 30); jehožto sláva se vypravuje v nedělních částkách svatého evangelium, v epistolách pak věřící ke kajicím životu se vybízejí. Na týž cíl *káže se častěji slovo Boží* a mládež se připravuje k hodnému přijetí svátosti pokání a oltární.

4. Konečně pak by věřící tím mocněji ke kajicnosti a k mrtvení a zapírání sebe povzbuzeni byli, a následující příkladu Božského Vykupitele v cnosti a zbožnosti prospívali, *ukládá jim církev po veškerý čas tento půst*, v ten způsob, že každý den, vyjímaje neděli, jest ujma na jídle, kdežto věřící se mohou toliko jednou do aytosti najísti, večer pak něco málo požívati (Collation); mimo to jest v popeleční středu, pak každou středu a pátek, jakož i zelený čtvrtek, veliký pátek a bílou sobotu svatého týhodne půst od masa (Abstinentytage *).

*) Půst církve katolické zakládá se: a) na šedé starobylosti; b) též na příkladu Páně a jeho apoštolů, konečně c) i na blahodátných účincích, kteréž působí.

a) Co do *původu postu* nalézá se již v starém zákoně, kdežto Bůh zapověděl israelským požívání mnohých pokrmů a uložil jim v roce jeden postní den. Rovněž i Mojžíš postil se, prvé než přijal zákony z ruky Hospodinovy. I proroci a všickni zbožní muži starého zákona postívali se; n. p. Daniel a tři mládenci u dvora Nabuchodonozorova, Eleazar, a sedmero synů matky Makabejské, svatý Jan Křtitel.

b) Co se *týče příkladu Ježíšova*, jehož co vyznavači máme následovati; bylť celý život Páně — neustálým zapíráním sebe, ustavičným postem. Zvláště pak připravuje se k veřejnému úřadu svému, postil se čtyřicet dní a nocí. Dle příkladu Mistra nebeského postili se i *sv. apoštolé*. Tak píše svatý Pavel o sobě: „Tresci tělo své (postem, jakž vykládá svatý Ambrož) a v službu je podrobuji, abych snad, an jiným kážu, sám nebyl zavržen.“ (I. Kor. 9, 27.) Rovněž poroučí půst i věřícím, an píše: „Ve všem se prokazuje jako služebníci Boží . . v pracích, v bdění a v postech.“ A svatý Jeroným a Leo papež tvrdí zřejmě, že čtyřicetidenční půst jest ustanoven od apoštolů.

První pak *křesťané* následující příkladu Páně a svatých apoštolů zachovávali tuhý půst v čas postní, adventní, o čtvero suchých dnech a o vigiliích; tak sice, že až do západu slunce žádných pokrmů nepožívali a v určité dni netoliko od masitých pokrmů se zdržovali, ano i másla, syra a vajec nepožívali. Zvláště pak přisáhl byl půst v pašijový týžoden.

c) *Církev ukládá půst věřícím*, aby za zpáchané hříchy své Bohu dostiučinili a takto zasloužilé metly Boží od sebe odvrátili; též aby se *cvičili v zapírání a mrtvení sebe*, by nad svými žádostmi panovali a ducha k nebeským věcem tím volněji pozdvihnouti mohli. Protož prozpěvuje dobře církev v prefaci postního času: „že Bůh postem ducha pozdvihuje, a ctnosti sílu i odplatu podává.“

Že Kristus Pán dí: Ne, co velází do úst, poskvňuje člověka, ale což vychází z úst, to poskvňuje člověka, — nic není na ujmu postu církevnímu. Církev netvrdí, že požívání jídel neb masa o sobě již jest hříšné,

Při tom však dobře sluší znamenati, že *pravý půst* nezáleží toliko v zdržování se od pokrmů, než i vůbec *ode všech rozkoší těla*. Dovoluje-li tedy církev mladým lidem až do dvadcatého prvního roku více než jednou do sytosti se najísti, tím jich nezbavuje povinnosti, krotiti žádosti těla svého, n. př. i dovolená vyrazení a co smyslem lahodí, sobě odříci, a takto se cvičiti v zapírání sebe samých. Masa však požívati v dny postní není jim dovoleno.

Pravý katolík chtěje v duchu své církve svatopostní čas konati, má mimo uložený půst také *na vroucích a nábožných modlitbách trvati, utrpení Páně sobě rozjímati*, zvláště pak *úlost nad hříchy a tři Božské ctnosti vzbuzovati, dobré skutky konati a svdlost pokání a oltářní přijímati*. Ovoce postní pobožnosti má se jeviti v odložení nepravosti a v posvěcení života, jak krásně dovozuje svatý Augustin, an píše: „Jakého zisku nabývá ten, kdož se dlouho postí, nestane-li se zlostný mírným, závistivý laskavým, neodstoupí-li lakotný od své nepravosti, a není-li prostopášný čistotným, nepovrhá-li ctižádostivý marnou cti a nezatozí-li po pravé a člověka oblažující slávě. Nesvítězí-li kdo nad vášněmi svými, nic mu nepomáhá všeliké cvičení a obcování službám Božím a všeliký, i sebe přísnější půst.“ (Hom. 52.)

§. 91. Pátá neděle postní.

Neděle tato nazývá se *smrtebná* (Dominica passionis, *Passions- oder Leidensternstag*), poněvadž od této doby církev zvláště obrací zřetel svůj na smrt a na utrpení Krista Pána.

HLuboký pak smutek, kterýž má pro utrpení Kristovo, pronáší církev mnohým způsobem:

1. *Zakrývá všechny obrazy ukřižovaného Krista závojem modrým*; poněvadž v evangelium téhož dne se vypravuje, jak se Kristus Pán skryl před židy, chtěcími jej křižovati. Zároveň tím osvědčuje veliký zármutek církve nad trpícím Spasitelem, jako znamenajíc, že se nedá hoře její ani vyobraziti, anobrž toliko mysliti a uvážiti se může.

sic by jinak toho požívati po všechny časy musila zapovídati; však neposlušnost církve a ustanovení jejích, pocházející z srdce nekřesťanského, toť hříšné a poškvrňuje člověka.

Že ostatně střídmost k zdraví tělesnému velice napomáhá, tudíž církevní půst vůbec na ujmu zdraví býti nemůže, netřeba dovozovati. Protož když mnozí chtěli svatého Ambrože zdržovati od postu, aby záhy neumřel, pravil: „V jídle nalezli mnozí smrt, v postu však nikdo.“ — V případech, kdeby snad půst mohl býti zdraví ke zkažení, osvobozuje církev od postu; jakož: staré a choré lidi, mladé lidi do 21 roku stáří, těžce pracující atd.

Závoje tyto jsou modré barvy, na veliký pátek, kdež smutek církve dosahuje vrchole, barvy černé, na zelený čtvrtek, jakožto v den ustanovení velebné svátosti oltářní, jsou bílé.

3. *Neříká se v stupní modlitbě 42tý žalm* před mši svatou, kdež se David těší v protivensství svém a za vysvobození od protivníků žádá; Kristus však trpící jest vši útěchy zbaven a padl v ruce nepřátel svých. Podobně neříká se *chvalořečení*: Sláva Otci atd., ježto si církev připomíná potupu, kterouž snášel od svých protivníků a posud snáší od všech hříšníků, jichžto hříchové jej takřka znova křižují.

3. Od té doby říká se také při mši svaté *praefaci o svatém kříži*, v kteréžto se věřící vyzývají k dikůčinění Otci nebeskému, „jenž spasení pokolení lidského na dřevě kříže ustanovil, aby, odkud smrt počala, odtud i život vyvstal, a ten, jenž na dřevě přemohl, také na dřevě byl přemožen.“

§. 92. C) Svatý týhoden. Význam doby této.

Poslední týhoden svatopostního času sluje *svatý týhoden* (*sancta hebdomas*, *Čharwoche*), poněvadž se v něm živě představuje a obnovuje památka svatých dějin z poslední doby života a umučení Páně:

Jsoutě pak posvátné dějiny tyto následující:

Bera se *Pán Ježíš* naposled na slavnost velikonoční, *vjel* jakožto král *slavně do Jerusalema*; při kterémžto slavném průvodu mu zástupové vešli *vstříc* a provázeli jej, provolávající mu s jásáním radostné *Hosanna*.

Několik pak dní na to *požíval s mučeníky svými Beránka* velikonočního, při kteréžto večeri ustanovil velebnou svátost oltářní.

Po té kráčeje *smrti vstříc*, odebral se *na horu olivetskou*, kdežto v smrtelných úskostech pomodliv se a byv posílněn od anděla, byl jat od žoldněřů. Pak byv od nepravých soudců *křivě odsouzen k smrti* a od Piláta vydán k ukřižování, téhož dne, *v pátek* okolo třetí hodiny, po krutých mukách *duši vypustil* a takto krvavou obětí vykoupení pokolení lidského vykonal.

Svatá církev obnovujíc památku žalostných těchto udalostí, totiž utrpení a smrti Páně, *truchlí* a pronáší hluboký zármutek svůj všelikými obřady, kteréž toho času koná; jmenovitě *připomíná a čítá pašije*, t. j. vypsání utrpení a smrti Kristovy a sice: v neděli květnou podlé sepsání svatého Matouše, v následující úterý podlé sepsání svatého Marka, ve středu podlé sepsání svatého Lukáše, v pátek pak podlé sepsání svatého Jana. Odtud se nazývá týhoden tento také *smrtný* čili *pašijový* týden (*Reibens-, Kreuzigungs- oder Marterwoche*).

V *posledních* pak *dnech* svatého týhodne dospívá *smutek* církve nad trpícím Vykupitelem *k vrchole*. Zpěv církevní stává se temnějším a žalostnějším, půst tužším, oltářové pak jsou zbaveni vši ozdoby, hlahol zvonů umlkne, a nářky Jeremiášovy ozývají se trudně u hrobu Spasitele. Tak truchlí choť Páně, církev, nad utrpením a smrtí ženicha svého Krista Ježíše.

Odtud patrně, že nelze v dobu tuto přiměřenější pobožnost konati, než *rozjímati* sobě *utrpení a smrt Páně*. K témuž cíli sluší při mši *svaté* s knězem i po domácku, dle vypsání svatých evangelistů, je čítati a zbožně rozjímati; zvláště pak při tom hříchtů želeť, kteréž byly příčinou jeho utrpení. Když pak se ke konci pašijí vypravuje, jak Kristus Pán ducha vypustil, sluší spolu s knězem na kolena pokleknouti a hlavu skloniti, a takto u hluboké pokoře rozjímati neskončenou lásku Božského Vykupitele, jemu za to vroucí díky vzdávati a jej prositi, aby nedopustil, by hořké utrpení jeho na nás zmařeno bylo.

§. 93. 1) Květná neděle.

Nazývá se takto, poněvadž se v ten den *světí* ratolesti, jenž drubdy *květy* slouly (kočičky). S těmito pak žehnanými ratolestmi koná se *slavný průvod* na památku průvodu, kterýž konal Božský Vykupitel, když byl posléze jako zaslíbený král na oslátku slavně vjížděl do Jerusalema. Obřady tohoto dne jsou následující:

1. *Zprvu se koná svěcení ratolestí*. Ratolesti tyto jsou, jak dí svatý Augustin, „obrazem vítězství Kristova nad mocí ďábelskou a nad vládou smrti.“ (Tract. 5. in Joan.) Děje pak se svěcení to následujícím způsobem:

a) V rouchu totiž modré barvy přistoupí kněz na levou stranu oltáře, an *sbor zpívati* počne Antifonu, jakž byl volal lid: „Hosanna Synu Davidovu! požehnaný, jenž se bere ve jménu Páně! O králi Israelský, sláva budiž tobě na vysost!“

b) Pak koná kněz *modlitbu*, kdež prosí: „aby Bůh dary milosti své v nás rozmnožil a skrze vskříšení Syna svého tam nám dal přijíti, kam přijíti se snažíme.“

c) Načež se čítá *epistola*, v kteréž se připomíná vyjití lidu Israelského z Egypta (Exod. 16, 1—7); co obraz vítězoslavného vjezdu Páně do Jerusalema, kterýž co vyplnění téhož se vypravuje v evangelium. (Mat. 21, 1—9.)

d) Pak následuje *modlitba*: „aby Bůh tyto ratolesti žehnati ráčil, a jakož byl Noe, vycházejícího z korábu, a Mojžíše, táhnoucího z Egypta, obohatil milostí, též i nás nesoucí ratolesti tyto obmyslil,

abychom s dobrými skutky Kristu vstříc kráčet i a skrze něho do věčné radosti vešli.“

e) Potom se vyzývají věřící (jako *v praefaci*), aby srdce k Bohu pozdvihli, a slušné díky vzdávali Hospodinu, jemuž veškerí tvorové slouží, zvelebující ho a veliké hlásající jméno Jednorozeného jeho, jemuž slouží i nebešťané, volající Svatý, svatý, svatý Pán Bůh zástupů.

f) Pak následují *šestere modlitby*, v kterých kněz pronáší účel, na který ty ratolesti žehná, modle se: by Bůh žehnal ratolesti, aby veškerému lidu prospěly ku spasení, — aby obyvatelé místa, kam se přinesou, požehnání dosáhli a od všelikého protivensství ochráněni byli; — aby, co se skrze ně vyznamenává, vítězství totiž nad smrtí dosáhli a Kristova vzkříšení stali se účastni, aby tak, což tu lid k úctě Boží tělesně koná, též duchovně v nehlubší zbožnosti dokonal, — aby dosáhl totiž vítězství nad nepřítelem a miloval skutky milosrdenství, chystaje Kristu cestu víry, z kteréby po odstranění kamene překážky a skály pohoršení zazelenaly se větve spravedlnosti u něho skutky naší spravedlnosti: bychom jeho šlépějí následovati hodni byli, a obdrževše vítězství nad smrtí, byli jeho slavného vzkříšení účastni.

2. *Na to rozdává kněz posvěcené ratolesti mezi lid, s který-mižto pak ratolestmi koná se okolo kostela processí*, jímžto se představuje vítězosláva Krista do Jerusáléma slavně se beroucího. Při tom se zpívají buď Antifony, v kterých se evangelium téhož dne vypravuje, neb lid prozpěvuje přiměřenou píseň.

Když pak přijde processí nazpět ku dveřím chrámovým, vejde část sboru zpěváckého do chrámu, a kněz s ostatními zůstane venku před zavřenými dveřmi státi. Sbor pak u vnitř zpívá, jakoby Krista vítal, střídavě se zevnějším sborem starou píseň: Gloria, laus et honor atd. Po té se udeří třikráte na dveře chrámové s křížem, načež se tyto otevrou na znamení, že brány pro hřích zavřeného království nebeského pro Kristem vykonané vykoupení na kříži pokolení lidskému se otevřely.

Když se vkročí do chrámu, zpívá se Antifona, jak lid vstříc vyšel s ratolestmi a prozpěvoval Pánu, když do Jerusáléma vcházel.

3. Jako ale beránek velikonoční již čtyry dni napřed brán býval k zabiti, nejnak *považuje i církev Krista Pána co beránka oddaného na smrt*. Proto se čítají *pašije*, t. j. vypsání utrpení Pána Ježíše dle sepsání svatého Matouše. Při tom se nežehná evangelium; poněvadž se čte umučení Páně, kteréžto jest pramen veškerého požehnání, též se nedrží žádné svíce, poněvadž se vypravuje, jak Kristus — „světlo světa“ — zhasnul, nepronáší se

pozdravení lidu „Pán s vámi“ na znamení smutku nad zradou a utrpením Páně. Při čtení pašiji drží věřící ratolesti v ruce, aby se nezapomnělo na slávu Páně, když se vypravuje jeho hluboké snížení, pro kteréž i sám Otec Ho povýšil. Když pak se čte: že Kristus „nakloniv hlavu, ducha vypustil“, poklekne i kněz i lid, kořice se neskonale lásce Kristově. Ostatní část čte se pak jako evangelium; což se vždy při pašijích zachovává.

Sluší tedy v ten den, aby věřící při svěcení ratolestí prosby své s prosbami kněze spojili, pak konajíce spolu processí, co sevnitř konají, také duchovně plniti se snažili; jakž krásně to vykládá jistý nábožný biskup, an píše: „S dítkami jdeme vstříc Kristu Ježíši, jestliže zachováváme nevinnost svou neporušenou; ratolesti olivové nosíme právem, jestliže pilně konáme skutky milosrdné, skutky pokoje a smířlivosti; ratolesti palmové v ruku držíme, když vítězství dosahujeme nad ďáblem a nad hříchem, ratolesti zelené béráme, kdykoliv jsme okrášleni libeznými ctnostmi; roucha svá meceme, kdykoliv své tělo mrtvíme, pýchu a marnost v oděvu v ošklivosti máme.“

§. 94. 2) Žalostivé neb temné hodinky.

Hodinky tyto jsou vlastně *ranní pobožnost* (Matutin) na zelený čtvrtek, veliký pátek a bílou sobotu; a konávaly se za starých časů ještě *za noční dobou*; protož když po chvalozpěvu Zachariášově všechny svíce se zhasily, bylo *v chrámu temno*, čímž se připomínala ona temná noc, kterouž Kristus Pán byl jat a mnoho muk přetrpěl. Odtud slují hodinky tyto *temné hodinky* (İnftermetten), jakož i modlitby, kteréž se v tuto dobu konaly, slouly modlitbami temnosti. Nazývali se také *žalostivé neb truchlivé hodinky* (Slage- oder Trauermetten); poněvadž se jimi vyobrazuje utrpení, smrt a pohřeb Krista Pána, kteroužto památku církev Boží ovšem v nejhlubším smutku koná.

Celá pobožnost tato jest *důmyslně* upravena:

1. Na *oltáři vši ozdoby zbaveném* stojí *šest žlutých voskových svící*, jakových se užívá toliko při zádušní pobožnosti. *Před oltářem* pak *stojí na trojhranu patnáctero svící*, z nichžto prostřední vyobrazující Božského Vykupitele, jest bílá, ostatní však, vyznamenávající svaté apoštoly a nábožné ženy galilejské, jsou rovněž žluté.

2. *Žalmy*, jenž se při hodinkách těch prozpěvují, *pronášejí se nářky a žaloby nad hříchem* a jeho strasti, zároveň i proroctví o utrpení a smrti Páně. Říkají se pak *bez průvodu varhan* a bez chvalořečení: Sláva Otci i Synu i Duchu svatému atd.; čímž církev hluboký smutek svůj nad trpícím Spasitelem na jevo dává.

3. Při tom zpívají se žalostnými dlouženými zvuky tak řečené „lamentace“ čili *nářky Jeremiášovy* (lamentationes, Klagelieder), nářky totiž úpěnlivé, kteréž druhdy prozpěvoval prorok na ssutinách Jerusaléma a nad jeho převrácenými obyvateli; v kterýchžto oplakává zkázu svatého města a zajetí národu israelského, a však více převrácenost jeho, pro kterouž záhuba naň přišla. Církev pak těmito nářky jeví svou žalost a hluboký zármutek nad sníženým a zohaveným Vykupitelem. Zároveň jsou to nářky nad hříšníky, jichžto rozervané srdce a duše zohavená vášněmi a naruživostmi podobá se stroskotanému Jerusalému. Protož po každém ze tří odstav dopadá sbor zpěváký s vyzváním: „Jerusaléme, Jerusaléme, obrať se k Pánu Bohu svému!“ — vyzývajíce tudíž ku pokání hříšníky, jenž se tuto dobře stroskotaným Jerusalémem vyznamenávají.

4. Po každém žalmu, jichžto úhrnkem jest čtrnácte, *zhasí se jedna ze svící na trojhranu*, a mezi tím, co se zpívá chvalozpěv Zachariášův zhasí se i šestero svící hořících na oltáři, tak že toliko *bílá svíce* na trojhranu *sama hoří*, kteráž pak se posléz *za oltář odnese* a tamto se na straně epištoly poschová. Tímto uhášením žlutých svící se vyznamenává, že svatí apoštolé Krista, když jat byl, rozprchnuvše se, jeden po druhém opustili. Toliko Pán svítil světlem svým bez ustání. A ačkoliv když odpocíval v hrobě, zdálo se, jakoby i světlo jeho zhaslo, což se vyznamenává temností po zhasnutí všech svící v chrámě panující; předc však bylo toto světlo toliko skryté a objevilo se opět v jasnějším lesku. Za tou příčinou také

5. ke konci *uschovaná svíce* za oltářem se opět vynese a *na své místo postaví*. Pak se učiní *hřmot* klapáčkami a řehtačkami, čímž se dává znamení lidu k odchodu; zároveň i se značí povyk židů, když křičeli: Ukřížuj, ukřížuj jej!

§. 95. 3) Zelený čtvrtek.

Sluje takto (Grünbonnerstag), poněvadž druhdy věřící uloženy v tento den půst tak přísně zachovávali, že *nepožívali* ničeho jiného, *leč zelenin*; jakož i židé v ten den při jedení beránka velikonočního hořkých salátů požívali, pro upomínku na hořkosti, kterých okoušeli za času utiskování egyptského.

V tento den *obnovuje církev památku ustanovení nejsvětější svátosti oltářní*, zároveň i zde onde *mytí nohou* učeníkům, pak i zvláště počíná věřicím připomínati *utrpení Krista Pána*, ježto bylo na hoře olivetské započalo.

1. Co se týče *ustanovení velebné svátosti oltářní*, jakožto po-

krmu duševního, kterýž Božský Vykupitel svým věrným dáti přislíbil co závdavek a rukojmí života věčného, koná se památka téhož, zvláště *při mši svaté* téhož dne.

Církev totiž pro veliké dobrodiní, kteréž Pán Ježíš ustanovením té svátosti světu prokázal, zapomíná takřka okamžitě na smutek, který právě koná; a protož přistoupí *kněz v slavném rouchu* k oltáři, zapěje radostný chvalozpěv *Gloria*, kterýž provází *hluchým sexváněním zvonů*. V epištole vypravuje se ustanovení nejsvětější svátosti oltární (I. Kor. 11, 20—26.); ke kteréž toliko ti, kdož jsou čistého srdce, mohou přistupovati, kteráž čistota duše vyobrazuje se mytím nohou, o kterémž jedná evangelium toho dne. (Jan 13, 1—5.)

Poznamení. Kde jest více duchovních, *slouží jeden mši svatou* (v biskupských chrámech biskup sám); ostatní pak kněží přistupují ku přijímání, na památku, že v tento den ustanovení velebné svátosti Kristus Pán sám svátost tuto vykonal a apoštolům ji ku požívání dal.

2. Než *upomínka na utrpení Páně opět brzy se dostaví*; a protož již od té chvíle až do mše svaté bílé soboty neozývá se žádný radostný zpěv, aniž slyšeti jest lhbý zvuk varhan a slavný hlahol zvonů, místo kterých se užívá chraplavých klapáček a řečtaček. Nebo hned po ustanovení velebné svátosti, když povečeřeli, odebral se Pán Ježíš na horu olivetskou do zahrady Gethsemani, kdežto v smrtelných úzkostech krvavý pot cedil, pak i jat byl.

Poněvadž se následující veliký pátek žádá mše svatá neslouží, nýbrž kněz toliko přijímá velebnou svátost, *posvěcují se při mši svaté na zelený čtvrtek dvě svaté hostie*, z nichžto jednu kněz přijímá a druhou v kalichu na zítřejší den uschová. Po mši svaté pak, poněvadž veliký oltář se obnaží a schránka Nejsvětějšího, tak řečené „tabernakul“, z cela otevřená, jako zpustlá stojí, *přenese se velebná svátost v monštranci a předsvěcená hostie* v kalichu do postranní kaple neb na poboční oltář a sice v slavném průvodu, při kterémž se známé „*Pange lingua*“ prozpěvuje.

Na to pak se obnažují a myjí oltářové. Děje se to proto, poněvadž se až k slavnosti vzkříšení Páně žádá mše svatá neslouží, tudíž se veškeré nářadí jakožto zbytečné odstraní. Mimo to značí tím církev hluboký smutek, kterýž má nad trpícím Vykupitelem. Odkládajíc totiž všelikou ozdobu, vyobrazuje tím Krista Pána, kterýžto odraný a obnažený při utrpení svém takřka sebe sám zmařiv, odřekl se vši slávy, jakž již před věky věstil o něm Isaiás prorok: „Ani krásy, ani ozdoby se na něm nenalezalo.“ Protož také říká se při tom dvacátý první žalm, v kterémžto žalmista předpovídá žaloby a nářek trpícího Vykupitele a z kteréhožto žalmu po každém verši se opakuje verš 19tý téhož

žalmu, kdežto se dí: „Rozdělili sobě roucha má, a o můj oděv metalí los.“

3. *Posléze se koná mytí nohou.* Býval za času Krista Pána a až posud panuje ve východních krajinách ten obyčej, že vznešenějším hostům se voda k mytí nohou podává aneb se jim nohy od služebníka mytí dávají. Tuto službu konal před poslední večeří Mistr nebeský sám svým apoštolům, chtěje takto důtklivým způsobem jim dáti živý příklad pokory a vzájemné lásky. Tohoto vznešeného příkladu následující, myjí podobně i biskupové a v klášterech opatové a převorové svým kněžím, ano tu i onde též králové i knížata dvanácti chudým nohy.

V chrámu *koná se obřad ten následovně:* Napřed *čítá se evangelium* téhož dne, v němžto se jedná o tom, jak Pán Ježíš učeníkům svým nohy myl. Mezi tím, co se to mytí děje, *prozpěvují se antifony* střídavě s částkami žalmů, v kterých se děj tento vypravuje, a posléz věřící vždy k bratrskému milování se povzbuzují. Po tom *modlí se* ten, jenž obřad ten konal: by jako se tuto zevnitř mytím škrvny smyly, taktéž i hříchové naši očištění byli.

§. 96. 4) Veliký pátek.

Tak sluje tento den (Parasceve, Ěharfreitag), poněvadž se v něm koná živá *památka velikého a vznešeného děje*, totiž umučení a smrti Páně.

Smrt zajisté *Kristova jest děj* mezi všemi ději z života jeho *nejznamenitější.* Nebo smrt Páně jest ta veliká obět, kterouž pravda víry Kristovy zpečetěna, hřích a vina jeho smazána, smrt přemožena a ostnu zbavena, Bůh s člověkem smířen a vykoupení pokolení lidského vůbec na věky dokonáno jest.

Jelikož příroda sama při smrti Páně truchlila, koná i církev svatý tento den v hlubokém smutku, obřázejícím se u veškerých obřadech, jež se tohoto dne konají; a sice:

1. *Chrám podobá se hrobu.* Na oltáři *nehoří svíce*, i sama *věčná lampa jest zhasnuta*, na znamení, že Kristus Pán, světlo světa, zhasnul; oltář veliký jest přikryt jediným prostěradlem pro upomínku na prostěradlo hrobové, v něž tělo Páně bylo obaleno.

2. *Okolo deváté hodiny* (v kteroužto hodinu byl Kristus odsouzen a k smrti vyveden) *přistoupí duchovní* se služebníky *v černém rouchu k oltáři a vrhnou se na stupních jeho na tváře své* — a modlí se. Dějet se to na znamení nejhlubšího zármutku, jaký má církev nad utrpením Páně. Zároveň pak jest to výraz nej-

hlubší pokory, jevené Kristu v onen den, v kterýž se pro nás ponížil až k smrti kříže.

3. Pobyt takto nějakou chvíli, *přistoupí* potom *kněz k oltáři*, načež se *duvoje čtení říká*. První z Ozeášeho proroka (6, 1—6), v němž se prorokuje o smrti a vzkříšení Páně, a druhé vyňato jest z druhé knihy Mojžíšovy (6, 2—11), kdežto se vypravuje ustanovení velikonocního beránka, předobrazení to Krista Pána. Pak se čítají, jako v neděli květnou, pašije dle sepsání svatého Jana, v kterých se vypravuje vyplnění těch věcí, kteréž předpověděny jsou dotčnými proroky.

4. *Na to se konají modlitby za veškeré lidstvo* a všeliké druhy a vrstvy jeho.

Církev Kristova majíc za to, že ten, „který za nás vydal Syna svého, nám také s ním všeho udělí“ (Řím. 8, 32.) a že obdrží, začkoliv ve jménu ukřižovaného Spasitele prositi bude, v lásce objímajíc celý svět, vylévá, jakoby stojíc pod křížem, veškeré své prosby, a následujíc příkladu umírajícího Vykupitele, modlí se za přátely i nepřátely. Před každou modlitbou vzbuzují se věřící, aby poklekli (*flectamus genua*), jakož i kněz sám kleká; aby takto se prokazovala nejhlubší úcta Božskému Vykupiteli od věřících v onen den, kdež od nepřátel největší pohanění snášeti musel. Když pak případne modliti se za židy, tu se neklaní kněz ani lid. Dějeť se to pro upomínku, že židé před Spasitelem pro posměch a na potupu poklekajíce, zlehčili tudíž onen význak nejhlubší úcty, jemu právě příslušící.

5. *Pak se činí pocta svatému kříži.*

Kněz totiž vezme kříž zastřený černou rouškou smuteční, *odhaluje ho znenáhla, až celý se objeví*, zpívaje při tom třikráte: „Ejhle dřevo kříže, na kterémžto pnělo Spasení světa!“ načež sbor odpovídá: „Pojďte a klaňme se jemu!“ Touž dobou sejme se také s ostatních křížů záclonka. Odhalení toto připomíná na onu dobu, kterou Kristus Pán obnažen a na kříži povýšen jest na odiv veškerému lidu. Potom *položí kněz kříž na černé, po zemi rozprostřené sukno před oltářem*; pak, jako Mojžíš maje se přiblížit ku posvátnému místu na hoře Horeb, musel zouti obuv s nohou vyzuje obuv, *poklekne třikráte před křížem*, což jest odvet trojího pohanění, jakéž utrpěl Božský Vykupitel u Kaifáše, u Herodesa a pak na Golgotě, až posléz před samým křížem kleče, *tíká nohy Božského Vykupitele*, což po něm konají i druzí přítomní, dle slov svatého Pavla, říkajícího: „že ve jménu Ježíše každé koleno klekati má.“ (Filip 2, 11.) Důstojná tato pocta nevzdává se podobizně, nýbrž vztahuje se posléz na samého Krista; a slušně se děje nejinaak, než

jako když dítky líbají obraz zesnulého milovaného otce a jej k srdci tisknou.

6. Na to zpěvcové chrámoví *zpívají úkory čili žaloby Spasitele* (improperia).

Jsou to žalostné zpěvy dvou sborů se střídajících, v kterýchž Kristus Pán i židům, i lidstvu vůbec vytyká nevděk a krivdy, kteréž mu byli učinili, a kterýmž ovšem se podobají i vlastní naše hříchy, jimižto u velikém nevděku po druhé jej křížujeme, když jeho milostí k neřestem a nepravostem zneužívající, zásluhy smrti a utrpení Jeho na sobě maříme. Mezi střídající se sbory tyto přiměšují se hlasy jiných sborů, jenž střídavě *po každé úkoře propěvují: „Svatý Bože! Svatý silný Bože! Svatý nesmrtelný Bože, smiluj se nad námi!“* Dějeť se to pro upomínku, že ukřižovaný Spasitel, ač téměř sám zmařiti se dal, i Božství svého jaksi se vzdal, přec našim Pánem a Bohem býti nepřestává, hoden jsa zvláště tuto naší chvály, kdežto pro nás se sniživ, nám milosrdenství prokazuje.

7. Po skončení pocty, vzdané ukřižovanému Spasiteli, *rozžhou se svíce na oltáři a kněz v černém pluvíálu přenese z postranního oltáře v slavném průvodu kalich se svatou hostií posvěcenou předešlého dne, k hlavnímu oltáři; kdež ji také požívá.*

Při průvodu tom zpívá se velebná píseň: *Vexilla regis prodeunt* atd. k účtě ukřižovaného Krista. Pak se okuřuje velebná svátost, po té se říká modlitba Páně a svatá hostie se jednou rukou pozdvihuje, načež kněz ji přijímá. Přijímání toto nazývá se mši předposvěcení (*Missa praesanctificationum*), kteráž *vlastně není mší*, poněvadž se neproměňuje tu chléb v tělo a víno v krev Páně, ježto se v tento den krvavá obět Páně veškerými obřady živě představuje.

8. Posláz se *vlebná svátost* v monštranci k Božímu hrobu (pakli se v chrámě nalézá) *přenáší a vystavuje věřícím* k uctění. Mezi tím se zpívá žalostný zpěv: „*Ecce, quomodo moritur justus!*“ atd. (Ejhle, jak umírá Spravedlivý!). Děje se to na význam žalostného pohřbu Ježíše Krista, když jej Nikodem a Josef z Arimathie do hrobu kladli.

Poznamení. Zbožní křesťané navštěvují toho dne *vystavenou velebnou svátost* oltářní u Božího hrobu, rozjímajíce sobě vroucně umučení Páně, zároveň i vzdávající vroucí a srdečné díky Božskému Vykupiteli za neskončenou milost, kterouž nám smrtí svou prokázal; což ovšem, děje-li se pobožně, jest slušné a spasitelné.

§. 97. 5) Bílá sobota.

Sobota po velikém pátku slove *bílou* (Ἐλευθερίαν), poněvadž za prvních časů dospěli v tento den slavně *pokřtěni* bývali a pro vyznačení nevinnosti duše, kteréž na křtu svatém nabyli, *na se oblekli bílé roucha*, kteréž pak po celý týden nosili.

Den tento *zasvěcuje se památkou doby*, když Kristus Pán *v hrobě* po vykonaném velikém díle vykoupení, druhého to stvoření světa, *odpočíval*.

Obřady, které koná církev v tento den, jsou vlastně *přípravou na velikonoč*, kteréžto obřady se vykonávaly druhdy v noci na neděli velikonoční; pak hned ráno na to slavívalo se *vzkříšení* a *mše svatá*; což se nyní, poněvadž noční pobožnosti přestaly, v sobotu ráno děje.

Záležejí však tyto služebnosti církevní v tom, že se *světí nový oheň* a *světlo* (či paschál), křestní voda, pak se slaví *mše svatá*.

1. *Śvěcení nového ohně* se děje proto, že na veliký pátek v kostele všecko světlo se pohasilo, a protož ke službám Božím potřebí nového. Tím se také značí, že Kristus, světlo věčné, skrze své *vzkříšení* stal se světu novým světlem. Svěcení toto děje se následujícím způsobem:

a) V rouchu bílé barvy jde kněz s přísluhujícími *ven před kostel*, kde se postaví *hranička suchého dříví* a zapálí se ohněm vykřešeným tu z kamene. *Kámen* tento značí Krista, jehož písmo nazývá uhelním kamenem církve a od něhož všecko duchovní světlo světa původ vzalo. — Na to také *naráží* kněz, jenž při svěcení tohoto ohně prosí Boha: aby nový oheň požehnal, abychom skrze slavnosti velikonoční nebeskými žádostmi rozniceni jsouce, k slavnosti věčného světla čistým srdcem dospěli. Pak *se světí patero zrn kadidla* (grana), která potomně na velikou svíci vetknutá bývají a rány Kristovy značí.

b) Při tom také se *ostatky svatých olejů* z minulého roku spálí, což lid neprávě *pálením Jidáše* nazývá. Potom se z ohně tohoto několik uhlí vezme do kaditelnice a posléze se pokropí a okouří.

c) Z toho nového ohně se *veškeré svíce v chrámě rozsvěcují* na znamení, že *veškeré světlo duchovní* jediné od Krista pochází. Děje se to následním způsobem:

2. Skončiv svěcení, vrací se kněz s průvodem do chrámu. U *dveří rozžže jahan jednu ze svící trojkrutce* čili trianglu, jenž jest trojitý pro upomínku na nejsvětější Trojici a zpívá: „Světlo Kristovo!“ *načež poklekne i lid s nim*, odpovídaje: „Bohu díky!“ totiž za to, že nám Jednorozeného svého k našemu osvětlení seslati

ráčil; pak podobně rozžže u *prostřed chrámu* druhou a posléz *blíž hlavního oltáře* třetí, po každé zvůčnějším hlasem totáž prozpěvuje.

3. Když se dojde k velikému oltáři, *světí se velikonoční svíce*, paschál nazvaná, kterouž se opět vzkříšený Spasitel vyznačuje, kterýžto, jakož byl Bůh v starém zákoně lid Israelský vyvedl z Egypta, předcházaje před nimi ve dne v sloupu oblakovém, a přes noc v ohnivém (II. Mojž. 13, 21.) — nyní v novém zákoně co čisté a jasné světlo světa, svítí nám v noci života, a vede nás ze služebnosti hříchu k jasnosti království Božího.

Při tomto svěcení se *xpívá vznešený zpěv*, jenž prý od svatého Augustina jest složen, a nazývá se „*Exultet*“ od počátečního slova, v kterémžto zpěvu se hlásá světla vzkříšeného Vykupitele.

Při tom *se modlí* za všecken lid, za kněžstvo, papeže, císaře a krále.

Mezi tímto zpěvem *zasazuje se patero xrn kadidla na velikonoční svíci* na způsob kříže — pro upomínku na patero ran Kristových, které i po z mrtvých vstání oslavené tělo jeho krásily. Pak se rozžže paškál ten světlem trojhranky pro upamatování, že syn Boží od Otce vyšel co „světlo od světla.“ Později se rozžhou i lampa i ostatní světla od trianglu; což vyznamenává, že veškeré osvícení od Boha Otce světél skrze Pána Krista, co světlo světa svůj počátek bere, a skrze milost Ducha svatého na všechny lidi se vylévá. Po svěcení vody křtící *postaví se tato rcice na pravou stranu oltáře* a rozsvěcuje se vždy při slavných službách Božích až do na nebe vstoupení Páně, vyobrazujíc obcování Páně se svatými apoštoly.

4. Po svěcení svíce této *světí se voda křestní*. Dějet se to proto, poněvadž se druhdy vyrostlí ten den slavně křtili. Dříve však *čtou se proroctví* (vyňatky prorocké), totiž jisté částky z písma svatého starého zákona, při kterémžto čtení druhdy katechumenové, jenž měli křtěni býti, zkoušeni bývali, zdali v svatém náboženství dosti vycvičení jsou.

Čtou se pak tato proroctví pro upomínku, že veškerá proroctví a obrazy starého zákona v Kristu se vyplnily, a že vše, což bylo prvé jako ve stínu vyobrazeno, v skutek se uvedlo. Vyňatky tyto připomínají spolu v obrazu těžký osud hříšníka, pokud neměl Vykupitele, též i blaženost duše náležející Kristu skrze křest svatý. — Poněvadž ale se tato proroctví na katechumeny vztahují, koná se *po každém modlitba*, v kteréž církve prosí Boha: aby ti, kdož křtem svatým teprv do církve vstupují, aneb již v spolku jejím jsou, bohabojný život vedli k spasení svému.

5. Posléze se *koná slavná mše svatá*, která se *druhdy v noci*

konávala (odkudž jméno její a svátků těchto vesměs) a v které se již napřed památka radostného vzkříšení slaví. Protož také slouží ji kněz *v bílém rouchu* slavném na ozdobeném oltáři. Opět zní chvalozpěv: „*Gloria*“ a *hlahol zvonů* zvěstuje světu radostné vzkříšení Páně; rovněž i *Alleluja* po třikráte, vždy výš a výše znějící, vzbuzuje k radosti velikonoční. Ostatně *vynechá se* při této mši svaté: *introit*; poněvadž mše tato není počátkem, nýbrž dokončením slavnosti tohoto dne; *též i Kredo*, poněvadž je druhdy křtenci sami před křtem svatým odříkávali; rovněž se neříká „*Agnus*“ čili Beránku Boží, poněvadž se již říkalo v litanii předcházející.

6. Těmito obřady posvátnými *vzkříšení Páně* jest *toliko naznačeno*, kteréž pak se slavívá až *pod večír* následujícím způsobem:

a) Kněz oděn *v roucho bílé barvy* přistoupí v tichosti k Božímu hrobu. Tuto *okouří velebnou svátostí* a pozdvihnuv *monštranci*, *drží ji v ruce*, volaje radostně: Vstalt jest této chvíle ctný Vykupitel!

b) Pak kráčí *v slavném průvodu* k oltáři, a shromážděná obec doprovází jej *při slavném zvuku zvonů a varhan*, dále prozpěvujíc a oslavujíc Krista co vítěze nad smrtí a nad ďáblem.

c) Při oltáři pak ukončí se veškerá pobožnost chvalozpěvem svatého Ambrože „*Te Deum laudamus*“ a *s požehnáním*.

Poznámění. Zde onde koná se s velebnou svátostí slavný průvod okolo chrámu.

D. Velikonoce.

§. 98. Význam a původ slavnosti této.

V tento den *slaví* vlastně církve radostné *tajemství vzkříšení Páně*. Nebo, jakž již Žalmista Páně prorokoval o Vykupiteli, že z hrobu povstane, řka: „Nezanecháš duše mé v hrobě, aniž dáš syatému svému viděti porušení“ (Žalm 15, 10.), a jakž byl Kristus opětne předpověděl (Jan 2, 19; 10, 18. — Mat. 16, 21.), — stalo se skutečně. *Třetí den* velmi z rána vstal jest Božský Vykupitel co vítěz nad hřichem, smrtí a ďáblem slavně z mrtvých. Od této přechátné noci slují svátky ty *velikonoc* (Pascha, Šťerťest) tolik co veliká, znamenitá noc.

A v pravdě znamenitá jest ona noc; neb *vzkříšení Páně* jest znamenitý děj, jímž *vykoupení* světa v skutek uvedeno a *stvrzeno* jest; neb jak dí svatý Pavel: „nevstal-liť Kristus z mrtvých, marná jest víra naše, ještě v hříších jsme.“ (I. Kor. 15, 17.) Onoť jest také jisté a *neomylné svědectví*, že Kristus Pán byl od Boha po-

slán, že tudíž *jeho učení* jest *pravé*, dle slov téhož svatého Pavla řkoucího: „Nevstal-li Kristus z mrtvých, daremné jest kázání naše, daremná jest i víra naše.“ (I. Kor. 15, 14.) Onoť jest také *základ a pečeť naděje naší*, že i my jednou z mrtvých vstaneme. „Nebo“, jak soudí svatý Pavel, „není-li vzkříšení z mrtvých, ani Kristus nevstal z mrtvých... Ale nyní Kristus vstal z mrtvých, prvotiny těch, kteříž zesnuli“; tudíž — chce doložiti — bude vzkříšení z mrtvých. (I. Kor. 15, 13. 20.) A protož nazývají svatí otcové slavnost tuto slavností všech slavností; onať jest středek slavností celého roku církevního, dle kteréžto se všechny pohyblivé svátky řídí.

Za touto příčinou také konala se *památká vzkříšení Páně již od počátku* církve; a sice *každou neděli*, t. j. ten den po sobotě, v kterýžto den Božský Vykupitel z hrobu vstal, tak že každá neděle byla takřka slavností velikonoční. Však i *vyroční den* vzkříšení Páně slavil se již za časů apoštolských. V polovici pak druhého století vznikla rozepře mezi východní a západní církví, v který čas by se měla slavnost ta konati? načež na prvním obecním sněmu Nicenském rozhodnuto bylo: aby se konala povždy první neděli po úplňku, kterýž následuje po rovnodennosti jarní, v kteroužto dobu vzkříšení Páně skutečně padá.

Koná se tudíž velikonoc *vždy v den nedělní*; poněvadž Božský Vykupitel v ten den z mrtvých vstal, tím i druhé stvoření, totiž vykoupení naše, dokonal. A jako Bůh Otec dokonav sedmý den stvoření světa, den ten posvětil, i církev posvětila neděli jakožto dokonání vykoupení světa.

Poznamení. Slavnost velikonoční křesťanská byla *předobrazena slavností velikonoční*, kteráž se konala v *starém zákoně* na památku vysvobození národu izraelského z utiskování egyptského. O této slavnosti byl každý dospělý Israelita zavázán, do Jerusáléma přijíti a tamto požívatí beránka velikonočního. Mimo to se požívaly po celý týden přesné (nekvašené) chleby. (II. Mojž. 12, 23—27. III. Mojž. 23, 4—8. V. 3—6.)

Mnohem vznešenější význam má velikonoc nového zákona, jakožto slavnost vysvobození celého pokolení lidského z otroctví hříchu a ďábla skrze Krista Ježíše, jenž jest pravý Beránek Boží, který animá hříchy světa.

§. 99. Hod Boží velikonoční a slavnost jeho.

Radost velikonoční jeví se všude, jak *v církvi a v chrámech, taktéž i po domácku a v přírodě* Boží.

1. Zvláště *církev* snaží se, aby radost velikonoční v srdcích všech panovala. K témuž cíli za dávných časů *padli* a kajícíci opět *do církve přijati* bývali; knížata křesťanská *propouštěli jaté a*

uvězněné na svobodu. Věřící pak přistupovali v ten den *k stolu Páně* a na setkání pozdravovali se, volajíce: „Vstalt jest Vykupitel“; načež druhý odpověděl: „V pravdě vstal jest.“ Aneb přáli sobě vzájemně: Radostné Alleluja!

Však až *posud* koná církev slavnost vzkříšení Páně radostným způsobem. *Chrámové* byvají *slavně ozdobeni*; na oltáři stojí socha Božského Vykupitele, jenž co slavný vítěz v ruce drží korouhev; *kněz* a přísluhující oděni jsou *v rouchu bílé barvy*, radostné chvalozpěvy střídají se s hlučnými zvuky a slavné „Alleluja“ ozývá se zhusta po celý oktáv, pak i po celý velikonoční čas, abychom častým opakováním jeho připamatováni byli, že v tomto čase Kristu bez ustání chválu a díky vzdávati máme za velikou milost jeho vzkříšení. Modlitby pak toho času konají se stoje, čímž se vyznamenává, že Kristus Pán z mrtvých vstal.

2. Však i *po domácku* jeví se radost velikonoční. V ten den totiž požeňává se *beránek*, jenž sluje velikonoční beránek, *bochánky* velikonoční a *vejce*, což pak se požívá, na památku poslední večeře Páně.

Svěcený beránek jest upomínka na beránka starozákonního a na toho, jenž se jím vyznamenával, na Krista Pána, kterýž co pravý Beránek Boží snal hříchy světa; bochánku pak se požívá na památku přesného chleba, jehož dle způsobu židovského při poslední večeři požíval náš Spasitel, kterýž pak se dal co chléb nebeský věrným svým za pokrm. Malované vejce (kraslice) jsou krásný obraz našeho vzkříšení. Nebo jako kuřátko, když přijde čas, proklube škořepinu a vylíhne se, podobně i my v den poslední prolomivše kůru hrobovou, povstaneme k lepšímu životu.

Kněz žehnaje tyto věci, znamená je svatým křížem a prosí Boha: aby jich skrze vzkříšení Pána Jesu Krista požeňnati a posvětití ráčil, aby ti, kdož jich požívají, obdrželi zdraví těla a ochranu duše a myslí jejich naplněny byly duchovním potěšením. Na to je pokropuje svěcenou vodou.

3. Než také *příroda slaví* tou dobou *vzkříšení*. Slunce vystoupivši výše na blankytové obloze, počíná jasněji svítiti a zahřívati zemi. Jaro nastává a příroda jsouc posud jako v zimní sen pohřžena a sněhovou korou přikryta, počíná se probuzovati k novému životu. Osení se zelená, tráva vyráží, stromoví pučí, první kvítka jarní se rozvíjejí a plectvo nebeské počíná prozpěvovati Hospodinu velebnou píseň chvály.

Tak co křesťan katolík radostného a utěšeného v chrámu Božím slyšel, uvažoval a v srdci pocítoval, toho ozvěnu nalézá v chrámu přírody, kdež mu každý kvítek volá hlasem velebným:

Pán vstal, já povstal, i ty povstaneš jednou z hrobu slavně, povstal-li jsi nyní s Ježíšem z hrobu hříchů.

A k tomu právě má nás povzbudit slavnost velikonoční: bychom *zemřevše hříchů, k novému, lepšímu životu v Kristu, s Kristem povstali* a takto víc a víc sebe posvěcující, hodnými se učinili slavného z mrtvých vstání, jakž napomíná svatý Pavel: „Jestli jste s Kristem povstali, těch věcí, kteréž s vrchu jsou, hledejte, kdež Kristus jest, sedě na pravici Boží.“ (Kol. 3, 1.)

E. Pohodí velikonoční.

§. 100. Oktáv velikonoční a neděle po velikonoci.

Druhdy se slavíval celý oktáv velikonoční, nyní však se koná toliko *první a poslední den* slavně.

Kristus Pán se ukazoval po svém vzkříšení ještě po čtyřicet dnů apoštolům, obcuje a rozmlouvaje s nimi o království Božím (o církvi); což se vypravuje v evangeliích, v ten čas připadajících.

V *pondělí velikonoční* vypravuje se, jak se ukázal Pán Ježíš dvěma učeníkům do Emauz putujícím.

V *neděli* pak na to vypravuje se, jak se ukázal Pán Ježíš jedenácti apoštolům shromážděným, mimo Tomáše, pak po osmi dnech všem, i Tomášovi, kteréhož o skutečnosti vzkříšení svého přesvědčil. Neděle tato první povelikonoční slove také *bílá neděle*, tak řečená od bílého roucha, ježto novokřtění, obnovivše učiněný slib při křtu svatém, toho dne odložili, tak sice: že, jakž dí svatý Augustin, bílá barva s šatem se odkládala, nevinnost však v srdci ustavičně zůstala.

V tuto dobu *povelikonoční připomíná se královský úřad Krista Pána*, kdežto vzkříšený Vykupitel co vítězný král se svými věrnými obcoval a království své na zemi ustavil. Proto také *hoří* po celý tento čas při slavných službách Božích u oltáře *veliká svíce* (paškál), představující oslaveného Krista, zhusta ozývá se Alleluja a nekoná se půst, dle slov Páně: „Zdaliž mohou synové ženichovi (přátelé) rmoutiti se, dokud s nimi jest ženich?“ (Mat. 9, 15.) A však Kristus co král věrných svých nepanuje mocí a hrůzou, nýbrž láskou a milostí; nehledaje sebe, abrž spasení svého věrného lidu. A protož mění vítěznou korouhev svou v pastýřskou hůl, nazýváje se dobrým pastýřem. A co takový dobrý pastýř, jenž zná ovce své a duši svou pokládá za ně, představuje se v evangelium v druhou neděli po velikonoci.

V *ostatních* pak *nedělích* velikonočních připomíná církev v svých evangelích věřícím *částky z řeči*, kterouž činil Pán Ježíš učeníkům svým *při poslední večeři* na krátkce, než se od nich odebral k smrti; v kteréžto řeči jako otec se s nimi louče, je připravoval na blízký svůj odchod k Otci (smrt), je těšil, učil, napomínal a slíbil jim seslati Ducha svatého. Církev připomínajíc řeči tyto dotčeným způsobem, šetří tu ovšem přirozeného citu vděčného srdce, kterémuž nelze na poslední slova drahých miláček zapomenouti, zároveň i připravuje věřící ku památce odchodu Páně na den na nebe vstoupení jeho též i k seslání Ducha svatého o svato-dušních svátcích. K čemuž i věřící doby té použiti mají.

§. 101. Den svatého Marka a křížové dni.

V pohodí velikonoční připadají také *průvody* čili *processí* *svatého Marka a křížových dnů*, kteréžto mají původ svůj v šedé dávnověkosti *).

Processí na den *svatého Marka* bylo již v šestém století od papeže Řehoře Velikého buď ustanoveno neb obnoveno, na odvrácení morové rány toho času panující.

Processí pak *křížových* neb *prosebných dnů*, kteréž se konají po páté neděli velikonoční, jenž odtud sama sluje křížová neděle, a sice v pondělí, úterý a v středu před na nebe vstoupením Páně, vzaly *původ* svůj z *Francouzského*, kdežto již v pátém věku je konal *Mamertus*, biskup vienenský, když totiž krajiny tyto po několik let mnohými nehodami, jakož: ohněm, zemětřesením, neourodou atd. navštěvovány byly.

*) *Průvody* čili *processí* *katolické* církve jsou *prastaré*. Již slavný *vjezd Páně* do Jerusáléma na slavnost velikonoční byl *processí*.

Konají se pak *processí* *práve* při službách Božích, ježto: a) *buď* vroucnost a *zbožnost* příkladem tolikých spolu je konajících; b) jsou *veřejné významné výry*, že na Bohu celí a ve všem závisíme; c) pronášejí se také jimi, že jsme *údobné jedné církve*, jedny modlitby jako jedněmi usty konající; d) jsou pak konečně *dojímavý obraz našeho putování pozemského*; „kdežto nemáme města zůstávajícího, budoucího hledáme.“ (Žid. 13, 14.)

Mají-li však *processí* dle úmyslu církve k vzdělání napomáhati nám, třebať, aby ti, kdož jim obcují, prosti byli vši roztržitosti a nábožně se modlili neb Bohu prospěvovali. Zvláště pak *dojímavý a příkladný* jest *spěv* nevinné mládeže, kdež se plní slova Žalmisty Páně: Z úst nemluvnátek a požívajících prsy dokonal jsi chválu svou. (8, 3.)

Jistý druh *processí* jsou *pouti*, totiž vzdálenější *průvody k posvátným místům*. Veškeré cesty Páně byly jsou toliké pouti, a již za prastarých časů putovali zbožní křesťané do Jerusáléma, Betléma, Nazaréta i do Říma

Příkladu toho následovaly i jiná města, až pak *nařízením papeže Leo III.* († 815) pobožnost tato i v Římě uvedena, potom i *po celé církvi rozšířena* byla.

A to se děje *právě a příhodně*. Neb, byť i nestávalo vždy příčiny prositi za odvrácení ohňů, zemětřesení a jiných nehod, přede vždy potřebujeme mnoho věcí, za kteréž ovšemt sluší Boha prositi. Zvláště pak jest to zdar osení a požitků přírodních, za kterýž církev prosí. K tomu jest i čas ten, v kterémž se processí tato konají, nejpríhodnější. Neb právě tou dobou počíná všecko růsti, kvěsti i odkvétati, což pro budoucí těžení jest velmi rozhodné. A což více, hned na to připomínáme sobě nastávající odchod Vykupitele do nebes, kdežto co věčný Prostředník náš žije. Kdož to na paměti má, může důvěrně očekávati, že prosby, které koná církev ve jménu jeho za úrodu zemskou, nebudou oslyšeny, ovšem napomahá-li to k našemu spasení. Vždyť, vzbuzuje věrné své k modlitbě, pravil sám: „Začkoli prositi budete Otce ve jménu mém, dám vám. Proste a vezmete.“ (Jan 16.) Kterážto slova Páně církev v evangelium na předcházející neděli křížovou věřícím na pamět uvádí.

Však i *způsob*, jakovýmž pobožnost tato se koná, jest zcela *účelu jejímu přiměřený*, srdce i ducha vzdělávající; totiž:

1. Záhy *z rána svolají se věřící* do chrámu, odkud pak se v slavném *průvodu* berou *do polí*, kráčejíce mezi zelenajícími se poli, lučinami a květoucími sady.

2. Při processí *přednáší se kříž*, jakoby ukřižovaný Spasitel stál v čele svého věřícího lidu co vůdce jeho po cestách vezdejšího života, na význam, že shromážděná obec pobožnost tuto koná

k hrobům svatého Petra a Pavla, jakož i na jiná posvatná a znameňitá místa.

Pouti však, konají-li se řádně a v duchu církve, mohou mnohý užitek duchovní přinést. Putující zajisté se všech stran a z rozličných krajín jednu víru jedním způsobem pronášející, *svědčí o jednotě katolické církve* a slouží tudíž k upevnění a utvrzení ve víře. K tomu i *poutní místo* samo, jakožto posvatné a neobyčejné, *budí ducha putujících z vlastnosti a oživuje v něm eroucnost a nábožnost*, kteráž také vzdáleností od péčí domácích a příkladem tolikerych putujících mocně se podporuje. Mimo to i znamenatí sluší, že mnohý jest *hříchy* obtížen, za kteréž mu po domácku těžko *pokání* činíti jest, aby nebyl od jiných pozorován a střežen, čemuž na poutním místě dobře se vyhoví. Konečně i obtíže a nesnáze cesty, kteréž putující podnikati musejí, mohou se dobře za skutky zapírání a mrtvení sebe pokládati.

Ostatně ví dobře každý křesťan, že nemá putovati na ujmu důležitých povinností; n. p. péče o vychování dítěte, ošetřování nemocných atd.

ve jménu Páně, a že toliko ve jménu jeho, t. j. skrze jeho ne-
skončené zásluhy vyslyšení proseb svých očekává.

Podobně i *korouhve modré* barvy s obrazy svatých po obou
stranách a křížem na hoře připomínají věřícím, že jakožto bojov-
níci Boží a údové rytěřující církve na zemi máme se shromažďo-
vati okolo Krista, pod jehožto praporem bojujice a jehožto příkladu
a učení následujice, jistě a bezpečně vítězství dojdeme, a k vítězo-
slavné církvi v nebesích přičtení budeme. *)

3. *Prozpěvuje se* pak při processí *litanie o všech svatých*,
v kteréžto litanii se volá zprvu k trojjedinému Bohu o vyslyšení,
pak se vzývají svaté, aby spojili prosby své s prosbami věřících
a za ně u Boha orodovali, na to se Kristus Pán sám co Prostředník
lidí prosí za vysvobození ode všeho zlého skrze tajemství jeho
svatého života. Konečně pak se přednášejí Bohu záležitosti obecné,
mezi kterýmižto se nalézá i ta, aby úrodu zemskou zachovati ráčil.

4. Při tom se koná také *čtyvero zastavení* buď u nějakého
kříže neb kaple. Při každém tomto zastavení čte se počátek
evangelium každého svatého evangelisty, na význam, že evangelium
do čtyř uhlí světa se hlásalo a že všemohoucí Bůh, jakož moci
slova svého byl všecko stvořil, tímto slovem všecko řídí a žehná.

Po čtení každého evangelium koná kněz modlitbu, prose:
aby Bůh na přímluvu svatých evangelistů nás ráčil vyslyšeti a
úrodu zemskou od nečasů a úhon chrániti a zdar a požehnání
všeho dáti ráčil. Posléze pak žehná křížem i lid i osení.

V tyto dni přísluší katolíku s skroušeným a kajícím duchem processím
těmto jak možná obcovati. Bera se pak luhy zelenajícími se, má dle návozu
Božského Vykupitele uvažovati kvítí polního a ptactva nebeského, jak Bůh o
ně pečuje a tím se vzbuzovati k pevné důvěře v jeho milosrdenství a otcov-
skou péči. Pak prose za to, co k zachování tělesného života jest potřebí,

*) Korouhve berou původ svůj z časů císaře Konstantina Velikého; kterýžto
na svém tažení proti odbojci Maxenciovi a s ním veškeré vojsko, viděli jsou
na nebi jasný kříž se znamením χ (t. j. Chr. totiž Kristus) a s nápisem:
„Tímto svítězí“; zároveň přikázáno mu ve snách, aby znamení toto na
válečných korouhvích svých dal zhotoviti. Což tento učiniv, ve čtyřech
bitvách dobyl vítězství, v čtvrtém pak sám Maxencius o život přišel. (Euseb.
vita Const.)

Křesťané pak potomně podlé těchto korouhví válečných učinili ko-
rouhve chrámové, jakož se posud v chrámech nalézají. Jsou pak jako
roucha bohoslužebná rozdílné barvy. Při processí na den svatého Marka
a křížové dni jsou modré barvy, na význam, že věřící pobožnosti té s du-
chem kajícím a skroušeným mají obcovati.

nemá opomenouti prositi i za to, co se týká spasení duše; dle slov Spasitelových: „Hleďte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho, a toto vše (co k zachování časného života jest potřeb), bude vám přidáno.“ (Mat. 6, 33.)

F. Slavnost na nebe vstoupení Páně.

§. 102. Význam a způsob konání slavnosti té v církvi.

Hned ten den po křížových dnech čili čtyřicátý den po vzkříšení Páně obnovuje svatá církev poslední děj z pozemského života Krista Pána, totiž slavné jeho na nebe vstoupení.

Čtyřicátý den po svém vzkříšení ukázal se Pán Ježíš jednácti za stole sedícím učeníkům a pojed s nimi, utvrdil je ve víře, v své z mrtvých vstání, zároveň i přikázal jim: aby po všem světě jdouce kázali evangelium a křtili, dada jim moc, nebeské seslání své divy ztvrzovati. Konečně pak přikázal jim, aby v Jerusalemě očekávali seslání zaslíbeného Ducha svatého, aby jím posilnění kázati mohli evangelium po veškeré zemi. Toto pověděv, vyvedl je ven do Bethanie. Na hoře pak olivetské pozastavil se a pozdvih rukou svých, dal jim požehnání. I stalo se, když je žehnal, ani na to hledí, bral se od nich a vyzdvížen jest a nesen do nebe, a oblak přijal ho od očí jejich.

Tak vstoupil Pán Ježíš s tělem i s duší, co Bůh a člověk, slavně a velebně na nebesa, aby a) tamto naši křehkou *přirozenost lidskou* se svým Božstvím spojenou *na pravici slávy Božské* postavil a nás takto Božství svého účastny učinil (Præfat. et Communic. in h. Missa); pak i b) aby co člověk *přijal korunu slávy* za ponížení a utrpení, kteréž byl z lásky a poslušenství Otce nebeského pro nás podnikl a snášel; konečně pak vstoupil na nebesa i proto, c) aby tamto svým věrným *připravil příbytky* a byl na věky jejich Prostředníkem, aby, kde On jest, také oni byli.

U věčné památce musel býti svatým apoštolům a jejich nástupcům a vůbec všem věřícím onen den, kdežto Pán Ježíš, dokonav slavný běh života pozemského, odebral se k Otci. Tudíž když nastal výroční den udalosti té, což bylo přiměřenějšího, než že radostnou památku tuto sobě k paměti přivozovali, o ní rozmlouvali, z ní se těšili, a ji slavně konali. Tak povstala slavnost na nebe vstoupení Páně sama sebou, o kteréžto veškerá církev již od prvních časů slavně koná památku vítězoslávy Kristovy, k čemu veškerá pobožnost naše svaté čelí. Ostatně pak nemá *slavnost tato nic zvláštního do sebe*, než že po evangelium, kde se vypravuje, jak Pán Ježíš vzat jest do nebe, *velikonoční svíce se uhasí a*

s sochou vzkříšeného Vykupitele z oltáře se odstraní, za znamení, že Božský Vykupitel již více na zemi viditelně neobcuje.

V tento den aluší, aby katolíci se svatými apoštolý za Kristem do nebe hleděl, a to s tím úmyslem a předsevzetím, že chce tam za ním píliti, tudíž i tou cestou kráčet, kterouž Spasitel sám kráčel a kterou mu ukazuje svatá víra jeho, jakž vzbuzuje svatý Pavel, an dí: „Naše obcování v nebesích jest, odkudž i Spasitele očekáváme, Pána našeho Ježíše Krista.“ (Filip. 3, 20.) Podobně napomíná svatý Augustin: „Konáme-li na nebe vstoupení Páně u víře a nábožnosti, povznesmež se s ním a následujmež ho srdcem, aby, když nastane zaslíbený den, jsme ho následovali i tělem.“ (Sermo 261. Die Ascens.)

III. Posvátná doba svatodušní.

§. 103. Význam a trvání její.

Dobou touto *představuje se nám neskončená láska Boha Ducha svatého*, jehožto sesláním vykoupení lidstva dokonáno a skrze církev do veškerého světa uvedeno a rozšířeno jest, ježto Duch svatý ovoce Kristova vykoupení věřícím sděluje a přivlastňuje a posvěcení jejich v církvi způsobuje.

Počíná doba ta dnem ihned po na nebe vstoupení Páně následujícím a *končí* poslední nedělí posvatodušní. *Středek* této posvátné doby jest slavnost svatodušní s oktávem; co *příprava* či předhodí může se považovati devatero dní následujících po na nebe vstoupení Páně (novena); a za *pohodí* pokládá se celá třída neděl posvatodušních až na konec roku církevního, se všemi v tu dobu připadajícími svátky.

§. 104. A) Slavnost svatodušní.

Kristus Pán zaslíbil věrným svým Ducha svatého, jenžby, jsa Učitelem a Utěšitelem jejich, učinil je způsobné k vykonání apoštolského povolání. Co slíbil, to splnil. Když se naplnilo padesáte dní (po vzkříšení Páně) a když apoštolé s mnohými jinými věřícími dle rozkazu Páně v Jerusalemě meškali, očekávající zaslíbeného Ducha svatého, okolo deváté hodiny ranní stal se rychle zvuk s nebe jako přicházejícího větru prudkého a naplnil veškeren dům, kdež byli sedíce. Duch svatý pak vstoupil na ně v způsobě rozdělených jazyků. Oni pak naplnění Duchem svatým počali mluvíti rozličnými jazyky a vypravovati veliké věci Boží.

Hned na to povstal svatý Petr a kázal židům, tuto se shlukším,

dovozuje jim: že Kristus, jehož byli ukřižovali, jest pravý Messiáš a že toliko ve jménu jeho lze spasenu býti.

Touto řečí dojatí, přijalo jich okolo tři tisíce víru, a pokřtěni byvše, připojeni jsou k církvi, kteráž tudíž počátek vzala a upevněna jest.

Památku tuto seslání Ducha svatého obnovuje církev *padesátý den* po velikonoci, odkudž latinské jméno slavnosti té *Pentekoste* původ běře; pochodí to od řeckého „*pentekoste*“, což znamená tolik co padesát (totiž dní).

I v svatém písmě činí se zmínka, že se konala slavnost ta již za časů apoštolských (Skut. ap. 20, 16; I. Kor. 16, 8); což se dá lehce pochopiti; neb nemohli jsou apoštolé výroční den ten pominouti, aby u vděčnosti nepřipomínali sobě moci a působení Ducha svatého, jehož jim seslal oslavený Kristus. A to tím spíše, ježto i *židé v ten den konali slavnost letnic*, kterouž nazývali slavnost prvotín; poněvadž se v ten den obětovali Hospodinu dva chleby prvotín na oltáři, na poděkování za dokončenou žeň. Při tom se konala také památka dání desatera Božích přikázání na hoře Sinai. Než mnohem *vznešenější* byl jest podnět *letnic křesťanských* — slavnosti svatodušní; kdežto ztvrzen jest zákon lásky, založená církev a prvotiny věřících Bohu zasvěceny jsou.

Však i *veškerá příroda souhlasí* se slavností letniční, vyobrazujíc blahé účinky, kteréž Duch svatý způsobil při svatých apoštolích a prvních věřících, a kteréž způsobuje řádně až posud při těch, v jichžto srdce zavítal.

Neb působením vedra slunečního rozvíjejí se poupata, květiny rozvírají kališky své, luhy a lučiny stojí v spanilém květu a již již počíná první ovoce zráti. Nebesa se stkví v jasném lesku slunce, líbí věterkové vanou a veškerá příroda stojí tu v celé kráse a spanilosti své. — Krásný to obraz moci a působení Ducha svatého. Tak zajisté rozvinuly se a dozrály o letnicích v apoštolích Páně a v prvních věřících zárodky a poupata myslí křesťanské, co ovoce Ducha svatého, jakož: láska, radost, pokoj, trpělivost, dobrotivost, dobročinnost, dlouhočekání, tichost, věrnost, mírnost, zdrželivost, čistota (Gal. 5, 22. 23.); podobně i dary téhož Ducha svatého; totiž: dar moudrosti, rozumu, rady, síly, umění, pobožnosti a bázně Boží. (Isai. 41, 2. 3.) A rovněž působí Duch svatý podnes mezi národy, kde se víra Kristova uhostila. Tu mizí bludy a nepravosti, pravda a ctnost, láska a spravedlnost zkvétají a přinášejí ovoce bohumilého života a zpanilých činů. Duch sv. zajisté osvětluje rozum světlem nebeským, podněcuje srdce ohněm své lásky a milosti, a ponouká vůli k šlechetným a bohumilým skutkům a

takto činí duši lidskou rajskou zahradou, na kteréž má Bůh zalíbení.

A protož se snaží církev o slavnosti této netoliko věřícím *seslání Ducha svatého na paměť přivoditi*; anobř také skrze Ducha svatého *posvěcení* v nich *xpůsobiti*. Na ten cíl a konec:

1. Poněvadž duch lidský tím snáze se povznáší k Bohu a k duchovním věcem, čím méně tělem k zemi poután bývá, za tou příčinou v *předcházející vigílii*, totiž v sobotu před hodem Božím svatodušním, jest ustanoven *půst*; aby se věřící ku přijetí darů Ducha svatého hodně připravili.

2. Též se světi v ten den zde onde *křtící voda* (jako na bílou sobotu). To se děje proto, poněvadž se za prvních časů církve odrostlým slavně křest uděloval; a to příhodně, ježto skrze křest svatý vcházíme do církve a stáváme se chrámy Ducha svatého.

3. Na Boží hod svatodušní pak i v oktávu *uděluje se* v skupáckých chrámech *svátost břimování*. Veškerá pak svatá evangelia, jakož i modlitby a zpěvy, kteréž koná církev v ten čas, vztahují se na Ducha svatého a na dary jeho.

Katoličtí křesťané chtějí čas tento v duchu církve svaté konati, mají vroucně *prosiť*, aby Duch svatý k nim *zavítal* a je obohatil dary svými; zároveň pak mají k hodnému přijetí jeho *srdce své připraviti*, a sice vroucí toužebností po milosti jeho a očištěním srdce svého od všelikých hříchů pravým pokáním.

Zvláště pak mají dospívající, kteří ještě *svátosti břimování* nepřijali, a k tomu příležitost mají, svátost tu *hodně přijmouti*.

§. 105. B) Svátek nejsvětější Trojice Boží.

Slavností nejsvětější Trojice, připadající v neděli po svatodušním hodu Božím, *přivádí církev* pojednou k *paměti věřících všecka tajemství víry*, jichžto památku během roku církevního až posud konala. — V ten den totiž předkládá církev věřícím *lásku Boha Otce*, který tak miloval svět, že Syna svého jednorozeného vydal pro spasení lidí; onat velebí *lásku Syna* Božího, jenž pro spasení naše vtělil se, život položil; pak i připomíná *lásku Ducha svatého*, kteroužto sestoupiv na svět, rozlévá v srdcích a posvěcuje duši lidských.

Však ale slavnost tato koná se v *obyčejnou neděli bez obzvláštních obřadů*; poněvadž tajemství nejsvětější Trojice Boží, jakožto rozumu lidskému nepostižitelné, nedá se ničím vyobraziti ani vyznačiti. Toliko v *praefaci* se velebí svatá Trojice a vzdávají se díky Bohu Otci nebeskému, jenž s jednorozeným Synem

svým a s Duchem svatým jeden jest Bůh a jeden Pán, ne v jedné zvláštnosti osoby, nýbrž v Trojici jedné podstaty.

Tímto způsobem i slušná pocta neskončené velebnosti trojjediného Boha se vzdává, i církev víru svou v základní toto učení křesťanského náboženství důstojným způsobem pronáší, kteroužto víru ostatně u veškerých službách Božích jeví a vyznává.

V tento den sluší katolickému křesťanu: aby, jako poutník, jenž byl valnou část cesty své urazil, *zpěti obrátil zraky své*, a což posud o jednotlivých svátcích a slavnostech Páně sobě připomínal, nyní pojednou sobě k myslí přivodil a *rozjímá*, lásku totiž a skutky trojjediného Boha, Otce, Syna i Ducha svatého, a za to *vroucí díky* trojjedinému Bohu vzdával. Zároveň pak v živé víře uvažuje dobrodiní Trojice Boží, a vida, *kteřak láska každé z tří Božských osob má péči o každého člověka*, má křesťan *cele se zasvětili trojjedinému Bohu* a vzbuditi to svaté předsevzetí: že chce všeho hříchu se oddíci a potomně živ býti co zdařilé dítě Otce, jako hodný vykoupence Syna a neporušený chrám Ducha svatého.

§. 106. C) Slavnost Božího Těla.

Slavnost Božího Těla (Solemnitas ss. Corporis Christi, *Šťoň-leichnamšfest*) připadá *na čtvrtek po nejsvětější Trojici*. Jestli to *přeložení slavné památky ustanovení nejsvětější svátosti oltářní*, kteráž by se vlastně měla konati na zelený čtvrtek s všelikou radostí a slávou, a však za příčinou smutku onoho dne takto slaviti se nemůže.

Ostatně pak jest památka ustanovení velebné svátosti tak *stará, jako církev sama*. Neb již první věřící konali ji, scházejíce se k lámání chleba a chválice Boha (Skut. ap. 2, 46.), což se neustále v církvi opakovalo; až pak *zvláštní slavnost* ku počtě velebného tajemství tohoto ustanovena byla — totiž slavnost Božího těla.

Nejbližší příčinu k této slavnosti zavdala *blahoslavená Juliána*, převorka kláštera Montcornillon blíž Lüttichu (roku 1230). Příčiněním bohabojné této panny konala se slavnost tato zprvu jen v jejím klášteře (1246), odkudž se ale brzy v celém Nizozemsku rozšířila, až pak od papeže Urbana IV. roku 1264 pro celou církev ustanovena jest.

Velebná slavnost tato snáší se docela s velebností tohoto tajemství, v kterémžto věřící svou víru v Krista a jeho přítomnost v této svátosti veřejně a slavně vyznávají, jemu za neskonalou lásku a nesčíslná dobrodiní jeho vroucí díky vzdávají a nejvyšší úctu jeví Mu co Pánu a Spasiteli svému. Zároveň připomínají

sobě o slavném svátku tom spojení své s Bohem skrze Krista a svátek života věčného.

Vznešená a radostná slavnost tohoto tajemství *vyznačuje se veškerým zřízením služeb Božích*, kteréžto tu koná církev i při mši svaté, i při následujícím průvodu:

1. V chrámě ozdobeném kvítím a ratolestím koná se slavná mše svatá, při kteréžto se lid hned na počátku žehná velebnou svátostí věncem okrášlenou, která pak po celou mši svatou jest vystavena k slušnému uctění věřících a na znamení, že Pán všeho pozhnání dlí u prostřed lidu svého.

2. Po mši svaté kněz, drže monštranci, počne u oltáře propěvovati „Pange lingua“, zpěv to o velebné svátosti, který pak na to sbor dále zpívá, načež při sezvánění všemi zvony následuje *slavný průvod s velebnou svátostí* pod širým nebem.

Tu se běře Božský Vykupitel co slavný král u prostřed lidu svého, u něhožto volil přebývati v nejsvětější svátosti oltářní. Při slavném průvodu tomto přednáší se zpředu kříž co bezpečný vůdce po cestách života; pak následuje nevinná mládež dle příkladu dítek Jerusalemských Božskému Vykupiteli propěvujíc a jej oslavujíc. Potom berou se pořádkové a ostatní osadníci v čele majíce prápory, radostná to znamení vítězoslávy Kristovy, jiní pak blíž velebné svátosti oltářní nesou svíce rozžaté, na znamení své osvětlené víry a planoucí lásky ke Kristu.

Kněz pak neša velebnou svátost kráčí pod baldachinem a služebníci církevní okuřují neustále kadidlem, na znamení nejhlubší pocty, kterouž vzdává církev nejsvětější svátosti oltářní. I cesta, kterouž průvod ten se běře, bývá kvítím posypána a křovím ozdobena, jakoby i příroda sama přispívala k zvelebení slavnosti té svého původce.

3. Při *processi* pak se konají u čtyř oltářů dle možnosti ke čtyř uhlům světa obráceným *čtyřero zastavení*, podobným způsobem jako o křížových dnech. Pěje se totiž při každém počátek z každého čtyř evangelistů; poněvadž veškerí čtyři evangelisté o Kristu a velebné svátosti oltářní svědčí; pak se koná modlitba k nejsvětější svátosti oltářní a jiné dvě za úrodu zemskou, načež se lid velebnou svátostí žehná.

4. Když pak se posléze *processi* do chrámu navrátí, ukončí se veškerá pobožnost s chvalozpěvem svatého Ambrože: „Te Deum laudamus.“

V ten den mají katoličtí křesťané netoliko obřadům posvátným téhož dne obcovati a takto víru svou v skutečnou přítomnost Krista Pána ve velebné

svátosti oltářní veřejně osvědčiti; abž také co zevnitřka konají, u vnějšku v srdci chovají; totiž Božského Vykupitele v srdci nositi, tamto mu posvátný oltář postavit i jej ozdobiti květin zpanilých ctností křesťanských, na něm pak rozštíti plamen vroucí lásky, aby, jakož Božský Vykupitel v nejsvětější svátosti oltářní celý s Božstvím i člověčenstvím, s tělem i s duší se nám obětuje, i my se jemu celí oddali, tak že bychom mohli říci s apoštolem Páně: „Živí jsem již ne já, ale živ jest ve mně Kristus.“ (Gal. 2, 20.)

§. 107. D) Neděle posvatodušní.

Posvatodušní doba zahrnuje druhou polovici roku církevního od svátku nejsvětější Trojice až do konce roku církevního. Dlouhá třída těchto neděl posvatodušních jest takřka *pohodí všech předehřitých slavností Páně*. V této době *snaží se církev*, co o jednotlivých slavnostech a svátcích Páně ku poučení, napomenutí a duchovnímu vzdělání — slovem ku *spasení* věřícím čas po čase z vykupitelského života Páně předkládala a živě na paměť přivozovala, při nich *uskutečniti, aby* totiž spoluúčinkující s milostí Ducha svatého, opravdu vykoupení Kristova účastni byli a v živém obcování s ním *hojně ovoce spravedlnosti přinesli*; podobně jakož i příroda touto dobou vše k zdaru a dozrání přivozuje, pak i ovoce své vydává.

Za tou příčinou, vyjímaje některé nezasvěcené svátky, *neslaví církev žádné památky z dějin života Vykupitelova, nýbrž předkládá* v nedělních svatých evangeliích věřícím *učení a skutky* jeho, vzbuzuje jich, aby v živém obcování s Kristem pravdy jeho pevně se drželi, ji plnili, a takto Krista následující, k žádoucímu cíli křesťanského života dospěli.

Častěji však koná se v tuto dobu *památka a slavnost blahoslavené Rodičky Boží Marie panny a svatých a vyvolených Božích*, v jichžto zpanilém životě, ježto byli pravými následovníky Vykupitele svého, Kristus Pán sám jest oslaven a kteřížto příkladem svým mocně vzbuzují věřící na zemi k následování Páně.

Katoličtí křesťané mají v této době, následující hlasu a učení církve, ve víře a v spasitelném poznání, jakož i v ctnosti a spravedlnosti víc a více prospívati a takto *snažiti se*, aby se připodobnili svatým a vyvoleným Božím co pravým následovníkům Kristovým, by hojně ovoce dobrých skutků vydávalíce, zasloužili jednou, by připočteni byli k vítězoslavné církvi.

§. 108. E) Svátky svatých. O svatých vůbec.

Život Páně má býti svrchovaným vzorem života každého křesťana; ježto má ustavičně míti na zřeteli a jehožto příkladu má následovati, aby takto, jak dí apoštol Páně „Kristus utvořen byl v něm, on pak sám byl připodobněn k obrazu jeho.“ (2. Kor. 7, 18. Řím. 8, 29.)

A v skutku již od počátku církve snažili se vyznavači Kristovi vynikati svatostí a spravedlností života, a takto dostáti křesťanskému povolání svému. Za touž příčinou, a poněvadž svatost života jest svrchovaný cíl a povolání každého vyznavače Kristova, nazývají se první věřící v spisích apoštolských „*svatými*“ (Řím. 1, 6; II. Kor. 13, 12.) Rovněž i společnost údů církve vítězné, rytěrující a trpící sluje obcování svatých. Později však okolo roku dvacátého po na nebe vstoupení Páně vyznavači Kristovi nejprv v Antiochii nazváni jsou „*křesťané*“. (Skut. ap. 11, 26.) Když pak někteří bludaři jméno toto sobě přivlastňovali, nazvali se pravo-věřící křesťané „*katolíky*“ t. j. údy obecné církve Páně.

Později však nazývali se *svatými* v církvi toliko ti, kdož *zlatěnní svatostí* a dokonalostí života vynikali a kterých *Bůh divy oslavil*, kteřížto proto vůbec za svaté a blahoslavené jmíni byli aneb i *od církve* po pilném zkoušení života a činů jejich za svaté slavně byli *prohlášeni*, a k účtě a následování věřících poručeni. *Blahoslavenými* pak zovou toliko ti, jichžto pocta v církvi se neporoučí, ale toliko připouští.

Rozeznávají se však *rozliční druhové svatých a vyvolených Božích*, jichžto památka v církvi se slaví, a sice:

1. V čele stojí co královna nebes *Rodička Boží*, Maria panna, kterážto co matka Božského Vykupitele, a co vzor všelikých cností slušně v církvi katolické se ctí a vyzývá nade všechny jiné svaté a svěťice Boží.

2. *Svatí andělé*, jakožto vyšší duchové a účastníkové spasení lidského.

3. *Svatí patriarchové, proroci* a jiní svatí a *vyvolení Boží starého zákona*, kteřížto v blahé naději a toužebném očekávání Messiasě spravedlivý život vedli a v Kristu spasení došli.

4. *Svatí apoštolé a evangelisté*, jenž co první rozšiřovatelé vykoupení Kristova pro spasení lidstva všecko opustili a všickni mimo svatého Jana i život obětovali.

5. *Svatí mučéníci* (martyres, Märtyrer, Blutzeugen), kteří pro Krista a vyznání víry jeho kruté muky snášeli, pak i život svůj položili. Památka jejich se konala již za prvních časů církve.

Věřící zajisté pochovali těla jejich s uctivostí a v den výroční jejich utrpení shromáždili se u hrobů jejich, konali tam služby Boží a připomínali si jejich muky, vzbuzující se k podobné zmužilosti a setrvalosti ve víře.

6. *Svatí vyznavači* (Confessores, Bekenner oder Beichtiger), kteřížto buď za času pronásledování církve pro víru Kristovu muky a protivenství anášeli, však prvé než mučnickou smrt podstoupili, zemřeli; aneb potom vůbec pevnou věrou, vroucí zbožností a zvláštní dokonalostí a svatostí života vynikali a mnohými zásluhami se pravými vyznavači Kristovými býti osvědčili.

7. *Svaté panny*, jenž panenství po všecken život svůj zachovavše nerozděleným srdcem Bohu sloužily; pak i *svěťice Boží* vůbec, kteréž buď v manželském neb vdovském stavu svatostí a dokonalostí života vynikaly.

Poznámění. Svátky svatých a vyvolených Božích nejsou ustanoveny na den narození, ale na den úmrtí jejich. Nebo den narození člověka přichozího na tento svět a obtíženého břemenem dědičného hříchu jest začátek mnohé bídy a strasti, tudíž není hoden radostné oslavy, jako onen den, kdy v lázni a milosti Boží kdo umřev, překročí v život věčně blažený a smrti takřka se zrodí k nebeské radosti. Toliko den narození Marie panny a svatého Jana křtitele slaví se v církvi; poněvadž Maria panna bez hříchu prvotního počata byla, a svatý Jan, jakž dí písmo svaté, již před narozením svým od Boha byl Duchem svatým naplněn a posvěcen. (Luk. 1, 15.)

§. 109. I. Slavnosti Marianské.

Jako mezi hvězdami panuje rozdíl, a tyť se stkví nejjasněji, jenž jsou slunci nejbližší; podobně jest rozdíl mezi svatými a vyvolenými Božími i vzhledem na slavnosti a svátky jejich.

Nejslavněji zajisté konaly se již od dávna *svátky Marie panny*. Neboť církev vidouc, že Bůh sám ji nad jiné poctiti a vyznamenati ráčil, vyvoliv ji za matku Syna svého pro spasení lidské vtěleného, zároveň i znamenajíc, že Božský Vykupitel ji co matku svou velice miloval, tak že umíraje, ji poručil péči učenika svého, Jana: již od dávných časů o to se snažila, aby poctu její všemožně u věřících množila a rozšiřovala. Za tou příčinou také církev, jakož v adventní čas konala slavnost nepoškrvněného početí Rodičky Boží, kterážto jako dennice předcházela východ slunce spravedlnosti; podobně koná a oslavuje památku i ostatních znamenitých dob a dějin ze spanilého života jejího, a sice od kolébky její až k hrobu. — Sem náleží:

1. *Svátek narození Marie panny*, připadající 8. září. Radostná památka ta slaví se slušně proto, poněvadž Maria, jak di svatý Bernard, jest od prvního okouzlení, co spatřila světlo tohoto světa, důstojným předmětem úcty naší; ježto bez porušení co vyvolená dcera nebes běh života svého započala, čímž i spasení lidstva počátek vzalo.

2. *Svátek jména Marie panny*. Připadát na neděli v oktávu narození jejího. Památka jména tohoto slušně se slaví, poněvadž Maria jméno své spanilým životem svým zvěčnila. Zaslужujeť pak jméno matky Spasitelovy, aby jakož na nebi v knize života zapsáno jest, žilo tudíž i na zemi v srdcích věřících. A protože také ctěno jest od věkův důstojné jméno toto po všech krajinách křesťanských, místy pak slavívalo se i svátkem obzvláštním. Papež Innocenc XI. na památku dosaženého vítězství nad Turky u Vídně (ježto se přímlově Marie panny přičítalo) ustanovil, aby se slavnost ta po celé církvi konala.

Svátek zvěstování Marie panny. Připadát na den 25. března. Jet to den, v který Marii zvěstováno jest, že ji vyvolil Bůh za matku Spasitele, jehožto z Ducha svatého počala.

Jest to vlastně památka *vtělení Páně* vzhledem na Marii pannu, a připomíná nám onu znamenitou dobu, po kteréž jsou patriarchové a prorokové starého zákona toužebně dychtili. Neb vtělení Páně jest první článek v pásmě divů, kteréž Bůh vykonal pro spasení naše *).

4. *Svátek navštívení Marie panny*. Konát se druhého července. Obnovujeť se jím památka děje z domácího života Marie, kdežto co vyvolená matka Spasitelova navštívila Alžbětu příbuznou svou, a od ní poznaná i pozdravená jest co matka Páně, začať Boha chválila i velebila (Magnificat). Jest to svátek ctného a bohumilého přátelství, kteréž spanilé tyto duše jako v jedno sloučilo na oslavení Páně.

5. *Svátek na nebe vzetí Marie panny* připadající na 15. srpna. Svátkem tímto připomíná se libý ze světa odchod Marie panny, kterýž vším právem pojetím na nebe nazývati se může. Smrt

*) Radostný tento děj vtělení Božího připomíná se také věřícím v církvi tím, že se ráno, v poledne i večer klekají svou a řád se pozdravení andělské (Anděl Páně), v kteréžto modlitbě se vypravuje děj vtělení Božího, zároveň i Rodička Boží se oslavuje.

Zřízení toto, pochodící z časů křížáckých válek, má mimo to, což svrchu podotknuto jest, i to spasitelné do sebe, že tím se veškeré doby denní posvěcují a věřící upomínají, aby v nižádné době Boha a spasení duše s očí neztráceli.

její zajisté byla přímou cestou a branou k radostem nebeským, kdežto u trůnu Božského Syna svého věčné slávy požívá.

6. *Slavnost svatého růžence* *), připadající na 2. října, koná se nyní v první neděli téhož měsíce, s kteroužto slavností spojena jest slavnost Marie panny vítězné, na památku slavného vítězství, dobytého od křesťanů nad Turky u Lepanto (r. 1571 7. října).

Poznamení. Mimo tyto zasvěcené svátky Mariánské a slavnost obětování Marie panny, kterážto splývá v jedno se slavností obětování Páně, konají se v církvi ještě následující dny *pamětné* Rodičky Boží, jakož: obětování, zasnoubení, sedmero bolestí Marie panny, památka Marie sněžné, ochranné pro upamatování na všeliká dobrodíní skrze přimluvu její od Boha obdržené; památky Marie panny karmelitánské.

O slavnostech Mariánských sluší, abychom udalost neb děj z života jejího, kterýž se tou slavností právě připomíná, nábožně rozjímali, a co tuto při ní zpanilého a příkladného nalézáme, následovali; jakož: její neporušené čistoty, její vroucí zbožnosti, účinné lásky a vídnosti, ochotné poslušnosti rozkazů Božích, úplné oddanosti do vůle Boží, hluboké pokory, tichosti a trpělivosti a zmužilosti v anášení utrpení a protivenství života. Takto následující vznešeného příkladu jejího, ubezpečení býti můžeme, že i ona za nás u Božského Syna svého bude orodovati, kterážto přimluva její tím spíše účinek míti bude, ježto ctností, milostí a důstojenstvím nad ostatní vyvolené Boží vyniká.

*) K častému připomenutí na tajemství života, utrpení a oslavení Páně a k slušné počtě Rodičky Boží modlívali se katoličtí křesťané *růžence*. Kterážto modlitba záleží: a) z apoštolského vyznání víry; b) z modlitby Páně s trojím posdravením andělským, k čemuž se připojuje: a bys v nás víru rozmnožiti, naději upevniti a lásku rozšířiti ráčil; c) pak následuje 150 Zdravas Maria atd., kteréž se dělí na tři části, totiž radostného, bolestného a slavného růžence, z nichžto každý sdružuje v sobě 50 Zdravas neb pět desátek a v každém desátku se připojí k slovům: „plod života tvého Ježíš“ tajemství z života Krista neb Marie panny, a celý desátek se uzavře modlitbou Páně. Tímto způsobem jest všechno toto modlení spojeno v jedno jako v nějaký věnec; protož sluje modlitba tato *růžence* (Šťefantraj), tolik co *růžový věnec*; poněvadž jako na růži spatřiti lze zelené listy, bodlavé trní a spanilý květ, i tuto radostná tajemství zeleným listím, bolestná pak trním a slavná květy se vyznačují.

Ostatné pak modlitbou touto rozjímá se příhodně celý život Krista Pána a Marie panny, nejdůležitější částky z jeho života a tajemství víry na paměť se uvádějí. Však, což dobře znamenati sluší, má-li modlitba ta prospěšnou a spasitelnou býti, třeba, by se s pozorností a s nábožností konala; neb růžence těch, kteříž se je modlí roztržité, jsou růžové věnce bez růží a nemohou se Bohu líbiti.

§. 110. II. Ostatní svátky čili slavnosti svatých.

Mimo slavnost svatého Štěpána prvomučeníka (§. 83) světi se ještě v církvi následující svátky svatých:

1. *Slavnost svatých andělů strážných*, kterážto slavnost připadá na první neděli měsíce září. Koná pak se na osvědčení víry naší katolické, že Bůh svaté anděly k ochraně lidí ustanoviti ráčil; zároveň také na poděkování Bohu za dobrodiní toto a ku povzbuzení, abychom se snažili ochrany nebeských duchů těchto hodnými se učiniti.

Poznamenání. Jestliť radno i slušno, dle příkladu nábožných křesťanů denně anděla strážného vzývati, však i také na vnučení jeho dbáti, jich následovati, a vůbec míti jej na paměti zvláště v pokušení k hříchu, jež bychom bez svědka spáchati mohli.

Mimo dotčený svátek koná se také v církvi památka svatých archandělů: Michala, Rafaela a Gabriela.

2. *Slavnost knížat apoštolských svatého Petra a Pavla*, připadající na den 29. června, jakožto den úmrtí jejich. Slavností touto obnovuje církev památku života, působení a smrti apoštolů těchto, kteřížto pro znamenité práce své slují knížaty apoštolskými; z nichžto svatý Petr co hlava církve, druhý pak co apoštol národů nejvíce o rozkvět a rozšíření církve pracovali a nad jiné vynikli. V tento den se činí také připamatování ostatních svatých apoštolů. Ostatně pak se koná každý měsíc památka jednoho neb dvou apoštolů společně (a však nesvěti se); a to slušně. Svatí apoštolé zajisté co první následovníci Kristovi, hlasatelé evangelium a rozšiřovatelé vykoupení Páně stali se největšími dobrodinci národů a zasluhují vůbec, aby u věčné chovali se paměti.

Sluší tedy, tento den a vůbec v dni památní svatých apoštolů vroucí díky vzdávati Kristu Ježíši, jenž, jak píše církev v preface v tyto dny, „nikdy neopouští církve své, abžť jí ostříhuje ustavičnou ochranou skrze své apoštoly“, skrze kteréž i národy v obecenství církve povolati ráčil. Zároveň pak sluší i děkovati samým svatým apoštolům, kteřížto první s velikými těžkostmi a mnohými obětmi pracovali o obrácení národů.

3. *Slavnost všech svatých*, připadající 1. listopadu. Na ten den koná se slavná památka všech vyvolených Božích, kteřížto buď v písmech svatých neb od církve jmenovitě za svaté vyhlášení jsou, aneb kteří nebeské slávy dosáhli, ač svět o nich nic neví.

Původ svůj bere slavnost tato odtud, že po zrušení modlářství v Římě chrám ku počtě všech domnělých pohanských bohů zasvěcený, „*pantheon*“ řečený, na věčnou památku vítězství křesťanského

náboženství nad modloslužebností pohanskou *od papeže Boniface IV.* ku počtě všech vyvolených Božích posvěcen byl; načež potomním časem slavnost všech svatých *od Řehoře IV.* pro veškerou církev ustanovena jest.

Slavnost tato jest *slušná a spasitelná*, poněvadž tím církev živě pronáší: že *ctí a váží* sobě všelikých duší spravedlivých, byť si jich svět ani nevšímal; nad to staví tuto věřícím na oči *živé vzory ctnosti* a dokonalosti křesťanské, kteréž je tím mocněji k následování vyzývají, čím podobnější jsou okoličnosti života jejich k oněm života svatých. Konečně pak se tímto poskytuje věřícím ta *utěšená naděje*, že tito svatí a vyvolení Boží, s námi v mnohém ohledu spřízněni, na nebesích našimi jsou orodovníky, jakož na zemi živi jsouce, v smrtelném těle byli milovníky bratří svých.

Konajíce tento den, máme *v duchu povznášeti se k nebeským výsostem* a zbožně rozjímati o zpanilých ctnostech, jakými svatí se stkvěli; o cestách, kterými kráčeli; o vítězstvích, kterých dosáhli a o slávě nebeské, kteréž požívají, a rozjímáním tímto se povzbuzovati k následování vyvolenců Božích. A to tím spíše, ježto svatí a vyvolení Boží tytéž a snad větší nesnáze, překážky, boje, protivenství přemáhali musili, než my a s milostí Boží svítězili, kterážto milost Boží i nám pohotově jest.

4. *Slavnosti svatých patronů.* Patronové tito, jichžto památka se slavně koná, jsou v rozdílných zemích rozdílní. N. př. v Čechách jsou svatý Jan z Nepomuku a svatý Václav; na Moravě svatí bratři Cyrill a Method; v Haliči svatý Stanislav; v arcivévodství Rakouském svatý Leopold; v Solnohradsku svatý Ruprecht; v Tyrolích svatý Josef a svatý Virgil; v Uhřích svatý Štěpán atd.

Poznamení. Mimo dotčené dva svaté patrony, jichžto památka se slavívá zasvěcenými svátky, jest i jiných více patronů českých, jichžto památka se neoslaví, jako: svatý Cyrill a Method, svatá Ludmila, svatý Vojtěch, svatý Prokop, svatý Ivan, svatý Vít, svatý Wolfgang, svatý Zigmund, svatý Jiří, svatý Kosma a Damian, svatý Benedikt s bratřími, svatý Norbert a svatý Josef.

§. 111. III. Památka všech věrných duší.

Památka tato koná se hned ten den po slavnosti všech svatých, za tou příčinou, *aby věřící*, jenž jsou na živě, v lásce *pamětliví byli těch*, kteříž s nimi touž věrou, nadějí a láskou byvše spojeni, je na věčnost predešli, však nemajíce takové dokonalosti a čistoty, jakové žádá Bůh od vyvolených v nebi, *muhy očistcové trpí* a se kají. Ke zbožné památce na zesnulé a k účinnivé lásce

k nim *zavazuje* věřící ovšem již *cit útrpnosti* a lidskosti, jakož i *svazky lásky bratrské*, kteráž „nikdy nevypadá“ (I. Kor. 13, 8). K tomu zavazuje jich i *vděčnost*, kterouž žíví v mnohém ohledu zesnulým povinování jsou; zavazuje i posléz *vlastní prospěch*, poněvadž tudíž i oni milosrdenství Božího a pomoci u bratří tím spíše budou moci nadíti se, čím laskavěji se sami zachovali k zesnulým bratrům svým. Za touž příčinou již *v starém zákoně* se píše: „Jest to svaté a spasitelné smýšlení, za zemřelé se modliti, aby od hříchu svých vysvobozeni byli.“ Proto také *v církvi již od prvních časů* konala se památka zesnulých při každé oběti mše svaté (Commemoratio pro defunctis), až pak posléze k tomu zvláštní den ustanoven jest.

Koná se však památka tato následujícím způsobem:

1. *Odpoledne* již na den všech svatých konají se zhusta smutné *hodinky za mrtvé* (Officium defunctorum).

2. Na den věrných duší slouží se *zádušní mše svatá* při oltáři vši ozdoby zbaveném, černým sukrem pokrytém, na němž plane šestero žlutých voskových svící. Před oltářem stává *tumba*, t. j. rakev na marách přikrytá přikrovem, jakoby v ní mrtvý se nalézal. Toto všecko připomíná, že pobožnost tato se koná za mrtvé, jimžto ovoce přesvaté oběti zvlášť se přivlastňuje.

3. Po mši svaté zpívá se při tumbě *Libera* a *Dies irae*. Tím se připomíná živoucím smrt a poslední soud, aby majíce před sebou týž osud, tím vroucněji zesnulých pamětlivi byli.

4. Potom kněz, přioděn jsa černým pluviálem, přistoupí k tumbě jako k nějaké mrtvole, a volaje „Kyrie eleison“, *vzývá Boha o milosrdenství* k zesnulým; pak vzbuzuje věřící, by se v tichosti s ním k Bohu modlili, volaje: Pater noster etc., a pomodliv se modlitbu Páně, *kropí tumbu* po čtyrech stranách, žádaje: aby Bůh těch zesnulých, jenž křtem svatým k jeho věřícím se přihlásili, v očistci potěšením svým občerstviti ráčil. Potom *okurčuje tumbu*, na znamení prosby, by Bůh modlitby, kteréž se za mrtvé konají, milostivě přijmouti ráčil.

Konečně po několika modliteb uzavře kněz veškerou pobožnost tím přáním: „Odpočinutí věčné a lehké dej jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí, ať odpočívají v pokoji.“ Lid pak ztvrzuje přání to s Amen.

Poznamení. Zhusta konává se také *průvod po hřbitově*, při němž kněz kropí hroby svíceou vodou, na znamení smilování Božího, na zesnulé s nebes přicházejícího. Sbor pak pje při tom žalm kající: Smiluj se nade mnou, Bože (Miserere); aneb lid zpívá píseň: Odpočítež v pokoji atd. Po návratu

do chrámu končí se celá pobožnost zpěvem: Zdrávas Královno (*Salve Regina*) a s připojenou modlitbou.

I věřící sami zhusta *navštěvují* v ten den *hroby zesnulých miláček* svých, aby v lásce pamětlivi jsouce jich, za ně modlitby k Bohu konali. A obyčej tento má mnoho dobrého a spasitelného do sebe. Tím zajisté oživuje se láska k zesnulým, přivádí se také živě na paměť smrti a věčnost, kterážto památka mocně brání hříchu, jakž dí moudrý Sirach: „Vě všech skutcích svých pamětliv buď na poslední věci své a na věky nezhřešš.“ (Sir. 7, 40.)

Konajíce památku tuto, mají katoličtí křesťané přede vším na zemřelé rodiče, bratry a přátele, pak i na všechny věrné duše vůbec pamatovati a lásku svou k nim osvědčiti modlitbou a jinými dobrými skutky, vykonanými s úmyslem, aby tudíž jaksi se nahradilo a dokonalo, čehož oni za živa byli snad obmeškali a nedokonali. Zároveň také pamětlivi jsouce smrti a soudu Božího, mají se povzbuzovati k svatému a spravedlivému životu, aby utěšeně na věčnost se odebrati mohli, a památka jejich na zemi byla v požehnání.

§. 112. Konec roku církevního.

Poslední neděli svatodušní zakončuje církev posvátný rok svtj. Tuto, kde veškerá příroda nám podává obraz pomíjivosti všeho, což časného a pozemského jest, *staví církev věřícím před oči soud*, jenž bude poslední děj veškerého dějství, s nímžto se skončí čas a nastane věčnost. Připomínat pak to církev za tou příčinou, *bychom* ke konci roku do sebe šli a *soudíce sami sebe, počet kladli před Bohem*: jak jsme použili všeho, čeho nám církev k napravení, zdokonalení a posvěcení života svého a k dosažení věčné blaženosti během roku církevního poskytovala a sdílela, a jaké ovoce ctnosti a spravedlnosti jsme přinesli.

Blahoslavený, kdož, jsa si svědom, že právě konav rok církevní, zúčastnil se vykoupení Kristova, hotov jest každé chvíle, dostaviti se k soudu Páně. Kdo však nemá posud utěšeného vědomí tohoto, jdiž k sebe, pokud jest čas, a v svatém předsevzetí, že nahradíš roku budoucího, čehožs opominul roku minulého, svolajš, modle se s církví téhož dne: „Vzbudiš, prosíme ó Pane! vůli a mysl lidu svého věrného: abychom ovoce Božského vykoupení tvého s větší horlivostí vydávajíce, tím hojnější pomoci od milosti tvé obdržeti zasloužili.“

§. 113. Přídavek. — O bohoslužebné mluvě.

Bohoslužebná mluva (liturgické *Sprache*, *Kirchen-sprache*), t. j. mluva, kteréž užívá církev katolická při službách Božích, jest *jazyk latinský*, tak sice, že mimo mši svatou v těch částech, kteréž lid spolu s knězem koná, užívá se také mateřského jazyka.

Že pak služby Boží v katolické církvi z větší části latinským jazykem se konají, stalo se následujícím způsobem:

Zprvu sice užívali svatí apoštolé a první biskupové k službám Božím *jazyka lidu srozumitelného*, tudíž hebrejského, řeckého a latinského, kteřížto jazykové nejvíce panovali u národů, jímžto svatí apoštolé evangelium hlásali; a to tím spíše, ježto knihy písmá svatého sepsány jsou v jazyku hebrejském a řeckém a do latinského jazyka již záhy přeloženy byly.

Později však při dalším rozšiřování církve u cizích národů užívalo se k službám Božím *jedné z těch řečí, v kteréž se u větší rozsáhlosti obyčejně mluvilo*, totiž *latinské* neb *řecké*, a to proto; poněvadž řeči národů ostatních byly ještě nevzdělané a příliš rozmanité, v kterýchžto missionáři nebyli tak zběhlí, aby v nich služby Boží vážně vykonávati mohli.

Tak se dalo, že *v západní církvi*, kde v zemích národu římskému podrobených *latina* panovala, jazyk latinský se stal mluvou bohoslužebnou; odkudž skrze missionáře dalším rozšiřováním náboženství křesťanského i k ostatním národům se dostala.

Toliko *řečtí missionáři slovanských národů*, totiž svatý Cyrill a Method, přeložili liturgii řecké církve do jazyka staroslovanského, již toho času dosti vzdělaného, a *konali v témž jazyku s přivolením a schválením papeže Adriana II. a Jana VIII. služby Boží v Čechách a na Moravě*, jakož i v jiných slovanských krajínách; ač i tuto *vedle ní také latinského jazyka* zhusta se užívalo.

Později však, když se církev více sešředila, snažili se *římsí papežové*, jakož i sami biskupové těch krajín, n. př. svatý Vojtěch v Čechách a jiní, *latinskou mluvu učiniti obecnou mluvou bohoslužebnou*; čehož také docílili, vyjímaje některé krajiny v Ilirii a Dalmacii; kde se posud užívá staroslovanského jazyka. I u sjednocených Řeků podržel se jazyk řecký co bohoslužebná mluva.

Že pak církev římsko-katolická latinského jazyka co bohoslužebné mlavy *až posud užívá*, děje se z nejedněch příčin, a sice:

1. *Z uctivosti a vděčnosti k prvním hlasatelům svatého evangelium a k římské církvi*, kteráž této řeči při službách Božích povždy užívala, a jejížto působením aneb přičiněním skoro celá západní část církve prvních hlasatelů evangelium nabyla.

2. Tím, že po celé církvi služby Boží jedním jazykem se konají, *podporuje a zachovává se mocně jednota služeb Božích, tudíž i jednota víry a církve*. Katolík zajisté vida, any služby Boží se konají všude jedním jazykem a způsobem, všude takřka domovem jest, což mu živě připomíná, že jest údem jedné čeledi Kristovy — jedné církve katolické.

3. Užíváním latinského jazyka, co bohoslužebného a jakožto mrtvého, proměňám více nepodrobeného, *nabývají služby Boží samy jakési stálosti a určitosti* a není nebezpečnoství, aby se něco podstatného při mši svaté neb svátostech změnilo; kdežto jazykové živí ustavičně se mění, a protož i služby Boží samy by proměňám podrobeny byly. Mimo to musilyby se zhusta mešní knihy a rituály měniti, což by netoliko bylo závadné, abrž i církvi větších výloh by způsobilo.

4. *Latinský jazyk*, jakožto jazyk starých světovládných Římanů neproměnností, stárím svým a dávnověkým užíváním v církvi posvěcený, *má do sebe cosi vznešeného a velebného* a jest tudíž důstojnosti a velebnosti katolických služeb Božích nejpřiměřenější. Jakožto jazyk mrtvý, jímž se více nemluví, kryje svatá tajemství jako nějakou posvátnou záclonou a chrání jich od zneužívání a *pojíkání lehkomyšlné a rozpustilé chátvy*.

Za touže příčinou již staří Řekové, Římané i Židé při bohoslužbě své užívali starého jazyka, ač se v něm více nemluvílo. Podobně i nyní užívá také východní církve řecká při službách Božích starého řeckého a syrského jazyka, ačkoliv i tyto řeči se velice změnili, tudíž obecnému lidu z větší části nesrozumitelné jsou. Z podobných příčin i v Rusku, Srbsku, Bulharsku, Dalmacii a Ilirii konají se služby Boží v staroslovanském jazyku, z větší části lidu nesrozumitelném.

5. Konečně pak znamenati sluší, že ač obecný lid nerozumí latinskému jazyku, předc však *s pobožností službám Božím obcovati může*. Neb dle rozkazu sněmu Tridentského mají se mu služby Boží v dny nedělní a sváteční vysvětlovati. (Sess. 22. c. 8.) Mimo to k porozumění a spoluvykonávání a říkání modliteb, které se při službách Božích říkají, slouží dobře zřízené modlicí knihy. Mnohým pak obřadům porozuměti lze, byť se i při nich nic nemluvílo a to z jednání a postavy těla, jichžto význam vůbec známý jest. Kde však lid spolu s knězem se modlí, jakož i při všelikém náboženském vyučování, zní dojista máterská řeč, jak toho žádá svatý Pavel, an dí: „V církvi chci pět slov srozumitelně promluvíti, nežli deset tisíc jazykem neznámým.“ (I. Kor. 14, 19.)

O b s a h.

Ú v o d.

	Strana
§. 1. Ponětí křesťanského života	1
§. 2. Ponětí a původ služeb Božích vůbec, zvláště pak katolických	2
§. 3. Potřeba a důležitost katolických služeb Božích	5
§. 4. Pokračování	7
§. „ Pokračování	9
§. 5. Povinnost věřících, náležitě obcovati službám Božím, zvláště pak farního chrámu	10
§. 6. Ponětí, potřeba a rozvržení liturgiky	12

Díl první.

O chrámech křesťanských a o věcech k službám Božím příslušících.

I. O chrámech křesťanských.

§. 7. Ponětí, původ a potřeba chrámů	13
§. 8. Původ chrámů vůbec, zvláště pak křesťanských	15
§. 9. A) Zřízení chrámů zevnitř	17
§. 10. B) Zřízení chrámů uvnitř	18

II. O věcech k službám Božím příslušících.

§. 11. Roucha a obleky bohoslužebné.	
A) Mešní roucha kněžská	24
B) Jiná bohoslužebná roucha kněžská mimo mši svatou	26
C) Biskupská roucha bohoslužebná	—
§. 12. Barvy rouch posvátných a význam jejich	27
§. 13. Bohoslužebné nádoby	28

Díl druhý.

O svátostech.

§. 14. O svátostech vůbec	29
-------------------------------------	----

I. Svátost křtu.

§. 15. Potřeba a původ křtu a způsob udělování křtu v dřevní církvi	31
§. 16. Obřady při křtu svatém, a sice: a) před udělováním křtu svatého	32
§. 17. b) Obřady při udělování svatého křtu	34
§. 18. c) Obřady po udělování svatého křtu	35

II. Svátost břmování.

§. 19.	Důležitost a ponětí této svátosti	36
§. 20.	Obřady při svatém břmování a význam jejich	37

III. Nejsvětější svátost oltářní.

§. 21.	Důležitost a potřeba té svátosti	39
§. 22.	Nejsvětější svátost oltářní co obět mše svaté	40
§. 23.	Mše svatá co nejdokonalejší obět	42
§. 24.	Podstata, obřady a rozvržení mše svaté	43

Obřady při mši svaté.**I. Částka přípravní.**

§. 25.	Účel a přehled té částky	44
§. 26.	Kropení lidu svěcenou vodou	—
§. 27.	1) Stupní modlitby	46
§. 28.	2) Introit a Kyrie	48
§. 29.	3) Gloria	49
§. 30.	4) Kollekty	—
§. 31.	5) Epištola	50
§. 32.	6) Gradual, tractus a sequence	51
§. 33.	7) Evangelium	52
§. 34.	8) Kredo	53

II. Podstatná částka mše svaté.**A. Obětování.**

§. 35.	1) Obětování darů obětých	54
§. 36.	2) Mytí rukou	56
§. 37.	3) Præfací	57

B. Proměnění čili kanon.

§. 38.	Význam tébož	58
§. 39.	1) Modlitby před svátostným proměněním	59
§. 40.	2) Proměnění či pozdvihování	60
§. 41.	3) Modlitby po pozdvihování	61

C. Přijímání.

§. 42.	Příprava k svatému přijímání	63
§. 43.	A) Přijímání kněze	64
§. 44.	B) Přijímání lidu	—

III. Závěreční částka mše svaté.

§. 45.	Modlitby po svatém přijímání a poslední požehnání	67
§. 46.	Mše svatá za mrtvé čili zádušní	69
§. 47.	Přídavek o odpoledních službách Božích	70

IV. Svátost pokání.

§. 48.	Důležitost této svátosti a potřeba soukromné zpovědi	71
§. 49.	Dřevní kázeň církevní při pokání a odpustky	73
§. 50.	Obřady při svátosti pokání	75

V. Svátost posledního pomazání.

§. 51. Potřeba a ustanovení svátosti této	77
§. 52. Obřady při udělování svátosti posledního pomazání a význam jejich	—

VI. Svátost svěcení kněžstva.

§. 53. Potřeba duchovního stavu čili kněžstva	79
§. 54. Vstoupení do stavu kněžského a rozdílní stupňové jeho	80
§. 55. A) Svěcení na nižší řády	82
§. 56. Svěcení na vyšší řády. — 1) Podjakenství	84
§. 57. Pokračování. — 2) Svěcení na jakenství	85
§. 58. Pokračování. — 3) Svěcení na kněžství	86
§. 59. Svěcení biskupa	87
§. 60. Kardinálové a papež	91
§. 61. Přídavek. O řádech duchovních	92

VII. Svátost stavu manželského.

§. 62. Původ a nerozlučnost stavu manželského	94
§. 63. Příslušnosti k stavu manželskému a obřady oddávací	95

Díl třetí.**O církevním svěcení a žehnání.****I. O svěcení a žehnání církevním vůbec.**

§. 64. Ponětí, účel a původ tétož	97
§. 65. Obřady při svěcení a žehnání a působení jich	99

II. O svěcení a žehnání církevním zvlášť.

§. 66. A) Svěcení chrámu a oltářů	100
§. 67. B) Svěcení svatých olejů	103
§. 68. C) Svěcení křestní vody	105
§. 69. D) Jiná podrobnější svěcení a žehnání církevní	107
§. 70. E) Církevní pohřeb	109
§. 71. F) Význam a svěcení křesťanských hřbitovů	111

Díl čtvrtý.**O posvátných dobách roku církevního.****I. O posvátných dobách vůbec.**

§. 72. Ponětí a rozdílové svátků	114
§. 73. Původ a účel církevních svátků a slavností	115
§. 74. Rok církevní a jeho zřízení a rozvržení	116
§. 75. Účel roku církevního a pravý způsob konání jeho	117

II. O posvátných dobách zvlášť.

§. 76. Neděle	119
-------------------------	-----

I. Posvátná doba vánoční.

§. 77. Význam a trvání doby té	120
--	-----

	Strana
A. Advent.	
§. 78. Význam a účel jeho	121
§. 79. Způsob konání času adventního v církvi	123
§. 80. Svátek nepoškrvněného početí panny Marie	124
B. Vánoce.	
§. 81. Hod Boží vánoční a význam jeho	125
§. 82. Způsob, jakým se slaví vánoce v chrámě i po domácku	126
C. Pohodí vánoční.	
§. 83. I. Oktáv narození Páně	128
§. 84. II. Slavnost obřezání Páně a nový rok občanský	129
§. 85. III. Slavnost svatých tří králů neb zjevení Páně	130
§. 86. IV. Slavnost obětování Páně čili bromnic	131
§. 87. V. Neděle po zjevení Páně	133
II. Posvátná doba velikonoční.	
§. 88. Význam a trvání doby té	134
§. 89. A) Předpostí	—
§. 90. B) Svatopostní čas	136
§. 91. Pátá neděle postní	138
§. 92. C) Svatý týhoden. Význam doby této	139
§. 93. 1) Květná neděle	140
§. 94. 2) Žalostivé neb temné hodinky	142
§. 95. 3) Zelený čtvrtek	143
§. 96. 4) Veliký pátek	145
§. 97. 5) Bílá sobota	148
D. Velikonoce.	
§. 98. Význam a původ slavnosti této	150
§. 99. Hod Boží velikonoční a slavnost jeho	151
E. Pohodí velikonoční.	
§. 100. Oktáv velikonoční a neděle po velikonoci	153
§. 101. Den svatého Marka a křížové dni	154
F. Slavnost na nebe vstoupení Páně.	
§. 102. Význam a způsob konání slavnosti té v církvi	157
III. Posvátná doba svatodušní.	
§. 103. Význam a trvání její	158
§. 104. A) Slavnost svatodušní	—
§. 105. B) Svátek nejsvětější Trojice Boží	160
§. 106. C) Slavnost Božího Těla	161
§. 107. D) Neděle posvatodušní	163
§. 108. E) Svátky svatých. O svatých vůbec	164
§. 109. I) Slavnosti Marianské	165
§. 110. II) Ostatní svátky čili slavnosti svatých	168
§. 111. III) Památka všech věrných duší	169
§. 112. Konec roku církevního	171
§. 113. Příklad. — O bohoslužebné mluvě	172

O p r a v y:

Strana	Hldek		misto:	žiti:
18	5	s hora	pri	při
22	6	z dola	jejich	svého
37	17	"	jejich	jeho
38	13	"	vznešeným	vznešeném
41	19	"	a týž	a c) týž
47	20	s hora	žádá	žádají
49	1	"	svých značí skroušenost a vroucnost proseb	značí vroucnost a skrouše- nost svých proseb
62	15	"	Kvistovu,	Kristovu
86	2	"	dle příkladu starého	dle příkladu levitů starého
104	14	"	vstanuv z mrtvých, vzdechl	vstal z mrtvých, dechnuv
114	17	z dola	znamenite	znamenité
134	3	s hora	království jeho	království svého
149	12	"	světla	sláva
171	11	z dola	svého	našeho.

